

**Hallituksen esitys Eduskunnalle asevelvollisuuslaiksi
ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi asevelvollisuuslaki, joka korvaisi vuoden 1950 asevelvollisuuslain. Uudistuksen tavoitteena on saattaa asevelvollisuuslaki perustuslain vaatimukset täyttäväksi ja myös muutoin entistä ajanmukaisemmaksi ja toimivammaksi. Asevelvollisuuslain soveltamisalaa täsmennettäisiin ja osin laajennettaisiin niin, että laissa voitaisiin säätää myös asevelvollisten määräämisestä tehtäviin, jotka eivät perustu yksinomaan maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä koskevaan perustuslain säännöksen. Muita tehtäviä olisivat muun muassa virka-aputehtävät.

Lakiin ehdotetaan nykyistä selkeämpää sääntelyä asevelvollisuudesta, siihen kuuluvasta palvelusvelvollisuudesta ja velvollisuudesta olla palveluspaikassa. Poikkeusoloja koskevaa sääntelyä lisättäisiin ja täsmennettäisiin. Asevelvollisuusasioita käsittelevistä viranomaisista ja niiden toimivallasta säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin. Palveluskelpoisuus määriteltäisiin laissa nykyistä selkeämmin. Palveluskelpoisuuden määrittämiseksi asevelvollinen voitaisiin määrätä nykyiseen tapaan lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen. Uutta olisi se, että myös huumausaineen käyttö voitaisiin selvittää. Lakiin sisällytettäisiin sääntely soveltuvuuskokeista ja erikoiskoulutukseen hakeutuvien valintakokeista. Asevelvollisuuteen kuuluvia etuuksia koskevat säännökset koottaisiin yhteen lukuun nykyistä yksityiskohtaisempina. Säännökset kirjoitettaisiin oikeuden muotoon.

Varusmiespalvelukseen määrääminen ehdotetaan joustavammaksi niin, että palveluksen aloittamisaika voitaisiin määrätä kolmen vuoden jaksolle sekä kutsunnassa että muutettaessa jo annettua määräystä. Samalla nykyisestä lykkäysmenettelystä luovuttaisiin. Näin ollen asevelvollisella olisi aina voimassa oleva määräys aloittaa palvelus. Asevel-

lollisrekisteriä koskevat säännökset kirjoitettaisiin nykyistä täsmällisempään muotoon. Rekisterin käyttötarkoitusta ehdotetaan laajennettavaksi kattamaan myös muun kuin asevelvollisen henkilötietojen käsittelyn, kun kyse on sodan ajan tehtävistä sekä liikekannallepanoon ja poikkeusolojen toimintaan varautumisesta. Nykyisestä poiketen asevelvollisuuslakiin ei sisällytettäisi sääntelyä tietojen salassapidosta, vaan salassapito määräytyisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan.

Ulkosuomalaisten ja toisen valtion kansalaisen asevelvollisuusasioihin ehdotetaan nykyistä joustavampia menettelytapoja. Ulkomailla asuva ei olisi velvollinen tulemaan kutsuntaan henkilökohtaisesti, vaan hän voisi hoitaa asian lähettämällä kirjallisen selvityksen palveluskelpoisuudestaan. Ulkomailla pitkään asunut, jolla olisi lisäksi muun valtion kansalaisuus, ei olisi velvollinen tulemaan kutsuntaan eikä palvelukseen rauhan aikana. Lisäksi käytössä olisi mahdollisuus myöntää vapautus hakemuksesta kuten nykyisin.

Muutoksenhakua koskevaa säännöstöä ehdotetaan täydennettäväksi oikaisuvaatimusta koskevalla menettelyllä. Päätökseen, johon saisi hakea oikaisua, ei saisi hakea muutosta valittamalla. Valitusviranomainen olisi nykyiseen tapaan kutsunta-asiain keskuslautakunta. Valituskieltoa koskevaa säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi esimerkkiluettelolla sotilaskäskynä ratkaistavista asioista, joista ei saisi hakea muutosta valittamalla. Sotilaskäskyt on vakiintuneen käytännön mukaan rinnastettu virkakäskyyn, josta ei saa hakea muutosta valittamalla.

Esitykseen sisältyvät lisäksi ehdotukset laeiksi sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain, vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain, rikoslain ja sotilasoikeudenkäyntilain muuttamiseksi.

Esitys liittyy vuoden 2008 talousarvioon. maan 1 päivänä tammikuuta 2008.
Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voi-

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	5
1 JOHDANTO.....	5
2 NYKYTILA JA SIIHEN JOHTANUT KEHITYS.....	5
2.1 Itsenäisyyden alkuvuosikymmenet.....	5
2.2 Nykyinen lainsäädäntö.....	6
2.3 Käytäntö.....	7
2.3.1 Maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen asevelvollisuuslain mukaan.....	7
2.3.2. Maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen siviilipalveluslain mukaan.....	16
2.4 Sotilasoikeudenhoito.....	17
2.5 Laillisuusvalvonta.....	17
2.6 Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö.....	17
2.7 Nykytilan arviointi.....	20
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	21
3.1 Tavoitteet.....	21
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	21
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	21
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	23
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	23
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	25
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	25
5 ASIAN VALMISTELU.....	25
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	25
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	26
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	26
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	27
1 Lakiehdotusten perustelut.....	27
1.1 Asevelvollisuuslaki.....	27
1 luku. Yleiset säännökset.....	27
2 luku. Viranomaiset.....	28
3 luku. Kutsunta ja palveluskelpoisuuden tarkastaminen.....	29
4 luku. Palvelukseen määrääminen.....	37
5 luku. Palvelus asevelvollisena ja palveluksen järjestäminen.....	40
6 luku. Aseeton palvelus.....	53
7 luku. Toisen valtion kansalaisuus ja asevelvollisuuden suorittaminen.....	55
8 luku. Maanpuolustusvelvollisuuteen perustumaton palvelus.....	56
9 luku. Ylimääräinen palvelus ja palvelus liikekannallepanon aikana.....	58
10 luku. Asevelvollisrekisteri.....	61
11 luku. Asevelvollisuuteen kuuluvat etuudet.....	67
12 luku. Muutoksenhaku.....	69
13 luku. Rangaistussäännökset.....	71

14 luku. Erinäiset säännökset.....	74
1.2 Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta.....	75
1.3 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta	75
1.4 Rikoslaki.....	75
45 luku. Sotilasrikoksista	75
1.5 Sotilasoikeudenkäyntilaki	75
2 Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	75
3 Voimaantulo	76
4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	76
LAKIEHDOTUKSET	82
Asevelvollisuuslaki	82
Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain muuttamisesta	109
Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 ja 39 §:n muuttamisesta	110
Laki rikoslain 45 luvun 27 §:n muuttamisesta	111
Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta.....	112
LIITE	113
RINNAKKAISTEKSTIT	113
Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain muuttamisesta	113
Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 ja 39 §:n muuttamisesta	115
Laki rikoslain 45 luvun 27 §:n muuttamisesta	117
Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta.....	118

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä on osoittautunut kansanvaltaiseen järjestelmäämme hyvin soveltuvaksi. Maanpuolustus kuuluu koko kansalle. Tämä periaate toteutuu yleisen asevelvollisuuden kautta. Kun kaikki asevelvolliset taustastaan riippumatta palvelevat samoin ehdoin, on yleinen asevelvollisuus omiaan korostamaan myös yhteiskunnallista tasa-arvoa. Asevelvollisuuden perusteiden säilyttämistä nykyisin on pidetty tärkeänä myös alueemme laajuuden ja kansantaloutemme voimavarojen kannalta.

2 Nykytila ja siihen johtanut kehitys

2.1 Itsenäisyyden alkuvuosikymmenet

Heinäkuun 17 päivänä 1919 annetun hallitusmuodon 75 §:ssä säädettiin:

”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan niin kuin siitä laissa säädetään.”

Tähän säännökseen perustuivat asevelvollisuuslaki ja lisäksi laki sotilasmajoituksesta, laki sotilaskyydityksestä sekä edelleen voimassa oleva laki sotalaitokselle rauhan aikana annettavista luontaisuuksista (94/1920).

Tärkein ja kansalaisen kannalta myös rasittavin hallitusmuodon 75 §:ään perustuvista velvollisuuksista oli kuitenkin asevelvollisuus. Hallitusmuodon 16 §:n mukaan se, mitä hallitusmuodossa säädettiin Suomen kansalaisten yleisistä oikeuksista, ei estänyt lailla säätämästä sellaisia rajoituksia, jotka sotapalveluksessa oleviin nähden olivat välttämättömiä. Tämän hallitusmuodon säännöksen perusteella voitiin sotapalveluksessa olevat kansalaiset asettaa sotilaallisen järjestyksen ja kurin edellyttämien erityisten vallanalaisuus- ja kuuliaisuussuhteiden alaisiksi.

Ensimmäinen Suomen itsenäisyyden aikana säädetty asevelvollisuuden suorittamista koskeva laki oli Suomen valtakunnan väliaikainen asevelvollisuuslaki helmikuulta 1919. Se kumottiin marraskuussa 1922 annetulla asevelvollisuuslailla. Viimeksi mainittu laki kumottiin vuoden 1932 asevelvollisuuslailla (219/1932).

Asevelvollisuuslain uudistaminen vuonna 1932 liittyi aluejärjestelmään siirtymiseen. Aluejärjestelmän mukaan maan rauhan aikainen armeija jakaantui kahteen osaan: koulutusjärjestöön ja aluejärjestöön. Koulutusjärjestö toimi rauhan aikana vakinaisessa palveluksessa olevien asevelvollisten kouluttajana ja muodosti sodan sattuessa ensi linjan joukot. Kenttäarmeijan luominen taas jäi pääasiallisesti aluejärjestön huoleksi. Sitä varten maa oli jaettu piireihin, joiden tehtävänä oli aluetta koskevan liikekannallepanon valmistelu ja jatkuva hoito, kutsunta-asiat, reserviin kuuluvien asevelvollisten valvonta sekä reserviharjoitusten paikallinen järjestely ja hoito. Aluejärjestelmään siirtymistä tarkoittavien järjestelyjen yhteydessä laadittiin ehdotus uudeksi asevelvollisuuslaiksi ja laiksi sen voimaansäilyttämiseksi. Tämä kävi tarpeelliseksi sen vuoksi, että vuoden 1922 asevelvollisuuslaki ei olisi ilman huomattavia muutoksia soveltunut uuteen järjestelyyn ja että lain tarkistaminen oli muutoinkin osoittautunut tarpeelliseksi.

Lokakuussa 1939 annetulla lailla (367/1939) asevelvollisuuslain eräitä pykäläitä muutettiin. Muutoksilla muun muassa pidennettiin reserviin kuuluvien upseerien ja aliupseerien kertausharjoitusaikaa ja tehtiin mahdolliseksi erityisten olosuhteiden vaatiessa siirtää palveluksessa olevien asevelvollisten kotiuttamista toistaiseksi ja pitää heitä palveluksessa säännöllistä palvelusaikaa pitemmän ajan.

Asevelvollisuuslakia muutettiin toisen kerran tammikuussa 1941 annetulla lailla (81/1941). Tällöin palvelusaika vakinaisessa väessä pidennettiin väliaikaisesti kahdeksi vuodeksi. Samalla palvelukseen astumisikä alennettiin 21 vuodesta 20 vuoteen.

2.2 Nykyinen lainsäädäntö

Perustuslaki

Perustuslain 127 §:ään sisältyy maanpuolustusvelvollisuutta koskeva yleinen säännös.

Perustuslain 127 §:n 1 momentin mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Säännös vahvistaa maanpuolustuksen jokaisen Suomen kansalaisen perustuslakiin perustuvaksi velvollisuudeksi. Samalla säännös valtuuttaa säätämään lailla Suomen kansalaisen velvollisuudesta osallistua isänmaan puolustukseen tai avustaa sitä.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeudesta vakaumuksen perusteella saada vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.

Maanpuolustusvelvollisuuden sisältöä ei määritellä säännöksessä tarkemmin, mutta se kattaa sotilaallisen maanpuolustuksen lisäksi muutkin isänmaan puolustamisen ja siinä avustamisen tavat. Säännöksen piiriin kuuluu asevelvollisuus puolustusvoimissa ja siihen liittyen velvollisuus osallistua maanpuolustustarkoitusta palvelemaan muuhun koulutukseen. Säännös kattaa myös varusmiespalvelusta korvaavan siviilipalveluksen. Lailla voidaan siten säätää korvaavasta palvelusvelvollisuudesta niille, jotka on rauhan aikana vapautettu aseellisesta tai aseettomasta palveluksesta. Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:ssä on erityissäännös asevelvollisuuden suorittamisen korvaamasta muusta palveluksesta niiden henkilöiden osalta, joilla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus.

Perustuslain 127 § vastaa hallitusmuodon 75 §:n 1 ja 3 momenttia. Jälkimmäinen momentti lisättiin pykälään perusoikeusuudistuksen (969/1995) yhteydessä.

Asevelvollisuuslaki

Perustuslaissa säädetyn kansalaisvelvollisuuden täytäntöönpano toteutetaan miesten osalta ensisijaisesti asevelvollisuuslaissa (452/1950) säädettyssä järjestyksessä. Asevelvollisuuslain 1 §:n nojalla isänmaan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustuk-

seksi on jokainen Suomen mies asevelvollinen.

Asevelvollisuuslaki sisältää perussäännökset muun muassa varusmiespalveluksesta vakinaisessa väessä, kertausharjoituksista, ylimääräisestä palveluksesta ja vapaaehtoisista harjoituksista. Laissa säädetään kutsuntaviranomaisista, kutsunnan toimittamisesta ja palvelukseen määräämisestä, upseereiksi tai aliupseereiksi taikka erityisiin tehtäviin koulutettavista, aseettomasta palveluksesta, vapaaehtoisena palvelukseen tulevista, asevelvollisten valvonnasta, asevelvollista koskevien henkilötietojen rekisteröinnistä sekä varusmiespalvelukseen kuuluvista etuuksista ja velvollisuuksista. Laissa on säännöksiä vapautuksen hakemisesta varusmiespalveluksesta rauhan aikana kaksoiskansalaisuuden perusteella. Lakiin sisältyy myös säännöksiä valituksen tekemisestä asevelvollisuutta koskevassa asiassa annettuun päätöksen sekä rangaistussäännöksiä, jotka koskevat kutsuntaan liittyvien velvoitteiden laiminlyöntiä sekä asevelvollisuudesta kokonaan kieltäytymistä.

Varusmiespalveluksen voi suorittaa myös aseettomassa palveluksessa puolustusvoimissa.

Asevelvollisuuslakia täydentää asevelvollisuuslain soveltamisesta annettu asetus (63/1951).

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta säädetään naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995). Asepalvelus järjestetään asevelvollisuuslaissa säädetyn varusmiespalveluksen yhteydessä ja se suoritetaan samalla tavalla kuin varusmiespalvelus sekä rinnastetaan siihen kaikissa suhteissa, jollei naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa toisin säädetä. Palvelukseen astumismääräyksen saanut tai vapaaehtoista asepalvelusta suorittava nainen voi kuitenkin 45 päivän kuluessa palvelukseen astumispäivästä keskeyttää palveluksensa, jolloin hänet kotiutetaan.

Siviilipalveluslaki

Asevelvollinen, joka vakuuttaa uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvien vakavien omantunnonsyiden estävän häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, määrätään suorittamaan siviilipalveluslaissa (1723/1991) säädettyä siviilipalvelusta. Asianomainen on vapautettu asevelvollisuuslaissa tarkoitettusta palveluksesta rauhan aikana.

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa

Asevelvolliselle, joka osoittaa kuuluvansa Jehovan todistajat -nimiseen rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan ja ilmoittaa, että uskonnolliseen vakaumukseen perustuvat vakavat omantunnonsyyt estävät häntä suorittamasta asevelvollisuutta aseellisessa palveluksessa tai missään sitä korvaavassa palveluksessa, voidaan sen estämättä, mitä asevelvollisuuslaissa ja siviilipalveluslaissa säädetään, myöntää lykkäystä ja hänet voidaan vapauttaa asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana siten kuin laissa Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa (645/1985) säädetään.

Ahvenanmaalaiset

Henkilö, jolla on Ahvenanmaan kotiseutu-oikeus, saa asevelvollisuuden suorittamisen sijasta palvelusta vastaavalla tavalla luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa. Koska tällaista palvelusta ei ole järjestetty, ahvenanmaalaiset ovat käytännössä vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta.

2.3 Käytäntö

2.3.1 Maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen asevelvollisuuslain mukaan

Varusmiespalvelus

Varusmiespalvelus suoritetaan yleensä 19—20 -vuotiaana. Vapaaehtoisena palvelukseen hakeutumisen tai lykkäysten johdos-

ta palvelus voi ajoittua 18—30 ikävuoden välille.

Yli 80 prosenttia miespuolisesta ikäluokasta koulutetaan varusmiespalveluksessa. Varusmiehet astuvat palvelukseen kahdesti vuodessa, tammikuussa ja heinäkuussa. Johtajat ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutettavat palvelevat 362 vuorokautta. Miehistön erityistaitoa ja ammattimaista osaamista vaativiin tehtäviin koulutettavat palvelevat 270 vuorokautta ja muu miehistö 180 vuorokautta. Vuosittain koulutetaan hieman alle 30 000 miestä. Varusmiesten keskimääräinen palvelusaika on 8,55 kuukautta.

Varusmiespalveluksen tavoitteena on antaa koulutettaville riittävät tiedot ja taidot toimia koulutushaaransa mukaisissa tehtävissä joukkonsa osana. Lisäksi opetetaan maamme turvallisuuspolitiikkaa sekä erityisesti sotilaallisen maanpuolustuksen järjestelyjä turvallisuuspolitiikan osana. Koulutettavien fyysistä kuntoa kehitetään ja pyrkimyksenä on luoda pysyvää liikuntaharrastusta reserviin. Kaikille opetetaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavia kansainvälisen oikeuden säännöksiä sekä lisäksi yleisiä kansalaistietoja ja -taitoja.

Peruskoulutuskauden päämääränä on antaa kaikille yhdenmukainen taistelijan peruskoulutus ja opettaa toimimaan sotilasorganisaatiossa sekä opettaa yksilöitä ymmärtämään sotilaallisen järjestyksen merkitys joukolle. Peruskoulutuksen keskeisiä osia ovat taistelukoulutus, yleissotilaalliset tiedot ja taidot, turvallisuuspolitiikka ja ase- ja ampumakoulutus.

Erikoiskoulutuksen päämääränä on kouluttaa miehistölle koulutushaaransa erikoistaidot ja tiedot. Koulutukseen valitaan asevelvollisen palvelustehtävissä osoittamien taitojen ja ominaisuuksien ja myös siviilissä saamansa koulutuksen perusteella.

Aliupseerikoulutuksen päämääränä on kouluttaa aliupseereita ryhmän johtamiseen ja toimimaan ryhmän kouluttajina sekä kouluttaa heitä koulutushaaransa erityistehtäviin. Aliupseerikoulutukseen valitaan peruskoulutuskaudella osoitetun kyvykkyyden ja sopivuuden perusteella.

Reserviupseerikoulutuksen päämääränä on kouluttaa johtamaan ja kouluttamaan joukkuetta tai vastaavaa osastoa tai toimimaan eri-

koistehtävissä. Reserviupseerikoulutukseen valitaan peruskoulutuskaudella ja aliupseerikoulussa osoitetun kyvykkyyden ja sopivuuden perusteella.

Varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen yhteydessä annetaan myös kansainväliseen kriisinhallinta- ja rauhanturvaamistointiaan osallistumisen edellyttämä sotilaallinen peruskoulutus. Edellytyksenä on, että asianomainen hakeutuu vapaaehtoisesti tällaiseen koulutukseen. Koulutusta voidaan järjestää lyhytaikaisesti myös ulkomailla.

Asevelvollisia voidaan tarvittaessa käyttää puolustusvoimien ulkopuolella tapahtuviin maanpuolustusta tai sotilaallista koulutusta edistäviin tehtäviin ja myös annettaessa virka-apua suurissa onnettomuustapauksissa ihmishenkien pelastamista koskeissa etsintä- ja pelastustoiminnoissa taikka suurpalojen torjunnassa. Lisäksi asevelvollisia voidaan käyttää puolustusvoimien antaessa virka-apua poliisille. Tästä säädetään tarkemmin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980).

Aseeton palvelus

Asevelvollinen, jota uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvat vakavat omantunnonsyyt estävät suorittamasta asevelvollisuuttaan aseellisessa palveluksessa, voi hakea aseettomaan palvelukseen. Tällöin hänet vapautetaan aseellisesta palveluksesta rauhan aikana ja hän suorittaa varusmiespalveluksensa aseettomana. Palveluksen kesto on 330 päivää. Aseettomaan palvelukseen hakeutuu vuosittain noin sata varusmiestä.

Aseettoman palvelus on lain mukaan järjestettävä niin, ettei asianomaisen vakaumus joutu ristiriitaan palvelustehtävien täyttämisen kanssa. Aseeton ei ole velvollinen palveluksessa käyttämään asetta tai ampumatarvikkeita, harjoittelemaan niiden käyttämistä eikä osallistumaan niiden huoltoon. Sama koskee muita välineitä ja tarvikkeita, jotka on tarkoitettu välittömästi vihollisen tuhoamiseen tai vahingoittamiseen. Muutoin aseettomaan sovelletaan mitä sotilaasta säädetään.

Palvelus reservissä

Varusmiespalveluksen suoritettuaan miehistöön kuuluva kuuluu reserviin sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 50 vuotta ja johtajaksi koulutettu sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Eversti ja sitä ylemmän sotilasarvon omaava kuuluu 60 vuotta täytettyäänkin edelleen reserviin siihen saakka, kunnes hänet on kokonaan vapautettu asevelvollisuuden suorittamisesta.

Asevelvollisuuslain mukaan miehistö voidaan kutsua kertausharjoitukseen enintään 40 vuorokauden ajaksi, erikoiskoulutettu miehistö 75 vuorokauden ajaksi sekä upseerit ja aliupseerit 100 vuorokauden ajaksi.

Ensimmäiset harjoitukset toteutetaan noin viiden vuoden kuluttua varusmiespalveluksesta. Harjoitukset kestävät 1—2 viikkoa. Käsky kertausharjoitukseen pyritään antamaan noin puoli vuotta aikaisemmin, jotta reserviläisellä on edellytykset järjestää henkilökohtaiset asiansa ennen harjoitusta.

Harjoitus toteutetaan lyhyenä ja tiiviinä joukkoharjoituksena, johon valmistavan harjoittelun lisäksi sisältyvät yleensä ammunnat ja joukon taisteluharjoitus. Reserviläiset toimivat koulutuksensa edellyttämässä tehtävissä tai saavat täydennyskoulutusta uutta tehtävää varten.

Voimavarojen niukkuuden takia kaikille reserviläisille ei voida järjestää kertausharjoitusta. Resurssit kohdennetaan tärkeimpien joukkojen harjoittamiseen.

Nostoväki

Asevelvollinen, joka ei kuulu vakinaiseen väkeen eikä reserviin, kuuluu nostoväkeen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Nostoväkeen kuuluvat voidaan yleisen liikekannallepanon aikana kutsua palvelukseen eduskunnan suostumuksella. Nostoväkeen kuuluva voi osallistua puolustusvoimien järjestämiin vapaaehtoisiin harjoituksiin.

Kutsunnat ja palvelukseen määrääminen

Kutsunnan tarkoituksena on asevelvollisten palveluskelpoisuuden määrittäminen sekä palveluspaikan ja -ajan määrääminen. Sotilasläänin esikunta vastaa kutsunnan järjestämisestä.

Kutsunnan toimittaa kutsuntalautakunta. Kutsuntalautakunnassa on puheenjohtaja ja kaksi jäsentä. Puheenjohtajana on sotilasläänin komentaja tai hänen määräämänsä vähintään majurin arvoinen upseeri sotilasläänin esikunnasta. Kutsuntalautakunnan jäsenenä toimivat sotilasläänin komentajan määräämät asevelvollisuusasioihin perehtynyt upseeri tai opistoupseeri sekä sen kunnan edustaja, jonka kutsunanalaisia kutsuntatoimitus koskee. Siten kutsuntalautakunnan kokoonpano voi vaihdella kunnittain.

Velvollisia tulemaan kutsuntaan ovat kutsuntavuonna 18 vuotta täyttävät miespuoliset Suomen kansalaiset. Jokaiselle kutsuntavelvolliselle lähetetään ennakkoon kutsuntakuulutus, kyselylomake varusmiespalvelusta ja terveydentilan tutkimista varten sekä tietoa erilaisista palvelukseen vaikuttavista tekijöistä. Kutsunanalainen on velvollinen osallistumaan ennen kutsuntatilaisuutta pidettävään terveystarkastukseen. Jokaisen kutsutun tulee itse tai asiamiehen edustamana osallistua kutsuntatilaisuuteen.

Kutsuntalautakunta ottaa käsittelyssään huomioon kutsunanalaisen terveydentilan, koulutuksen, ammatin, asuinpaikan, harrastukset sekä omat palveluspaikkaa ja palvelusaikaa koskevat toivomukset. Palveluspaikkaan ja -aikaan vaikuttavat myös joukko-osastojen koulutuksiintiöt ja aselajien erityisvaatimukset. Jokaista kutsunanalaista kuullaan lyhyesti henkilökohtaisessa keskustelussa.

Kutsuntalautakunta tekee päätöksen, joka käsittää palveluskelpoisuusluokan määrittämisen sekä pääsääntöisesti palveluspaikkaa ja palveluksen aloittamista kahden seuraavan vuoden kuluessa koskevan palvelukseen astumismääräyksen antamisen. Päätöksenä voi myös olla lykkäyksen myöntäminen määräajaksi varusmiespalveluksen suorittamiseen. Terveydellisten syiden vuoksi asevelvollisen palvelukseen astumista voidaan siirtää määräajaksi tai hänet voidaan vapauttaa asevel-

vollisuuden suorittamisesta rauhan aikana taikka kokonaan.

Jos uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseseen perustuvat vakavat omantunnon syyt estävät asevelvollista suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, hänet vapautetaan sen suorittamisesta rauhan aikana ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta siviilipalveluslain mukaisesti.

Palvelukseen astumismääräyksen perustana on aina puolustusvoimien sodan ajan tarve, vaikka toisaalta rauhan ajan joukko-osastojen koulutusedellytykset myös vaikuttavat asevelvollisen sijoittamiseen.

Palveluksen alkaminen ja päättyminen sekä palvelusajan laskeminen

Asevelvollisten yleisistä varusmiespalvelukseen astumispäivistä säädetään puolustusministeriön asetuksella. Palvelukseen astutaan tammikuussa ja heinäkuussa. Palvelusaika lasketaan palvelukseen astumispäivästä. Jos asevelvollinen astuu palvelukseen myöhempänä ajankohtana, palvelusaika luetaan siitä päivästä, jolloin hän on saapunut palvelukseen. Palveluspäiviksi lasketaan sekä palvelukseen astumispäivä että kotiuttamispäivä.

Asevelvollinen, joka palvelee asevelvollisuuslain mukaan laskettavan palvelusaikansa päättyessä Suomen alueen ulkopuolella, esimerkiksi aluksella, jonka matka Suomeen on viivästynyt, kotiutetaan hänen palattuaan takaisin Suomen alueelle. Ylimääräisesti palvelut päivät luetaan hyväksi kertausharjoituksena.

Palvelukseen astumispäivän ja kotiuttamispäivän välissä saattaa olla jaksoja, joita ei lueta palvelusajaksi. Tällainen on asevelvolliselle pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävän loman aika. Se voi enimmillään olla kuusi kuukautta. Palvelusajaksi ei myöskään lueta aikaa, jonka asevelvollinen on ollut luvattomasti poissa palveluksesta eikä arestiaikaa siltä osin kuin sen kesto on yli kymmenen vuorokautta. Aikaa, jonka asevelvollinen on ollut pidätettynä tai vangittuna rikoksesta, josta hänelle on tuomittu vankeusrangaistus, ei lueta palvelusajaksi eikä myöskään yleisessä rangaistuslaitoksessa suoritettun vankeusrangaistuksen taikka sa-

malla kertaa täytäntöön pannun arestirangaistuksen aikaa.

Jos asevelvollinen, joka on terveydellisillä syillä vapautettu palveluksesta, on ollut vähintään viisi kuukautta vakinaisessa palveluksessa, hänen katsotaan suorittaneen varusmiespalveluksensa.

Palveluksen järjestäminen

Asevelvollisuuslaissa on niukasti säännöksiä, jotka koskevat palveluksen järjestämistä ja sen sisältöä. Tähän liittyvät säännökset koskevat usein niitä velvollisuuksia tai oikeuksia, joita asevelvollisella on.

Asevelvollisuuden suorittaminen rajoittaa eräitä kansalaiselle muuten kuuluvia vapauksia. Palvelus merkitsee myös rajoituksia siihen miten asianomaisella on muutoin mahdollista järjestää yksityiselämänsä. Keskeinen palveluksen järjestämiseen liittyvä säännös koskee asevelvollisen velvollisuutta olla palveluspaikassa. Lain mukaan asevelvollisen tulee olla paikalla palveluksen tarkoituksenmukaista järjestämistä varten silloin, kun häntä ei ole sairauden, loman tai muun vastaavan syyn taikka lähimaisen vakavan sairastumisen tai kuolemantapauksen vuoksi erikseen vapautettu palvelustehtävistä.

Asevelvollisella on lain mukaan oikeus lepoa ja virkistystä varten tarpeelliseen vapaa-aikaan. Vapaa-ajan lisäksi varusmiehellä on lain mukaan oikeus henkilökohtaiseen lomaan. Se määräytyy palvelusajan mukaan niin, että 180 vuorokautta palveleva saa lomaa kuusi päivää, 270 vuorokautta palveleva 12 päivää ja 362 vuorokautta palveleva 18 päivää. Aseeton, jonka palvelusaika on 330 vuorokautta saa henkilökohtaista lomaa 16 päivää. Loma myönnetään ilman erikseen esitettävää syytä. Lisäksi on oikeus oman lapsen syntymän yhteydessä pidettävään 6 päivän isyysvapaaseen. Jos asevelvollinen on palvelusaikanaan erityisesti kunnostautunut, hänelle voidaan, jos olosuhteet sen sallivat, myöntää kuntoisuuslomaa yhteensä enintään 30 päivää.

Edellä mainitun henkilökohtaisen loman lisäksi asevelvolliselle voidaan myöntää lomaa pakottavasta henkilökohtaisesta syystä enintään kuusi kuukautta. Kuten edellä todetaan, tätä lomaa ei lueta palvelusajaksi.

Asevelvollisuuslain mukaan palveluksessa olevan asevelvollisen ulkoasun on täytettävä sotilaallisesta yhdenmukaisuudesta ja palvelusturvallisuudesta johtuvat vaatimukset. Keskeisenä perusteena on pidetty sitä, että sotilaan on yhtenäisen sotilaspuvun käyttämisen lisäksi myös muutoin ulkoisen olemuksensa puolesta vastattava yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyä käsitystä sotilaan ulkonäöstä. Sotilaan ulkoiseen olemukseen on Suomessa vakiintuneesti kuulunut myös lyhyeksi leikattu tukka. Ulkoasua koskevia vaatimuksia asetettaessa merkitystä on myös siisteys- ja turvallisuusnäkökohdilla. Sotilaan ulkoasua koskevat yksityiskohtaiset määräykset on asevelvollisuuslain mukaan toimivaltainen antamaan puolustusvoimain komentaja.

Asevelvollisten opetuskieli on suomi tai ruotsi. Suomen- tai ruotsinkielisellä asevelvollisella on oikeus tulla määrättyksi joukko-osastoon, jonka opetuskieli on hänen äidinkieltensä. Kielilain (423/2003) mukaan vähintään yksi joukko-osasto on ruotsinkielinen. Nykyisin se on Uudenmaan prikaati. Puolustusvoimien komentokieli on kielilain mukaan suomi.

Palveluksessa olevan asevelvollisen on valintansa mukaan joko vannottava sotilasvala tai annettava sotilasvakuutus.

Sen lisäksi, että varusmiespalvelus rajoittaa asianomaisen toimintaa tosiasiallisesti, tiettyyn toimintaan palveluksen ulkopuolella vaaditaan lisäksi joukko-osaston komentajan lupa. Ilman tällaista lupaa varusmiespalveluksessa oleva henkilö ei saa harjoittaa elinkeinoa tai ammattia tai ottaa toimittaakseen kunnallista taikka muuta julkista tehtävää, jos se edellyttää muun kuin vapaa-ajan käyttämistä tai muutoin voi haitata palvelustehtävien asianmukaista hoitamista.

Asevelvollisuuslain mukaan varusmiespalvelusta suorittavaa asevelvollista ei saa kieltää osallistumasta palvelusolosuhteittensa kehittämistä edistävään toimintaan, jos osallistuminen voi tapahtua haittaamatta hänen palvelustehtäviensä suorittamista. Käytännössä sanottua toimintaa on muun muassa varusmiestoimikunnissa, jotka ovat varusmiesten palvelusolosuhteita ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia edistämään perustettuja, varusmiesten itsensä valitsemista va-

rusmiehistä koostuvia elimiä. Varusmiestoi-
mikunnan kokoonpanon vahvistaa joukko-
osaston komentaja.

Asevelvolliselle kuuluvat etuudet

Asevelvollisuuslain nojalla palvelustaan suorittavalla asevelvollisella on oikeus maksettomaan majoitukseen, muonitukseen, vaatetukseen, terveydenhuoltoon sekä muuhun ylläpitoon samoin kuin taloudellisiin ja sosiaalisiin etuuksiin siten kuin niistä säädetään asevelvollisuuslaissa tai muussa laissa. Palvelukseen liittyvissä oikeus- ja sosiaaliturvaa koskevissa asioissa on mahdollista saada asi-
antuntevaa apua.

Asevelvollinen saa päivärahaa kultakin palvelusajaksi laskettavalta päivältä. Päivärahan määrä on porrastettu palvelusajan mukaan. Päiväraha on kuudelta ensimmäiseltä kuukaudelta 3,60 euroa, kolmelta seuraavalta 5,75 euroa ja kolmelta viimeiseltä kuukaudelta 8,25 euroa. Päiväraha maksetaan yleensä pankkitilille kaksi kertaa kuukaudessa.

Reservin kertausharjoituksiin osallistuvalla maksetaan päivärahan lisäksi erityistä reserviläispalkkaa asevelvolliselle muulta kuin vakinaisen väen palvelusajalta suoritettavasta palkkauksesta annetun lain mukaan (294/1953). Reserviläispalkka määräytyy kulloinkin voimassa olevan valtion virkamiesten palkkaustaulukon mukaisesta kuukausipalkasta valtioneuvoston määräämin tavoin. Reserviläispalkan päiväkohtaiset määrät ovat: miehistö 50,90 euroa, aliupseerit 53,30 euroa sekä upseerit ja erikoisupseerit 55,95 euroa.

Myös asevelvolliselle palveluksesta aiheutuvia matkustamiskustannuksia korvataan. Asevelvollinen on oikeutettu saamaan vapaan matkan tai korvauksen matkustamiskustannuksista matkustaessaan varusmiespalvelukseen tai siihen liittyvään valintakokeeseen tai -testiin, reservin kertausharjoitukseen ja ylimääräiseen palvelukseen sekä sieltä palatessaan. Myös muita sanotuista matkoista aiheutuneita kustannuksia voidaan asevelvollisen pyynnöstä korvata.

Asevelvolliselle korvataan myös lomamatkoista aiheutuvia kustannuksia. Varusmies saa vapaita lomamatkoja palvelusajan mukaan niin, että 180 päivää palveleva saa 13

matkaa, 270 päivää palveleva 23 matkaa, 330 päivää palveleva (aseeton) 29 matkaa ja 362 päivää palveleva 32 vapaata matkaa. Euroopassa Suomen ulkopuolella asuva varusmies saa kahdesta neljään ilmaista lomamatkaa palvelusajasta riippuen. Euroopan ulkopuolella vakituisesti asuva saa vastaavasti yhden tai kaksi ilmaista lomamatkaa. Asiasta säädetään puolustusministeriön asetuksella (1060/2005).

Asevelvollisen työ- ja virkasuhteen jatkumisesta säädetään laissa palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta (570/1961). Sen mukaan työnantaja ei saa palveluksen takia päättää eikä palveluksen aikana irtisanoa asevelvollisuuslain nojalla palvelukseen kutsutun työ- tai virkasuhdetta, vaan asevelvollinen on palvelusajan päätyttyä tai palveluksen keskeydyttyä otettava aikaisempaan tai siihen rinnastettavaan työhön.

Etuuksista säädetään myös sotilasavustuslaissa (781/1993). Sen nojalla palveluksessa olevan asevelvollisen omaiselle voidaan maksaa sotilasavustus sekä asevelvolliselle itselleen sotilasavustuksena asumisavustus ja opintolainojen korot.

Viranomaiset ja päätöksenteko

Asevelvollisia koskevia asioita puolustusvoimissa käsittelevät joukko-osasto, sotilasläänin esikunta ja pääesikunta sekä kutsunnoissa kutsuntalautakunnat, joita selostetaan edellä kutsuntoja koskevassa jaksossa.

Puolustusvoimissa käsiteltävät asiat ovat perinteisesti jakaantuneet hallintoasioihin ja sotilaskäskyasioihin ja sotilaallisiin nimitysasioihin. Sotilaskäskyasiat ja niiden käsittely ovat aikojen kuluessa muotoutuneet käytännössä. Sotilaskäsky voi olla suullinen tai kirjallinen. Sotilaskäskyjä annetaan kaikilla sotilashierarkian tasoilla.

Perustuslain uudistamisen jälkeen sotilaskäskyasioista säädettiin entistä tarkemmin puolustusvoimista ja rajavartiolaitoksesta annetuissa laeissa ja niiden perusteella annetuissa asetuksissa. Säännökset ovat edelleen melko niukkoja lukuun ottamatta sotilaskäskyasioiden päätöksentekoa ylimmällä tasolla. Siitä säädetään puolustusvoimista annetun lain (402/1974) 8, 8 a—8 c ja 9 §:ssä.

Hallituksen esityksessä laiksi puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta (HE 172/1999 vp) todetaan, että sotilaskäskyasioita ovat esimerkiksi puolustusvoimien sotilaallisten toimenpiteiden valmisteluun ja toteuttamiseen, sotilaskoulutukseen ja sotilasarvossa ylentämiseen sekä sotilaallisen joukon hengen, kurin ja järjestyksen ylläpitoon liittyvät asiat.

Puolustusvoimista annetun lain 8 a §:n mukaan tasavallan presidentti päättää valtakunnan sotilaallisen puolustuksen keskeisistä periaatteista, sotilaallisen puolustusvalmiuden merkittävistä muutoksista, sotilaallisen puolustuksen toteuttamisen periaatteista sekä muista puolustusvoimien sotilaallista toimintaa ja sotilaallista järjestystä koskevista laajakantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä sotilaskäskyasioista. Presidentti päättää sotilaskäskyasiana myös sotilasarvossa ylentämisestä ja hän voi ottaa päätettäväkseen puolustusvoimain komentajan tai muun sotilasesimiehen ratkaistavaksi osoitetun sotilaskäskyasian. Puolustusvoimain komentaja ratkaisee muut kuin presidentin päätettävät sotilaskäskyasiat, jollei niitä ole säädetty tai määrätty muun sotilasesimiehen päätettäväksi. Sotilasesimies voi ottaa päätettäväkseen alaisensa ratkaistavaksi osoitetun sotilaskäskyasian.

Puolustusvoimista annetun lain 8 b §:n mukaan tasavallan presidentti tekee päätökset sotilaskäskyasioissa puolustusvoimain komentajan esittelystä. Päätökset varmentaa puolustusvoimain komentaja. Sotilaskäskyasiaa presidentille esiteltäessä puolustusministerillä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä asiasta. Lain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettua niin sanottua merkittävää sotilaskäskyasiaa esiteltäessä tulee puolustusministerin olla läsnä, minkä lisäksi pääministeri voi olla läsnä ja lausua käsityksensä asiasta.

Hallituksen esityksessä todetaan lisäksi, että sotilaskoulutusta koskevaan asiaryhmään kuuluvat muun muassa asevelvollisten sodanajan tehtävään johtavaan koulutukseen määrääminen, asevelvollisten koulutuksen rakenne, suunnittelu ja toteuttaminen sekä edellä mainittuihin asiaryhmiin liittyvät ohjesäännöt. Sotilaallisen joukon hengen, kurin ja järjestyksen ylläpitoa koskevaan asiaryhmään kuuluvat mm. varuskuntapalvelus ja

sotilaallinen järjestys, kurinpidollinen ohjeistus ja toiminta, sotilaallisten tunnusten jakoperusteet ja myöntäminen jne.

Edellä tarkoitetun sääntelyn korvaa vuoden 2008 alusta voimaan tuleva uusi puolustusvoimista annettu laki (551/2007; HE 264/2006 vp). Sotilaskäskyasioista ja niiden päätöksentekomenettelystä säädetään 30–33 §:ssä. Sotilaskäskyasioiden päätöksentekomenettely muuttuu siten, että tietyt sotilaskäskyasiat esittelee puolustusvoimain komentajan sijasta puolustusministeri. Puolustusministeri esittelee valtakunnan sotilaallisen puolustamisen keskeisiin perusteisiin liittyvät sotilaskäskyasiat tasavallan presidentille silloin, kun ne koskevat puolustusministeriön strategista suunnittelua. Uudistuksella lisätään parlamentaarista myötävaikutusta sotilaskäskyasioissa.

Hallintolain (434/2003) soveltamisalasta sotilaskäskyt on rajattu pois.

Sotilaskäskyasian ja hallintoasian raja on käytännössä jossain määrin epäselvä, etenkin alemmalla hierarkkisella tasolla. Yksi oleellinen ero on siinä, että sotilaskäskystä ei vaikiintuneen tulkinnan mukaan voi valittaa toisin kuin hallintoasiassa annetusta päätöksestä.

Kutsuntaa lukuun ottamatta asevelvollisuuslaissa on niukasti säännöksiä päätöksenteosta. Asevelvollisuuslain 33 §:n mukaan määräys reservin upseerin ja aliupseerin koulutukseen annetaan sotilaskäskynä. Määräys on ilmoitettava asianomaiselle lain mukaan viimeistään kolme kuukautta ennen kuin hänen palvelusaikansa muutoin päättyisi.

Muutoksenhaku

Pääesikunnan, sotilasläänin esikunnan tai kutsuntalautakunnan asevelvollisuusasiassa antamaan päätökseen haetaan muutosta kutsunta-asiain keskuslautakunnalta.

Kutsunta-asiain keskuslautakunta on valtioneuvoston asettama asevelvollisuusasioiden ylin muutoksenhakuelin. Kutsunta-asiain keskuslautakunnassa on lainoppinut puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja, joilla on kokemusta tuomarin toimessa, sekä viisi muuta jäsentä, joista kolmen on oltava oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita ja kahden asevelvollisuusasioihin perehtyneitä, vähin-

tään everstiluutnantin arvoisia upseereita. Jäsenistä enintään kolme saa olla puolustusministeriön hallinnonalan palveluksessa olevia. Keskuslautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, yksi upseerijäsen sekä muita jäseniä siten, että puolustusministeriön hallinnonalan edustajat eivät muodosta läsnä olevien enemmistöä.

Keskuslautakunta käsittelee muun muassa varusmiespalvelukseen ja kertausharjoitukseen liittyviä lykkäysasioita sekä naisten vapaaehtoista asepalvelusta koskevia asioita sekä asioita, jotka koskevat sellaisten henkilöiden asevelvollisuutta, joilla on myös muun maan kuin Suomen kansalaisuus.

Lain mukaan kutsunta-asiain keskuslautakunnalle tehty valitus on käsiteltävä ja ratkaistava kiireellisesti. Keskuslautakunnan päätös on lopullinen.

Asevelvollisten valvonta

Asevelvollisen valvonta tarkoittaa sotilasviranomaisen ja muun valvontaviranomaisen toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on varmistaa se, että puolustusvoimilla on ajan tasalla olevat tiedot asevelvollisen olinpaikasta ja osoitteesta sekä hänen palveluskelpoisuudestaan ja siinä tapahtuneista muutoksista sekä asioista, joilla on merkitystä asevelvollisen sodanajan kokoonpanoihin sijoittamisen kannalta. Ajallisesti valvonta kohdistuu pääasiassa varusmiespalveluksen jälkeiseen aikaan.

Asevelvollisten valvonnasta säädetään asevelvollisuuslain 8 a luvussa. Sen mukaan valvonnan alaisia ovat reserviin kuuluva, nostoväkeen kuuluva ja vakinainen väki. Asevelvollisen valvojana toimii sotilasläänin esikunta ja sen alaisena aluevalvojana poliisiviranomainen. Joukko-osasto huolehtii palveluksessaan olevien asevelvollisten valvonnasta. Ulkomailla asuvan valvonnanalaisen valvonnasta huolehtii lähin Suomen suurlähetystö, lähetystö tai lähetetyn pääkonsulin, konsulin tai varakonsulin virasto.

Valvonnanalaisen tulee huolehtia siitä, että hänen asuinpaikkansa, osoitteensa ja muut yhteystietonsa sekä palveluskelpoisuuteensa vaikuttavat seikat ovat valvontaviranomaisen tiedossa. Valvonnanalaisen on myös annettava edellä tarkoitettut tiedot valvontaviran-

omaiselle tämän niitä tiedustellessa sekä vastattava valvontaviranomaisen tekemään kirjalliseen kyselyyn 14 päivän kuluessa päivästä, jona hän on saanut tiedon kyselystä. Asevelvollinen, joka tahallaan jättää vastaamatta kyselyyn, voidaan tuomita valvontamääräysten rikkomisesta sakkoon.

Asevelvollisrekisteri

Asevelvollisrekisteristä säädetään asevelvollisuuslain 9 a luvussa. Rekisteriä pidetään asevelvollisten kutsunnan toimittamista, koulutuksen ja palveluksen suunnittelua ja järjestämistä sekä liikekannallepanoon ja poikkeusolojen toimintaan varautumista varten.

Pääesikunta pitää valtakunnallista asevelvollisrekisteriä kaikista asevelvollisista, sotilasläänin esikunta alueellista asevelvollisrekisteriä sen alueella kirjoilla olevista asevelvollisista sekä joukko-osasto ja sotilaslaitos paikallista asevelvollisrekisteriä sen palveluksessa olevista asevelvollisista. Tietoja voidaan siirtää valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen rekisterin välillä. Rekisteriä voidaan pitää kortistona tai automaattisen tietojenkäsittelyn muodossa. Asevelvollisrekisterin osia ovat kutsuntaluettelot, kantakortit ja lääkärintarkastuskortit.

Asevelvollisrekisteriin merkitään asevelvollisen valvontaa, sijoittelua ja sotilaskoulutuksen suunnittelua ja järjestämistä varten tarpeelliset henkilö- ja osoitetiedot sekä tiedot asevelvollisen ammatista, perhesuhteista, siviili- ja sotilaskoulutuksesta, terveydentilasta ja palveluskelpoisuudesta, asevelvollisuuden suorittamisajasta ja -paikasta sekä rangaistuksista ja kurinpito-ohjennuksista. Edelleen voidaan merkitä äidinkieli, muu kuin Suomen kansalaisuus, uskonto, tiedot ajokortista sekä tuntomerkit.

Palvelukseen liittyviä rekisteröitäviä tietoja ovat tiedot palveluskelpoisuudesta ja sotilasarvosta, palvelukseen, palveluspaikkaan ja

-aikaan liittyvät tiedot sekä tiedot sopivuudesta ja sijoituksesta. Kantakorttiin voidaan merkitä myös tieto kurinpitomenettelyssä määrätystä seuraamuksesta sekä rangaistuksista, joilla on merkitystä asevelvollisen palveluksen, sijoittelun tai sotilasarvon kannalta. Lääkärintarkastuskorttiin merkitään asevel-

vollisen terveydentilaa ja suoritettuja hoito-toimenpiteitä koskevat tiedot.

Rekisterinpitäjä saa lain nojalla tietoja muun muassa väestökirjaviranomaisilta. Väestörekisterikeskus antaa pääesikunnalle kutsunluetteloiden laatimista varten tarvittavat tiedot seuraavana vuonna 18 vuotta täyttävistä asevelvollisista. Rekisterinpitäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada myös kutsunanalaisen ennakkoterveystarastuksen toimittavalta terveyskeskukselta ja lääkäriltä lausunto kutsunanalaisen terveydentilasta palveluskelpoisuuden määrittämistä varten. Sosiaaliviranomaisilta on oikeus saada tietoja asevelvollisen sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteesta, jos tiedoilla on merkitystä päätettäessä palveluspaikasta ja palveluksen ajankohdasta sekä palveluksen järjestämisestä. Poliisiviranomaisilta rekisterinpitäjällä on oikeus saada tietoja asevelvollisen olinpaikasta tämän sijoittelua ja valvontaa varten sekä poliisin asevelvolliseen kohdistamista, rikkomuksesta tai rikoksesta johdetuista virkatoimista ja asevelvolliseen kohdistetuista seuraamuksista, jos tiedoilla on merkitystä asevelvollisen sijoittelun tai palveluksen järjestämisen kannalta. Rekisterinpitäjällä on oikeus saada tarpeellisia tietoja myös vankilaviranomaisilta ja viralliselta syyttäjältä ja muiltakin viranomaisilta sekä Kansaneläkelaitokselta.

Asevelvollisrekisteri on laaja tiedosto, joka sisältää tietoja kaikista asevelvollisista eli valtaosasta Suomen miespuolista väestöstä. Tietoja on myös naisista, jotka ovat suorittaneet naisten vapaaehtoisen asepalveluksen tai ovat sanotussa palveluksessa. Rekisteri sisältää myös arkaluonteisia tietoja sekä valtion turvallisuutta ja maanpuolustusta koskevaa, salassa pidettävää tietoa.

Asevelvollisrekisteriin sisältyvien henkilö-tietojen julkisuudesta ja tietojen antamisesta laissa säädetään tyhjentävästi. Sen lisäksi, mitä tietojen salassa pitämisestä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), salassa tulee pitää myös asevelvollisrekisteriin merkityn henkilön tunnistetiedot, joiksi katsotaan henkilön nimi, henkilötunnus, sotilasarvo, osoite- ja muut yhteystiedot sekä kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka.

Asevelvollisrekisteristä voidaan luovuttaa tietoja ainoastaan rekisteröidylle itselleen ja asianosaiselle viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä säädetyin perustein. Puolustusministeriölle, sotilasviranomaiselle ja rajavartiolaitosviranomaiselle voidaan antaa asevelvollisuuden toimeenpanoa sekä henkilöstön palvelukseen ottamista ja henkilöstösuunnittelua varten ja työministeriölle siviilipalveluksen toimeenpanoa varten. Aluevalvojalle tietoja voidaan antaa asevelvollisten valvontaa varten sekä muulle viranomaiselle lain nojalla. Tietoja voidaan rekisteröidyn nimenomaisella suostumuksella antaa myös muulle kuin edellä mainitulle taholle.

Edellä mainittujen tapausten lisäksi pääesikunnalla on oikeus päättää tunnistetietojen luovuttamisesta vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta sekä yksittäistapauksessa myös muuta hyväksyttävää tarkoitusta varten.

Asevelvollisuuslain mukaan asevelvollisuuden suorittaminen jatkuu kaikilla 60 ikävuoteen asti ja eräillä vielä senkin jälkeen. Tarve henkilöä koskevien tietojen säilyttämiseen asevelvollisrekisterissä jatkuu vastaavan ajan. Henkilöä koskeva tieto poistetaan asevelvollisrekisteristä viimeistään vuoden kulluttua siitä, kun henkilö ei enää kuulu reserviin eikä nostoväkeen.

Asevelvollinen, jolla on ollut tai on myös muun maan kuin Suomen kansalaisuus

Suomen kansalaiseksi otetun ulkomaan kansalaisen, joka on entisessä kotimaassaan suorittanut asevelvollisen rauhanaikaisen palvelusvelvollisuuden tai osan siitä, pääesikunta voi hakemuksesta kokonaan tai osittain vapauttaa varusmiespalveluksesta rauhan aikana. Samoin edellytyksin pääesikunta voi vapauttaa varusmiespalveluksesta rauhan aikana Suomen kansalaisen, jolla on myös toisen valtion kansalaisuus.

Pääesikunta voi lisäksi erityisestä syystä hakemuksesta vapauttaa varusmiespalveluksesta rauhan aikana Suomen kansalaisen, jolla on myös toisen valtion kansalaisuus, jos asianomaisen varsinainen asunto ja koti ei ole Suomessa eikä hänellä ole tosiasiallisia siteitä Suomeen.

Asevelvollisuuden suorittamisesta on lisäksi voimassa kansainväliset sopimukset, jotka Suomi on tehnyt Norjan, Ruotsin ja Tanskan kanssa (SopS 44/1968), Amerikan Yhdysvaltojen kanssa (SopS 15/1939) ja Argentiinan kanssa (SopS 43/1963). Suomen kansalainen, johon sovelletaan kahta ensin mainittua sopimusta, ei ole kutsunnanalainen Suomessa sinä aikana, jona hänen vakinainen asuinpaikkansa on toisessa valtiossa. Argentiinan kanssa tehty sopimus edellyttää, että asianomainen näyttää viranomaisen antamalla todistuksella täyttäneensä asevelvollisuutta koskevat velvollisuudet toisessa kotimaassaan.

Rangaistussäännökset

Asevelvollisuuslakiin sisältyy myös rangaistussäännöksiä, jotka koskevat asevelvollisuudesta kieltäytymistä, poissaoloa kutsunnasta, tottelemattomuutta kutsunnassa, asevelvollisuuden välttämistä ja valvontamääräysten rikkomista.

Asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomitaan varusmies, joka kieltäytyy kokonaan asevelvollisuuslaissa säädetystä palveluksesta eikä ilmeisesti ojentuisi rikoslain 45 luvun nojalla määrättävästä tai tuomittavasta seuraamuksesta. Asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomitaan vankeusrangaistukseen siten kuin siviilipalvelusrikoksesta siviilipalveluslaissa säädetään.

Jos asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittua vankeusrangaistusta suorittava hakee siviilipalvelukseen, hänet voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen siten kuin siviilipalveluslaissa siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta suorittavasta säädetään.

Kun asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittu on suorittanut kokonaan vankeusrangaistuksen tai kun vankeusrangaistus on rauennut, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.

Poissaolosta kutsunnassa tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi asevelvollinen, joka ei määräaikana saavu kutsuntaan tai erityiseen tarkastukseen taikka joka ei valtuuta asiameistä puolestaan tai lähetä todistusta palveluskelpoisuudestaan.

Tottelemattomuudesta kutsunnassa tuomitaan sakkoon asevelvollinen, joka kutsunnassa tai muussa tarkastustilaisuudessa jättää täyttämättä tai rikkoo kutsuntaviranomaisen hänelle antaman määräyksen.

Asevelvollinen, joka vapautuakseen asevelvollisuuden suorittamisesta tai saadakseen siitä helpotusta vioittaa itseään, vahingoittaa terveyttään tai sitä yrittää taikka sanotussa tarkoituksessa esittää valheellisen tiedon tai muulla tavoin menettelee vilpillisesti, on tuomittava asevelvollisuuden välttämistä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi taikka, jos rikos tehdään sota-aikana tarkoituksella pysyvästi tai pitemmän aikaa karttaa asevelvollisuuden suorittamista, vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Asevelvollinen, joka tahallaan jättää vastaamatta aluevalvojan tiedusteluun, tuomitaan, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, valvontamääräysten rikkomisesta sakkoon.

Asevelvollisuus liikekannallepanon aikana

Asevelvollisuuslakiin sisältyy myös poikkeusoloja koskevia säännöksiä. Niiden mukaan puolustusvoimien tai niiden osan ollessa liikekannalla asevelvolliset jäävät palvelukseen niin pitkäksi ajaksi, kuin tarve vaatii. Reserviin kuuluvat asevelvolliset voidaan kutsua palvelukseen sotavoiman sekä yleisen että osittaisen liikekannallepanon aikana. Yleisen liikekannallepanon aikana voidaan myös nostoväki tai osa siitä kutsua palvelukseen, 50 vuotta täyttäneet kuitenkin ainoastaan eduskunnan suostumuksella.

Lisäksi muulloinkin, jos erityiset olosuhteet vaativat, palveluksessa olevien asevelvollisten kotiuttamista voidaan asevelvollisuuslain mukaan siirtää toistaiseksi ja heitä voidaan pitää palveluksessa säännöllistä palvelusaikaa pitemmän ajan.

Reserviläisiä voidaan kutsua myös ylimääräiseen palvelukseen, jos erityiset olosuhteet niin vaativat.

Asevelvollisuuslaissa säädetään myös yleisen edun vuoksi kertausharjoituksesta ja ylimääräisestä palveluksesta vapauttamisesta. Valtion, kunnan ja seurakunnan viran tai toimen haltija tai muussa julkisessa tehtävässä oleva asevelvollinen voidaan vapauttaa re-

servin kertausharjoituksista ja ylimääräisestä palveluksesta, jos vapauttaminen harkitaan välttämättömäksi tärkeän yleisen edun vuoksi.

Lisäksi valtion, kunnan ja seurakunnan sekä liikenne- ja tiedotuslaitoksen palveluksessa oleva voidaan jättää toistaiseksi kutsumatta palvelukseen sodan aikana, jos se harkitaan välttämättömäksi tärkeän yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi. Sama koskee erityisten ammattien harjoittajia ja muita yksittäisiä henkilöitä, joiden palvelukseen kutsuminen saattaisi vaarantaa puolustusvoimien varustamisen tai ylläpidon, yleisen talouden tai muita yleisiä etuja.

Edellä mainituista vapauttamisista säädetään tarkemmin asetuksella, joka koskee vapauttamista asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa (635/1968).

Varusmiespalveluksen vaikutus varusmiehen opiskeluun, työhön ja talouteen

Vain miehiin kohdistuva asevelvollisuus merkitsee käytännössä sitä, että varusmiespalvelus viivästyttää opintojen ajoittamista ainakin puolesta vuodesta vuoteen, käytännössä usein tätä enemmän. Sama koskee siirtymistä työelämään.

Varusmiespalveluksen suorittamisella ja palveluksen ajoittamisella on vaikutusta opintojen aloittamiseen tai jo käynnissä oleviin opintoihin. Jatko-opiskelupaikan hakeminen vaikeutuu, jos palvelukseen astutaan heti lukion jälkeen heinäkuussa. Tällöin ei jää aikaa valmistautua pääsykokeisiin ja opiskelupaikka jää saamatta. Jos varusmiespalveluspalvelus kestää vuoden, myös seuraavaan pääsykertaan valmistautuminen on palveluksen ohessa haasteellista. Osalla opintojen aloittaminen siirtyy vielä seuraavaankin vuoteen, jolloin ylioppilaaksi tulon ja opintojen aloittamisen välille jää kaksikin vuotta.

Varusmiespalveluksen suorittaminen voi osittain myös edistää opintoja, sillä osa yliopistoista ja korkeakouluista ottaa opintokokonaisuudessaan huomioon varusmiespalveluksessa suoritettun johtajakoulutuksen tai muun opintoihin liittyvän osaamisen.

Varusmiehen toistaiseksi voimassa oleva työsuhte säilyy varusmiespalveluksen ajan, eikä varusmiespalvelukseen astuminen ole ir-

tisanomisen peruste. Käytännössä suuri osa palvelukseen astuvista siirtyy kuitenkin palvelukseen määräaikaisista työsuhteista tai opintojen parista.

Vaikka varusmiespalvelus ei saisi vaikuttaa työsuhteen kestoon, työnantajat saattavat käytännössä palkata varusmiespalvelukseen astuvan mieluummin lyhytkestoiseen kuin toistaiseksi voimassaolevaan työsuhteeseen.

Varusmiespalvelusaika ei kerrytä eläkettä.

Edellä esitettyjä asioita on selvitetty muun muassa puolustusministeriön teettämässä ja 23 päivänä maaliskuuta 2007 julkaistussa raportissa ”Asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisia vaikutuksia”. Raportti sisältää kolme asiakokonaisuutta. Ensimmäisessä osassa käsitellään varusmiespalveluksen ja reservin harjoitusten vaikutuksia kansantalouden, valtiontalouden ja yksilötalouden näkökulmasta. Toinen osa käsittelee varuskuntien taloudellisia vaikutuksia ja kolmas osa asepalveluksen vaikutuksia varusmiesten opintoihin ja työelämään. Raportti on nähtävänä puolustusministeriön verkkosivulla.

2.3.2. Maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen siviilipalveluslain mukaan

Siviilipalveluslain mukaan siviilipalveluksen sisältönä on yhteiskunnalle hyödyllinen työ. Palvelukseen sisältyy koulutus ja työpalvelu. Siviilipalvelusaika on 395 vuorokautta. Siviilipalvelukseen voi hakeutua kutsunnoissa tai niiden jälkeen, myös varusmiespalveluksen aikana.

Siviilipalvelusta johtaa työministeriö apunaan siviilipalvelusasiain neuvottelukunta. Siviilipalveluskeskus huolehtii siviilipalveluksen käytännön toimeenpanoon liittyvistä asioista. Keskuksena toimii Itä-Uudellamaalla sijaitseva Lapinjärven koulutuskeskus.

Siviilipalveluskoulutusta annetaan mm. kansainvälisyys-, rauhan- ja ympäristökysymyksissä sekä kansalaisvalmiuksiin liittyvissä aiheissa.

Työpalvelu suoritetaan siviilipalveluslaitoksissa, joita on noin 1 800 eri puolilla Suomea. Palveluspaikan tulee tehdä sopimus työministeriön kanssa. Palveluspaikkoina voivat toimia esim. valtion hallintoviranomaiset ja liikelaitokset, kunnat ja kuntayh-

tymät, evankelisluterilainen kirkko tai ortodoksinen seurakunta sekä yleishyödylliset yksityisoikeudelliset yhteisöt tai säätiöt. Palvelusta ei saa suorittaa ulkomailla lukuun ottamatta lyhyehköjä, tilapäisiä komennusmatkoja. Siviilipalvelusta ei voi myöskään suorittaa oman työnantajan palveluksessa, eikä paikassa, johon palvelusvelvollisella on opiskelun, entisen työ- tai virkasuhteen tai muun syyn vuoksi kiinteä yhteys.

Siviilipalvelusmies saa ylläpidon ja etuuk-
sia samaan tapaan kuin varusmies.

Siviilipalveluksen suorittaa vuosittain noin 1750–1800 henkilöä.

2.4 Sotilasoikeudenhoito

Asevelvollinen on sotilasoikeudenhoitojärjestelmän alainen siitä alkaen, kun hän on saapunut varusmies- tai muuhun asevelvollisuuslain tarkoittamaan palvelukseen tai ollut velvollinen saapumaan sanottuun palvelukseen. Asevelvollinen on järjestelmän piirissä kotiuttamiseen asti, myös vapaa-aikana ja lomilla.

Sotilasrikoksista säädetään rikoslain 45 luvussa (559/2000). Sotilasrikosten käsittelystä tuomioistuimissa säädetään sotilasoikeudenkäyntilaissa (326/1983) ja kurinpitorangais-
tuksista ja -ojennuksista, kurinpitomenettelyn edellytyksistä ja kurinpitoasioiden käsittelystä sotilaskurinpitolaissa (331/1983).

Palveluksessa oleva asevelvollinen on sotilaallisen kurinpitovallan alainen. Kurinpitovaltaa ovat oikeutetut käyttämään perusyksikön päällikkö ja häntä ylemmät esimiehet ja eräin rajoituksin yksikköupseeri. Varusmiehelle voidaan kurinpitomenettelyssä määrätä kurinpito-
ojennus tai kurinpitorangeistus. Kurinpitorangeistuksesta voi valittaa tuomioistuimeen.

Tärkeä varusmiehen oikeusturvakeino on kantelu. Sitä voi käyttää, kun varusmies katsoo, että hänen oikeuksiaan on loukattu tai esimies on menetellyt lain vastaisesti. Kantelu osoitetaan yleensä joukko-osaston komentajalle. Kantelun voi tehdä myös eduskunnan oikeusasiamiehelle.

2.5 Laillisuusvalvonta

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävää hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tulee eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 5 §:n mukaan seurata erityisesti varusmiesten ja muiden asepalvelusta suorittavien sekä rauhanturvaamishenkilöstön kohtelua ja suorittaa tarkastuksia puolustusvoimien eri yksiköissä. Valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain (1224/1990) mukaan puolustusvoimia, rajavartiolaitosta ja rauhanturvaamishenkilöstöä sekä sotilasoikeudenkäyntiä koskevat asiat kuuluvat nimenomaan oikeusasiamiehelle.

Käytännössä oikeusasiamies on ainoa puolustusvoimien ulkopuolinen taho, joka valvoo varusmiesten oikeuksia. Kansainvälisestäkin vertailtaessa on harvinaista, että puolustusvoimiin ja sotilasorganisaatioihin yleensä kohdistuu riippumatonta ulkopuolista valvontaa nimenomaisen säännöksen nojalla.

2.6 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaisen lainsäädäntö

Turvallisuusuhkien muutokset kylmän sodan jälkeen ovat johtaneet myös Euroopan maiden puolustusjärjestelmien nopeaan muutokseen. Perinteisen alueen puolustamisen rinnalla korostuu yhteiskuntien demokraattisten perusarvojen, etujen ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen puolustaminen. Muutoksesta huolimatta kaikki Euroopan maat ovat säilyttämässä kyvyn oman alueensa puolustamiseen joko osana puolustusliittoa tai kansallisten asevoimiensa avulla. Suurista asevelvollisuuteen perustuvista puolustusjärjestelmistä on kuitenkin siirrytty kohti suppeampia ja ammattimaisempia joukkokoonpanoja.

Pohjoismaat

Edellä kuvattu muutos on nähtävissä erityisesti Pohjoismaissa. Ruotsin puolustusjärjestelmä perustuu yhä yleiseen asevelvollisuuteen, mutta ikäluokasta koulutetaan alle kolmasosa, tulevaisuudessa vieläkin pienempi osa. Ruotsin puolustusvoimissa panostetaan kansainväliseen toimintaan ja osallistumiseen kriisinhallintatehtäviin. Vuonna 2006 on aloitettu uusi koulutusjärjestelmä, jossa varusmiespalvelus on jaettu kolmeen jaksoon, joista kaksi ensimmäistä kestää 11 kuukautta. Varusmiehet voivat hakea kolmannelle jaksolle, jonka tarkoituksena on kouluttaa henkilökuntaa kansainvälisiin tehtäviin. Kolmannen jakson aikana asevelvolliset kuuluvat puolustusvoimien palkattuun henkilöstöön.

Myös Norjassa kansainvälistä toimintaa kehitetään kansallisesta puolustuksesta siirrettävillä resursseilla. Norjassa on yleinen asevelvollisuus ja asevelvollisten ikäluokasta koulutetaan noin kolmasosa. Tanskassa keskitytään kansainväliseen toimintaan Ruotsin ja Norjan tavoin. Asevelvollisuusarmeijan elementtejä on säilytetty, mutta voimakkaasti karsittuna. Yksittäistä asevelvollista koskevan asevelvollisuuden sisältö määritetään arvonnassa. Yli puolet ikäluokasta siirretään suoraan pelastusvalmiuden (redningsberedskabet) henkilöstöreserviin. Ne, jotka määrätään suorittamaan varusmiespalvelus, voivat suorittaa sen joko puolustusvoimissa tai pelastusvalmiudessa.

Palvelus asevelvollisena

Ruotsissa asevelvollisuudesta säädetään kokonaismaanpuolustusta koskevassa laissa (lagen om totalförsvarsplikt, 1994:1809). Ainoastaan miespuolisia kansalaisia koskeva asevelvollisuus alkaa sen vuoden alussa jona asevelvollinen täyttää 19 ja päättyy sen vuoden lopussa jona hän täyttää 47 vuotta. Varusmiespalvelus kestää korkeintaan 615 päivää ja kertausharjoitusten enimmäisaika on 240 päivää. Varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen enimmäisaika ei kuitenkaan saa ylittää 700 päivää. Asevelvolliset on sijoitettuna sodan ajan joukkoihin korkeintaan sen vuoden loppuun, jona asevelvollinen täyttää 40 vuotta.

Muu kuin rauhan aikainen palvelus on Ruotsissa jaettu valmiuspalvelukseen (beredskaptjänstgöring) ja sotapalvelukseen (krigstjänstgöring). Sotapalvelus on sidottu kohotetun valmiuden käsitteeseen (höjd beredskap). Muulloin kuin kohotetun valmiuden aikana asevelvolliset voidaan määrätä valmiuspalvelukseen, jos Ruotsin puolustusvalmius sitä edellyttää. Asevelvollinen voi olla valmiuspalveluksessa korkeintaan 180 päivää. Päätösvalta valmiuspalveluksesta ja sotapalveluksesta on hallituksella, jonka päätöksessään määriteltävä palvelukseen kutsuttavien asevelvollisten määrä. Hallitus päättää erikseen valmiuspalveluksen ja sotapalveluksen lakkaamisesta.

Norjassa asevelvollisuudesta säädetään asevelvollisuuslailla (lov om verneplikt, 1953-07-17 nr 29). Norjassa miespuoliset kansalaiset ovat asevelvollisia sen vuoden alusta, jona he täyttävät 19 vuotta sen vuoden loppuun, jona he täyttävät 44 vuotta. Varusmiespalvelus kestää kodinturvajoukkoihin (Heimevernet) sijoitetuilla 6 kuukautta ja puolustushaaroihin sijoitetuilla 12 kuukautta.

Tanskassa varusmiespalveluksen kesto vaihtelee 4 kuukaudesta 12 kuukauteen. Kun varusmiehet ovat suorittaneet 4 kuukauden pituisen peruskoulutusjakson maa-, meri-, tai ilmavoimissa, heidän on tarvittaessa tultava palvelukseen kolmen kuukauden ajaksi seuraavan kolmen vuoden aikana. Tämä velvollisuus ei koske pidemmän palvelusajan suorittaneita.

Huumausainetestaus

Ruotsissa huumausainetestaukseen sovelletaan kokonaismaanpuolustuksesta annetun lain yleissäännöstä, jossa säädetään velvollisuudesta osallistua lääketieteellisiin ja psykologisiin tutkimuksiin. Edellytyksenä huumausainetestin tekemiselle on, että se on tarpeen, kun otetaan huomioon yksittäisen asevelvollisen tehtävät. Näin ollen Ruotsissa ei ole mahdollista tehdä satunnaistestejä asevelvollisille. Jos asevelvollinen kieltäytyy hänelle käsketyistä lääkärintarkastuksesta, asia tutkitaan ja ratkaistaan kurinpitomenetellessä.

Tanskassa on säädetty huumausainetestausta koskeva erityissäännös, joka tuli voimaan

vuoden 2006 alusta. Sotilasoikeudenkäyttöä koskevan lain (militær retsplejelov, 531 af 24/06/2005, 15 § 3 stk.) mukaan sotilashenkilölle tehdään verikoe ja virtsakoe, jos on syytä epäillä, että hän palvelee huumausainneiden vaikutuksen alaisena. Henkilöllä ei ole oikeutta kieltäytyä kokeesta.

Ihmisoikeussopimusten määräykset

Eräissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 19/1990, jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) ja kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 8/1976, jäljempänä KP-sopimus), määrätään mahdollisuudesta poiketa ihmisoikeuksista yleisen hätätilan aikana (derogation).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklassa määritellään poikkeamisen mahdollistavat olosuhteet ilmaisulla ”sodan tai muun yleisen hätätilan aikana, joka uhkaa kansakunnan elämää”. KP-sopimuksessa poikkeusolosuhteet määritellään yleiseksi hätätilaksi, joka uhkaa kansakunnan olemassaoloa ja joka on virallisesti sellaiseksi julistettu. Toisin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, KP-sopimuksessa ei nimenomaisesti ole mainittu sotaa hätätilana. Artiklan sanamuodosta ei kuitenkaan voida päätellä, ettei sota tai vastaava sotilaallinen kriisi voisi olla 4 artiklassa tarkoitettu kansakuntaa uhkaava hätätila. Päinvastoin kirjallisuudessa aseellista, kansainvälistä konfliktia on pidetty tyypillisimpänä esimerkkinä kansakunnan elämää uhkaavasta hätätilasta.

YK:n ihmisoikeuskomitea on vuonna 2001 antanut yleiskannanoton sopimuksen 4 artiklan tulkinnasta (General Comment no. 29. States of Emergency [Article 4]). Sopimuksen 4 artiklan soveltamisalasta todetaan seuraavaa. Ensinnäkin aseellisen selkkauksenkin tapauksessa tulee olla kyse kansakunnan elämää uhkaavasta tilanteesta. Toiseksi komitea huomauttaa, että sopimusvaltion tulisi arvioida tiukasti toimenpiteiden oikeutusta ja välttämättömyyttä, jos 4 artiklan mukaista poikkeamismahdollisuutta käytetään muuten kuin aseellisen selkkauksen tapauksessa. Kolmanneksi komitea arvioi, että esimerkiksi

luonnonkatastrofin tai suuronnettomuuden sattuessa oikeuksien rajoittamisen tulisi yleensä riittää. Komitea suhtautuu pidättyvästi oikeuksista poikkeamiseen tällaisissa tilanteissa.

Poikkeamisen mahdollistavissa artikloissa määrätään myös poikkeuksien välttämättömyydestä. Poikkeaminen on sallittua vain siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii. YK:n ihmisoikeuskomitean yleiskannanotossa välttämättömyyden todetaan liittyvän hätätilan kestoon, hätätilan maantieteelliseen ja asialliseen laajuuteen sekä poikkeamistoimenpiteisiin, joihin on turvauduttu.

Sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa että KP-sopimuksessa on lueteltu sellaisia oikeuksia, joista ei saa poiketa hätätilan aikana. Ehdottomina määräyksiä pidetään molemmissa sopimuksissa oikeutta elämään, kidutuksen kieltoa, orjuuden ja velkaorjuuden kieltoa sekä taannehtivan rikoslain kieltoa. Lisäksi KP-sopimuksessa on ehdottomana turvattu oikeus tulla tunnustetuksi henkilönä oikeudellisessa mielessä sekä ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus. Sopimuksessa on myös erityinen poikkeusoloja koskeva syrjintäkielto. Euroopan ihmisoikeussopimuksen osalta on otettava huomioon se, että kuolemanrangaistuksen poistamista koskevasta kuudennesta lisäpöytäkirjasta on kiellettyä poiketa 15 artiklan nojalla.

Artikloissa luetellut ehdottomat oikeudet eroavat siis osittain toisistaan. Erojen merkitystä vähentää kuitenkin se, että molemmissa sopimuksissa todetaan valtion velvollisuus kunnioittaa muita kansainvälisiä velvoitteitaan.

KP-sopimuksen 4 artiklassa ehtona sopimuksen turvaamista oikeuksista poikkeamiselle on lisäksi hätätilan virallinen julistaminen. YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan hätätila tulee julistaa sopimusvaltion perustuslain ja muun hätätilan julistamista ja poikkeusolojen toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön mukaisesti.

Toisin kuin KP-sopimuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole nimenomaisesti vaatimusta hätätilan virallisesta julistamisesta. Ihmisoikeustoimikunta on kuitenkin katsonut, että ainakin jonkinlainen muodollinen hätätilan julistaminen on edellytys sopimusvelvoitteista poikkeamiselle 15 artiklan

perusteella. Tätä kantaa tukee sekin, että 15 artiklaan sisältyy vaatimus myös KP-sopimuksen määräysten kunnioittamisesta.

2.7 Nykytilan arviointi

Yleistä

Asevelvollisuuslaki on säädetty vuonna 1950. Vaikka säädöstä on useaan kertaan muutettu ja uudistettu, se on eräiltä osiltaan vanhentunut ja siinä on runsaasti lakiteknisiiä muutostarpeita.

Yleislakina asevelvollisuuslaki sisältää keskeiset asevelvollisuutta koskevat säännökset. Varusmiespalvelusta ja kertausharjoituksia koskevien säännösten osalta laki on lukuisten muutosten ansiosta asiasisällöltään pääosin ajan tasalla. Myös perusoikeusuudistuksen ja uuden perustuslain edellyttämiä korjauksia on tehty. Laissa on kuitenkin myös näiltä osin kehitettävää.

Suhde perustuslakiin

Perustuslain 127 §:n säännös maanpuolustusvelvollisuudesta tarkoittaa velvollisuutta osallistua isänmaan puolustukseen tai avustaa sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Asevelvollisuuslaissa ei ole asevelvollisuuteen kuuluvan palvelusvelvollisuuden määritelmää. Laissa säädetään eri palvelusmuodoista, palveluksen ajallisesta ulottuvuudesta sekä palvelukseen ja koulutukseen määrittämisestä. Palveluksen sisällöstä asevelvollisuuslaissa on niukasti säännöksiä. Asiasta on perinteisesti määrätty ohjesäännöissä. Osaksi asevelvollisuuteen kuuluva palvelusvelvollisuus täsmentyy myös rangaistussäännösten kautta. Velvollisuuksista säätäminen rangaistussäännöksellä ei ole asianmukaista.

Asevelvollisuuslain mukaan asevelvollisia voidaan käyttää myös tiettyihin puolustusvoimien ulkopuolisiin tehtäviin ja myös silloin, kuin puolustusvoimat antaa virka-apua siten kuin siitä erikseen säädetään. On esitetty, että vaikka virka-apu kuuluu puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin, kyse ei ole perustuslain 127 §:ssä tarkoitettusta maanpuolustusvelvollisuudesta eikä virka-aputehtäviin voisi sanotun säännöksen mukaan määrätä asevelvollisia. Asevelvollisen

määrittäminen sanottuihin, sinänsä hyväksyttäviin tehtäviin tuleekin tarkastella perusoikeuskohtaisten erityisten rajoitusedellytysten ja perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Perustuslain 127 §:n 2 momentin mukaan oikeudesta vakaumuksen perusteella saada vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla. Voimassa olevan asevelvollisuuslain mukaan vapautus vakaumuksen perusteella koskee vain rauhan aikaa. Tätä on muun muassa KP-sopimuksen toteuttamista valvova YK:n ihmisoikeuskomitea pitänyt ongelmana Suomen viidettä määräaikaisraporttia koskevissa päätelmissä. Komitea on lisäksi todennut, että siviilipalvelus vaihtoehtona asepalvelukselle on rankaisevan pitkä ja ettei Jehovan todistajille myönnettyä suosituimmuuskohtelua ole laajennettu koskemaan muita aseistakieltäytyjäryhmiä.

Perustuslain 127 §:n 2 momentin säännös otetaan huomioon osaksi ehdotetussa laissa osaksi siviilipalveluslakia uudistettaessa. Koska asia koskee pääosin siviilipalvelukseen hakeutumista, sääntely tulisi tältä osin siviilipalveluslakiin.

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa säädettiin aikanaan perustuslain säätämisyjärjestyksessä niin sanottuna poikkeuslakina sen vuoksi, että sen katsottiin merkitsevän Jehovan todistajien vapautusta maanpuolustusvelvollisuudesta ja samalla poikkeusta kansalaisten yhdenvertaisuudesta. Laki on ongelmallinen myös nykyisen perustuslain kannalta. Puolustusministeriö on 14 päivänä maaliskuuta 2007 asettanut toimikunnan, jonka tehtävänä on selvittää sanotun lain tarpeellisuus ja lain suhde perustuslain säännöksiin ja tehdä ehdotus sääntelyn tarkistamiseksi. Toimikunnalle asetettu määräaika päättyy 30 päivänä marraskuuta 2007.

Asevelvollisen velvollisuuksia ja oikeuksia koskevat säännökset ovat osaksi puutteelliset ja osaksi hajallaan. Palvelusvelvollisuuden sisältö määräytyy osaksi rangaistussäännösten kautta. Toisaalta säännökset eivät ole riittävän täsmällisiä.

Perustuslain 23 §:n mukaan lailla säädetävät, välttämättömät, tilapäiset poikkeukset perusoikeuksiin ovat mahdollisia Suomeen

kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen ja vakuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana. Säännöksessä käytetty ilmaus ”aseellinen hyökkäys” viittaa tosiasialliseen hyökkäykseen, ei esimerkiksi muodolliseen sodanjulistukseen (HE 309/1993 vp).

Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että poikkeusolojen luonnehdinnalla perustuslain 23 §:ssä tarkoitetaan samaa kuin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa käytetyllä ”yleisen hätätilan” käsitteellä (Euroopan ihmisoikeussopimus 15 artikla ja KP-sopimus 4 artikla). Perustuslain 23 §:n valtuutuksen mukaisten tilapäisten poikkeusten tulee olla Suomen kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden mukaisia. Säännöksessä viitataan sekä poikkeamisen menettelyllisiin vaatimuksiin että sisällöllisiin rajoituksiin (HE 309/1993 vp).

Asevelvollisuuslain poikkeusoloja koskeva sääntely on varsin niukkaa ja osaksi säännökset ovat asetuksen tasoisia.

Asevelvollisuuslain säädöstoimivallan delegointia koskevat säännökset eivät kaikilta osin vastaa perustuslain 80 §:n asettamia vaatimuksia, minkä vuoksi niitä tulee täsmentää.

Sääntelyn ajanmukaisuus

Säädöshuollon lisäksi lakiin tulisi tehdä asiasisältöä koskevia uudistuksia. Käytännössä tarvetta on ilmennyt muun muassa huumausaineen käyttöä koskevalle sääntelylle, joka laista nyt puuttuu.

Asevelvollisrekisteriä koskevaa sääntelyä tulisi täsmentää erityisesti siltä osin kuin kysymys on sotilasviranomaisen oikeudesta saada asevelvollista koskevia tietoja viranomaisilta ja muilta tahoilta. Sama koskee myös rekisterin tietojen luovuttamista.

Muutoksenhakua koskevat säännökset kaipaavat selkiinnyttämistä muutoksenhakuoikeuden osalta. Sotilaskäskynä tehtyihin päätöksiin ei ole vakiintuneen käytännön mukaan voinut hakea muutosta valittamalla. Asiasta ei ole nimenomaista säännöstä. Toisaalta laista ei yksiselitteisesti käy ilmi, milloin kyseessä on sotilaskäsky.

Poikkeusoloja koskevat säännökset ovat nykyisin varsin niukat, kuten edellisessä jak-

sossa todetaan. Koska ne ovat asevelvollisuuslain tarkoituksen kannalta sen keskeistä aluetta, niistä tulisi säätää nykyistä täsmällisemmin. Erityisesti se koskee viranomaisten toimivaltuuksia ja asevelvollisten oikeuksia ja velvollisuuksia.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kansalaisuuslakiehdotuksesta antamassaan mietinnössä (PeVM 8/2002 vp – HE 235/2002) ottanut kantaa myös Suomen kansalaisuuden saavien entisten Suomen kansalaisten asevelvollisuuden suorittamiseen. Valiokunta on pitänyt tarpeellisena, että ulkosuomalaiset vapautettaisiin rauhan ajan varusmiespalveluksesta ja siviilipalveluksesta suoraan lain säännöksen nojalla.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Asevelvollisuuslain uudistamisen tavoitteena on saattaa laki kaikilta osiltaan Suomen perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Tämä koskee muun muassa lainsäädäntövallan delegointia ja säännöksiä, jotka liittyvät perusoikeuksiin. Sotilasviranomaisen päätöksentekoa ja toimivaltaa koskevat eräät säännökset kaipaavat täsmentämistä.

Tavoitteena on lisäksi saattaa laki entistä ajanmukaisemmaksi ja toimivammaksi.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Asevelvollisuuslaki on säädöshuollon tarpeessa sen lisäksi, että lakiin on tarpeen tehdä asiasisältöä koskevia muutoksia. Säädöshuollon toteuttaminen on mahdollinen ainoastaan kirjoittamalla laki uudelleen.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Asevelvollisuuslain soveltamisalaa ehdotetaan täsmennettäväksi ja osin laajennettavaksi niin, että laissa voitaisiin säätää myös asevelvollisten määräämisestä tehtäviin, jotka eivät perustu yksinomaan maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä koskevaan perustuslain säännökseen. Muita tehtäviä olisivat muun muassa virka-aputehtävät. Lisäksi myös reserviläisiä voitaisiin poikkeukselli-

sesti määrätä palvelukseen suuronnettomuus-tilanteissa tai muissa vakavissa tilanteissa.

Reservissä olevia voitaisiin varsinaisten kertausharjoitusvuorokausien lisäksi määrätä kertausharjoitukseen suostumuksensa mukaisesti silloin, kun asianomainen on puolustusvoimille välttämätön joukon johtamisessa ja kouluttamisessa. Harjoituspäiviä voisi olla enintään 10 kalenterivuotta kohti. Määräys harjoitukseen ei oikeuttaisi olemaan poissa työstä ilman työnantajan lupaa. Muutoin asianomaiseen sovellettaisiin samoja etuja ja määräyksiä kuin muihinkin samassa harjoituksessa oleviin reserviläisiin.

Asettomana palvelevan palvelusaikaa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että myös aseettoman palvelusaika voisi määräytyä annettavan koulutuksen mukaan kuten muillakin varusmiehillä. Palvelusaika olisi vähintään 270 päivää ja enintään 362 päivää. Nykyisin aseeton palvelee 330 päivää.

Lakiin ehdotetaan nykyistä selkeämpää asevelvollisuuden määritelmää, joka kattaisi eri palvelusmuodot, kutsunnat ja palvelusvelvollisuuden tarkastamisen. Lisäksi laissa säädettäisiin palvelusvelvollisuuden sisällöstä, johon kuuluisi velvollisuus palvella määrättyssä paikassa ja noudattaa sotilas-esimiehen toimivaltansa mukaisesti antamia käskyjä. Asevelvollisella olisi myös tietojenantovelvollisuus, joka koskisi erityisesti palveluskelpoisuuteen vaikuttavia asioita.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi yleinen sääntely kaikista niistä viranomaisista, jotka puolustusministeriön hallinnonalalla käsittelevät asevelvollisuutta koskevia asioita. Säännöksissä todettaisiin näiden keskeiset tehtävät sekä toimivalta.

Palveluskelpoisuuden käsite, joka on keskeinen asepalvelukseen määräämisen kannalta, määriteltäisiin laissa nykyistä selkeämmin. Palveluskelpoisuus määritettäisiin lähtökohtaisesti asevelvollisen terveydentilan sekä fyysisen ja psyykkisen suorituskyvyn perusteella kuten nykyisin. Lisäksi huomiota voitaisiin kiinnittää palvelusturvallisuuteen liittyviin asioihin. Perusteista, joilla palveluksesta voidaan vapauttaa palveluskelpoisuuden puuttumisen vuoksi, säädettäisiin myös nykyistä selkeämmin.

Palvelukseen määräämistä muun muassa kutsunnassa pyritään tekemään joustavamaksi niin, että palvelukseen määrättäisiin astumaan pääsääntöisesti kolmen seuraavan vuoden palvelukseen astumispäivinä. Tämä vähentäisi tarvetta hakea ajankohtaan muutosta. Jos asevelvollisella olisi perusteltu tarve muuttaa palvelukseen astumismääräyksessä mainittua päivää, hän voisi hakea muutosta aluetoimistolta. Myös tällöin uusi päivämäärä voitaisiin antaa niin, että palvelukseen olisi astuttava kolmen vuoden aikana. Näin ollen asevelvollisella olisi aina voimassa oleva määräys aloittaa palvelus. Nykyisestä lykäysmenettelystä luovuttaisiin.

Säännöksiä, jotka koskevat koulutukseen määräämistä, ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että niistä selviäisivät nykyistä paremmin perusteet, joilla esimerkiksi määrätään pitempää palvelusaikaa edellyttävään erikoiskoulutukseen. Perusteista, joilla varusmiespalvelukseen kuuluva koulutus voitaisiin keskeyttää ja varusmiespalvelusaikaa lyhentää, säädettäisiin niin ikään nykyistä täsmällisemmin.

Sääntelyä, jonka mukaan asevelvollinen voidaan määrätä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen, ehdotetaan täydennettäväksi säännöksillä kokeesta, jolla selvitetään huumausaineen käyttö. Lakiin sisällytettäisiin myös sääntely soveltuvuustestistä ja erikoiskoulutukseen hakeutuville järjestettävistä valintakokeista. Soveltuvuustestejä on vakiintuneesti tehty siitä huolimatta, että niistä ei ole säädetty lain tasolla.

Koska huumausaineiden käyttö on lisääntynyt yhteiskunnassa, myös puolustusvoimissa on entistä suurempi tarve tehdä kokeita, joilla selvitetään huumausaineen käyttö. Nykyisin asiasta ei ole säännöksiä laissa. Huumausainetestejä tehdään vain asevelvollisen suostumuksella. Huumausaineen käytön selvittämisellä on merkitystä erityisesti silloin, kun ollaan tekemisissä aseiden ja ampumatarvikkeiden kanssa. Kyse on siis ennen muuta palvelusturvallisuudesta. Tällöin on tarkoituksenmukaista, että kokeeseen voidaan määrätä myös ilman suostumusta. Lakiin ehdotetaan säännöstä perusteista, joiden käsillä ollessa koe voitaisiin tehdä ja kokeeseen voitaisiin määrätä.

Ulkosuomalaisten ja toisen valtion kansalaisen asevelvollisuusasioihin ehdotetaan nykyistä joustavampia menettelytapoja. Ulkomailla asuva Suomen kansalainen, jolla olisi lisäksi muun valtion kansalaisuus, jätettäisiin viran puolesta kutsumatta kutsuntaan ja määräämättä palvelukseen rauhan aikana. Tämä edellyttäisi, että hän olisi asunut ulkomailla viimeksi kuluneet seitsemän vuotta ja asuisi siellä edelleen. Lisäksi käytössä olisi mahdollisuus myöntää vapautus hakemuksesta kuten nykyisin.

Asevelvollisrekisteriä koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi nykyistä täsmällisempään muotoon. Tämä koskee rekisterin käyttötarkoitusta, jota lisäksi laajennettaisiin niin, että rekisteriin voitaisiin merkitä myös muun kuin asevelvollisen henkilötietoja, kun kyse olisi sodan ajan tehtävistä sekä liikkeen kannallepanoon ja poikkeusolojen toimintaan varautumisesta. Asevelvollisrekisterin tietosisältö kuvattaisiin täsmällisesti, samoin oikeus saada ja luovuttaa tietoja. Nykyisestä poiketen asevelvollisuuslakiin ei sisällytettäisi sääntelyä tietojen salassapidosta, vaan se määräytyisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain yleisten säännösten mukaan.

Asevelvollisuuteen kuuluvia etuuksia koskevat säännökset ehdotetaan koottaviksi yhteen lukuun. Säännökset kirjoitettaisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin niin, että etuuden sisältö ilmenee laista. Säännökset kirjoitettaisiin oikeuden muotoon. Isyysvapaaseen esitetään kuuden päivän pidennystä.

Asevelvollisuuslakiin ei otettaisi enää säännöksiä varusmiespalveluksen suorittamisesta vapaaehtoisena. Asevelvollisuuden suorittaminen alle 18-vuotiaana ei ole Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden mukaista. Tämän vuoksi vapaaehtoisena palvelukseen astumisen merkitys on käytännössä vähäinen.

Muutoksenhakua koskevaa säännöstöä ehdotetaan täydennettäväksi oikaisuvaatimusta koskevalla menettelyllä. Päätökseen, johon saisi hakea oikaisua, ei saisi hakea muutosta valittamalla. Valitusviranomaisena olisi nykyiseen tapaan kutsunta-asiaain keskuslautakunta. Valituskieltoa koskevaa säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi luettelolla sotilaskäskynä ratkaistavista asioista, joista ei saisi

hakea muutosta valittamalla. Sotilaskäsky on vakiintuneen käytännön mukaan rinnastettu virkakäskyyn, josta ei saa hakea muutosta valittamalla.

Esitykseen sisältyvät lisäksi ehdotukset neljän muun lain teknisluonteisista muutoksista.

Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) ja vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi niin, että ne vastaavat ehdotetun asevelvollisuuslain asianomaisia säännöksiä.

Rikoslain 45 luvun 27 §:ssä olevaa sotilaan määritelmää ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että se kattaa ehdotetun asevelvollisuuslain mukaan asevelvollisuutta aseellisenä tai aseettoman suorittavan sekä lisäksi asevelvollisuuslain 79 §:ssä tarkoitettussa palveluksessa olevan eli reserviläisen, joka on palveluksessa suuronnettomuus- tai muussa vakavassa tilanteessa. Sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä oleva viittaus ehdotetaan tarkistettavaksi viittaukseksi ehdotetun asevelvollisuuslain säännökseen.

4 Esityksen vaikutukset

Lakiehdotus ei sisällä merkittäviä asiasisältöä koskevia muutoksia verrattuna nykyiseen sääntelyyn. Näin ollen lain vaikutukset jäävät varsin vähäisiksi.

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Asevelvollisten koulutuksen ja ylläpidon menot olivat vuonna 2006 noin 266 miljoonaa euroa. Ylläpitävän huollon osuus oli tästä noin 96 miljoonaa euroa ja koulutuksen osuus noin 169,9 miljoonaa euroa. Viimeksi mainittu määrä jakautuu seuraavasti: varusmieskoulutus noin 162,3 miljoonaa euroa, reserviläiskoulutus noin 6,4 miljoonaa euroa ja vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus noin 1,2 miljoonaa euroa.

Varusmiehen palvelusvuorokauden kokonaiskustannukset ovat keskimäärin 41 euroa ja koulutetun varusmiehen kokonaiskustannukset keskimäärin 11024 euroa. Kustannuserä koostuu muonituksesta, terveydenhoidosta, päivärahoista ja muista ylläpitokustannuk-

sista sekä koulutuskustannuksista. Reserviläisen kertausharjoitusvuorokauden kokonaiskustannus on keskimäärin 193 euroa.

Lakiehdotuksessa ei esitetä muutoksia palvelusaikoihin lukuun ottamatta aseettoman palvelusaikaa. Nykyisen 330 päivän sijasta aseettoman palvelusaika olisi vähintään 270 päivää, mutta se voisi olla tehtävästä riippuen myös 362 päivää. Aseettoman keskimääräinen palvelusaika tulisi todennäköisesti jossain määrin lyhenemään nykyisestä. Kun otetaan huomioon aseettomien pieni määrä, noin 100 vuodessa, tästä tuleva säästö ei olisi merkittävä.

Kertausharjoituspäivien lukumäärä voisi lakiehdotuksen mukaan eräiden avainryhmien osalta olla nykyistä suurempi. Tästä aiheutuvaa kustannusten lisäystä on vaikea arvioida, koska se riippuu kertausharjoitusten määrästä. Lisäksi reserviläisiä voitaisiin määrätä palvelukseen myös suuronnettomustilanteissa. Kyseessä olisi poikkeuksellinen tilanne, minkä toteutumista ja siitä aiheutuvia kustannuksia on vaikea ennalta arvioida.

Isyy vapaa ehdotetaan pidennettäväksi nykyisestä kuudesta päivästä kahteentoista, mikä tulee aiheuttamaan lisää kustannuksia Kansaneläkelaitokselle, joka maksaa isyyssrahan. Vuonna 2006 käytti 139 varusmiestä isyyssvapaata yhteensä 779 päivää. Isyyssrahan määrä oli 15,20 euroa päivältä.

Varusmiehen päivärahasta ei nykyisin säädetä laissa. Lakiehdotuksen 101 §:n mukaan varusmiespalveluksessa ja reservin kertausharjoituksessa olevalla on oikeus saada päiväraha kultakin palvelusajaksi luettavalta päivältä. Määrää voitaisiin nykyiseen tapaan porrastaa palvelusajan mukaan. Lisäksi voitaisiin maksaa korvaus vaativien palvelusolosuhteiden perusteella. Päivärahan määrästä säädettäisiin tarkemmin puolustusministeriön asetuksella. Säännös mahdollistaa päivärahan maksamisen nykyisen määräisenä. Ehdotus ei siten aiheuttaisi menojen lisäystä. Varusmiesten päivärahoista aiheutuneet menot olivat vuonna 2006 noin 29,5 miljoonaa euroa.

Kuten edellä nykytilaa kuvattaessa todetaan, reserviläispalkasta säädetään nykyisin erillisellä lailla, jonka mukaan reserviläispalkka määräytyy kulloinkin voimassa olevan virkamiesten palkkaustaulukon mukaisesti kuukausipalkasta. Koska keskustasolla

ei enää laadita eikä ylläpidetä valtion virkamiesten A-palkkaustaulukoita, reserviläispalkan määritys on tehtävä muulla tavoin. Lain 102 §:ssä reserviläispalkka määritettäisiin virkaehtosopimuksella sovitun, puolustusministeriön virkamiehiä koskevan palkkausjärjestelmän vaativuusluokkien mukaan. Säännös on kirjoitettu niin, että sen nojalla määritettävän reserviläispalkan vähimmäismäärä vastaa suunnilleen nykyistä tasoa. Ehdotuksen mukainen reserviläisen vähimmäispäiväpalkka olisi 49,74 euroa, kun miehistölle nykyisin maksettavan päiväkohtaisen palkan määrä on 50,90 euroa. Ehdotettu säännös ei siten aiheuttaisi menojen lisäystä. Reserviläisten päivärahoja ja reserviläispalkkaa maksettiin vuonna 2006 noin 2,2 miljoonaa euroa.

Muita etuuksia koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettäväksi. Matkustamiskustannusten korvaamisesta ei säädetä lainkaan voimassa olevassa laissa. Lakiin ehdotettu 103 §:n matkustamiskustannusten korvaamista koskeva säännös vastaa asiasisällöltään pääosin nykyisin asetuksessa olevaa sääntelyä. Maksutonta lomamatkaa koskeva 104 §:n säännös on kirjoitettu vähimmäisetuuden muotoon. Käytännössä ehdotettu taso on jo nyt toteutunut, kuten käy ilmi yleisperustelujen jakson 2.3.1 asevelvolliselle kuuluvia etuuksia selostavasta kohdasta. Ehdotetut säännökset eivät lisää kustannuksia nykyiseen verrattuna. Varusmiesten matkustuspalvelujen menot olivat vuonna 2006 noin 10,8 miljoonaa euroa ja reserviläisten vastaavat menot noin 340 000 euroa.

Lakiehdotuksen 14 §:n mukaan kutsunanalainen voidaan velvoittaa osallistumaan kutsuntaa edeltävään terveystarkastukseen terveyskeskuksessa tai muussa tarkastukseen soveltuvassa paikassa. Lakiehdotuksen 22 §:n mukaan kunnan tulee järjestää ennakkoterveystarkastus sekä kutsuntaan tarpeellinen määrä lääkäreitä.

Kansanterveyslain (66/1972) 25 §:n vuoden 2008 alusta voimaan tulevan sanamuodon (ks. laki 626/2007) mukaan puolustusvoimien tulee suorittaa terveyskeskusta ylläpitävälle kunnalle tai kuntayhtymälle korvaus kutsunanalaisille terveyskeskuksessa suoritetuista tarkastuksista, tutkimuksista ja toimenpiteistä sekä lääkärin osallistumisesta

kutsuntatilaisuuteen. Korvaus on 50 prosenttia puolustusvoimien ja terveystieteiden tekemän sopimuksen mukaisista kustannuksista. Jos kustannuksista ei ole sovittu, korvaus on 50 prosenttia palvelun tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista.

Tällä hetkellä puolustusvoimat ei maksa korvauksia sanotuista palveluista. Kansanterveyslain muuttamista koskevan hallituksen esityksen 234/2006 vp mukaan ennakkoterveystarkastuksen järjestämisestä ja lääkärin osallistumisesta kutsuntatilaisuuksiin aiheutuu vuosittain arviolta noin 2 miljoonan euron kustannukset. Kustannusten jakaminen tasan kuntien ja puolustusvoimien kesken merkitsee, että tarkastuksista aiheutuu kummallekin 1 miljoonan euron kustannukset. Tämä tarkoittaa sitä, että terveystieteiden keskuksella saavat nykytilanteeseen verrattuna mainitun 1 miljoonan euron verran lisärahoitusta palvelujen järjestämiseen.

Asevelvollisten terveydenhuollon menot olivat vuonna 2006 noin 32 miljoonaa euroa.

Esitys voidaan toteuttaa sekä puolustusministeriön hallinnonalan nykyisten määrärahojen että valtioneuvoston vuosille 2008–2011 antamien valtiontalouden kehyspäätösten puitteissa.

Ehdotettu laki liittyy vuoden 2008 talousarvioon.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Asevelvollisuusasioihin kuuluvia keskeisiä tehtäviä tulisi siirtymään sotilasläänin esikunnalta lähinnä aluetoimistolle. Tehtävien siirto liittyy puolustusvoimien organisaatio-uudistukseen. Sinänsä tehtävien siirrosta ei arvioida aiheutuvan ylimääräisiä kustannuksia.

Palvelukseen määräämistä koskevan järjestelmän tarkistamisella nykyinen lykkäysmenettely jäisi pois. Lykkäyspäätökseen on sisällytetty ainoastaan lykkäyksen päättämispäivä ja sotilasviranomainen on antanut erikseen määräyksen astumisesta palvelukseen. Ehdotettuun palvelusajan siirtoa koskevaan hakemukseen asevelvollinen saisi päätöksen, josta käy ilmi tarkka palveluksen aloittamispäivä. Ehdotettu menettely vähentäisi lupasioiden käsittelyä.

Ulkosuomalaisten eräiden hakemusasioiden käsitteleminen tulisi vähenemään, koska lakiehdotuksen mukaan pitkään ulkomailla asuvilla ei olisi velvollisuutta tulla palvelukseen rauhan aikana. Heidät jätettäisiin siten viran puolesta kutsumatta kutsuntaan ja määräämättä palvelukseen, jos laissa säädetyt ehdot heidän kohdallaan täyttyisivät. Tästä aiheutuva viranomaisten työn väheneminen ja siitä koituvat säästöt arvioidaan vähäiseksi.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotuksen mukaan asevelvollisia voitaisiin määrätä tehtäviin, joissa sinänsä ei ole kysymys maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisestä. On perusteltua, että asevelvollisia voitaisiin määrätä tehtäviin, joihin nämä puolustusvoimissa saamansa koulutuksen perusteella soveltuvat ja joihin puolustusvoimilla on tarvittavaa kalustoa ja materiaalia. Asevelvollisia voitaisiin määrätä sanottuihin tehtäviin lähtökohtaisesti vain silloin, kun muiden viranomaisten voimavarat eivät tähän riitä. Jos se olisi erityisen välttämätöntä, myös reservissä olevia voitaisiin määrätä palvelukseen. Tarve voisi koskea suuronnettomuus- ja muita vakavia tilanteita.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Puolustusministeriö asetti 8 päivänä kesäkuuta 2004 toimikunnan, jonka tehtävänä oli selvittää asevelvollisuuslainsäädännön nykytila ja siinä esiintyvät uudistamistarpeet tavoitteena saattaa asevelvollisuuslaki kaikilta osin vastaamaan perustuslain vaatimuksia ja luoda johdonmukainen ja ajantasainen säännöstö. Toimikunnan mietintö valmistui maaliskuussa 2006.

Hallitus antoi lokakuussa 2006 eduskunnalle esityksen asevelvollisuuslaiksi (HE 187/2006 vp). Asiaa ei kuitenkaan ehditty käsitellä vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä loppuun ja se raukesi.

Puheena oleva esitys perustuu rauenneeseen hallituksen esitykseen. Siihen on kuitenkin tehty muun lainsäädännön muuttumisesta johtuvia sekä eräitä muita tarkistuksia.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Puolustusministeriö pyysi lausunnon toimikunnan mietinnöstä seuraavilta tahoilta: tasavallan presidentin kanslia, valtioneuvoston kanslia, ministeriöt, oikeuskanslerinvirasto, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, rajavartiolaitoksen esikunta, pääesikunta, kutsunta-asiain keskuslautakunta, Ahvenanmaan maakuntahallitus, Kansaneläkelaitos, Lapinjärven koulutuskeskus Siviilipalvelus-keskus, maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS, Oikeushallinnon tietotekniikkakeskus, Rikosseuraamusvirasto, tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANE, Tietosuojavaltuutetun toimisto, turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristö, Ulkomaalaisvirasto, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Väestörekisterikeskus, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue – Finlands Socialdemokratiska Parti r.p., Suomen Keskusta r.p., Kansallinen Kokoomus r.p., Ruotsalainen kansanpuolue r.p., Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p., Vihreä liitto r.p., Vasemmistoliitto r.p., Perussuomalaiset, AKAVA ry, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Kuntaliitto r.y. – Finlands Kommunförbund r.f., Maanpuolustuksen Henkilökuntaliitto ry, Päälystöliitto ry, Sotilasammattiliitto ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry, Upseeriliitto ry, Amnesty International Suomen osasto r.y., Aseistakieltäytyjäliitto, Kadettikunta ry, Maanpuolustuksen Tuki ry, Maanpuolustuskoulutus ry, Maanpuolustus-kiltojen Liitto ry, Maanpuolustusnaisten Liitto ry, Naisten Valmiusliitto ry, Reserviläisliitto ry, Reserviläisurheiluliitto ry, Sininen Reservi ry, Sotilaskotiliitto - Soldathemsförbundet ry, Suomen Meripelastusseura, Suomen Metsästäjäliitto ry, Suomen Rauhanliitto – YK-yhdistys ry, Suomen Rauhanpuolustajat ry, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry, Suomen Reserviupseeriliitto ry, Varusmiesliitto ry sekä Suomen Punainen Risti.

Lausuntoa pyydettiin 70 lausunnonantajataholta. Esityksestä saatiin 52 lausuntoa. Lausunnoista on laadittu yhteenveto puolustusministeriössä.

Ehdotettua uudistusta pidettiin lausunnoissa yleensä tarpeellisenä ja kannatettavana. Muutoin huomiota kiinnitettiin muun muassa siihen, että kutsuntaa edeltävään terveystarkastukseen eivät osallistuisi enää kaikki asevelvolliset, vaan ainoastaan ne, joiden kohdalla tarkastuksen tekemiseksi olisi olemassa erityinen tarve. Muutos voisi lausunnonantajien mukaan heikentää palvelusturvallisuutta ja asevelvollisen oikeusturvaa.

Suomen Kuntaliitto katsoi, että asevelvollisen palveluskelpoisuuden määrittämiseen tarvittavien toimien tulisi olla puolustusvoimien järjestämisvastuulla ja kustannettavia. Tehtäviä ei saisi säätää kunnan vastuulle. Lakiehdotuksen 22 ja 24 §:n säännöksiä, jotka koskevat kunnan tehtäviä kutsunnan osalta, on käsitelty kuntalain (365/1995) 8 §:n mukaisesti kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa.

Valtioneuvoston oikeuskansleri kiinnitti huomiota reserviläisten palvelusta suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa koskevan 79 §:n ongelmallisuuteen sekä konstruktion että viranomaisten toimivallan kannalta. Oikeuskansleri totesi, että koska kysymys on sisällöllisesti puolustusvoimien antamasta virka-avusta valmiuslain toimeenpanosta vastaaville siviiliviranomaisille, tehtävään määräämisedellytysten harkinnassa ja tehtävään määräämismenettelyssä sekä henkilöstön oikeudellista asemaa koskevassa sääntelyssä olisi mahdollisimman pitkälle syytä soveltaa valmiuslainsäädäntöä sekä sen keskeisiä periaatteita ja menettelyjä.

Asetuksen antamista koskevien säännösten ehdotettua asetuksen antajatahoa on pidetty eräissä tapauksissa liian alhaisena. Lisäksi ehdotusta on pidetty ongelmallisena siltä osin kuin asetuksella voitaisiin säätää laissa tarkoitettua etuuden eli oikeuden määräästä.

Lausunnoissa esitetyt muutosehdotukset on otettu mahdollisuuksien mukaan huomioon.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Ehdotettu asevelvollisuuslaki liittyy vuoden 2008 talousarvioon.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Asevelvollisuuslaki

Lain nimike. Lain nimikkeenä olisi asevelvollisuuslaki, mitä puoltaa jatkuvuus ja nimikkeen vakiintuneisuus. Lisäksi nimike on lyhyt ja ytimekäs.

1 luku. Yleiset säännökset

Lakiehdotuksen 1 luku sisältäisi asevelvollisuutta koskevat yleiset säännökset. Siinä säädettäisiin lain soveltamisalasta, määritettäisiin asevelvollisuus, sen henkilöllinen ulottuvuus, eri palvelumuodot sekä muut asevelvollisuuteen liittyvät velvoitteet.

1 §. Soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Pykälän 1 momentin mukaan asevelvollisuuslaissa säädettäisiin maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisestä puolustusvoimissa asevelvollisena. Kuten edellä yleisperusteluissa todetaan, maanpuolustusvelvollisuutta koskeva yleinen säännös on perustuslain 127 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan soveltamisalaan kuuluisi myös asevelvollisten määrääminen virka-aputehtäviin ja pelastuspalveluun sekä muihin puolustusvoimille säädettyihin tehtäviin silloin, kun kyseessä olisivat tehtävät, jotka eivät kuulu perustuslaissa tarkoitetun maanpuolustusvelvollisuuden piiriin.

Ehdotettu säännös täsmentäisi asevelvollisuuslain soveltamisalaa koskevaa säännöstä nykyiseen verrattuna. Asevelvollisten osallistumisesta etsintä- ja pelastustoimiin sekä muihin virka-aputehtäviin säädetään myös voimassa olevassa laissa, mutta laista ei käy ilmi, mihin velvollisuus perustuu.

Soveltamisalaa laajennettaisiin lisäksi henkilötietojen käsittelyn osalta eräisiin henkilöryhmiin, jotka eivät ole asevelvollisia. Lakiehdotuksen henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä olisi tarkoituksenmukaista voida soveltaa kaikkiin poikkeusolojen tehtäviin sijoitettaviin puolustusvoimissa palveluihin. Sama koskee sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä ja rauhanturvatehtävissä pal-

velevia ja palvelleita. Edelleen voitaisiin käsitellä vapaaehtoisessa maanpuolustuksessa toimivien tietoja. Asiasta säädettäisiin tarkemmin lakiehdotuksen 10 luvussa.

2 §. Asevelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisuuden sisällöstä, sen kohteena olevista henkilöistä, palvelumuodoista ja muista velvoitteista.

Pykälän 1 momentin mukaan jokainen miespuolinen Suomen kansalainen olisi asevelvollinen. Asevelvollisuus alkaisi nykyiseen tapaan sen vuoden alusta, jona asianomainen täyttää 18 vuotta ja jatkuisi sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta.

Pykälän 2 momentissa lueteltaisiin asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluvat palvelumuodot, jotka ovat varusmiespalvelus, reservin kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus (lkip-palvelus). Lisäksi todettaisiin velvollisuus osallistua kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen. Momentissa säädettäisiin velvollisuuden ydinalueista. Asevelvollisuuden sisällöstä säädettäisiin tarkemmin lakiehdotuksen myöhemmissä luvuissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että asevelvollinen, joka ei ole ehdotetussa laissa tarkoitettussa palveluksessa, kuuluu reserviin tai varareserviin. Käsite varareservi korvaisi nykyisessä laissa olevan vanhahtavan käsitteen nostoväki. Reserviin ja varareserviin kuulumisesta säädettäisiin tarkemmin 49 §:ssä.

3 §. Muu lainsäädäntö ja kansainväliset velvoitteet. Pykälään sisältyisi viittaussäännös muuhun lainsäädäntöön ja kansainväliin sopimuksiin, jotka koskevat asevelvollisuuden suorittamista ja joita noudatettaisiin ehdotetun lain lisäksi.

Velvollisuudesta muutoin kuin puolustusvoimissa osallistua maanpuolustukseen säädetään rajavartiolaissa (578/2005) ja rajavartiolaitoksen hallinnosta annettussa laissa (577/2005). Vapautuksesta sotilaalliseen maanpuolustukseen osallistumisesta vakaumuksen perusteella säädetään siviilipalveluslaissa ja Jehovan todistajien vapautta-

misesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa laissa.

Asevelvollisuuden suorittamisen sijasta suoritettavasta palveluksesta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa.

Kuten edellä yleisperustelujen jaksossa 2.4.1 todetaan, Suomi on tehnyt asevelvollisuuden suorittamista koskevia sopimuksia muun muassa Pohjoismaiden, Amerikan Yhdysvaltojen ja Argentiinan kanssa. Sopimuksissa on määräyksiä asevelvollisuuden suorittamisesta silloin, kun henkilöllä on usean valtion kansalaisuus. Asiasta säädetäisiin tarkemmin 7 luvussa.

Pykälässä viitattaisiin lisäksi vapaaehtoisuuteen perustuvaa maanpuolustustoimintaa koskeviin säädöksiin, jotka ovat laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007).

2 luku. Viranomaiset

Lakiehdotuksen 2 luvussa säädettäisiin keskeisistä asevelvollisuusasioita käsittelevistä viranomaisista ja niiden tärkeimmistä tehtävistä sekä toimi- ja päätösvallasta. Viranomaisten muista tehtävistä, toimivallasta ja organisaatiosta säädetään muualla puolustusvoimia koskevassa lainsäädännössä. Viranomaisia koskeva sääntely on sijoitettu alkuun lain selvyuden vuoksi. Sama koskee säännöstä yleisestä toimi- ja päätösvallasta asevelvollisuusasioissa. Näin voidaan lisäksi välttää saman säännöksen toistaminen lakiehdotuksen myöhemmissä luvuissa.

4 §. Puolustusministeriö, pääesikunta, puolustushaarojen ja sotilaslääniin esikunnat. Pykälässä säädettäisiin puolustusministeriön, pääesikunnan, puolustushaarojen sekä sotilaslääniin esikuntien keskeisistä tehtävistä asevelvollisuusasioissa.

5 §. Alueoimisto ja kutsuntalautakunta. Pykälässä säädettäisiin alueoimiston ja kutsuntalautakunnan tehtävistä asevelvollisuusasioissa.

Sotilaslääniin esikunnalla on nykyisin keskeinen asema asevelvollisuusasioita käsittelevänä viranomaisena koko asevelvollisena oloajan eli kutsuntavalmisteluista aina siihen asti, kun asevelvollinen pääsäännön mukaan 50 tai 60 vuoden iässä siirretään pois reser-

vistä ja varareservistä. Pykälän 1 momentissa sotilaslääniin esikunnalle nyt kuuluvat tehtävät säädettäisiin puolustusvoimien uuden johtamis- ja hallintojärjestelmän mukaiselle alueoimistolle. Alueoimisto olisi itsenäinen, sotilaslääniin esikunnan alainen yksikkö tai osa joukko-osastoa, mutta sotilaslääniin alainen taikka osa sotilaslääniin esikuntaa.

Alueoimiston tehtävänä olisi suunnitella ja johtaa sotilaallista maanpuolustusta alueellaan, huolehtia kutsunnan järjestämisestä ja asevelvollisuutta koskevien asioiden käsittelemisestä. Asevelvollisuutta koskeviin asioihin kuuluu muun muassa kertausharjoitusten ja ylimääräisten harjoitusten järjestäminen ja asevelvollisten määrääminen palvelukseen. Alueoimisto voisi määrätä kertausharjoitukseen asevelvollisia koko valtakunnan alueelta ja käsitellä harjoitusta koskevat vapautushakemukset. Sama koskee ylimääräistä palvelusta ja liikekannallepanoa. Tarkemmat säännökset sisältyisivät lakiehdotuksen myöhempisiin lukuihin.

Sotilaslääneistä ja niihin perustettavista alueoimistoista säädetään tarkemmin puolustusvoimia koskevassa lainsäädännössä.

Pykälän 2 momentin mukaan kutsuntalautakunta käsittelee asevelvollisuusasioita kutsunnassa. Tarkemmat säännökset sisältyisivät myöhempisiin lukuihin.

Alueoimiston ja kutsuntalautakunnan käsittelemät asiat ovat suurelta osin hallintoasioita toisin kuin joukko-osaston käsittelemät asevelvollisuusasiat, joissa sotilaskäskynä ratkaistavien asioiden osuus on vallitseva.

6 §. Joukko-osasto ja kertausharjoituksen johtaja. Pykälän mukaan joukko-osasto ja sodan ajan perusyhtymä ja yhtymä käsittelevät asevelvollisen asioita tämän ollessa varusmies- tai muussa palveluksessa. Säännös kattaisi myös ylimääräisen palveluksen. Kertausharjoitusten aikana asiat käsittelevä harjoituksen johtaja tai harjoitusjoukon johtaja.

Joukko-osastolla tarkoitetaan lakiehdotuksessa myös sodan ajan perusyhtymää ja yhtymää.

7 §. Muutoksenhakuviranomainen. Muutoksenhakuviranomainen asevelvollisuutta koskevissa asioissa olisi nykyiseen tapaan kutsunta-asiaain keskuslautakunta, josta säädettäisiin tarkemmin lakiehdotuksen 12 luvussa.

8 §. Yleinen toimi- ja päätösvalta. Pykälässä säädettäisiin yleisestä toimi- ja päätösvalta laakiehdotuksen tarkoitamisissa asioissa. Yleinen säännös selkeyttää asiaa ja vähentää pykäläkohtaisten toimivaltasäännösten tarvetta. Yleinen toimivalta ja päätösvalta asevelvollisuutta koskevassa asiassa olisi aluetoimistolla toimialueellaan ja palveluksessa olevan osalta joukko-osaston komentajalla tai kertausharjoituksen johtajalla, jollei toimi- ja päätösvaltaa säädettäisi pääesikunnalle, puolustushaaraesikunnalle, sotilasläänin esikunnalle, perusyksikön päällikölle, joukkoyksikön komentajalle tai kutsuntalautakunnalle.

Yleisen säännöksen lisäksi toimivaltaa koskevia säännöksiä ehdotetaan selvyiden vuoksi myös muualle lakiin erityisesti, kun kysymys on viranomaiselle tehtävästä hakemuksesta ja sitä koskevan päätöksen tekemisestä.

Hallintoasioiden lisäksi puolustusvoimissa ratkaistaan asioita sotilaskäskynä, kuten edellä yleisperusteluissa todetaan. Asevelvollisuuteen liittyvät asiat ratkaistaan palveluksessa olevien osalta pääsääntöisesti sotilaskäskynä ja muulloin hallintopäätöksinä. Sotilaskäskyasioissa noudatettavasta päätöksen tekemennettelystä säädetään puolustusvoimista annetussa laissa. Pykälän 2 momenttiin sisältyy viittaus sanottuun lakiin.

3 luku. **Kutsunta ja palveluskelpoisuuden tarkastaminen**

Luvussa säädettäisiin asevelvollisen palveluskelpoisuudesta ja sen määrittämisestä. Pääsääntöisesti mainitut toimet tehdään kutsuntatilaisuudessa, mutta ne voidaan tehdä myös aluetoimiston järjestämässä tarkastuksessa. Luku ehdotetaan jaettavaksi väliotsikoin kokonaisuuksiin, jotka ovat palveluskelpoisuus, kutsunta ja palveluskelpoisuuden tarkastus ja palveluksesta päättäminen muulloin kuin kutsunnassa.

Palveluskelpoisuus

9 §. Palveluskelpoisuus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, mitä palveluskelpoisuudella tarkoitetaan. Keskeisiä tekijöitä sitä määrittäessä olisivat asianomaisen terveydentila sekä hänen fyysinen ja henkinen suoritusky-

kynsä. Palveluskelpoisuus tarkoittaa, että asevelvollinen kykenee suoriutumaan normaalilla tavalla ehdotetussa laissa tarkoitettuista palvelustehtävistä myös oma ja muiden turvallisuus huomioon ottaen. Turvallisuustekijöiden ottaminen huomioon palveluskelpoisuutta arvioitaessa merkitsee palveluskelpoisuuskäsitteen alan laajentamista nykyisestä. Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa asianomaisen hyväksyminen palvelukseen olisi riski sekä palvelustovereille että puolustusvoimille. On tarkoituksenmukaista, että laissa on selkeä säännös, jonka nojalla asianomainen voidaan tarvittaessa vapauttaa palveluksesta.

Palveluskelpoisuuden asianmukaisella määrittämisellä on merkitystä sekä puolustusvoimille että asevelvolliselle itselleen muun muassa palvelusturvallisuuden kannalta. On myös tärkeää, että asevelvollinen voidaan määrätä hänelle parhaiten sopiviin tehtäviin ja koulutukseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tiedoista, joiden perusteella palveluskelpoisuus määritetään ja lähteistä, joista tarvittavat tiedot voidaan saada. Palveluskelpoisuutta määrittäessä keskeisessä asemassa ovat tiedot, jotka saadaan asevelvolliselta itseltään. Asevelvolliselle lähetettäisiin palveluskelpoisuuden selvittämiseksi kysely (14 §) ja lisäksi kysely voidaan tehdä myös kutsunnassa (17 §). Asevelvollisella olisi myös nimenomainen velvollisuus antaa tietoja itsestään 95 §:n nojalla.

Asevelvolliselta voitaisiin saada terveydentilatietoja myös hänen sotilasviranomaiselle toimittamiensa lääkärintilausuntojen muodossa (14 §). Terveydentilaa koskevat tiedot voivat perustua myös ennen kutsuntoja toimitettuun lääkärintarkastukseen (14 §) ja tarkastukseen kutsuntatilaisuudessa (21 §). Asevelvollisen palveluskelpoisuutta selvitetään terveydenhuollon ammattihenkilön tekemällä tarkastuksella myös palveluksen alussa ja sen päättyessä (63 §).

Palveluskelpoisuuden arvioimiseksi voitaisiin järjestää myös soveltuvuskokeita (17 ja 64 §).

Lisäksi sotilasviranomaisella olisi oikeus saada asevelvollista koskevia tietoja viranomaisilta 96 §:n mukaan. Asevelvollisen terveydentilaa koskevien tietojen ohella palve-

luskelpoisuutta määritettäessä merkitystä voi olla myös tiedoilla, joita saadaan sosiaaliviranomaiselta. Poliisilta ja oikeushallinnon tietojärjestelmistä saatavilla tiedoilla on merkitystä arvioitaessa palvelusturvallisuuteen liittyviä asioita.

Palveluskelpoisuus määritetään pääsääntöisesti kutsunnassa, mutta se voitaisiin tietyissä tapauksissa määrittää myös aluetoimiston järjestämässä tarkastuksessa. Kutsunnasta ja aluetoimiston järjestämässä tarkastuksesta säädettäisiin puheena olevan luvun myöhemmissä osioissa.

Pykälän 3 momenttiin sisältyisi myös yleinen säännös asevelvollisen palveluskelpoisuuden merkityksestä palveluksen kannalta. Palvelukseen voitaisiin määrätä vain asevelvollinen, joka on palveluskelpoinen, eli terve ja kykenevä suorittamaan hänelle tarkoitettuja palvelustehtäviä omaa tai muiden turvallisuutta vaarantamatta.

10 §. *Palveluksesta vapauttaminen palveluskelpoisuuden puuttumisen takia.* Pykälässä säädettäisiin edellytyksistä, joilla asevelvollinen vapautetaan ehdotetussa laissa tarkoitetusta palveluksesta sillä perusteella, että hän ei ole palveluskelpoinen.

Pykälän 1 momentin mukaan asevelvollinen vapautettaisiin palveluksesta rauhan aikana, jos asevelvollisella todettaisiin vamma tai sairaus, joka on esteenä asevelvollisuuden suorittamiselle. Palveluksesta rauhan aikana vapautettaisiin myös asevelvollinen, joka todettaisiin tarkastushetkellä palvelukyvyttömäksi ja jonka palvelukyvyttömyyden arviointiin jatkuvan niin pitkään, ettei hänen kouluttamisensa varusmiespalveluksessa näyttäisi tarkoituksenmukaiselta. Koska velvollisuus suorittaa varusmiespalvelus päättyy sinä vuonna, jona asianomainen täyttää 30 vuotta, arvioinnin tulokseen vaikuttaisi myös asevelvollisen ikä tarkastushetkellä.

Jos asevelvollinen ei olisi tarkastuksen aikana palveluskelpoinen, mutta palvelukyvyttömyys arviointiin lyhytaikaisemmaksi kuin 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa, asevelvollinen voitaisiin 2 momentin mukaan määrätä uuteen tarkastukseen, jolloin tehtäisiin uusi arvio siitä, onko hänen kouluttamisensa edelleenkin tarkoituksenmukaista. Kutsunnassa asevelvollinen määrättäisiin tarkastettavaksi uudelleen kutsunnassa. Alue-

toimiston tekemässä tarkastuksessa asevelvollinen määrättäisiin tarkastettavaksi uudelleen aluetoimiston järjestämässä tarkastuksessa. Päätös voitaisiin toistaa yhden tai useamman kerran. Asevelvollinen määrättäisiin tarkastukseen, joka pidetään viimeistään kolmantena vuonna päätöksen antamisen jälkeen. Asevelvollisen palveluskelpoisuutta koskeva määräys olisi vapauttaminen palveluksesta rauhan aikana. Perusteena voisi terveydellisten syiden lisäksi olla se, että henkilön määrääminen asepalvelukseen olisi riski asianomaiselle itselleen ja hänen palvelustoverilleen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tapauksesta, jossa 1 momentissa tarkoitettu vapauttamispäätös olisi tehtävä sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 25 vuotta. Päätös tehtäisiin, kun asevelvollista ei ole kertaakaan voitu määrätä palveluskelpoiseksi, vaikka hän on osallistunut laissa tarkoitettuun kutsuntaan ja sen jälkeen määrättyyn uuteen tarkastukseen. Henkilön velvoittaminen tulemaan useita kertoja uuteen tarkastukseen ei ole tarkoituksenmukaista henkilön itsensä eikä puolustusvoimien kannalta. Jos asevelvollinen olisi jäänyt tulematta kutsuntaan, vaikka hänellä olisi velvollisuus olla paikalla henkilökohtaisesti, häntä ei voitaisi vapauttaa momentissa tarkoitettulla perusteella.

Ehdotettu pykälä vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 13 §:ää. Voimassa olevan lain 12 §:n mukaan asevelvollinen voidaan vapauttaa kokonaan asevelvollisuuden suorittamisesta, jos hänen terveydentilansa perusteella arviointiin, että häntä ei voida missään olosuhteissa määrätä palvelukseen. Ehdotetussa säännöksessä ei ole tällaista vaihtoehtoa. Rauhan aikana palveluksesta vapautettu voitaisiin poikkeusolojen aikana määrätä tarkastettavaksi ja myös palvelukseen, jos hänet todettaisiin palveluskelpoiseksi. Asiasta säädettäisiin lakiehdotuksen 9 luvussa.

11 §. *Palveluskelpoisuutta koskeva määräyksenantovaltuus.* Pykälässä säädettäisiin valtuutuksesta, jonka nojalla pääesikunta voisi antaa tarkemmat määräykset palveluskelpoisuuden määrittämisen lääketieteellisistä perusteista ja muista teknisluonteisista seikoista, jotka liittyvät palveluskelpoisuuden määrittämiseen. Pääesikunta määrittäisi myös

ne fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet, jotka asevelvollisella tulisi olla tietyissä erikoistehävissä. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi sukeltajan tehtävät ja eräät ilmavoimien tehtävät.

Asevelvollisen palveluskelpoisuus määritettäisiin 9 ja 10 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Palveluskelpoisuutta määritettäessä apuna käytettäisiin yksityiskohtaisia määräyksiä, jotka sisältäisivät kansainvälisen tautiluokituksen ICD-10 tyyppisiä ja muita teknisluonteisia yksityiskohtaisia asioita. Mainittu luokitus on suomalainen laitos Maailman terveysjärjestön (WHO) luokituksista ICD-10, International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Volume 1. Tämän tyyppisistä asioista ei ole tarkoituksenmukaista säätää asetuksen tasolla.

Pääesikunnan ohjeistuksen merkitys on entistä suurempi, kun aiempaa useammin myös muut kuin puolustusvoimien lääkärit arvioivat asevelvollisen palveluskelpoisuutta palvelusaikana lääkintähuollon toimintojen ulkoistamisen takia.

Palveluskelpoisuutta määritettäessä ja palvelusta koskevia päätöksiä tehtäessä apuna käytetään nykyisin niin sanottuja palveluskelpoisuusluokkia, joista säädetään asevelvollisten palveluskelpoisuuden tarkastuksista annetussa asetuksessa (662/1971). Asetus on annettu voimassa olevan asevelvollisuuslain nojalla. Palveluskelpoisuusluokat luetellaan asetuksessa seuraavasti: kaikkeen palvelukseen kelpaava (A), määrätyn rajoituksen palvelukseen kelpaava (B), palveluksesta rauhan aikana vapautettu (C), asevelvollisuuden suorittamisesta vapautettu (D) ja kutsunnassa tai jälkitarkastuksessa uudelleen tarkastettavaksi määrätty (E). Pääesikunta on asetuksen nojalla antanut tarkemmat ohjeet palveluskelpoisuusluokkiin määrittämisen perusteista. Pääesikunnan annettavaksi ehdotettu määräys korvaisi nykyisen asetuksen.

Kutsunta

Kutsuntajärjestelmä on ollut käytössä 1800-luvulta asti ja se on edelleen käyttökelpoinen menettely määrättäessä ikäluokasta palveluskelpoiset miehet palvelukseen. Kutsunnassa viranomaisen käsittelee asevelvol-

lisen palvelukseen määrittämistä koskevan asian mahdollisimman lähellä asevelvollisen kotipaikkaa tilaisuudessa, jossa asevelvollinen on itse läsnä ja jossa häntä kuullaan. Samalla voidaan antaa tärkeää tietoa varusmiespalveluksesta ja puolustusvoimista. Kutsunnassa päätökset tekee kutsuntalautakunta, johon sotilasjäsenten lisäksi kuuluu kunnan edustaja. Kutsuntaa koskeviin säännöksiin ei ehdoteta sanottavia muutoksia nykyiseen verrattuna.

Kutsunnan käytännön järjestelytehtävät kuuluvat aluetoimistolle.

12 §. Kutsunnan tarkoitus. Pykälässä säädetäisiin kutsunnan tarkoituksesta. Keskeistä kutsunnassa on palveluskelpoisuuden määrittäminen ja palvelukseen määrittäminen. Kutsunnassa asevelvollinen on ensimmäistä kertaa henkilökohtaisesti kosketuksissa puolustusvoimiin. Tilaisuudella on merkitystä molemminpuolisena tiedon vaihdon kanavana. Asevelvollinen saa tietoa maanpuolustusvelvollisuuteen liittyvistä asioista ja puolustusvoimat puolestaan saa tietoja asevelvollisesta ja hänen toiveistaan esimerkiksi palveluspai-kan ja ajan suhteen häneltä itseltään.

Kutsuntaan osallistuvat myös ne, jotka eivät tule suorittamaan varusmiespalvelusta tai siviilipalvelusta. Näin koko ikäluokka voidaan tavoittaa ja kutsunnanalaisille on mahdollista antaa myös tietoa, jonka tarkoituksena on edistää miesten hyvinvointia, ehkäistä elämäntilanteeseen liittyvien ongelmien vaikeutumista sekä auttaa ongelmien ratkaisemissa. Mahdollisuutta on käytetty hyväksi niin sanotussa Aikalisä-hankkeessa, joka on nuorten miesten syrjäytymiskehityksen ehkäisemiseen tähtäävä toimintamalli. Se perustuu kuntien, puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen yhteistyölle. Toimintamalli, jossa tarjotaan ammatillista psykososiaalista tukea kutsunnan yhteydessä, on tähän mennessä ollut käytössä pääkaupunkiseudulla. Se on tarkoitus laajentaa koko maahan.

13 §. Kutsunnanalainen. Pykälässä säädetäisiin kutsunnanalaisista eli miespuolisista Suomen kansalaisista, jotka ovat velvollisia tulemaan kutsuntatilaisuuteen. Kutsunnanalaisuuteen liittyy lisäksi velvollisuus noudattaa kutsuntaviranomaisen määräyksiä kutsuntatilaisuudessa.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan kutsunanalainen olisi kutsuntavuonna 18 vuotta täyttävä. Momentin 2 kohdan mukaan kutsuntaan olisi velvollinen saapumaan myös edellisiin kutsuntoihin saapumatta jäänyt, jollei hänen palveluskelpoisuuttaan olisi vielä erikseen ratkaistu. Velvollisuus tulla kutsuntaan ei kuitenkaan koskisi henkilöä, joka täyttää kutsuntavuonna 30 vuotta. Kutsunnassa asevelvolliselle voitaisiin antaa määräys tulla kutsuntaan uudelleen tarkastettavaksi, jos esimerkiksi hänen palveluskelpoisuuttaan ei voitaisi heti ratkaista. Määräys voitaisiin antaa kutsuntaan, joka pidetään kolmen seuraavan vuoden aikana. Momentin 3 kohdassa säädettäisiin, että myös uudelleen kutsunnassa tarkastettavaksi määrätty henkilö olisi kutsunanalainen. Momentti vastaa nykyisen lain 23 §:n 2 momentin säännöstä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Suomen kansalaisuuden saanut asevelvollinen ei olisi kutsunanalainen, jos henkilö olisi saanut Suomen kansalaisuuden sinä vuonna, jona hän täyttää 18 vuotta tai sen vuoden jälkeen. Koska kansalaisuuden saamispäivä ei ole sama kuin asian ratkaisupäivä, säännöstä sovellettaisiin myös henkilöön, joka saa päätöksen kansalaisuudesta sinä vuonna, jona hän täyttää 18 vuotta.

Suomen kansalaisuuden saanut on lähtökohtaisesti asevelvollinen Suomessa. Suomi on kuitenkin tehnyt eräiden maiden kanssa kahdenvälisiä sopimuksia, joiden tarkoituksena on määrittää useamman maan kansalaisen velvollisuus suorittaa asepalvelusta vain yhdessä valtiossa. Sopimuksista riippumattain henkilölle, jonka asuinpaikka on muualla kuin Suomessa, voidaan myöntää eräitä helpotuksia. Asiasta säädettäisiin tarkemmin lakiehdotuksen 7 luvussa, kuten jo edellä todetaan. On tarkoituksenmukaisempaa, että kansalaisuuden saaneen velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta Suomessa selvitetään muussa yhteydessä kuin kutsunnassa. Hänet voitaisiin määrätä tarkastettavaksi 26 §:n mukaan, jos siihen olisi tarvetta.

14 §. Terveystilaa koskeva kysely ja ennakkoterveystarkastus. Pykälässä säädettäisiin asevelvolliselle lähetettävästä terveystilaa koskevasta kyselystä ja siihen vastaamisesta sekä mahdollisuudesta määrätä kutsunanalainen osallistumaan kutsuntaa edeltä-

vään tarkastukseen terveyskeskuksessa tai muussa tarkastukseen soveltuva paikassa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kutsunanalaiselle lähetettävästä terveystilaa koskevasta kyselystä, johon kutsunanalaisen tulisi vastata. Kutsunanalaisen tulisi toimittaa sotilasviranomaiselle oma käsityksensä terveystilastaan ja lähettää myös mahdolliset asiaa koskevat lääkärinlausunnot.

Pykälän 2 momentin mukaan kutsunanalainen määrättäisiin palveluskelpoisuuden selvittämiseksi niin sanottuun ennakkoterveystarkastukseen. Tarkastus järjestettäisiin terveyskeskuksessa tai muussa soveltuva paikassa. Jos aluetoimisto olisi kuitenkin saanut asevelvolliselta itseltään tai terveydenhuollon palvelujen antajalta tai muulta taholta riittävän selvityksen asevelvollisen terveystilasta ja palveluskelpoisuudesta, asevelvollista ei olisi tarkoituksenmukaista määrätä uuteen terveystarkastukseen. Käytännön syistä velvollisuutta ei olisi tarkoituksenmukaista ulottaa ulkomailla asuvaan asevelvolliseen. Tarkastukseen voitaisiin jättää määräämättä myös muusta erityisestä syystä. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi se, että kutsunanalainen on suorittamassa vapausrangaistusta.

15 §. Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus. Pykälässä säädettäisiin kutsuntojen ajasta, kutsunnan toimittamista varten laadittavista kutsunanalaisien luetteloista ja kutsunnoista ilmoittamisesta.

Kutsunnat järjestettäisiin 1 momentin mukaan elo-, syys-, loka-, marras- ja joulukuun aikana. Ehdotuksen mukaan kutsunnat aloitettaisiin kaksi viikkoa nykyistä aiemmin ja päätettäisiin kaksi viikkoa nykyistä myöhemmin, koska organisaatiouudistuksen takia on entistä vähemmän henkilöitä hoitamassa asevelvollisuusasioita. Pidempi kutsunta-aika mahdollistaa myös taukojen pitämisen syksyn ylioppilaskirjoitusten aikana.

Kutsunanalaisista koskevat tiedot merkittäisiin 2 momentin mukaan luetteloon kunnittain asianomaisen kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaan. Tiedot olisivat osa asevelvollisista pidettävää henkilörekisteriä, josta säädetään tarkemmin ehdotetun lain 10 luvussa.

Kotikunta ja väestökirjanpitokunta määrättyy kotikuntalain (201/1994) mukaan. Koti-

kuntalain 2 §:n mukaan henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu. Poikkeuksista sanottuun pääsääntöön säädetään myös kotikuntalaissa. Ulkomailla vakinaisesti asuvalla Suomen kansalaisella on kotikuntalain 6 §:n mukaan väestökirjanpitokunta, joka on kunta, joka oli viimeksi hänen kotikuntansa Suomessa. Jos henkilöllä ei ole ollut kotikuntaa Suomessa, hänen väestökirjanpitokuntansa määräytyy äidin, isän tai puolison kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaan mainituksa järjestyksessä. Jos vanhemmilla tai puolisoilla ei tuolloin ole ollut kotikuntaa eikä väestökirjanpitokuntaa Suomessa, väestökirjanpitokunta on Helsinki.

Velvollisuudesta osallistua kutsuntaan ilmoitettaisiin 3 momentin mukaan kutsunkuulutuksella, joka sisältää myös tietoa seuraamuksista, jotka liittyvät esteettömään poissaoloon kutsunnasta. Kuulutus pidettäisiin kunnan ilmoitustaululla tai muutoin yleisön nähtävänä vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Kunnan velvollisuudesta hankkia ja pitää kunnossa ilmoitustauluja säädetään julkisista kuulutuksista annetussa laissa (34/1925). Kunnan julkisten kuulutusten ilmoitustaulusta säädetään lisäksi kuntalain (365/1995) 64 §:ssä. Koska säännöksen on tarkoitus soveltua myös kriisiaikana, kuulutusmenettely on tarkoituksenmukaista edelleen pitää pääasiallisena ilmoitusmuotona. Kuulutus olisi nähtävänä myös puolustusvoimien verkkosivuilla. Käytännössä asevelvolliselle on lähetetty myös ilmoitus kirjeitse.

16 §. Läsnaolovelvollisuus kutsunnassa. Pykälässä säädetäisiin velvollisuudesta osallistua kutsuntaan ja perusteista, joiden ollessa käsillä läsnäolovelvollisuudesta voitaisiin poiketa. Lisäksi säädetäisiin laillisesta esteestä ilmoittamisesta, rangaistuslaitoksessa olevan tarkastamisesta sekä osallistumisesta muuhun kuin kutsunkuulutuksessa tarkoitettuun kutsuntatilaisuuteen.

Pykälän 1 momentin mukaan asevelvollisen tulisi osallistua kutsuntaan henkilökohtaisesti, jos häntä ei olisi vapautettu läsnäolovelvollisuudesta. Vapautuksen voisi antaa aluetoimisto.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin perusteista, joilla läsnäolovelvollisuudesta kutsunnassa voidaan vapauttaa. Vapautus voitaisiin

myöntää henkilölle, joka on vaikeasti vammautunut tai jolla on vakava sairaus. Peruste on sinänsä itsestään selvä, mutta se ehdotetaan otettavaksi säännökseen selvyiden vuoksi. Asevelvollinen on saattanut osallistua puolustusvoimien järjestämään erikoisjoukkojen valintakokeeseen jo ennen kutsuntaa. Jos hänen palveluskelpoisuutensa on silloin määritetty ja hänelle on määrätty palvelupaikka, henkilökohtainen läsnäolo kutsunnassa ei olisi enää tarpeen. Matkustamiskustannusten ja ajan säästämiseksi ulkomailla asuvaa ei liioin olisi tarkoituksenmukaista velvoittaa tulemaan kutsuntaan henkilökohtaisesti, jos hänen terveydentilastaan olisi tarpeellinen selvitys, jonka perusteella hänen palveluskelpoisuudestaan voidaan tehdä päätös. Asianomainen tarkastettaisiin normaaliin tapaan hänen saavuttuaan palvelukseen.

Kutsunnanalainen, joka on 2 momentin mukaisesti vapautettu osallistumasta henkilökohtaisesti kutsuntaan, voisi niin halutessaan valtuuttaa asiamiehen edustamaan häntä kutsuntatoimituksessa.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin vapautensa menettäneen tarkastamisesta. Rangaistuslaitoksessa olo on pätevä syy olla tulemta kutsuntaan. Toisaalta ei ole tarkoituksenmukaista tuoda rangaistuslaitoksessa olevaa kutsuntatilaisuuteen viranomaisen toimesta. Pykälään ehdotetaan selvyiden vuoksi sääntelyä, jonka mukaan asianomainen tarkastettaisiin vasta hänen vapauduttuaan. Hänen tulisi kuitenkin ilmoittaa sotilasviranomaiselle vapautumisestaan. Tällöin voitaisiin samalla antaa tietoa tarkastuksen ajasta ja paikasta.

Pykälän 4 momentissa säädetäisiin lisäksi kutsunnanalaisen velvollisuudesta ilmoittaa aluetoimistolle esteestä, jonka takia hän ei ole voinut tulla kutsuntaan. Esteestä olisi ilmoitettava heti sen lakattua ja este olisi näytettävä toteen. Laillisella esteellä tarkoitettaisiin lähinnä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:ssä tarkoitettua laillista estettä. Esteeksi katsottaisiin siten yleisen liikenteen keskeytys tai vakava sairaus tai muu erittäin painava syy. Ilmoitusvelvollisuudesta on perusteltua säätää, koska ilman syytä kutsunnasta pois jäämisestä ehdotetaan nykyiseen tapaan säädettaväksi rangaistusseuraamus.

Kutsunnanalaisen tulisi osallistua pääsääntöisesti siihen kutsuntatilaisuuteen, mihin hä-

net on kutsuntakuulutuksella määrätty. Koska velvollisuus koskee ikäluokkaa, joista osa on jo päättänyt koulunsa ja siirtynyt opiskelemaan toiselle paikkakunnalle, on tarkoituksenmukaista, että kutsuntavelvoitteen voi täyttää myös muulla kuin kotipaikkakunnallaan. Pykälän 5 momentin mukaan asevelvollinen voisi aluetoimiston suostumuksella osallistua muuhun saman vuoden kutsuntatilaisuuteen kuin siihen, mihin hänen olisi kutsuntakuulutuksen mukaan osallistuttava.

17 §. Soveltuvuuskoe ja kysely kutsunnassa. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta järjestää kutsunnassa soveltuvuuskoe, jonka avulla arvioitaisiin asevelvollisen palveluskelpoisuutta ja soveltuvuutta palvelukseen. Testillä voitaisiin arvioida muun muassa asevelvollisen paineensietokykyä. Soveltuvuuskoe olisi kirjallinen. Maanpuolustuskorkeakoulun käyttäytymistieteiden laitos tekisi arvion kokeen perusteella. Asevelvollisella olisi oikeus saada tieto häntä koskevasta arviosta.

Kutsunnassa asevelvollisen vastattavaksi voitaisiin lisäksi antaa kysely, jolla selvitetäisiin asevelvollisen terveydentilaan ja palveluskelpoisuuteen liittyviä asioita. Puolustusvoimien terveydenhuollon ammattihenkilö voisi lisäksi keskustella asevelvollisen kanssa, jos kysely antaisi siihen aihetta.

Voimassa olevaan lakiin ei sisälly vastavaa säännöstä.

18 §. Muut kutsuntaan liittyvät velvollisuudet. Pykälässä säädettäisiin kutsunnanalaisen velvollisuudesta noudattaa kutsuntaviranomaisen kutsuntatilaisuudessa antamia määräyksiä. Yleinen säännös velvollisuudesta noudattaa määräyksiä on tarpeen, koska noudattamatta jättämisestä ehdotetaan nykyiseen tapaan säädettäväksi rangaistus. Seuraamusta koskeva viittaussäännös sisältyy pykälän 2 momenttiin, jossa mainittaisiin myös ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti ja luvaton poissaolo kutsunnasta.

19 §. Kutsuntalautakunta. Pykälässä säädettäisiin kutsuntalautakunnan asettamisesta, kokoonpanosta ja päätösvallassa. Kutsuntalautakunnalla on keskeinen tehtävä kutsuntojen toimittamisessa. Lautakunnan asettaisi 1 momentin mukaan aluetoimisto. Kutsuntalautakuntaan kuuluisi nykyiseen tapaan pu-

heenjohtaja ja kaksi jäsentä. Kutsuntalautakunta asetetaan vuosittain.

Pykälän 2 momentin mukaan kutsuntalautakunnan puheenjohtaja olisi asevelvollisuusasioihin perehtynyt virassa oleva upseeri, jolla on kokemusta asevelvollisuusasioiden käsittelemisestä. Jäseninä toimisi asevelvollisuusasioihin perehtynyt sotilasvirassa palveleva henkilö sekä sen kunnan edustaja, jonka kutsunnanalaisia toimitus koskee. Kunnan edustaja on usein ollut kunnallisen luottamustoimen haltija. Tehtävän kannalta voisi olla tarkoituksenmukaista, että kuntaa edustaisi kunnan työntekijä esimerkiksi nuorisotyön alalta. Kutsuntalautakuntaan tulisi kuulua vähintään yksi asianomaisen aluetoimiston virkamies.

Pykälän 3 momentin mukaan kutsuntalautakunta olisi päätösvaltainen, kun sekä puheenjohtaja että molemmat jäsenet ovat läsnä.

20 §. Kutsuntalautakunnan tehtävät. Pykälässä säädettäisiin asioista, joista kutsuntalautakunnan tulisi tehdä päätös. Tarkoitus on, että lautakunta tekisi päätöksen jokaisen käsitellyn henkilön osalta. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa sääntelyä.

Asevelvollisen palveluskelpoisuuden määrittäminen on kutsuntalautakunnan perustehtäviä, joka vaikuttaa päätöksen muuhun sisältöön. Jos asianomainen todetaan palveluskelpoiseksi, hänet määrätään palvelukseen, aseelliseen tai aseettomaan. Kutsunnassa on mahdollista hakea myös siviilipalvelukseen. Siviilipalveluslaissa säädettyjen edellytysten täytyessä kutsuntalautakunta tekee päätöksen asianomaisen siviilipalvelushakemuksen hyväksymisestä.

Jos kutsunnanalaisen palveluskelpoisuutta ei voida määrittää, kutsuntalautakunta voi määrätä hänet tulemaan uuteen tarkastukseen kutsuntaan. Määräys voitaisiin 10 §:n mukaan antaa kutsuntaan, joka pidetään kolmen seuraavan vuoden aikana.

21 §. Asian käsitteleminen kutsuntalautakunnassa. Pykälässä säädettäisiin asian käsittelemisestä kutsuntalautakunnassa.

Asioiden käsittely tapahtuisi 1 momentin mukaan kutsuntaluettelon tietojen pohjalta. Lisäksi kutsuntalautakunta saisi asianomaista henkilöä kuullessaan tietoja esimerkiksi tälle sopivista palveluspaikoista ja palvelusajan-

kohdasta. Kutsuntalautakunnan jäsenenä oleva kunnan edustaja voi myös tuoda esiin asiaan vaikuttavia seikkoja. Normaalitytapauksessa kutsunnanalainen saa kirjallisen päätöksen, jolla hänet määrätään palvelukseen, tarkastettavaksi uudelleen tai vapautetaan palveluksesta. Palvelukseen astumismääräyksestä käy ilmi muun muassa palveluspaikka ja palvelukseen astumisaika.

Asia voitaisiin käsitellä vaikka asianomainen ei ole paikalla, kun kysymyksessä olisi 16 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on erikseen vapautettu läsnäolovelvollisuudesta. Läsnäolo ei olisi siten tarpeen, jos asianomaisesta olisi saatavissa riittävästi tietoa päätöksen tekemistä varten. Jos olisi ilmeistä, että asevelvollinen vapautetaan palveluksesta vaikean vamman tai sairauden perusteella, ei olisi tarkoituksenmukaista velvoittaa häntä tulemaan kutsuntaan. Myös ulkomailla asuvan osalta asia voitaisiin käsitellä ilman, että hän on paikalla, jos hänen terveydentilastaan on käytettävissä tarvittava selvitys, kuten edellä 16 §:n perusteluissa todetaan. Sama koskee asevelvollista, joka on tarkastettu erityisen valintakokeen yhteydessä.

Kutsuntalautakunnalla olisi kutsuntatilaisuudessa lääkärintarkastuksessa olleiden osalta käytettävänä kutsuntalääkärin ehdotus asevelvollisen palveluskelpoisuuden määrittämiseksi. Ehdotus voisi osaltaan perustua myös ennakkoterveystarkastuksessa tehdyn tarkastuksen tulokseen. Kutsunnassa tarkastettaisiin erityisesti ne asevelvolliset, jotka itse ovat ilmoittaneet tarkastuksen tarpeesta tai joiden osalta tarve on tullut esille soveltuvuustestin tai kyselyn perusteella. Lääkärin tekemä ehdotus ei kuitenkaan olisi kutsuntalautakuntaa sitova. Asiasta säädettäisiin 3 momentissa.

22 §. *Kutsuntaan liittyvät kunnan tehtävät.* Pykälässä säädettäisiin tehtävistä, jotka kunnalla on perinteisesti ollut kutsunnan toimeenpanossa. Kunnan tulisi aluetoimiston esityksestä järjestää ennakkoterveystarkastus, tarvittava määrä lääkäreitä kutsuntaan sekä tarvittavat tilat kutsuntaa varten ja lisäksi nimetä edustaja kutsuntalautakuntaan.

Ehdotettu säännös vastaa nykyistä sääntelyä ja käytäntöä. Kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentin mukaan kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuk-

sen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä laissa tarkoitettulta toimielimeltä. Asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen 24 §:n mukaan sotilaslääkärin esikunnan on sovittava terveyskeskusten kanssa kutsunnanalaisien ennakkoterveystarkastuksen suorittamisesta. Kunnan velvollisuudesta hankkia sopiva huoneisto kutsuntojen toimittamista varten säädetään nykyisen asevelvollisuuslain 21 §:ssä.

On tarkoituksenmukaista, että terveyskeskusjärjestelmää voitaisiin edelleenkin hyödyntää myös asevelvollisten tarkastuksissa ja että järjestelyn toimivuus voitaisiin varmistaa myös poikkeusoloissa.

23 §. *Poliisin kutsunnassa antama virka-apu.* Kutsuntatilaisuudessa tulisi olla poliisimiehiä valvomassa järjestystä ja antamassa tarvittavaa virka-apua. Poliisi voi esimerkiksi noutaa kutsuntaan saapumatta jääneitä.

24 §. *Kustannusten korvaaminen.* Pykälässä säädettäisiin kutsuntaan liittyvien kustannusten korvaamisesta. Kunta on vastannut ennakkoterveystarkastuksen kustannuksista. Kustannukset tulevat kuitenkin vuoden 2008 alusta osaksi puolustusvoimien vastattaviksi, kuten taloudellisia vaikutuksia selostavassa yleisperustelujen jaksossa 4.1 todetaan. Asiasta säädetään kansanterveyslain 25 §:ssä. Momentissa viitattaisiin kansanterveyslakiin.

Yleisperusteluissa mainitulla kansanterveyslain muutoksella säännöstä kustannusten korvaamisesta on tarkistettu niin, että kustannukset jakautuvat vuoden 2008 alusta kunnan ja puolustusvoimien kesken. Kansanterveyslakiin on lisätty myös sääntely kutsuntalääkäreistä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta saman periaatteen mukaisesti.

Korvausjärjestelyt, jotka koskevat kunnan kutsuntaa varten järjestämiä tiloja, ovat vaihdelleet kunnittain. Momentissa säädettäisiin, että korvaus tältä osin määräytyy aluetoimiston ja kunnan sopimalla tavalla.

Kutsuntalautakunnassa kuntaa edustavalla jäsenellä olisi 2 momentin mukaan oikeus saada osallistumisesta kutsuntalautakunnan työhön palkkio ja lisäksi korvaus matkustamiskustannuksista. Palkkion ja kustannusten maksamisesta säädettäisiin puolustusministeriön asetuksella.

Puolustusvoimat ei ole jo vakiintuneen käytännön mukaan maksanut korvausta kutsuntatilaaisuudessa olevien poliisien virkatehtävistä. Pykälän 3 momentin mukaan puolustusvoimat saisi kyseiset palvelut edelleen maksuitta.

25 §. Tarkemmat säännökset. Pykälään sisältyy asetuksenantovaltuus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin kutsuntojen sekä 14 §:ssä tarkoitetun, asevelvollisen terveydentilaa koskevan kyselyn ja ennakkoterveystarkastuksen toimittamisesta. Pääesikunta voisi lisäksi antaa asetusta tarkentavia yksityiskohtaisia määräyksiä.

Palveluskelpoisuuden tarkastus ja palveluksesta päättäminen muulloin kuin kutsunnassa

Palveluskelpoisuus määritetään ja palvelukseen määrätään pääsääntöisesti kutsunnassa. Sanottuja päätöksiä on tarpeen tehdä myös kutsuntojen välisinä aikoina ja tietyissä tapauksissa myös varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen jälkeen. Tehtävät on tarkoituksenmukaista säätää aluetoimistolle, joka on asevelvollisuusasioita käsittelevä yleisviranomainen.

26 §. Aluetoimiston järjestämä tarkastus ja palveluksesta päättäminen. Pykälässä säädettäisiin aluetoimiston oikeudesta tehdä päätös asevelvollisen palveluskelpoisuudesta ja määrätä tämä tarkastukseen, tarvittaessa henkilökohtaisesti. Aluetoimisto voisi tehdä myös päätöksen asevelvollisen palveluksesta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tapauksista, joissa aluetoimisto voi päättää palveluskelpoisuudesta. Aluetoimisto voisi tehdä päätöksen, jos asevelvollinen on ollut poissa kutsunnasta tai määrätty tarkastettavaksi 10 §:n 2 momentin mukaisesti. Lisäksi aluetoimisto voisi tehdä päätöksen asevelvollisen palveluskelpoisuudesta, jos palveluskelpoisuus on muuttunut kutsunnan ja varusmiespalveluksen aloittamisen välisenä aikana tai varusmiespalveluksen tai kertausharjoituksen jälkeen. Palveluksen keskeyttämisestä säädettäisiin lisäksi jäljempänä 60 §:ssä. Aluetoimisto voisi tehdä päätöksen myös 13 §:n 2 momentissa tarkoitetun, Suomen kansalaisuuden saaneen henkilön osalta

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta velvoittaa asevelvollinen tulemaan henkilökohtaisesti tarkastukseen. Henkilökohtainen läsnäolo ei olisi kuitenkaan välttämätöntä, jos aluetoimistolla olisi tarvittavat tiedot päätöksen tekemiseksi. Asevelvolliselle tulisi kuitenkin varata tilaisuus lausua näkemyksensä palveluskelpoisuutensa määrittämistä koskevassa asiassa. Määräys tarkastukseen voitaisiin ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan antaa tarkastustilaisuuteen, joka pidetään kolmen seuraavan vuoden kuluessa. Tarkastus voitaisiin järjestää aluetoimistossa tai muussa sotilasviranomaisen määräämässä paikassa, joka soveltuu tarkastukseen ja on tarkoituksenmukainen myös tarkastukseen tulevan kannalta.

Sotilasviranomainen voi saada tietoa asevelvollisen palveluskelpoisuudesta tältä itseltään. Lakiehdotuksen 95 §:n mukaan asevelvollisella on palveluskelpoisuuteen liittyviä asioita koskeva tiedonantovelvollisuus. Myös terveydenhuollon ammattihenkilö on velvollinen tietyissä tapauksissa antamaan tietoja.

Aloite tarkastukseen voisi 3 momentin mukaan tulla myös asevelvolliselta itseltään.

Pykälän 4 momentin mukaan aluetoimisto voisi tehdä päätöksen myös asevelvollisen palveluksesta.

Pykälän 5 momentti koskee päätöksenteomenettelyä 1 ja 4 momentissa tarkoitettuisa tapauksissa. Uuden puolustusvoimista annetun lain 28 §:n mukaan hallintoasia ratkaistaan aluetoimistossa esittelystä. Kun asevelvollisen tarkastus tapahtuu aluetoimiston järjestämänä, lääkärintarkastus, asevelvollisen kuuleminen ja itse päätöksen tekeminen ja sen antaminen asevelvolliselle tapahtuu samassa tilaisuudessa. Päätöksen tekemiseen ottaa osaa kaksi asevelvollisuusasioihin perehtynyttä sotilasta ja päätöksen pohjana on lääkärin tekemä ehdotus, kuten seuraavasta pykälästä käy ilmi. Päätös ei kuitenkaan tapahtuisi esittelystä, vaan se rinnastuisi päätöksentekoon kutsuntalautakunnassa. Asiasta määrättäisiin tarkemmin aluetoimiston työjärjestyksessä.

Ehdotettu säännös vastaa asiasisällöltään pääosin voimassa olevaa sääntelyä ja käytäntöä, jossa toimivalta kuitenkin on sotilaslääkärin esikunnalla. Asiasta säädetään nykyisin asevelvollisuuslain 13, 15 ja 30 §:ssä sekä

asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen 66 ja 67 §:ssä.

27 §. Tarkastuksen toimittaminen. Pykälässä säädettäisiin aluetoimiston järjestämän tarkastuksen toimittamisesta. Tarkastuksessa avustaisi lääkäri ja asia käsiteltäisiin samaan tapaan kuin kutsuntalautakunnassa.

Aluetoimisto järjestäisi tarkastustilaisuuksia nykyisten jälkitarkastusten tapaan siten kuin työjärjestyksessä tarkemmin määrättäisiin. Aluetoimisto voisi päättää asevelvollista koskevista asioista yleisen toimivaltansa mukaisesti. Määräys uuteen tarkastukseen annettaisiin aluetoimistoon, ei kutsuntaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asevelvollisen tulee noudattaa sotilasviranomaisen tarkastustilaisuudessa antamia määräyksiä. Säännös on tarpeellinen sen vuoksi, että tottelemattomuudesta ehdotetaan nykyiseen tapaan säädettäväksi rangaistusseuramus.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin 3 momentin mukaan säätää tarkemmin aluetoimiston järjestämän tarkastuksen toimittamisesta ja siihen määräämisestä.

4 luku. Palvelukseen määrääminen

Palvelukseen määräämistä koskevat säännökset samoin kuin säännökset, jotka koskevat palveluksen aloittamista koskevan päätöksen muuttamista, sijoitettaisiin omaksi luvukseen. Lukuun sisältyisivät sääntelyt, jotka koskevat varusmiespalvelusta, kertausharjoitusta ja palveluksen aloittamisajan siirtoa erityisestä syystä. Viimeksi mainittu koskisi kansanedustajaksi ja muuhun vastaavaan tehtävään valittua. Palvelusta koskeva päätös tehtäisiin kutsunnassa tai aluetoimistossa.

28 §. Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta. Pykälässä säädettäisiin palveluksen aloittamisen ajankohdasta. Pykälän 1 momentin mukaan varusmiespalvelus aloitettaisiin kutsuntaa seuraavan vuoden ja viimeistään sitä seuraavan kolmannen vuoden yleisinä tai erityisinä palveluksen aloittamispäivinä. Palvelus aloitetaan yleensä tammi-kuussa tai heinäkuussa. Puolustusvoimien Urheilukoulussa palvelevat aloittavat palveluksensa kuitenkin kesäkuussa tai lokakuussa.

Ehdotus eroaa nykyisestä säännöksestä, jonka mukaan palvelukseen määrätään kut-

suntaa seuraavien kahden vuoden aikana. Kun palvelukseen määrättäisiin astumaan vasta päätöksentekoa seuraavan kolmen vuoden aikana, asevelvolliselle jäisi riittävästi aikaa järjestää asiansa ennen palveluksen alkamista. Palveluksen aloittamisaika pyrittäisiin määräämään asevelvollisen toivomusten mukaisesti, jolloin tarve hakea palvelukseen astumisajankohdan muuttamista vähenisi. Tarkoituksenmukaista olisi kuitenkin, ettei palveluksen aloittamista tarpeettomasti siirrettäisi, vaan mahdollisimman moni aloittaisi palveluksensa kyseisen ajanjakson alkupuolella. Palvelus aloitettaisiin vuosittain tiettyinä, ennalta asetuksella vahvistettuina päivinä. Ehdotetun menettelyn myötä voitaisiin luopua nykyisestä lykkäysmenettelystä. Asiasta säädettäisiin tarkemmin 31 §:ssä.

Puolustushaarojen varusmiesvahvuudet määritetään sodan ajan joukkotuotannon perusteella. Maavoimien esikunta jakaa pääesikunnan antamat puolustushaarojen varusmiesvahvuudet aluetoimistojen joukko-osastokohtaisiksi tavoitevahvuudeksi. Tavoitevahvuudet on määritetty saapumiserittäin kolmelle seuraavalle vuodelle. Aluetoimisto jakaa sille annetun tavoitevahvuuden edelleen kutsuntalautakuntaakohtaiseksi kiintiöksi. Tämän perusteella lautakunta määrää asevelvollisia kutsuntatilaisuudessa eri saapumiseriin ja joukko-osastoihin.

Palvelukseen määräämistä koskevan päätöksen voisi tehdä myös aluetoimisto. Aluetoimiston päätös tehdään pääsääntöisesti aluetoimiston järjestämän asevelvollisen tarkastuksen perusteella. Koska kyseisiä tarkastuksia järjestetään toisin kuin kutsuntoja myös vuoden alkupuolella, asevelvollinen voitaisiin 2 momentin mukaan määrätä aloittamaan palvelus jo saman vuoden aikana. Kysymys on kuitenkin kutsunnassa tehtävään päätökseen rinnastuvasta päätöksestä, minkä vuoksi olisi tarkoituksenmukaista, että myös päätöksentekijän harkintavalta palvelukseen astumisajan suhteen olisi suurin piirtein sama kuin kutsunnassa eli kolme vuotta. Aluetoimiston tulisi siten määrätä asevelvollinen astumaan palvelukseen viimeistään toisena kalenterivuonna päätöksen tekemisen jälkeen. Ehdotettu säännös koskisi myös aluetoimiston päätöstä, jolla jo tehtyä määräystä aloit-

taa palvelus muutettaisiin ehdotetun 30 ja 31 §:n mukaan.

Erityisestä syystä palvelukseen voitaisiin määrätä muunakin ajankohtana kuin niin sanottuna yleisenä palveluksen aloittamispäivänä. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun palveluksen aiemmin keskeyttänyt jatkaisi palvelustaan kesken koulutusohjelman. Normaalista poikkeava palveluksen aloitusaika olisi myös sillä, joka aloittaa palveluksensa muita myöhemmin sen vuoksi, että hänellä on ollut laillinen este varsinaisena palveluksen aloittamispäivänä. Pykälässä säädettäisiin selvyuden vuoksi että laillisen esteen takia määräaikana palvelukseen saapumatta jääneen on astuttava palvelukseen välittömästi esteen lakattua, jollei hänelle ole määrätty muuta palveluksen aloittamisaikaa. Pääsäännöstä poikkeavat ajankohdat tulisivat siten sovellettaviksi lähinnä aluetoimiston päätöksenteossa.

Myös yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) mukaista palvelusta suorittavan palvelus voi estää varusmiespalvelukseen astumisen aiemman määräyksen mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan palveluksen aloittamispäivistä säädettäisiin puolustusministeriön asetuksella.

29 §. Palvelukseen määrääminen valintakokeen perusteella. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisten valitsemisesta erikoisjoukkoihin erityisen valintakokeen perusteella. Eräät puolustusvoimien erikoistehtävät edellyttävät asevelvolliselta tiettyjä ominaisuuksia ja erityisiä taitoja, minkä vuoksi erikoisjoukkoihin ei määrätä suoraan kutsunnassa. Kyseisiä tehtäviä ovat muun muassa laskuvarjojääkäriin, sukeltajan ja sotilassoittajan tehtävät sekä tehtävät kansainvälisessä valmiusjoukossa. Valintakokeeseen kutsuttaisiin 1 momentin mukaan erikoiskoulutukseen vapaaehtoisesti hakeutunut, joka täyttää koulutukseen hakeutuville asetetut vaatimukset.

Valintakokeita järjestetään asianomaisen alan erikoisjoukossa. Asianomaisen erikoisalan testien lisäksi valintakokeeseen voi kuulua kuntotesti, psykologisia testejä sekä lääkärintarkastus. Koulutukseen hakeutuvan tulisi lisäksi antaa itsestään tietoja hakulomakkeella. Pykälän 2 momentin mukaan pääesikunta ja puolustushaaraesikunnat voisivat antaa tarkempia määräyksiä, jotka koskevat

erikoiskoulutukseen hakeutuvan annettavia tietoja, häneltä vaadittavia fyysisiä ja muita ominaisuuksia sekä erikoiskoulutukseen hyväksymisen perusteita.

Valintakokeet järjestetään yleensä kutsunnan ja palvelukseen astumisen välisenä aikana. Erikoiskoulutukseen hakeutuneelle määrätään kutsunnoissa niin sanottu varapaikka siltä varalta, että häntä ei valita erikoiskoulutukseen. Kun asianomainen valitaan valintakokeen perusteella erikoisjoukkoon, aiemmin annettua palvelukseen astumismääräystä muutettaisiin lakiehdotuksen 30 §:n mukaisesti. Valintakoetta koskeva ehdotettu sääntely vastaa nykyistä käytäntöä.

30 §. Määräyksen peruuttaminen. Pykälässä säädettäisiin tilanteista, joissa aluetoimisto voisi peruuttaa palveluksen aloittamista koskevan määräyksen.

Palveluksen aloittamista koskeva määräys olisi tarkoituksenmukaista peruuttaa, jos palvelukseen määrätty olisi vammautunut tai sairastunut niin, ettei hän kykenisi tulemaan palvelukseen. Päätöksen voisi tehdä aluetoimisto. Asiaan liittyviä säännöksiä on 10 §:n 2 momentissa ja 26 §:ssä, jotka koskevat asevelvollisen määräämistä tarkastettavaksi myöhemmin.

Jos asevelvollisella olisi muita henkilökohdallisia syitä, jotka hänen mielestään estäisivät palvelukseen menon suunnitellusti, hän voisi hakea palvelukseen astumisajan siirtoa 31 §:n mukaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin palveluksen aloittamismääräyksen muuttamisesta silloin, kun asevelvollinen on kutsunnan jälkeen järjestetyn valintakokeen perusteella hyväksytty koulutettavaksi erikoisjoukossa.

Palveluksen aloittamismääräyksen antamisen ja palveluksen aloittamispäivän väli voisi olla useita vuosia. Tänä aikana voi tapahtua organisatorisia ja muita muutoksia, jotka estävät palveluksen toteuttamisen alkuperäisen suunnitelman mukaan. Jos esimerkiksi palvelupaikka muuttuisi joukko-osaston lakkauttamisen takia, sotilasviranomaisella tulisi olla mahdollisuus peruuttaa aiempi määräys ja antaa tilalle uusi. Asiasta säädettäisiin 2 momentissa.

Uusi palveluksen aloittamismääräys voitaisiin 3 momentin mukaan antaa asevelvollista kuulematta silloin, kun syy uuden palveluk-

sen aloittamisajan antamiseen on puolustusvoimien organisaatiomuutos tai muu vastaava syy.

31 §. *Palvelusajan ja palveluspaikan muutokset.* Pykälässä säädettäisiin palveluksen aloittamismääräykseen sisältyvän palveluksen aloittamisajankohdan sekä jo aloitetun palveluksen ajankohdan muuttamisesta asevelvollisen hakemuksesta. Myös palveluspaikka voitaisiin hakemuksesta muuttaa. Lisäksi säädettäisiin perusteista, joilla muuttamista koskeva hakemus voitaisiin hyväksyä.

Palvelukseen astumista koskevan päätöksen muuttamisenettäily korvaisi nykyisen lykkäysmenettelyn ja se tarkoittaisi käytännössä sitä, että asianomaisella olisi aina voimassa oleva palveluksen aloittamismääräys. Nykyisessä järjestelmässä asevelvollisella ei ole voimassa olevaa palveluksen aloittamismääräystä sinä aikana, joksi hänelle on myönnetty lykkäystä palvelukseen astumiseen.

Ajankohtaa voitaisiin 1 momentin mukaan muuttaa ammattiin valmistautumisen, opiskelun ja taloudellisten asioiden järjestämisen takia. Muutos edellyttäisi, että se on asevelvolliselle mainituista syistä erittäin tarpeellinen. Kaikkia perusteita ei ole mahdollista luetella säännöksessä. Tiettyä joustavuutta erityisesti asevelvollisen näkökulmasta tuo se, että palveluksen aloittamisaikaa voitaisiin lisäksi muuttaa muusta erityisestä henkilökohtaisesta syystä, esimerkiksi sen vuoksi, että palvelukseen määrätty asevelvollinen on elinkeinonharjoittaja tai yksinhuoltaja.

Uusi palveluksen aloittamispäivä olisi viimeistään päätöksen tekemistä seuraavan toisen kalenterivuoden aikana. Palvelukseen tulisi kuitenkin määrätä astumaan sellaiseen aikaan, että asevelvollinen ehtii palvella 37 §:n mukaisesti ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta.

Palvelusajan muuttaminen olisi edellä mainituilla perusteilla mahdollinen myös silloin, kun asevelvollinen on jo aloittanut palveluksen, mutta hänellä olisi tarve siirtää palvelusta myöhemmäksi.

Asevelvollisella voi olla tarve saada muutos palveluksen aloittamista koskevaan määräykseen myös siltä osin, kuin määräys koskee palveluspaikkaa. Pykälän 3 momentin mukaan palveluspaikkaa koskeva määräys

voitaisiin asevelvollisen hakemuksesta muuttaa, jos se olisi erittäin tarpeellista asevelvollisen erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Palvelusajan ja palveluspaikan muutosta koskeva kirjallinen hakemus tulisi 4 momentin mukaan toimittaa aluetoimistolle. Hakemukseen tulee liittää selvitys seikoista, joiden perusteella muutosta aiempaan päätökseen haetaan.

Pykälän 5 momentin mukaan palveluksen aloittamisajan tai palveluspaikan muutosta koskeva hakemus ei olisi pätevä syy olla tulematta palvelukseen.

32 §. *Kertausharjoitukseen määrääminen.* Pykälässä säädettäisiin kertausharjoitukseen määräämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan kertausharjoitukseen voitaisiin määrätä reserviin kuuluva asevelvollinen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että määräys osallistua kertausharjoitukseen olisi lähetettävä vähintään kolme kuukautta ennen harjoituksen alkamista. Koska kysymys on kansalaisvelvollisuuden täyttämistä, joka vaikuttaa myös asevelvollisen muuhun ajankäyttöön, on perusteltua, että määräys annetaan hyvissä ajoin. Määräajasta voitaisiin kuitenkin asevelvollisen suostumuksella poiketa. Se on tarkoituksenmukaista, koska lykkäysten takia osa kutsutuista jää harjoitukseen tulematta ja toisaalta on asevelvollisia, jotka ovat halukkaita tulemaan harjoitukseen lyhyelläkin varoitusaajalla.

Voimassa olevaan lakiin ei sisälly säännöstä määräämistä annettaessa noudatettavasta määräajasta. Käytännössä määräys kertausharjoitukseen lähetetään noin kuusi kuukautta ennen harjoituksen alkamista ja vastaanottajaa pyydetään toimittamaan vastaanottotodistus määräyksen lähettäjälle. Jos asevelvollinen ei palauta vastaanottotodistusta määräaikaan mennessä, hänelle lähetetään määräys tulla palvelukseen saantitodistusmenettelyllä. Käytännössä määräys on siten saatettu asevelvollisen tietoon noin kolme kuukautta ennen palvelukseen astumispäivää.

Määräys kertausharjoitukseen on velvoittava päätös, jonka tiedoksiannossa noudatetaan hallintolain (434/2003) 60 §:n säännöksiä todisteellisesta tiedoksiannosta.

33 §. *Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen.* Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta peruuttaa määräys osallis-

tua kertausharjoitukseen. Peruuttaminen tulisi kyseeseen erityisesti silloin, kun kertausharjoitukseen määrätty ei ole palveluskelpoinen.

Tieto palveluskelpoisuuden muutoksesta voisi tulla asevelvolliselta itseltään, jolla on ehdotetun 95 §:n mukaan asiaa koskeva tiedonantovelvollisuus. Tiedon voisi antaa myös terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on lakiin perustuva velvollisuus tietojen antamiseen. Ulkomailla pysyvästi asuvia ei ole tarkoituksenmukaista kutsua kertausharjoitukseen. Koska sotilasviranomaisella olevat asevelvollisen yhteystiedot eivät aina ole ajan tasalla, päätös voitaisiin peruuttaa myös, jos käy ilmi, että Suomessa olevaan osoitteen lähetetty määräys kertausharjoitukseen ei ole saavuttanut vastaanottajaa ulkomaille muuton takia.

34 §. *Kertausharjoituksesta vapauttamisen perusteet.* Kertausharjoituksen osalta palvelukseen astumisajan siirtoa vastaisi vapautus kertausharjoituksesta. Se voitaisiin myöntää asevelvollisen hakemuksesta vastaavan tyyppisillä perusteilla kuin palveluksen aloittamisajan siirto.

Kertausharjoitukseen kutsuttujen ikärakenteen takia vapautusperusteena ovat opintoihin liittyvien asioiden lisäksi korostuneesti taloudelliset asiat, elinkeinon ja ammatin harjoittaminen. Perusteena voisi olla myös se, että harjoitukseen osallistuminen häittäisi tai vahingoittaisi vakavasti asevelvollisen työnantajan toimintaa. Koska kertausharjoitukset ovat lyhyitä, yleensä viikon tai kahden mittaisia, harjoituksen aiheuttamien haittojen tulee olla varsin tuntuvia, jotta vapautus voitaisiin myöntää. Työnantajalle aiheutuva haitta on perusteltavissa lähinnä silloin, kun kyse on yrityksen avainhenkilöstä tai, kun kyse on pienestä yrityksestä. Vapautus voitaisiin myöntää myös ulkomailla asuvalle, jolle kertausharjoitukseen osallistuminen aiheuttaisi tuntuva haittaa tai vahinkoa. Toisaalta reserviläisten kutsuminen ulkomailta ei ole tarkoituksenmukaista puolustusvoimien kannalta muun muassa matkustamis- ym. kustannusten takia. Kaikkia vapautusperusteita ei ole mahdollista luetella säännöksessä. Riittävän joustavuuden takia momenttiin ehdotetaan sääntelyä, joka mahdollistaisi vapa-

uttamisen myös muun erityisen henkilökohtaisen syyn perusteella.

Kertausharjoituksesta vapauttamista koskeva hakemus tulisi lähettää aluetoimistolle, joka on lähettänyt määräyksen harjoitukseen. Hakemus tulisi tehdä kirjallisena ja siihen liittää selvitys, josta käyvät ilmi seikat, joihin vapautuksen saamiseksi vedotaan.

Pykälän 3 momentin mukaan kertausharjoituksesta vapautumista koskeva hakemus ei olisi pätevä syy olla tulematta harjoitukseen.

35 §. Kansanedustajan, valtioneuvoston jäsenen ja Euroopan parlamentin jäsenen palveluksen aloittamisajan siirto ja vapautus kertausharjoituksesta. Palveluksen aloittamisajan siirto ja vapautus kertausharjoituksesta myönnettäisiin kansanedustajalle suoraan ilmoituksesta kansanedustajan tehtävän hoitamista varten. Sama koskisi valtioneuvoston ja Euroopan parlamentin jäsenyyden hoitamista. Kansanedustajatoimen osalta vastaava säännös on voimassa olevan lain 14 §:ssä.

Ilmoitus olisi tehtävä kirjallisesti aluetoimistolle.

5 luku. **Palvelus asevelvollisena ja palveluksen järjestäminen**

Lukuun sisältyisi palveluksen järjestämiseen liittyvät neljä asiakokonaisuutta, jotka ovat varusmiespalvelus, kertausharjoitus, palvelusajan laskeminen ja yhteiset säännökset.

Varusmiespalvelus

36 §. *Varusmiespalveluksen tarkoitus.* Pykälässä säädettäisiin varusmiespalveluksen tarkoitukseksi kouluttaa ja harjaannuttaa asevelvollinen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin. Näin luotaisiin osaltaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle. Ehdotettu 1 momentti vastaa voimassa olevan lain 3 a §:n 1 momentin säännöstä.

Pykälässä säädettäisiin lisäksi koulutuksen jakautumisesta peruskoulutuskautteen, erikois- tai johtajakoulutukseen ja joukkokoulutuskautteen sekä asianomaisesta koulutuksesta. Säännös vastaa nykyistä käytäntöä. Sitä selostetaan yleisperustelujen kohdassa 2.3.1.

37 §. Palvelusajan määräytyminen. Pykälässä säädettäisiin varusmiespalveluksen pituudesta ja siitä mihin ikään mennessä varusmiespalvelus olisi suoritettava. Varusmiespalvelusaika olisi miehistöllä 180 päivää, miehistön erityistaitoa vaativaan tehtävään koulutettavalla 270 päivää ja upseeriksi, aliupseeriksi ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutettavalla 362 päivää. Palvelusajan vastaavat voimassa olevia palvelusaikoja, joista säädetään nykyisen asevelvollisuuslain 5 a §:ssä.

Lisäksi pykälässä säädettäisiin, että velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta päättyy rauhan aikana sen vuoden lopussa, jolloin asevelvollinen täyttää 30 vuotta.

38 §. Koulutukseen määrääminen. Pykälässä säädettäisiin määräämisestä 37 §:ssä tarkoitettuun pitempää palvelusaikaa edellyttävään tehtävään.

Koulutettavat valitaan asevelvollisen peruskoulutuskaudella osoittamien tietojen ja taitojen sekä sopivuuden perusteella.

Johtajakoulutukseen määrättävällä tulisi 1 momentin mukaan olla edellytykset toimia johtajantehtävissä. Johtajakoulutus jakaantuu reservin aliupseerin ja reservin upseerin koulutukseen. Kaikki johtajakoulutukseen valitut käyvät aliupseerikurssin ensimmäisen jakson. Osa jatkaa kurssin toisella jaksolla, kun taas reserviupseereiksi koulutettavat siirtyvät reserviupseerikurssille.

Reserviupseerikoulutusta annetaan kaikissa puolustushaaroissa

Ennen varusmiespalvelusta hankitulla koulutuksella on myös merkitystä erityisesti valittaessa koulutettavia puolustusvoimien teknisiin tehtäviin. Lisäksi huomioon otetaan tiedot ja taidot, joita asevelvollinen on osoittanut peruskoulutuskauden tehtävissä ja soveltuvuuskokeissa.

Vaativimpiin erityistehtäviin, joissa palvelusaika on 362 päivää, kuuluu panssarijoukkojen, radio-, elektroniikka- ja viestialan tehtäviä sekä osa sotilasajoneuvon kuljettajan tehtävistä. Lisäksi niihin kuuluu merivoimien ja ilmavoimien erikoispalvelutehtävät ja vastaavat muut teknisesti tai muutoin erittäin vaativat ja vastuulliset tehtävät.

Erytistaitoa vaativia tehtäviä, joissa palvelusaika on 270 päivää, ovat ammattitaitoista

osaamista vaativat puolustushaara-, koulutushaara- ja erikoiskoulutustehtävät.

Koulutukseen määrättäessä myös asevelvollisen omalla halukkuudella on merkitystä. Siinä tapauksessa, että halukkaita ei ole riittävästi, koulutukseen voitaisiin määrätä. Pyrkimyksenä on kuitenkin löytää riittävästi halukkaita, koska halukkuus koulutukseen vaikuttaa myös palvelusmotivaatioon. Lisäksi erikoisjoukkoihin hakeutuville voidaan järjestää valintakokeita jo ennen varusmiespalveluksen alkua, kuten edellä 29 §:n kohdalla todetaan. Koulutukseen määrättäisiin sotilaskäskynä.

Pykälän 3 momenttiin sisältyy asetusenantovaltuus. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin asevelvollisen määräämisestä koulutukseen ja koulutuksen antamisesta sekä miehistön erityistaitoa vaativista ja miehistön vaativimmista erityistehtävistä.

39 §. Määräyksen tiedoksianto. Pykälässä säädettäisiin määräajasta, jota olisi noudatettava ilmoitettaessa päätöksestä, jolla asevelvollinen määrätään pitempään palvelukseen. Määräys pitempää palvelusta edellyttävään koulutukseen olisi annettava tiedoksi viimeistään kolme kuukautta ennen kuin asevelvollisen palvelusaika muuten päättyisi. Vaikka kyseessä on sotilaskäskynä ratkaistava asia, määräajan kirjaaminen lakiin on asevelvollisen kannalta perusteltua, koska pitimmällä palvelusajalla on merkitystä myös asevelvollisen siviiliasioiden kannalta.

Sairaustapausten ja muiden syiden vuoksi koulutuspaikkoja saattaa vapautua vielä suhteellisen lähellä kurssin alkua. On tarkoitukseenmukaista, että kurssille voitaisiin ottaa halukkaita vielä myöhemmässä vaiheessa. Tämän vuoksi edellä mainitusta kolmen kuukauden määräajasta voitaisiin poiketa. Se edellyttäisi kuitenkin asevelvollisen suostumusta.

Silloin kun erityistehtävään valitaan ennen varusmiespalvelusta järjestetyn valintakokeen perusteella, myös palvelusaika määrätään jo ennen palveluksen alkamista.

40 §. Koulutuksen keskeyttäminen. Pykälässä säädettäisiin perusteista, joilla 38 §:ssä tarkoitettu koulutus voitaisiin keskeyttää.

Koulutus voitaisiin keskeyttää silloin, kun sen jatkamiseen ei olisi edellytyksiä lähinnä

asevelvollisesta itsestään riippuvan syyn takia. Tällainen olisi esimerkiksi pitkähkö sairaus tai vammautuminen, joka estäisi osallistumisen asevelvolliselle suunniteltuun koulutusohjelmaan niin pitkän ajan, että asetetut koulutustavoitteet eivät hänen osaltaan toteutuisi. Koulutus olisi tarkoituksenmukaista keskeyttää myös, jos asianomainen ei kykene suoriutumaan koulutuksesta. Lisäksi koulutus voitaisiin keskeyttää, jos asevelvollisen rikollinen menettely tai muu käyttäytyminen osoittaa hänet sopimattomaksi tehtävään, johon koulutus tähtää esimerkiksi sotilaspoliisiksi. Perusteena olisi sekä varusmiespalveluksen aikainen teko tai sopimaton käyttäytyminen, että aiempi teko tai tapahtuma, joka tulisi sotilasviranomaisen tietoon vasta koulutukseen määräämisen jälkeen.

41 §. Palvelusajan lyhentäminen. Pykälässä säädettäisiin palvelusajan lyhentämisestä sillä perusteella, että varusmiehen koulutus olisi jouduttu keskeyttämään. Jos varusmiehen koulutus keskeytettäisiin terveydellisen tai hänestä itsestään riippumattomasta muusta syystä, hänelle määrätty 180 päivää pitempi palvelusaika lyhennettäisiin 1 momentin mukaan 180 tai 270 päivään, jollei 2 momentista muuta johdu. Palvelusajan lyhentäminen olisi perusteltua, koska ei ole tarkoituksenmukaista, että varusmies, joka ei ole saanut erikoiskoulutusta, palvelee normaalia pidemmän ajan. Niin halutessaan varusmies saisi kuitenkin jatkaa palvelusta aiemman määräyksen mukaisesti. Tarkoituksena olisi, että palvelusaikaa voitaisiin lyhentää vain silloin, kun koulutuksen keskeyttämisen syy on asevelvollisesta riippumaton asia. Asevelvollinen ei siten voisi opintojaan laiminlyömällä saada palvelusaikaansa lyhennetyksi.

Jos asevelvollinen on ehtinyt palvella jo yli 270 päivää, palvelusaikaa ei pääsääntöisesti olisi perusteltua lyhentää. Sama koskee tilannetta, jossa varusmies on ehtinyt suorittaa johtajakoulutuksen ensimmäisen vaiheen, jolloin häntä voidaan käyttää koulutuksen mukaiseen tehtävään. Näissäkin tapauksissa palvelusajan lyhentäminen olisi 2 momentin mukaan kuitenkin mahdollista, jos lyhentämiseen olisi erityisen painava henkilökohtainen syy tai jos varusmiehelle ei voitaisi järjestää tarkoituksenmukaista palvelusta eikä häntä voitaisi sijoittaa pitempää palvelusai-

kaa edellyttävään tehtävään. Esimerkkinä jälkimmäisestä tapauksesta on kuljettajaksi koulutettava, joka on koulutuksen aikana menettänyt ajolupansa.

Säännös vastaa 2 momentin täsmennyksin voimassa olevan lain 33 §:n 5 momenttia.

Pykälän 3 momenttiin sisältyy asetuksenantovaltuus. Palvelusaikaa lyhennettäessä noudatettavasta menettelystä voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

42 §. Osallistuminen palvelusolosuhteita kehittävään toimintaan. Pykälässä säädettäisiin varusmiestoimikunnasta (VMTK), joka osallistuu varusmiesten aseman ja palvelusolosuhteiden kehittämiseen joukko-osastossa. Lisäksi säädettäisiin varusmiesten osallistumisesta sanottuun toimintaan. Varusmiestoimikunta toimii joukko-osaston komentajan alaisena, joten työ ei ole yhdistystoimintaan rinnastettavaa toimintaa.

Varusmiestoimikuntajärjestelmä on toiminut varusmiesten viihtyvyyttä ja palvelusmotivaatiota edistävänä yhteistoimintaelimenä puolustusvoimissa 1960-luvun lopulta lähtien, kuten todetaan hallituksen esityksen HE 76/1988 yksityiskohtaisissa perusteluissa. Varusmiestoimikunnasta ei ole kuitenkaan aiemmin säädetty laissa, vaan toiminta on perustunut hallinnollisiin ohjeisiin.

Varusmiestoimikunnan tehtävänä on 1 momentin mukaan osallistua varusmiesten aseman ja palvelusolosuhteiden kehittämiseen. Käytännössä toimikunta antaa neuvontaa sosiaalisissa, taloudellisissa ja palvelukseen liittyvissä asioissa, järjestää erilaista vapaa-ajan toimintaa sekä monissa joukko-osastoissa myös varusmiesten lomakuljetuksia. Varusmiestoimikunnan kautta jokaisella varusmiehellä on mahdollisuus saada häntä askarruttavat asiat esille. Toimikunta tekee aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja joukko-osaston komentajalle.

Toimikunnan puheenjohtaja ja jäsenet valittaisiin varusmiesten keskuudesta. Joukko-osaston komentaja vahvistaisi kokoonpanon ja määräisi toimikunnan työtä ohjaamaan tarvittavan määrän palkattuun henkilöstöön kuuluvia. Säännös vastaa nykyistä käytäntöä.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin nykyistä 50 a §:ää asialliselta sisällöltään vastaava säännös, jonka mukaan varusmiehellä olisi oikeus osallistua varusmiestoimikunnan toi-

mintaan, jos osallistuminen ei haittaa hänen koulutustavoitteidensa toteutumista. Jos esimies kieltäisi varusmiestä osallistumasta sanottuun toimintaan, hänen olisi ilmoitettava kiellostä välittömästi joukko-osaston komentajalle.

Pykälän 4 momenttiin sisältyy määräyksenantovaltuus. Varusmiestoimikunnan toiminnan järjestelyistä määrättäisiin tarkemmin pääesikunnan päätöksellä.

43 §. Toiminta palveluksen ulkopuolella. Pykälässä säädettäisiin elinkeinon ja ammatin harjoittamisen tai kunnallisen tai muun julkisen tehtävän hoitamisen luvanvaraisuudesta. Joukko-osaston lupa tarvittaisiin, jos sanotun tehtävän hoitaminen edellyttäisi muun kuin vapaa-ajan käyttöä tai muutoin haittaisi palvelustehtävien asianmukaista hoitamista. Säännös vastaa voimassa olevaa

50 §:ää.

44 §. Loma ja isyysvapaa. Varusmiehellä olisi oikeus palvelusajan pituuden mukaan määräytyvään 6, 12 tai 18 päivän henkilökohtaiseen lomaa. Loma myönnettäisiin ilman erikseen esitettävää syytä ja se on tarkoitettu varusmiehen henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen. Osa lomapäivistä käytetään koulutussuunnitelmien mukaan niin, että koko yksikkö on lomalla samanaikaisesti.

Henkilökohtaisten lomien lisäksi varusmiehelle voitaisiin myöntää 12 päivää isyysvapaa oman lapsen syntymän johdosta. Yleensä isyysvapaa on aloitettava kuukauden kuluessa lapsen syntymästä koulutuksen kannalta soveltuvimpana ajankohtana.

Oikeutta lomaaan koskeva säännös vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 16 §:ssä säädettyä. Isyysvapaa ehdotetaan pidennettäväksi nykyisestä 6 päivästä 12 päivään. Pykälässä tarkoitettut lomat ja vapaa eivät vaikuta palvelusajan pituuteen.

45 §. Kuntoisuusloma. Pykälässä säädettäisiin palveluksessa erityisesti kunnostautuneelle varusmiehelle myönnettävästä kuntoisuuslomasta. Lomaa voitaisiin myöntää enintään 20 päivää, jos palvelusolosuhteet sen sallivat. Voimassa olevan lain mukaan kuntoisuuslomaa voidaan myöntää 30 päivää. Tilastojen mukaan yli 20 vuorokauden pituiset lomat ovat olleet hyvin harvinaisia. Kun otetaan toisaalta huomioon muiden vapaiden määrä ja keskimääräisen palvelusajan lyhe-

neminen sekä entistä tiiviimpi koulutusrytmi, 20 vuorokauden mittainen kuntoisuusloma vastaisi paremmin nykyistä käytäntöä. Kuntoisuusloman aika on palvelusaikaa.

Pääesikunta antaisi tarkemmat määräykset kuntoisuusloman myöntämisestä.

46 §. Loma pakottavasta henkilökohtaisesta syystä. Varusmiehelle voitaisiin edellä todettujen lomien lisäksi myöntää lomaa pakottavasta henkilökohtaisesta syystä lisäksi enintään 180 päivää. Käytännössä puheena olevaa lomaa on myönnetty muun muassa opintojen, taloudellisten asioiden, perheasioiden, luottamustointen ja urheilukilpailujen takia. Mahdollisuus suorittaa varusmiespalvelus useammassa jaksossa on osoittautunut käytännössä tarpeelliseksi muun muassa kilpaurheilijoille. Pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävä loma ei ole palvelusaikaa.

47 §. Päätösvalta. Pykälässä säädettäisiin päätösvallassa loman myöntämisestä koskevissa asioissa. Lakiehdotuksen 44 ja 45 §:ssä tarkoitettua lomaa koskevan asian käsittelisi ja ratkaisisi 1 momentin mukaan perusyksikön päällikkö.

Toimivalta myöntää lomaa pakottavasta henkilökohtaisesta syystä olisi 2 momentin mukaan perusyksikön päälliköllä, joukkoyksikön komentajalla tai joukko-osaston komentajalla. Päätösvalta määräytyisi loman pituuden perusteella. Pääesikunta antaisi tarkempia määräyksiä toimivallan määräytymisestä.

Voimassa olevien määräysten mukaan joukko-osaston komentaja voi myöntää asevelvolliselle lomaa pakottavasta henkilökohtaisesta syystä enintään 180 päivää. Lisäksi perusyksikön päällikkö voi myöntää sanottua lomaa 1—7 päivää ja joukkoyksikön komentaja 1—16 päivää.

Kertausharjoitus

48 §. Kertausharjoituksen tarkoitus. Pykälässä määriteltäisiin kertausharjoituksen tarkoitus. Pykälä vastaa voimassa olevan lain 7a §:n säännöstä kuitenkin niin, että kertausharjoitusta voitaisiin käyttää lisäksi sotilaallisen valmiuden kohottamiseksi.

49 §. Kuuluminen reserviin ja varareserviin. Miehistöön kuuluva asevelvollinen kuu-

luisi reserviin sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 50 ja upseeri, opistouseeri ja aliupseeri sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Upseeri, jolla on everstin tai kommodorin tai niitä ylempi sotilasarvo kuuluisi reserviin niin kauan kuin hän on palveluskelpoinen. Ehdotetut ikäraajat ovat samat kuin voimassa olevan lain 6 §:ssä säädettyt.

Varareserviin kuuluisi 2 momentin mukaan asevelvollinen, joka ei ole varusmiespalveluksessa eikä kuulu reserviin, sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Varareserviin kuuluisi myös se, joka on vapautettu palveluksesta rauhan aikana.

50 §. Velvollisuus osallistua kertausharjoitukseen. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta osallistua kertausharjoitukseen. Harjoituksen yhteenlaskettu enimmäismäärä vaihtelisi 1 momentin mukaan asianomaisen saaman koulutuksen mukaan ja olisi nykyiseen tapaan 40, 75 ja 100 päivää. Momentti vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 7 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edellytyksistä, joilla 1 momentissa tarkoitetut määräajat voitaisiin tiettyjen henkilöiden kohdalla ylittää. Kokoneiden kouluttajien ja muiden avaintehtävissä palvelevien palvelusaikakiintiö tulee kokemuksen mukaan ensimmäisenä täyteen. Heidän mukana olonsa on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää harjoituksia valmisteltaessa ja itse harjoituksessa. Asianomaisen antaman suostumuksen mukaan hänet voitaisiin määrätä kertausharjoitukseen enintään 10 päiväksi kalenterivuodessa. Lisäksi edellytettäisiin työnantajan kirjallista suostumusta työstä poissaoloon harjoituksen aikana.

Ehdotettu palvelus tapahtuisi samoin ehdoin ja eduin kuin varsinainen kertausharjoituskin. Ehdotus poistaisi nykyisen epätasarvoisen käytännön, jossa samaan harjoitukseen voi osallistua reserviläisiä sekä kertausharjoitukseen määrättyinä että vapaaehtoisessa harjoituksessa. Näissä harjoituksissa myös osallistuneiden saamat edut ovat määrättyneet eri perusteen mukaan.

Selvyiden vuoksi 3 momentissa säädettäisiin lisäksi, että myös laillisen esteen takia harjoituksesta myöhästyneen olisi tultava harjoitukseen esteen lakattua, jollei sotilasviranomainen ole muuta määrännyt.

51 §. Loma ja isyysvapaa. Pykälässä viitattaisiin kertausharjoituksessa olevan asevelvollisen isyysvapaan ja pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävän loman osalta varusmiestä koskeviin vastaaviin säännöksiin.

Palvelusajan laskeminen

52 §. Palvelusajan laskeminen. Pykälässä säädettäisiin palvelusajan laskemisesta ja erityisesti menettelystä silloin, kun palvelus alkaa tai päättyy normaalista poikkeavana ajankohtana.

Pykälän 1 momentin mukaan palvelusaika laskettaisiin siitä päivästä, jona asevelvollinen saapuu palvelukseen. Palvelusaika laskettaisiin siten 28 §:ssä tarkoitettusta yleisestä tai erityisestä palveluksen aloittamispäivästä tai siitä päivästä, jona asevelvollinen tosiasiallisesti saapuu palveluspaikkaan. Palvelusaikaan lasketaan sekä palveluksen aloittamispäivä että kotiuttamispäivä.

Pykälän 2 momentti koskee tapausta, jossa asevelvollinen on normaalina kotiutuspäivänä palveluksessa Suomen alueen ulkopuolella esimerkiksi laivalla, joka ylivoimaisen esteen takia ei ole voinut palata Suomeen suunnitelman mukaan. Tällöin ylimääräisinä palvelut päivät luettaisiin hyväksi kertausharjoituksena.

Pykälän 3 momentti koskee nykyisin harvinaista tapausta, jolloin asevelvollinen suorittaa arestirangaistusta silloin, kun hänen pitäisi normaalisti kotiutua. Momentissa säädettäisiin, että asianomaisen kotiutuminen siirtyy ja palvelus jatkuu arestirangaistuksen suorittamisen ajan.

Ehdotettu säännös vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 8 §:ää.

53 §. Palvelusaikaan kuulumaton aika. Pykälässä säädettäisiin palveluksesta poissaoloajasta, jota ei katsota palvelusajaksi sen vuoksi, että poissaolon syy on varusmiehestä itsestään johtuva.

Pykälä jakautuu viiteen kohtaan. Niiden mukaan palvelusaikaa ei olisi aika, jonka asevelvollinen on pakottavasta henkilökohteisesta syystä myönnettyllä lomalla tai luvattomasti poissa palveluksesta. Palvelusaikaa ei liioin olisi arestiaika siltä osin kuin asevelvollinen on puolustusvoimien tiloissa suoritt-

tanut arestia yhteensä yli kymmenen vuorokautta. Sama koskisi aikaa, jonka asevelvollinen on rikoksen vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusajaksi ei katsottaisi myöskään yleisessä rangaistuslaitoksessa suoritetun vankeusrangaistuksen tai samalla kertaa täytäntöön pantavan arestirangaistuksen aikaa.

Palvelusaikaa laskettaessa edellä tarkoitettu aika vähennettäisiin siitä vain siltä osin kuin kyse olisi täysistä kalenterivuorokausista.

Ehdotettu säännös vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 44 §:ää.

Yhteiset säännökset

Osioon on koottu palveluksen järjestämistä koskevat asiat, jotka koskevat sekä varusmiespalvelusta että kertausharjoitusta. Säännöksiä sovellettaisiin jäljempänä ehdotetuina tavoin myös ylimääräiseen palvelukseen, liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen ja myös 8 luvussa tarkoitettuun palvelukseen, joka ei perustu maanpuolustusvelvollisuuteen.

54 §. Sotilasvala ja sotilasvakuutus. Pykälässä säädettäisiin sotilasvalasta ja sotilasvakuutuksesta.

Sotilasvala ja -vakuutus ovat sotilasorganisaatioon kuuluva perinne. Puolustusvoimissa sillä katsotaan olevan erityistä merkitystä maanpuolustustahtoa kohottavana tapahtumana ja joukon yhtenäisyyttä korostavana tekijänä. Sotilasvalan kaava on vuodelta 1918. Kaavojen sanamuotoa on tarkistettu sotilasvalasta annetun valtioneuvoston asetuksen (741/2000) säätämisen yhteydessä. Ennen valan vannomista tai vakuutuksen antamista asianomaiselle selvitetään sotilaan velvollisuuksia ja oikeuksia ja opetetaan ymmärtämään valan ja vakuutuksen merkitys. Sotilasvala vannotaan ja vakuutus annetaan peruskoulutuskauden lopussa.

Säännöksessä toteutuu perustuslain 11 §:n mukainen uskonnon ja omantunnon vapaus. Kaikki asevelvolliset ovat keskenään yhdenvertaisessa asemassa riippumatta siitä, kuuluvatko he uskonnolliseen yhdyskuntaan vai eivät.

Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan lain 28 §:ää (HE 6/2003).

55 §. Opetuskieli ja komentokieli. Pykälän 1 momentin mukaan asevelvollisen opetuskieli olisi suomi tai ruotsi. Suomen- tai ruotsinkielisellä asevelvollisella olisi oikeus tulla määrätyksi joukko-osastoon, jonka opetuskieli on hänen äidinkiелensä. Säännös vastaa voimassa olevan lain 51 a §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin muun kielen kuin suomen tai ruotsin käyttämisestä varusmiehiä koulutettaessa. Puolustusvoimien kansainvälinen yhteistoiminta on viime aikoina lisääntynyt muun muassa kansainvälisen kriisinhallinnan ja rauhanturvaamistoinnin ja niihin liittyvien harjoitusten muodossa. Puolustusvoimissa palvelee vuosittain joitakin varusmiehiä, jotka eivät ainakaan palveluksen alussa puhu suomea tai ruotsia. Näistä syistä koulutuksessa on tarve käyttää myös muita kieliä. Kyseessä olisi kuitenkin poikkeus 1 momentin pääsäännöstä. Kielilain (423/2003) 26 §:n säännös valtion viranomaisen työkielestä mahdollistaa erityisestä syystä myös vieraan kielen käyttämisen.

Puolustusvoimien komentokieleksi säädetään kielilaisissa suomen kieli. Pykälän 3 momenttiin sisältyy tätä koskeva viittaussäännös.

56 §. Syrjinnän kieltö. Pykälässä säädettäisiin syrjinnän kiellosta asevelvollisuutta koskevissa asioissa. Ehdotettu säännös vastaa perustuslain säännöstä kuitenkin niin, että säännöksessä mainittaisiin kiellettyinä syrjinnän perusteena myös sukupuolinen suuntautuminen, joka on mukana yhdenvertaisuuslain (21/2004) 6 §:n syrjintäperusteiden luettelossa. Pykälään ehdotettu luettelo kielletyistä syrjintäperusteista ei ole tyhjentävä. Asevelvollisen asettaminen ilman perusteltua syytä eri asemaan myös muun, säännöksessä mainittuihin seikkoihin rinnastettavan seikan vuoksi olisi kiellettyä syrjintää.

57 §. Palvelusvelvollisuus ja paikallaolovelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin palvelusvelvollisuuteen ja paikallaolovelvollisuuteen kuuluvista asioista.

Voimassa olevaan asevelvollisuuslakiin ei sisälly nimenomaista säännöstä palvelusvelvollisuudesta. Palvelusvelvollisuuden sisältöä koskevia säännöksiä on pääasiassa rikoslain rangaistussäännöksissä. Toisaalta sotilashierarkiasta säädetään puolustusvoimista

annetussa laissa. Tämän nykyisessä asevelvollisuuslaissa olevan puutteen poistamiseksi pykälään ehdotetaan nimenomaista säännöstä asevelvollisen palvelusvelvollisuudesta ja sen sisällöstä. Palveluksessa asevelvollinen on sotilasesimiehen käskyvallan alainen. Hänen tulee palvella hänelle osoitetussa paikassa ja noudattaa sotilaallista järjestystä ja palvelusta koskevia määräyksiä, käskyjä, jotka esimies toimivaltansa nojalla antaa, ja muita palvelukseen kuuluvia velvoitteitaan.

Palvelusrikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 45 luvussa. Sen 1 §:n mukaan sotilas, joka rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen, on tuomittava palvelusrikoksesta kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Esimiehen käskyn täyttämistä säädetään rikoslain 45 luvun 14 §:ssä. Sen mukaan sotilas, joka kieltäytyy täyttämästä esimiehen taikka vartio-, päivystys-, järjestyspartio- tai poliisitehtävää suorittavan sotilaan hänelle palveluksessa antamaa käskyä taikka tahallaan jättää sen täyttämättä tai viivyttää sen täyttämistä, on tuomittava niskoittelusta kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Käskyn täyttämättä jättämisestä ei kuitenkaan saa tuomita rangaistusta, jos käskyn täyttäminen olisi johtanut selvästi virka- tai palvelusvelvollisuuden vastaiseen taikka muuten selvästi lainvastaiseen tekoon. Rikoslain 45 luvun 26 b §:ään sisältyy täydentäviä säännöksiä esimiehen käskystä.

Pykälän 2 momentin mukaan asevelvollisen tulisi olla paikalla hänelle määrättyssä joukossa tai muussa palveluspaikassa silloin, kun hänellä ei ole lupaa poistua sieltä. Asevelvollisuuslaissa tarkoitettuna palveluksen luonteeseen kuuluu, että palveluksessa olevan liikkumisvapaus on palveluksen aikana muita kansalaisia rajoitetumpi. Tämän säännöksen käytännön merkitys korostuu sovellettaessa rikoslain 45 luvun poissaolorikoksia koskevia säännöksiä.

Lisäksi 3 momentissa säädetäisiin, että palvelusvelvollisuuden tarkemmasta sisällöstä määrätään sotilaskäskynä. Palveluksesta ja

siihen liittyvistä seikoista on perinteisesti määrätty ohjesäännöissä, kuten yleisessä palvelusohjesäännössä. Ohjesäännöt annetaan sotilaskäskynä. Voimassa olevasta laista kuitenkin puuttuu asiaa koskeva nimenomainen säännös.

58 §. *Lepo ja vapaa-aika.* Pykälässä säädetäisiin palveluksessa olevan oikeudesta lepoon ja virkistystä varten tarpeelliseen vapaa-aikaan. Palveluksen rasittavuus edellyttää, että asevelvollisella on mahdollisuus riittävään lepoon. Se on erityisen tärkeä esimerkiksi ajoneuvon kuljettajille. Lisäksi palveluksessa olevalla tulee olla palautumiseen tarvittavaa vapaa-aikaa. Lepo ja vapaa-aika ovat tärkeitä erityisesti vaativien harjoitusten jälkeen. Vapaa-aikaa voisi erikseen myönnettyllä luvalla viettää myös palveluspaikan ulkopuolella.

Levosta ja vapaa-ajasta määrättäisiin tarkemmin sotilaskäskynä.

59 §. *Lupa poistua palveluspaikasta.* Pykälässä säädetäisiin mahdollisuudesta lyhyehköksi ajaksi poistua palveluspaikasta silloin, kun siihen olisi erityisiä syitä.

Asevelvolliselle voitaisiin antaa lupa poistua palveluspaikasta sairaudesta tai vammasta toipumista varten. Normaalisti sairastunut varusmies hoidetaan varuskunnassa tai sen ulkopuolella olevassa terveydenhoitolaitoksessa. Sairaalahoidon jälkeen saattaa kuitenkin olla tarkoituksenmukaista, että toipumisen edellyttämän levon takia varusmies voidaan lyhyeksi ajaksi päästää lääkärin määräämään kotihoitoon. Tarvittaessa palveluksesta voidaan myös myöntää helpotuksia, kuten vapautus ulkopalveluksesta. Jos palveluskyvyttömyys kuitenkin kestää pitkiä aikoja, palvelus voitaisiin keskeyttää jäljempänä 60 §:ssä tarkoitettu tavoin.

Mahdollisuus antaa lupa poistua palveluspaikasta voi olla tarkoituksenmukaista myös muista syistä esimerkiksi, jos asianomaisen lähiomainen on vakavasti sairas tai kuollut. Lähiomaisella tarkoitettaisiin lähinnä asevelvollisen aviopuolisoa ja lapsia, vanhempia, ottovanhempia, sisarusia sekä isovanhempia.

Palvelustehtävistä vapauttaminen on erityisen tärkeää, jos asianomaisella ei ole enää käytettävissä lomapäiviä. Ei olisi tarkoituk-

senmukaista, että sanotut päivät palveltaisiin normaalin kotiuttamispäivän jälkeen.

Päätöksen voisi tehdä perusyksikön päällikkö, joukkoyksikön tai joukko-osaston komentaja tai harjoituksen johtaja. Pääesikunta määräisi toimivallan käyttämisestä tarkemmin.

60 §. Palveluksen keskeyttäminen. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisen palveluksen keskeyttämisestä. Palvelus voitaisiin 1 momentin mukaan keskeyttää, jos varusmiehen koulutus olisi keskeytetty 40 §:n 1 kohdan nojalla ja tämä olisi palveluskyvytön pitkän ajan. Lisäksi palvelus voitaisiin keskeyttää, jos asianomainen olisi uhka palvelusturvallisuudelle. Syy voisi olla rikollinen tai muu vastaavanlainen toiminta. Selvyden vuoksi säännöksessä mainitaan palveluksen keskeyttämisen perusteena myös palveluskelpoisuuden muutos, joka kestäisi pitkähkön ajan. Asiaa koskeva perussäännös on 10 §:n 2 momentissa. Päätöksen palveluksen keskeyttämisestä tekisi joukko-osaston komentaja.

Maailmanlaajuisen vakavan tartuntataudin uhkaan varautumista suunniteltaessa esillä on ollut myös varusmiespalveluksessa olevien asema. Kasarmimajoituksessa tietyt tartunnat leviävät helposti. Vaikka todennäköisempi tilanne on se, että myös varusmiehiä tarvitaan vaarallisen tartuntataudin aikana palvelustehtävissä, on tarkoituksenmukaista, että varusmiehiä voitaisiin myös kotiuttaa, jos se tilanne kokonaisuutena arvioiden katsottaisiin perustelluksi. Muu pakottava syy voisi olla esimerkiksi ydinlaskeuma. Koska kysymys olisi poikkeuksellisesta tilanteesta, palveluksen keskeyttäminen edellyttäisi puolustusministeriön tekemää päätöstä. Asiasta säädettäisiin pykälän 2 momentissa.

Siviilipalvelushakemuksen vaikutuksesta asepalveluksessa olevan palvelukseen säädettäisiin 3 momentissa. Jos asevelvollisuuslain tarkoittamassa palveluksessa oleva tekee siviilipalveluslaissa tarkoitetun hakemuksen siviilipalvelukseen tai täydennyspalvelukseen, hänen palveluksensa keskeytetään ja hänet kotiutetaan. Koska kyseessä on asepalveluksen keskeyttämistilanne, asiasta olisi selvyden vuoksi perusteltua säätää myös ehdotetussa laissa. Päätöksen tekisi joukko-osaston komentaja tai kertausharjoituksen johtaja.

Pykälän 4 momentin mukaan asevelvollista olisi kuultava palveluksen keskeyttämistä koskevasta asiasta, kun palvelus keskeytettäisiin asevelvollisesta aiheutuvasta syystä. Palveluksen jatkamisesta tehtäisiin päätös sen jälkeen, kun edellytykset siihen olisivat olemassa.

61 §. Koulutus sotilaalliseen kriisinhallintaan. Varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen aikana voitaisiin antaa koulutusta kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan edellyttämien valmiuksien luomiseksi niille asevelvollisille, jotka hakeutuvat vapaaehtoisesti koulutukseen.

Pykälässä säädettäisiin voimassa olevan lain tapaan siitä, että varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen yhteydessä voitaisiin antaa koulutusta ja siihen liittyviä harjoituksia myös sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) 6 §:ssä tarkoitettujen valmiuksien luomiseksi. Varusmiehiä ja kertausharjoitettavia reserviläisiä ei kuitenkaan voitaisi lähettää asevelvollisuuslain nojalla mainitussa laissa tarkoitettuihin kriisinhallintaoperaatioihin.

Sotilaallisen kriisinhallinnan koulutukseen hakeudutaan vapaaehtoisesti. Käytännössä suurin osa koulutettavista hakeutuu kriisinhallintakoulutukseen jo kutsuntojen yhteydessä. Kaikissa tapauksissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista. Esimerkiksi tietyn erityisalan taitoja edellyttävään kriisinhallintakoulutukseen voidaan hakeutua vasta, kun kyseisen erityisalan taidot on opittu normaalin varusmiespalveluksen aikana. Sotilaalliseen kriisinhallintakoulutukseen olisi siis mahdollisuus hakeutua myös varusmiespalveluksen kuluessa. Tällöinkin hakeutuminen perustuisi kyseisen varusmiehen vapaaehtoisuuteen.

Sotilaalliseen kriisinhallintakoulutukseen hakeutuvat asevelvolliset saavat normaalin sotilaskoulutuksen lisäksi koulutusta sotilaallisen kriisinhallinnan tehtäviin. Koulutusta täydennetään aikanaan kertausharjoituksissa. Tällä hetkellä tämän kriisinhallintakoulutuksen osuus varusmiespalveluksesta on noin 17 viikkoa. Koulutuskauden lopulla pyritään osallistumaan kansainväliseen kriisinhallinta-harjoitukseen joko ulkomailta tai kotimaassa.

Sotilaallista kriisinhallintakoulutusta voitaisiin antaa kaikissa siihen soveltuvissa puo-

lustusvoimien yksiköissä sen mukaan kuin Suomen osallistuminen sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin edellyttäisi.

Sotilaallisen kriisinhallintakoulutuksen antamisen muodot vaihtelevat huomattavasti sen mukaan, minkälaisiin tehtäviin koulutettavan joukon edellytetään aikanaan osallistuvan. Nykyisten valmiusjoukkokokonaisuuksien ohella tällä hetkellä on erityistä tarvetta kehittää koulutusta joukoille, joiden suunnitellaan osallistuvan eurooppalaisiin nopeaan toimintaan kykeneviin joukkoyksiköihin (EU:n taisteluosastot). Normaalin nykyisin ulkomailla järjestettävän harjoituksen kesto on 1 – 3 viikkoa. Kokonaisuudessaan ulkomailla oleskelun kesto pitemmillään on harjoitukseen liittyvine matkoineen noin kuukausi.

Toiminta perustuisi asevelvollisuuttaan suorittavan nimenomaiselle suostumukselle. Suostumus varmistettaisiin varusmiespalvelustaan suorittavien osalta palveluksen alettua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Reservin kertausharjoituksiin osallistuvien osalta vapaaehtoisuus selvitetäisiin ennen kyseiseen kertausharjoitukseen kutsumista. Pääsääntöisesti suostumus annettaisiin kirjallisessa muodossa.

Säännös poikkeaa voimassa olevan lain 3 a §:n 2 momentista niin, ettei siinä enää edellytetäisi, että koulutusta annetaan lyhytaikaisesti. Käytännössä koulutuksen kesto ei täytä lyhytaikaisuuden vaatimusta.

Pykälän 2 momentin mukaan pääesikunta voisi antaa määräyksiä tiedoista, joita erikoiskoulutukseen hakeutuvan tulee antaa, häneltä vaadittavista fyysisistä ja muista ominaisuuksista sekä erikoiskoulutukseen hyväksymisen perusteita. Kysymys olisi muun muassa hakijan terveydentilaa ja fyysistä kuntoa koskevista asioista. Myös hakijan kielitaidolla on merkitystä koulutettaessa kansainvälisiin tehtäviin.

62 §. Palveluksen järjestäminen ulkomailla. Pykälässä säädettäisiin edellytyksistä, joilla asevelvollinen voitaisiin lyhytaikaisesti määrätä palvelemaan Suomen rajojen ulkopuolella.

Kun ulkomailla oleskelu perustuisi palvelusvelvollisuuteen, on erittäin tärkeää, että ulkomailla annettava koulutus olisi lyhytaikaista. Käytännössä koulutuksen pituus mää-

räytyy sen toiminnan mukaan, johon yksittäinen asevelvollinen tai joukko osallistuu. Pääsääntöisesti sotilaalliseen kriisinhallintaan liittyvät kansainväliset harjoitukset kestävät 1–3 viikkoa. Erilaisten vierailu- ja kilpaurheilutoimintaan liittyvien ulkomaan jaksojen voidaan arvioida olevan huomattavasti tätä lyhyempiä, kun taas merivoimien ulkomaanpurjehdukset voivat aika ajoin kestää kauemmin.

Pykälän 1 kohdan mukaan asevelvollinen, joka osallistuu 63 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen voitaisiin määrätä osallistumaan ulkomailla järjestettävään koulutukseen ja harjoituksiin. Kun asevelvollinen on vapaaehtoisesti ilmoittanut halukkuutensa kriisinhallintakoulutukseen osallistumisesta, niin koulutuksen tarkoituksenmukaisuuden kannalta on perusteltua, että ilmoitus sitoo sen antamisesta lähtien asevelvollista.

Pykälän 2 kohdan mukaan asevelvollinen voitaisiin määrätä kriisinhallintakoulutukseen tai -harjoituksiin liittyviin tukitehtäviin. Sääntely olisi tarpeen esimerkiksi silloin, kun ulkomaisiin kriisinhallintaharjoituksiin osallistuu suomalainen sota-alus. Tällöin ei voida aina lähteä siitä, että koko alushenkilöstö olisi vapaaehtoisia. Alusten kulkukannalla pito edellyttää täyttä miehitystä ja tällöin myös niillä palveleva kantahenkilökunta ja asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta suorittavat on voitava pitää tehtävissään harjoituksen ajan. Määräys voisi edelleen koskea ainoastaan koulutustapahtumaa ja sen järjestämistä varsinaisten kriisinhallintatehtävien kouluttamisen edellyttäessä vapaaehtoisuutta. Osallistuminen kriisinhallintakoulutuksen järjestelyihin palvelisi samalla asevelvollisen harjaantumista niissä valmiuksissa, jotka hänelle pyritään asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta suorittaessaan antamaan.

Pykälän 3 kohdan mukaan asevelvollinen voitaisiin määrätä virka-aputehtäviin Suomen rajojen ulkopuolelle. Esityksellä mahdollistettaisiin myös ns. solidaarisuuslausekkeen asettamien velvollisuuksien huomioon ottaminen asevelvollisten mahdollisen käytön kannalta.

EU:n perustuslakisopimukseen sisältyvän yhteisvastuulausekkeen mukaan jäsenvaltioiden tulee avustaa terrori-iskun, luonnonkatastrofin tai muun suuronnettomuuden sattues-

sa apua pyytäneitä jäsenvaltiota kaikin käytettävissään olevin välinein mukaan lukien sotilaalliset voimavarat. Jäsenvaltion ovat sitoutuneet 26 päivänä maaliskuuta 2004 Eurooppa-neuvostossa toimimaan vastaisuudessa sanotun yhteisvastuulausekkeen hengessä.

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu virka-apu ja sen antamiseen tähtäävä harjoittelu on ollut pohjoisella kalottialueella käytännön tasolla Suomen puolustusvoimien ja muiden Pohjoismaiden viranomaisien välistä normaalia yhteistyötä. Toinen esimerkki on puolustusvoimien antama tuki elokuussa 2005 tapahtuneen helikopterionnettomuuden yhteydessä Tallinnan edustalla. Toiminta perustui meripelastuslakiin (1145/2001). Varusmiehet osallistuivat laivapalvelutehtäviin pelastussukeltajien käyttämällä aluksella. Mahdollinen virka-aputilanne voisi olla myös Itämerellä sattunut öljyvahinko. Virka-avun antamisen edellytykset olisivat samat kuin annettaessa virka-apua kotimaassa. Rajoituksista, jotka koskevat asevelvollisten osallistumista virka-aputehtäviin, säädettäisiin tarkemmin 80 §:n 1 momentissa.

Pykälän 4 kohdan mukaan palvelusvelvollisuuden perusteella asevelvollisuuttaan suorittava osallistuisi myös normaaliin merivoimien laivapalvelukseen silloin, kun alus liikkuisi Suomen aluevesien ulkopuolella. Esitetty kohta perustuisi tältä osin vakiintuneeseen käytäntöön sekä kansainvälisoikeudelliseen tulkintaan siitä, että valtion lipun alla purjehtiva alus on kyseisen valtion aluetta riippumatta siitä, missä se kulkee. Yleisimpänä käytännön esimerkkinä tässä tarkoitusta toiminnasta ovat merivoimien ulkomaan koulutuspurjehdukset.

Pykälän 5 kohdalla mahdollistettaisiin puolustusvoimien kehittynyt kansainvälinen yhteistyö siltä osin, että sotilaallisen kriisinhallintakoulutuksen ohella muussakin kansainvälisessä yhteistyössä, mutta myös puhtaasti kotimaan puolustukseen tähtäävässä varusmies- ja kertausharjoituskoulutuksessa, saavutetaan koulutuksellista etua, jos koulutusta voidaan tarvittaessa järjestää myös ulkomailta. Esimerkkeinä voidaan mainita kahdenkeskiset tykistöharjoitukset Ruotsin kanssa ja merivoimien alustarkastuskykyisten ns. amfibioyksiköiden kouluttaminen yhteistyössä Ruotsin kanssa.

Pykälän 6 kohta koskisi osallistumista vierailuihin ja urheilukilpailuihin. Tässä tarkoitettu toiminta on ollut lähinnä perinteistä vierailu- ja kilpaurheilutoimintaa kuten sotilassoittokuntien ulkomaille suuntautuvat esiintymismatkat sekä kansainväliset sotilasurheilukilpailut.

Säännöksen 1 momentti vastaa voimassa olevan lain 3 b §:n säännöstä, joka on lisätty asevelvollisuuslakiin sotilaallista kriisinhallintaa koskevan lain säätämisen yhteydessä. Tuolloin säännökseen pyrittiin kokoamaan kaikki ulkomaanpalvelusta koskevat tapaukset, jotka ovat perustuneet lain säännökseen tai pitkäaikaiseen käytäntöön.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy virka-avun osalta viittaus 78 §:n 1 momenttiin.

63 §. Terveystarkastus. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta osallistua terveystarkastukseen sekä palveluksessa olevan terveydentilan tarkastamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan asevelvollinen olisi velvollinen osallistumaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitetun lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen ja tutkimukseen, jonka tarkoituksena on määrittää asevelvollisen palveluskelpoisuus ja terveydentila palvelustehtävien hoitamisen edellytysten selvittämiseksi. Palveluskelpoisuuden ja terveydentilan selvittäminen on tärkeää sekä asevelvollisen oman turvallisuuden että yleisen palveluturvallisuuden kannalta. Ehdotettu 1 momentti vastaa asialliselta sisällöltään nykyistä asevelvollisuuslain 12 §:n säännöstä.

Lakiehdotuksen 9 §:n 3 mukaan tässä laissa tarkoitettuun palvelukseen voidaan määrätä palveluskelpoinen asevelvollinen. Asevelvollisen terveydentilasta sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyvystään riippuu, mihin tehtävään ja koulutukseen hänet voidaan määrätä. Esimiehellä on siten oltava tieto asevelvollisen terveydentilasta ja suorituskyvystä myös, kun asevelvollisen palveluskelpoisuus ei ole muuttunut, mutta asevelvollisen kyky suoriutua palvelustehtävistä on tilapäisesti heikentynyt sairauden tai muun syyn takia. Jos esimiehellä olisi syytä epäillä asevelvollisen terveydentilan tai suorituskyvyn heikentyneen, hän voisi ehdotetun mo-

mentin nojalla määrätä asevelvollisen terveystarkastukseen.

Kun esimies määrää asevelvollisen lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen ja tutkimukseen, kysymyksessä on sotilaskäsky.

Vaikka esimies voisi määrätä asevelvollisen lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen tai tutkimukseen, hän ei voisi tämän säännöksen nojalla määrätä miltä osin asevelvollisen terveydentila on selvitettävä. Tosin esimies voisi kertoa lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle, mistä syystä hän on määrännyt asevelvollisen tarkastukseen.

Tämän säännöksen nojalla esimies ei voisi määrätä asevelvollista huumausainetestiin. Asevelvollisen huumausaineiden käyttö voitaisiin kuitenkin testata tässäkin säännöksessä tarkoitetussa tarkastuksessa ja tutkimuksessa, jos testaus toteutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) mukaisesti. Mainitun lain 6 §:n mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Tämä potilaan itsemääräämisoikeutta koskeva säännös edellyttää, että potilas suostuu hänelle tehtäviin tutkimuksiin ja hoitotoimenpiteisiin.

Jotta ehdotetun säännöksen tarkoitus toteutuisi, sotilasviranomaisten on saatava tarvittavilta osin tieto asevelvollisen terveydentilasta ja sen vaikutuksista asevelvollisen palveluskelpoisuuteen ja kykyyn hoitaa hänelle määrättävät palvelustehtävät. Tiedonsaanti-oikeudesta säädetään terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa. Sen 9 b §:n 1 momentin mukaan joukko-osaston komentajalla on oikeus saada salassapitosäännöksistä huolimatta lausunto sellaisista rajoituksista, jotka vaikuttavat asevelvollisen palveluskelpoisuusluokkaan, palvelusturvallisuuteen tai suoriutumiseen palvelustehtävistä. Lisäksi mainitun pykälän 2 momentissa säädetään perusyksikön päällikön oikeudesta saada lausunto asevelvollisella tarkastuksessa havaituista rajoituksista palvelustehtäviensä hoitamiseen.

Asevelvollisen esimiehelle toimitettavaa lausuntoa laadittaessa on otettava huomioon potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §, jonka mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat pääsääntöisesti salassa pi-

dettäviä. Näin ollen lausunto olisi laadittava siten, että siinä otetaan kantaa asevelvollisen edellytyksiin hoitaa palvelustehtäviä ja asevelvollisen palveluskelpoisuuteen ilman, että lausuntoon liitetään tarpeettomia potilaan terveydentilaa koskevia tietoja.

Kutsunanalaisia koskevasta velvollisuudesta osallistua ennakkoterveystarkastukseen säädettäisiin lakiehdotuksen 14 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin erityisesti varusmiespalveluksessa ja muussa lakiehdotuksen mukaisessa palveluksessa olevan terveydentilan selvittämisestä. Varusmiesten terveydentila olisi selvitettävä vähintään kaksi kertaa palveluksen aikana. Muussa palveluksessa olevan terveydentila selvitetäisiin ensisijaisesti asevelvollisille tehtävällä kyselyllä ja ainoastaan tarvittaessa terveydenhuollon ammattihenkilön tekemässä tarkastuksessa ja tutkimuksessa.

Ehdotettu 2 momentti vastaisi varusmiesten terveydentilan selvittämisen osalta asevelvollisten palveluskelpoisuuden tarkastuksista annetun asetuksen 4 §:n 1 momentin säännöstä. Muussa palveluksessa olevien osalta ehdotetussa 2 momentissa tarkennettaisiin voimassa olevaa sääntelyä.

Muussa kuin varusmiespalveluksessa olevan asevelvollisen terveydentilan selvittäminen on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa ensisijaisesti kyselymenetelmällä. Reservissä oleva asevelvollinen osaa varusmiespalveluksen perusteella arvioida, onko hänen terveydentilansa sellainen, että hän suoriutuu palveluksesta. Näin ollen terveydentila selvitetäisiin lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tekemässä tarkastuksessa ja tutkimuksessa ainoastaan niiden osalta, jotka ilmoittaisivat olevansa palveluskelvottomia.

64 §. Soveltuvuuskoe. Pykälässä säädettäisiin soveltuvuuskokeen tekemisestä palveluksessa olevalle asevelvolliselle. Sekä asevelvollisen että puolustusvoimien kannalta on tärkeää löytää kullekin varusmiehelle hänen edellytyksiään parhaiten vastaava koulutus ja tehtävä. Apuna voidaan käyttää myös soveltuvuuskoetta, johon asevelvollinen voitaisiin pykälän mukaan määrätä. Kokeen tuloksiin perustuvan arvion tekisi terveydenhuollon ammattihenkilö ja sotilasesimiehen tietoon tulisi ainoastaan arvio varusmiehen

käytettävyydestä. Varusmies saisi tuloksen tietoonsa henkilökohtaisesti.

Soveltuvuuskokeita on tehty varusmiehille jo kauan. Asiasta ei ole kuitenkaan säännöksiä asevelvollisuuslaissa. Koska asia liittyy myös yksityisyyden suojaan, on perusteltua, että asiasta säädetään lain tasolla.

65 §. Huumausaineen käyttöä selvittävä tutkimus. Pykälässä säädettäisiin huumausaineen käyttöä selvittävän tutkimuksen tekemisestä lakiehdotuksessa tarkoitetussa palveluksessa olevalle ja edellytyksistä, joilla tutkimukseen voitaisiin määrätä.

Huumausaineiden käytön yleistymisen on lisännyt tarvetta testien tekemiseen myös puolustusvoimissa. Asialla on merkitystä erityisesti silloin, kun ollaan tekemisissä aseiden ja ampumatarvikkeiden tai ajoneuvojen kanssa.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa (759/2004) säädetään työnantajan oikeudesta käsitellä huumausainetestiä koskevaan todistukseen merkittyä tietoa. Koska laki ei koske asevelvollisuuslain tarkoittamassa palveluksessa olevaa, asiasta on tarpeen säätää erikseen. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain periaatteita ei voida kuitenkaan sellaisenaan siirtää ehdotettuun säännökseen, koska asevelvollisuuden suorittaminen ei ole rinnastettavissa työelämän palvelussuhteisiin.

Voimassa olevassa asevelvollisuuslaissa ei ole huumausainetestiä koskevia säännöksiä. Huumausainetestejä on tehty puolustusvoimissa asevelvollisten suostumuksella. Kun otetaan huomioon asevelvollisen asema, ja se, että kokeella puututaan henkilön yksityisyyden suojan piiriin kuuluviin asioihin, olisi tarkoituksenmukaisempaa, että laissa säädettäisiin tutkimuksen tekemisen edellytyksistä yksityiskohtaisesti. Tutkimukseen määrääminen olisi sidoksissa tehtävään, jossa asevelvollinen toimii tai johon hänet sijoitetaan, jos tehtävä edellyttää tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä tai jos tehtävän suorittaminen huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena voisi vaarantaa asevelvollisen henkeä, terveyttä tai palvelusturvallisuutta, liikenneturvallisuutta tai palvelustehtävissä saatujen salassa pidettävien tietojen suojaa.

Ehdotetulla säännöksellä puututtaisiin perustuslain 7 §:ssä tarkoitettuun perusoikeuteen, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Asepalveluksessa on kuitenkin tilanteita, joissa eri perusoikeuksia on sovittava keskenään. Palveluksessa olevien asevelvollisten oikeus turvallisuuteen voidaan katsoa painavamaksi kuin heidän kanssaan palveluksessa olevan yksittäisen asevelvollisen henkilökohtaiseen vapauteen sisältyvät tahdonvapaus ja itsemääräämisoikeus. Siten palveluksessa oleva asevelvollinen voitaisiin erityisillä perusteilla myös tahtonsa vastaisesti määrätä huumausainetestiin.

Ehdotetun säännöksen muotoilussa on esikuvana ollut yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki siltä osin kuin sen periaatteet soveltuvat puheena olevaan palvelukseen.

Pykälän 1 momentissa viitattaisiin huumausainelain (1289/1993) 2 §:ään, jonka mukaan huumausaineena pidetään vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksessa (SopS 43/1965) tarkoitettuja aineita ja valmisteita sekä psykotrooppisia aineita koskevassa yleissopimuksessa (SopS 60/1976) tarkoitettuja aineita ja valmisteita siten kuin sosiaali- ja terveysministeriön päätöksellä tarkemmin määrätään.

Momentissa säädettäisiin, että asevelvolliset, joiden on tarkoitus toimia sellaisessa tehtävässä, joka edellyttää tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä, voidaan määrätä huumausainetestiin. Lisäksi huumausainetestiin määräämisen edellytyksenä on, että joku 1 momentissa luetelluista vaikutuksista, jotka voivat seurata palvelustehtävien suorittamisesta huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena, voi toteutua.

Varsinkin käsiteltäessä ampuma-aseita asevelvollinen voi huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena vaarantaa asevelvollisen itsensä tai toisen palvelusturvallisuutta. Pahimmassa tapauksessa asevelvollinen voi vaarantaa oman tai toisen hengenvahingon. Myös aseettomassa palveluksessa olevan tehtävät voivat olla sellaisia, että hän voi huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena vaarantaa liikenneturvalli-

suutta tai vaarantaa palvelustehtävissä saatu-
jen tietojen suojaa ja siten aiheuttaa haittaa
tai vahinkoa salassapitosäännösten suojaa-
mille yleisille eduille.

Ehdotetun säännöksen lähtökohtana olisi,
että asevelvollisen huumausaineen käyttö sel-
vitettäisiin asevelvollisen suostumuksella.
Jos kirjallisen suostumuksen antanut asevel-
vollinen kieltäytyy huumausainetestistä tai
jos asevelvollinen ei ole antanut missään vai-
heessa suostumusta, joukko-osaston komen-
taja voisi 2 momentin nojalla määrätä ase-
velvollisen huumausainetestiin ainoastaan,
jos hänellä on perusteltua aihetta epäillä, että
asevelvollinen on huumausaineiden vaiku-
tuksen alaisena palveluksessa tai että hän on
riippuvainen huumeista.

Pykälän 2 momentissa edellytetty perustel-
tu epäily ei kuitenkaan tarkoittaisi, että huu-
meiden käyttö olisi näytettävä toteen, vaan
epäily voisi perustua esimerkiksi asevelvolli-
sen esimiehen tekemiin havaintoihin asevel-
vollisen käyttäytymisestä tai palvelustehtävi-
en suorittamisesta tai asevelvollisen palvelus-
tovereilta saatuun palautteeseen tai muihin
tietolähteisiin, joita joukko-osaston komenta-
ja pitää luotettavina.

Huumausainetestistä kieltäytynyt olisi vel-
vollinen alistumaan pakkokeinolain
(450/1987) 5 luvun 9 §:ssä tarkoitettuun hen-
kilönkatsastukseen. Tältä osin säännös vas-
taisi sotilaskurinpitolaissa (331/1983) säädet-
tyä velvollisuutta. Sotilaskurinpitolain 25 a
§:n 1 momentin mukaan puolustusvoimissa
palvelevan moottorikäyttöisen ajoneuvon
kuljettaja tai muussa rikoslain 23 luvussa tar-
koitetussa tehtävässä toimiva henkilö saa-
daan määrätä kokeeseen, joka tehdään tämän
mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun
huumaavan aineen toteamiseksi. Edelleen
säädetään, että kokeesta kieltäytynyt on vel-
vollinen alistumaan henkilönkatsastukseen.

Yksityisyyden suojasta työelämässä ane-
tussa laissa säädetään testistä kieltäytymisen
seuraamuksista. Koska työhön hakeutuminen
on vapaaehtoista, vastaavat seuraamukset ei-
vät ole käyttökelpoisia silloin, kun asevelvol-
linen kieltäytyy kokeen tekemisestä. Huuma-
usainetestauksesta kieltäytymisen seurauksena
ei voi olla se, että asevelvollinen kotiute-
taan tai että hänet siirretään tehtävään, jossa
ehdotetun pykälän 1 momentissa tarkoitettua,

huumausaineen mahdollisesta käytöstä ai-
heutuvaa vaaraa ei ole. Huumausainetestauk-
sesta kieltäytymisen seurauksena ei voi olla
helpotuksen saaminen palvelustehtävistä tai
palveluksen välttäminen kokonaan.

Testituloksen perusteella lääkäri laatisi lau-
sunnan, joka toimitetaan joukko-osaston kom-
entajalle. Lausunnossa lääkäri ottaisi kan-
taa asevelvollisen edellytyksiin suoriutua
palvelustehtävistä ja asevelvollisen palvelus-
kelpoisuuteen. Potilaan asemasta ja oikeuk-
sista annetun lain mukaisesti lausunnossa ei
tuotaisi ilmi, onko potilaan todettu käyttä-
neen huumausaineita vai ei. Siinä tapaukses-
sa, että potilaan on todettu käyttäneen huu-
mausaineita, häntä koskevan lausunnon sisäl-
töön vaikuttaisi potilaan mahdollinen sitou-
tuminen olemaan käyttämättä huumausaineita
ja sitoutuminen säännöllisiin huumausai-
netesteihin.

Joukko-osaston komentaja voisi päättää
lausunnan perusteella, että asevelvollisen
koulutus keskeytetään lakiehdotuksen 40 §:n
nojalla tai että lisäksi asevelvollisen palvelus
keskeytetään lakiehdotuksen 60 §:n nojalla.

Pykälän 3 momentin mukaan tarkemmat
säännökset huumausaineen käyttämistä kos-
kevan tutkimuksen tekemisestä voitaisiin an-
taa valtioneuvoston asetuksella. Valtioneu-
voston asetuksella voitaisiin säätää tarkem-
min myös tehtävistä, joissa toimivan osalta
huumausainetestistä voitaisiin tehdä.

66 §. Asevelvollisen ulkoasu. Pykälässä
säädetäisiin asevelvollisen ulkoasusta ja sitä
koskevien määräysten antamisesta. Pykälän 1
momentin mukaan palveluksessa olevan ase-
velvollisen ulkoasun olisi täytettävä sotilaal-
lisesta yhdenmukaisuudesta ja palvelustur-
vallisuudesta johtuvat vaatimukset. Tähän
kuuluisi myös velvollisuus käyttää sotilaspu-
kua, jollei palvelustehtävän laadun tai muun
syyntä toisin määrättäisi.

Sotilaan ulkoiseen olemukseen on Suomes-
sa vakiintuneesti kuulunut yhtenäisen soti-
laspuvun käyttämisen lisäksi myös muu ul-
koasun yhtenäisyys. On katsottu, että sotilaan
tulee herättää luottamusta jo ulkoisella ole-
muksellaan. Merkitystä on myös siisteys- ja
turvallisuusnäkökohdilla.

Nykyisin myös naiset voivat suorittaa ase-
palveluksen vapaaehtoisena. Naisten tulo
asepalvelukseen toi mukanaan tasa-

arvonäkökohdan sotilaan ulkoista olemusta ja siitä määräämistä koskevaan keskusteluun. Erityisesti esillä olivat hiusmalli ja korut. Asiaa käsitellään perusteellisesti hallituksen esityksessä (HE 187/1999), johon sisältyvällä asevelvollisuuslain muutoksella sotilaan ulkoasua koskeva säännös ensimmäistä kertaa sisällytettiin asevelvollisuuslakiin. Hallituksen esityksen esitöissä todetaan tasa-arvovaltuutetun ja eduskunnan oikeusasiamiehen kannanottoihin viitaten muun muassa, etteivät tuolloin voimassa olleet määräykset, jotka asettivat erilaiset hiusten pituutta koskevat vaatimukset toisaalta varusmiehille ja toisaalta vapaaehtoista asepalvelusta suorittaville naisille, sinänsä loukkaa yhdenvertaisuusperiaatetta tai naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Sotilaan ulkoasua koskevat tarkemmat määräykset annettaisiin 2 momentin mukaan sotilaskäskynä. Myös tämä säännös vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 50 d §:n sääntelyä. Sitä koskevissa, edellä mainitun hallituksen esityksen esitöissä todetaan muun muassa:

”Ehdotettu säännös oikeuttaisi antamaan määräyksiä, joita sotilaallinen yhdenmukaisuus edellyttää. Kysymys olisi toisaalta sotilaspuvun asianmukaisesta käyttämisestä, johon kuuluisi myös määräysten antaminen muiden kuin sotilaspukuun kuuluvien vaatekappaleiden, asusteiden tai esineiden käyttämisestä sotilaspuvun kanssa. Vakiintuneen käytännön mukaan niitä voi käyttää vain sillä edellytyksellä, että ne eivät näy. Sotilaalliseen yhdenmukaisuuteen kuuluu myös yhdenmukainen hiuslinja, mikä on miehillä tarkoitettu lyhyiksi leikattuja hiuksia ja naisilla päätä myöten kiinnitettyjä hiuksia, jos hiukset ovat pitkät. Myös sotilaiden hiusten linja on kuitenkin jossain määrin vaihdellut kulloisenkin yleisen linjan mukaan.”

”Toinen peruste, jolla määräyksiä voitaisiin antaa, on palvelusturvallisuus. Useissa palvelustehtävissä erimerkiksi korvarenkaat ja muut lävistykset ovat ilmeinen turvallisuusriski. Myös muut korut voivat myötävaikuttaa tapaturmien syntymiseen. Tietyissä tehtävissä myös pitkät hiukset tai niiden sitomiseen käytettävät hiusneulat voivat olla vaaraksi.”

Sotilaan ulkoasua koskevat määräykset on vakiintuneesti annettu erilaisilla ohjesäännöillä, joita ovat muun muassa yleinen palvelusohjesääntö ja sotilas- ja virkapukuohjesääntö, jotka puolustusvoimain komentaja antaa.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi viittaussäännöstä siitä, että sotilaspuvuista säädetään erikseen. Nykyisin niistä säädetään puolustusvoimista annetussa laissa ja sen nojalla annetuilla alemmanasteisilla säännöksillä.

6 luku. Aseeton palvelus

67 §. Aseeton palvelus. Pykälässä säädetäisiin aseettomaan palvelukseen pääsyn edellytyksistä. Jos asevelvollinen vakuuttaa, että omantunnonsyyt estävät suorittamasta aseellista palvelusta, asianomainen vapautetaan aseellisesta palveluksesta rauhan aikana ja määrätään aseettomaan palvelukseen. Aseettomaksi haluavan vakaumuksen aitoutta ei tutkittaisi. Säännöksessä ei enää mainittaisi erikseen uskonnollista tai eettistä vakaumusta eikä edellytettäisi, että omantunnonsyiden tulee olla vakavia. Muutoin ehdotus vastaa nykyisen lain 36 a §:ää.

68 §. Aseettoman palveluksen järjestäminen. Aseeton palvelus olisi järjestettävä niin, ettei aseettoman vakaumus joudu ristiriitaan palvelustehtävien täyttämisen kanssa. Aseeton ei olisi velvollinen käyttämään asetta tai ampumatarvikkeita eikä muitakaan vihollisen tuhoamiseen tai vahingoittamiseen tarkoitettuja välineitä. Muutoin aseettoman palvelus ei eroaisi normaalista varusmiespalveluksesta ja palveluksesta kertausharjoituksessa. Säännös vastaa voimassa olevan lain 36 e §:n säännöstä.

69 §. Aseettoman palvelusaika. Pykälässä säädetäisiin aseettoman palvelusajasta, joka olisi vähintään 270 päivää, mutta voisi tehtävästä riippuen olla myös 362 päivää.

Aseettoman palvelusaika on nykyisin 330 päivää. Aseettoman palvelusaika oli pitkään sama kuin pisin varusmiespalvelusaika. Palvelusaikoja viimeksi vuonna 1998 muutettaessa (180–362 päivää) aseettoman palvelusaikaa ei muutettu. Ennen sanottua muutosta lyhimmän varusmiespalvelusajan (240) ja

aseettoman palvelusajan ero oli 90 päivää. Nykyisin se on 150 päivää.

Aseettoman palvelusaikaa voidaan perustella sillä, että aseeton palvelus on normaalia varusmiespalvelusta helpompaa. Toisaalta aseettoman vakaumusta ei tutkita, vaan ilmoitus vakaumuksesta riittää. Koska aseeton noudattaa kuitenkin samaa palvelusohjelmaa kuin muutkin varusmiehet, nykyinen palvelusajojen ero ei ole perusteltu. Tämän vuoksi aseettoman vähimmäispalvelusajaksi ehdotetaan 270 päivää. Nykyisestä poiketen aseetomankin palvelusaika voisi lisäksi vaihdella tehtävän mukaan niin, että se voisi olla myös 362 päivää. Aseettoman kertausharjoituspäivien määrä olisi enintään 75 päivää. Se vastaisi nykyistä käytäntöä ja 51 §:n ehdotusta yleiseksi säännökseksi. Lomat ja isyysvapaa määräytyisivät yleisen säännön mukaan eikä niistä siten olisi tarpeen säätää erikseen.

70 §. Aseettomaan palvelukseen hakeminen. Aseettomaan palvelukseen voisi nykyiseen tapaan hakea kutsunnassa kutsuntalautakunnalta tai aluetoimistolta taikka joukko-osastolta, jos asianomainen jo on palveluksessa.

Palveluksessa olevan hakemuksen joukko-osaston komentaja toimittaisi aluetoimistoon ratkaistavaksi. Muutos johtuu lakiehdotuksessa omaksutusta periaatteesta, jonka mukaisesti joukko-osaston komentajan päätösvaltaan asevelvollista koskeissa asioissa ei jäisi asioita, joista voi hakea muutosta valittamalla.

Ulkomailla asuva voisi jättää hakemuksen myös 126 §:ssä tarkoitettuun Suomen läheystöön.

71 §. Siirtyminen aseettomasta palveluksesta aseelliseen palvelukseen. Pykälässä säädettäisiin edellytyksistä, joilla aseettomasta palveluksesta voisi siirtyä aseelliseen palvelukseen. Aseelliseen palvelukseen siirtyminen tarkoittaisi, että asianomainen ottaisi osaa normaaliin palvelukseen, johon kuuluu harjoittelua aseilla ja ampumatarvikkeilla. Ennen kuin aseeton voisi ottaa osaa sanottuun koulutukseen, hänen olisi saatava riittävä peruskoulutus aseiden ja ampumatarvikkeiden käytössä mukaan lukien turvallisuusmääräyksiin perehtyminen. Jos asevelvollista ei voitaisi tarkoituksenmukaisella tavalla antaa palveluksen kyseisessä vaiheessa, palve-

lusmuodon vaihtaminen ei olisi perusteltu. Nykyisestä sääntelystä poiketen 1 momentissa säädettäisiin, että palvelusmuodon vaihtaminen on mahdollista vain, jos aseellinen koulutus voidaan antaa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä vaihdettaessa palvelusmuotoa. Aseettoman tulisi tehdä kirjallinen hakemus aluetoimistolle. Palveluksessa olevan tulisi kuitenkin toimittaa hakemus joukko-osaston komentajalle.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että siirtyminen aseettomasta palveluksesta aseelliseen palvelukseen ei vaikuta jo määrättyyn palvelusaikaan. Palvelusaika olisi siten vähintään 270 päivää.

72 §. Siirtyminen aseellisesta aseettomaan palvelukseen. Jos aseellisessa palveluksessa oleva hakee aseettomaan, hänen olisi palveltava palveluspaikassaan aseettomana hakemuksensa käsittelemisen ajan. Momentti vastaa nykyistä sääntelyä.

Aseellisen siirtyessä aseettomaan palvelukseen, jo palvelut päivät vähennettäisiin sellaisenaan uuden palvelusmuodon mukaan määräytyvästä palvelusajasta. Hakemuksen käsittelyyn kulunut aika luettaisiin palvelusajaksi siinä palveluksessa, johon asianomainen määrätään. Ehdotettu 2 momentin säännös vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 36 g §:ää.

Koska nykyinen aseeton palvelus on 30 päivää lyhempi kuin pisin varusmiespalvelusaika, aseettomaan palvelukseen hakemista on käytetty keinottelutarkoituksessa lyhentämään asevelvolliselle määrättyä 362 päivän palvelusaikaa. Tämän epäkohdan poistamiseksi 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan aseettomaan palvelukseen siirtyminen ei lyhennä asianomaiselle jo määrättyä 180 päivää pitempää palvelusaikaa.

73 §. Päätösvalta. Pykälän 1 momentin mukaan 67 §:ssä tarkoitettua aseellisesta palveluksesta vapauttamista ja aseettomaan palvelukseen määräämistä koskevan päätöksen tekisi kutsuntojen yhteydessä kutsuntalautakunta ja muutoin aluetoimisto.

Pykälän 2 momentti koskee aseettomaan palvelukseen määrätyn tai sanotussa palveluksessa olevan siirtymistä aseelliseen palvelukseen. Asian ratkaisee aluetoimisto.

7 luku. **Toisen valtion kansalaisuus ja asevelvollisuuden suorittaminen**

Asevelvollisuus liittyy henkilön asemaan tietyn valtion kansalaisena. Kansainvälisyyden lisääntymisen myötä yhä useampi asuu pysyvästi valtiossa, jonka kansalainen hän ei ole. Toisaalta kansalaisuuden saaminen ei nykyisin enää tarkoita aiemman kansalaisuuden menettämistä. Siten myös Suomen kansalaisella voi olla lisäksi yhden tai useamman vieraan valtion kansalaisuus.

Asevelvollisuuden suorittaminen aiheuttaa edellä tarkoitetuissa tapauksissa usein monenlaisia käytännön ongelmia. Lisäksi velvollisuus saattaa kohdistua useaan valtioon. Näiden tapausten järjestämiseksi on solmittu kansainvälisiä sopimuksia, kuten yleisperustelujen jaksossa 2.4.1 todetaan. Suomi on mukana pohjoismaisessa sopimuksessa. Lisäksi Suomi on tehnyt kahdensivuiset sopimukset Pohjois-Amerikan yhdysvaltojen ja Argentiinan kanssa.

Kaksinkertaisen asevelvollisuuden välttämiseksi myös Euroopan neuvoston piirissä on vuonna 1997 tehty sopimus, kansalaisuutta koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus. Suomi ei ole ratifioinut yleissopimusta. Siinä ilmaistut periaatteet on kuitenkin otettu huomioon tätä esitystä laadittaessa.

Sen lisäksi, mitä Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista seuraa, myös asevelvollisuuslakiin on tarpeen ottaa säännöksiä asiasta. Säännöksiä sovellettaisiin henkilöihin, joiden kotivaltio ei ole Suomea sitovan sopimuksen osapuoli. Näiltä osin pyrkimyksenä on sääntely, jota soveltamalla saavutettaisiin tulos, joka olisi rinnastettavissa tapaukseen, johon soveltuu jokin kansainvälinen sopimus. Lisäksi on tarpeen säätää sopimuksia sovellettaessa noudatettavasta menettelystä, koska sopimukset eivät useinkaan sisällä menettelytapaa koskevia määräyksiä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanottoa ulkosuomalaisten asevelvollisuuden suorittamiseen käsitellään yleisperustelujen jaksossa 2.7.

74 §. Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisessa valtiossa suoritettun palveluksen

perusteella. Henkilö vapautettaisiin hakemuksesta varusmiespalveluksesta Suomessa, jos hän on suorittanut asevelvollisuutta vastaavan palveluksen muussa valtiossa. Ehdotettua säännöstä voitaisiin soveltaa siitä riippumatta, koskeeko tapausta kansainvälinen sopimus vai ei. Säännös vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 45 §:n 3 momenttia. Vapautus myönnettäisiin, jos asianomainen on suorittanut palveluksen muualla kokonaan tai ollut palveluksessa vähintään neljä kuukautta. Neljän kuukauden mittaisen palveluksen hyväksyminen on perusteltua ottaen huomioon, että Suomessa lyhin palvelusaika on kuusi kuukautta. Asiasta päättäisi aluetoimisto.

Hakemuksen tekemisestä ja käsittelemisestä voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

75 §. Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen. Ulkomailla pysyvästi asuvien Suomen kansalaisten määrääminen varusmiespalvelukseen ei ole tarkoituksenmukaista muun muassa kustannussyistä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että ulkomailla pysyvästi asuva Suomen kansalainen ei olisi velvollinen tulemaan kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus. Lisäedellytyksenä olisi, että asianomaisen asuinpaikka ei ole eikä ole viimeksi kuluneiden seitsemän vuoden aikana ollut Suomessa.

Asumisaikaa koskevalla ehdolla voitaisiin rajata keinottelutapaukset. Palvelukseen kutsumatta jättäminen tehtäisiin viran puolesta sotilasviranomaisen käytössä olevien rekisteritietojen perusteella. Asia olisi tarkoituksenmukaista hoitaa viranomaisen toimesta ilman hakemusmenettelyä silloin, kun vapauttamisen edellytykset selvästi täyttyvät. Ehdotetulla menettelyllä päästäisiin tilanteeseen, joka olisi rinnastettavissa niihin tapauksiin, joihin sovelletaan asevelvollisuuden suorittamisvelvollisuutta koskevaa kansainvälistä sopimusta. Jos henkilö muuttaisi Suomeen ennen sen vuoden loppua, jonka aikana hän täyttää 30 vuotta, hänet voitaisiin määrätä varusmiespalvelukseen.

Menettelystä voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

76 §. *Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin edellytyksistä, joilla varusmiespalveluksesta vapautetaan erillisestä hakemuksesta henkilö, joka on myös toisen valtion kansalainen. Säännöstä sovellettaisiin silloinkin, kun asianomainen ei ole vapauttamista koskevan kansainvälisen sopimuksen soveltamispiirissä tai kun hän ei ole suorittanut varusmiespalvelusta muualla tai häntä ei ole jätetty kutsumatta palvelukseen ehdotetun 75 §:n perusteella.

Tärkein edellytys vapauttamiselle olisi se, että asianomainen osoittaa, että hänen tosiasialliset henkilökohtaiset siteensä ovat muualle kuin Suomeen. Tosiasiallisten henkilökohtaisten siteiden katsottaisiin olevan muualle kuin Suomeen muun muassa, jos asianomainen olisi käynyt koulunsa ja opiskellut ulkomailla sekä asuisi ja työskentelisi ulkomailla. Pykälässä ei olisi aikaa koskevia ehtoja. Päätös tehtäisiin hakemuksesta ja tällöin voitaisiin ottaa huomioon kaikki asiaan liittyvät seikat, myös ulkomailla oleskelun aika.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös voitaisiin peruuttaa, jos vapauttamisen edellytyksissä olisi tapahtunut merkittävä muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on muuttanut asumaan Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta. Tällöin asevelvollinen voitaisiin määrätä palvelukseen.

Tässä pykälässä tarkoitettua päätöksen teki aluetoimisto.

Vapauttamista koskevan hakemuksen tekemisestä ja käsittelemisestä voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

77 §. *Kansainvälisen sopimuksen soveltaminen.* Pykälässä viitattaisiin kansainvälisen sopimuksen soveltamiseen sekä säädettäisiin toisen valtion kansalaisuuteen vetoavan velvollisuudesta toimittaa sotilasviranomaiselle asianomainen selvitys.

Jos asianomainen haluaisi vedota 3 §:n 4 momentissa tarkoitettuun kansainväliseen sopimukseen, jonka nojalla hänet voidaan vapauttaa asevelvollisuuden suorittamisesta Suomessa toisen valtion kansalaisuuden perusteella, hänen tulisi 2 momentin mukaan esittää sotilasviranomaiselle tarvittava selvitys. Säännös on perusteltu sen vuoksi, että toisen valtion kansalaisuus ei aina näy Suo-

men rekistereistä. Rekistereistä ei myöskään käy ilmi toisessa valtiossa suoritettu asepalvelus.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asetuk-senantovaltuutuksesta. Sopimuksia täytän-töön pantaessa noudatettavasta menettelystä ja niihin perustuvan hakemuksen tekemisestä ja käsittelemisestä voitaisiin säätää tarkem-min valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat säännökset ovat tarpeen sen vuoksi, että so-pimuksen täytäntönnäpön edellyttävät käy-tännön menettelyt eivät useinkaan käy riittä-västi ilmi itse sopimuksesta.

8 luku. **Maanpuolustusvelvollisuuden perustamaton palvelus**

Ehdotetun soveltamisalasäännöksen mu-kaan laissa säädettäisiin myös asevelvollisten osallistumisesta tehtäviin, jotka eivät sinänsä perustu maanpuolustusvelvollisuuden täyt-tämiseen. On perusteltua, että asevelvollisia voitaisiin määrätä tehtäviin, joihin nämä puo-lustusvoimissa saamansa koulutuksen perus-teella soveltuvat ja joihin puolustusvoimilla on tarvittavaa kalustoa ja materiaalia. Ase-velvollisia voitaisiin määrätä sanottuihin teh-täviin lähtökohtaisesti vain silloin, kun mui-den viranomaisten voimavarat eivät tähän riit-tä. Kyse olisi lähinnä pelastuspalveluun ja virka-apuun liittyvistä tehtävistä. Uutena sääntelynä lukuun ehdotetaan säännöstä mahdollisuudesta määrätä reserviläisiä palve-lukseen myös suuronnettomuuden sattua tai muussa vakavassa tilanteessa.

78 §. *Palveluksessa olevan asevelvollisen osallistuminen puolustusvoimien ulkopuoli-seen tehtävään.* Pykälässä säädettäisiin pal-veluksessa olevan asevelvollisen osallistumi-sesta eräisiin puolustusvoimien ulkopuolisiin tehtäviin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin palve-luksessa olevan asevelvollisen osallistumi-sesta puolustusvoimista annetun lain 2 §:n 1 momentin 2 a ja b kohdassa tarkoitettuihin virka-apu- ja pelastustehtäviin.

Puolustusvoimista annetun nykyisen lain 2 §:n 6 a kohdan mukaan puolustusvoimien tehtävänä on osallistua pelastustoimintaan antamalla käytettäväksi pelastustoiminnassa tarvittavaa kalustoa, henkilöstövoimavaroja ja erityisasiantuntijapalveluja, jos se onnet-

tomuuden laajuus tai erityisluonne huomioon ottaen on tarpeen. Tyypillisiä tehtäviä ovat ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaaminen. Asevelvollisia ei käytetä pelastustoimen vaarallisissa tehtävissä.

Puolustusvoimista annetun nykyisen lain 2 §:n 6 kohdan mukaan puolustusvoimien tulee antaa tarvittaessa virka-apua yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitämiseen niin kuin siitä erikseen säädetään. Keskeinen asiaa koskeva säädös on laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille (781/1980). Lakia on sen jälkeen useita kertoja muutettu, viimeksi hallituksen esityksellä HE 187/2004, joka koskee virka-apua terrorismirikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi.

Myös vuoden 2008 alusta voimaan tulevasa puolustusvoimista annetussa laissa puolustusvoimien tehtäviä koskeva säännös sisältyy 2 §:ään. Puolustusvoimien tehtäviin kuuluu pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan myös muiden viranomaisten tukeminen, a alakohdan mukaan virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi ja b alakohdan mukaan pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja. Säännös vastaa asiassällöltään nykyistä sääntelyä. Puolustusvoimien virka-avusta säädetään lisäksi mainitun puolustusvoimista annetun lain toimivaltaa koskevissa säännöksissä. Poliisille ja rajavartiolaitokselle annettavasta virka-avusta säädetään 10 §:ssä ja virka-avusta yhteiskunnan turvaamiseksi 11 §:ssä. Jälkimmäisessä säännöksessä mainitaan esimerkkeinä maa-alueilla tapahtuvien öljyvahinkojen torjuminen ja aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen.

Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain muuttamista koskevan, vuonna 1997 annetun hallituksen esityksen (HE 225/1997) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, ettei asevelvollisuuslain nojalla palveluksessa olevia tulisi käyttää normaaleissa rauhan ajan oloissa vaarallisten henkilöiden kiinniottotehtävissä, räjähteiden rai-vaamisessa tai muissa vastaavissa vaarallisissa tehtävissä eikä myöskään aseellista voimankäyttöä edellyttävissä virka-

aputilanteissa. Sanottua varusmiesten käyttöä koskevaa rajausta noudatetaan myös käytännössä ja rajausta ehdotetaan otettavaksi myös lakitekstiin. Tyypillisiä tehtäviä, joihin varusmiehiä käytetään, ovat henkilöiden etsinnät ja paikan tai alueen eristäminen.

Asevelvollisia voitaisiin 2 momentin mukaan tarvittaessa määrätä puolustusvoimien ulkopuolella myös maanpuolustusta tai sotilaallista koulutusta edistäviin tehtäviin. Sotilaita on vakiintuneesti käytetty esimerkiksi keräyksissä, massatapahtumien turvallisuusjärjestelyissä ja myös toiminnoissa, jotka liittyvät veteraanien tai veteraanijärjestöjen tukemiseen. Lisäksi on kunnostettu teitä ja siltoja yksityisten omistamilla kiinteistöillä, joita puolustusvoimat käyttää harjoitusalueina. Momenttiin ehdotetaan esimerkkiluetteloa tehtävistä, joihin asevelvollisia voitaisiin määrätä.

Ehdotus vastaa voimassa olevan lain 47 §:ssä olevaa säännöstä asialliselta sisällöltään, mutta on kuitenkin huomattavasti nykyistä säännöstä yksityiskohtaisempi. Voimassa olevassa asetuksessa säädetään lisäksi, että tehtävät suoritetaan sotilasviranomaisten toimesta ja niiden tulee olla puolustusvoimien tehtäviin soveltuvia. Sotilaallista koulutusta koskevien tehtävien on liityttävä asianomaisen joukko-osaston koulutussuunnitelmaan.

Pykälän 3 momenttiin sisältyy selvyuden vuoksi säännös, jonka mukaan virka-apuun ja muihin tehtäviin määrätty osasto olisi sotilasesimiehen johdossa.

79 §. *Reserviläisen palvelus suuronnettomuuden sattuessa ja muussa vakavassa tilanteessa.* Pykälässä säädettäisiin perusteista ja menettelystä, jolla reserviläisiä voitaisiin määrätä palvelukseen suuronnettomuuden sattuessa ja muissa vakavissa tilanteissa. Kuten edellä 78 §:n kohdalla todetaan, puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin kuuluu osallistuminen pelastuspalveluun ja virkaavun antaminen. Ehdotetun 78 §:n mukaan tehtäviin voitaisiin määrätä palveluksessa olevia asevelvollisia. Säännös ei mahdollista reserviläisten määräämistä sanottuihin tehtäviin, paitsi jos nämä jo olisivat palveluksessa.

Ehdotetun 79 §:n mukaan reserviläisiä voitaisiin määrätä palvelukseen silloin, kun se olisi ehdottoman välttämätöntä muutoinkin

kuin sotilaallisessa uhkatilanteessa. Tällainen olisi muun muassa erityisen vakava suuronnettomuus sekä vaikutuksiltaan sitä vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti. Pykälässä olisi viittaus valmiuslain (1080/1991) 2 §:ään, jossa määritellään poikkeusolot, sekä sen 5 kohtaan, jonka mukaan käsitteen piiriin kuuluu myös suuronnettomuus. Pykälän muotoilussa on lisäksi otettu huomioon valmisteltavana oleva valmiuslain uudistus, jossa poikkeusolojen määritelmää muutettaisiin niin, että sen piiriin kuuluisi myös hyvin laajalle levinnyt tartuntatauti, jolla on edellä kuvattu vaikutus. Olisi tarkoituksenmukaista, että yhteisillä varoilla hankittua materiaalia sekä sen käyttöön annettua koulutusta voitaisiin hyödyntää myös kuvattunlaisessa tilanteessa. Palvelus rinnastuisi kertausharjoituspalvelukseen.

Kyseessä olisi hyvin poikkeuksellinen päätös, jonka tasavallan presidentti voisi tehdä valtioneuvoston esityksestä. Koska kyseessä on muuhun kuin maanpuolustusvelvollisuuteen perustuva palvelus, on perusteltua, että päätöstä ei tehtäisi sotilaskäskyasioiden päätöksentekomenettelyssä.

Virka-apuun ja muihin tehtäviin määrätty osasto olisi sotilasesimiehen johdossa.

80 §. Määräys aloittaa palvelus. Pykälässä säädettäisiin ehdotetun 79 §:n mukaisen määräyksen toimeenpanosta ja mahdollisuudesta saada vapautus palveluksesta. Pykälän 1 momentin mukaan palvelus tulisi aloittaa välittömästi, jos se olisi perusteltua tilanteen kiireellisyyden takia.

Koska ehdotettu palvelus olisi poikkeuksellinen myös reserviläisen kannalta, siitä tulisi voida painavasta syystä vapautua. Pykälän 2 momentin mukaan vapautus voitaisiin hakea hakemuksesta myöntää silloin, kun se olisi erittäin tarpeellinen asevelvollisen perhe- tai taloudellisten olojen taikka ammatin tai elinkeinon harjoittamisen takia. Hakemus palveluksesta vapautumiseksi ei olisi pätevä syy olla tulematta palvelukseen.

Säännöksessä tarkoitettut asiat ratkaisisi aluetoimisto.

81 §. Sovellettavat säännökset ja asetukset. Pykälässä lueteltaisiin säännökset, joita sovellettaisiin 78 ja 79 §:ssä tarkoitettussa palveluksessa. Tällä varmistettaisiin näiden palvelusmuotojen rinnastettavuus

lakiehdotuksen muihin palvelusmuotoihin muun muassa etuuksia ja kurinpitomenettelyä koskevien säännösten osalta. Ehdotettu 79 §:ssä tarkoitettu uusi palvelusmuoto edellyttää rikoslain 45 luvun 27 §:ssä olevan sotilaan määritelmän tarkistamista. Asia sisältyy lakiehdotukseen nro 4.

Pykälän 1 momentin mukaan 78 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen sovellettaisiin asianomaista palvelusmuotoa koskevia säännöksiä ja määräyksiä mukaan lukien siihen kuuluvat etuudet. Käytännössä tehtäviin määrättäisiin lähinnä varusmiehiä, mutta kyseeseen voisi tulla myös asevelvolliset, jotka ovat tässä laissa tarkoitettussa muussakin palveluksessa.

Reserviläisten palvelukseen suuronnettomuus- ja muissa vakavissa onnettomuustilanteissa sovellettaisiin 2 momentin mukaan palveluksessa yleisesti noudatettavia 5 luvun yhteisiä säännöksiä lukuun ottamatta palvelusta ulkomailta. Samoin tulisivat sovellettaviksi säännökset isyysvapaasta ja pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävästä lomasta. Palvelukseen kuuluvien taloudellisten etuuksien osalta noudatettaisiin lisäksi valmiuslain säännöksiä työvelvollisuussuhteessa olevalle maksettavista etuuksista. Olisi tarkoituksenmukaista, että etuudet olisivat samat kuin valmiuslain nojalla palvelukseen määrättyillä, koska peruste palvelukseen määräämiselle on sama.

Ehdotetussa luvussa tarkoitetuista tehtävistä ja menettelystä tehtäviin määrättäessä voitaisiin 3 momentin mukaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

9 luku. Ylimääräinen palvelus ja palvelus liikekannallepanon aikana

Lukuun on koottu säännökset, joita sovellettaisiin valmiuslain tai puolustustilalain tarkoittamissa tilanteissa. Lisäksi säädettäisiin toimenpiteistä normaaliajan vakavissa häiriötilanteissa.

Voimassa olevan asevelvollisuuslain soveltamisen kannalta olennainen käsite on rauhan aika. Käsite on kuitenkin vanhentunut nykyisten uhkakuvien näkökulmasta, koska aseellisissa selkkauksissa ei välttämättä edes julisteta sota, minkä on katsottu erottavan rauhan ajan sodan ajasta. Valmiuslaissa tar-

koitettua poikkeusolokäsitettä on tarkoituksenmukaista käyttää myös ehdotetussa laissa.

Poikkeusolokäsite on puolustusvoimien valmiuden kohottamisen näkökulmasta kuitenkin ongelmallinen, koska valmiuden kohottamiseen tähtääviin toimenpiteisiin on ryhdyttävä jo ennen kuin Suomeen kohdistuu huomattavaa aseellista uhkaa. Tämä johtuu siitä, että Suomen sotilaallinen puolustus perustuu reserviläisarmeijaan, joka ei ole heti palvelukseen astuttuaan valmis osallistumaan aseelliseen toimintaan, vaan taisteluihin lähetettävät joukot on ensin harjoitettava niille suunnitelluissa kokoonpanoissa. Näin ollen reserviläiset on voitava määrätä palvelukseen jo normaaliajan vakavissa häiriötilanteissa.

Normaaliajan vakavista häiriötilanteista on säännöksiä myös muualla lainsäädännössä. Muun muassa huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain 1 §:ssä (688/2005, HE 44/2005) on käsite poikkeusoloihin verrattavissa oleva vakava häiriö. Viestintämarkkinain (393/2003, HE 112/2002) 90 §:ssä käytetään käsitettä normaaliolojen häiriötilanteet.

Ehdotetun lain nojalla normaaliajan vakavien häiriötilanteiden olemassaolo arvioitaisiin puolustusvoimilla olevan tiedustelutiedon perusteella. Normaaliajan vakava häiriötilanne olisi olemassa, jos tiedustelutiedon perusteella voitaisiin todeta, että jännittyneen yhteiskunnallisen tilanteen edetessä Suomeen voisi kohdistua huomattavaa aseellista uhkaa. Normaaliajan vakavasta häiriötilanteesta ei kuitenkaan olisi kysymys silloin, kun jännittynyt yhteiskunnallinen tilanne koskisi ainoastaan Suomen sisäistä järjestystä ja turvallisuutta.

Ehdotetut säännökset ovat voimassa olevia yksityiskohtaisempia erityisesti viranomaisen toimivaltuuksien ja asevelvollisen velvollisuuksien osalta. Luvussa säädettäisiin ylimääräisestä palveluksesta, palveluksesta liikekannallepanon aikana ja vapautuksesta palveluksesta erityisestä syystä.

82 §. Ylimääräisen palveluksen tarkoitus. Pykälässä säädettäisiin ylimääräisen palveluksen tarkoituksesta, joka olisi kohottaa ja ylläpitää puolustusvalmiutta ja harjoittaa joukkokokonaisuuksia niille suunnitelluissa kokoonpanoissa niin, että joukko voitaisiin

tarvittaessa määrätä liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen.

Säännös korvaisi osaltaan voimassa olevan lain 7 a §:n säännöksen, jossa säädetään kertaoharjoitusten, ylimääräisen palveluksen ja vapaaehtoisten harjoitusten tarkoitus. Vapaaehtoisia harjoituksia koskeva sääntely sisältyy 1 päivänä tammikuuta 2008 voimaan tulevaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annettuun lakiin.

83 §. Päätös ylimääräisestä palveluksesta. Pykälässä säädettäisiin ylimääräistä palveluksesta koskevan päätöksen perusteista ja päätöksentekomenettelystä. Säännös korvaisi voimassa olevan lain 7 §:ssä olevan ylimääräistä palvelusta koskevan suppean säännöksen, jonka mukaan reserviläisiä voidaan kutsua ylimääräiseen palvelukseen milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat.

Tasavallan presidentti voisi valtuuttaa puolustusvoimat määräämään reserviläisiä ylimääräiseen palvelukseen, kun se olisi perusteltua normaaliolojen vakavassa häiriötilanteessa, jota kuvataan edellä luvun perusteluissa, taikka poikkeusoloissa. Tasavallan presidentti tekisi päätöksen uuden puolustusvoimista annetun lain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettussa sotilaskäskyasioiden päätöksentekojärjestyksessä puolustusvoimien ylipäällikön ominaisuudessa.

Puolustusvoimista annetun lain 31 §:n mukaan presidentille on osoitettu päätösvalta mm. ”sotilaallisen puolustusvalmiuden merkittävistä muutoksista, sotilaallisen puolustuksen toteuttamisen periaatteista sekä muista puolustusvoimien sotilaallista toimintaa ja sotilaallista järjestystä koskevista laajakantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä sotilaskäskyasioista”. Reserviläisten kutsumisen ylimääräiseen palvelukseen vakavassa häiriötilanteessa voidaan katsoa kuuluvan edellä tarkoitettujen sotilaskäskyasioiden piiriin. Päätöksenteko tapahtuisi puolustusvoimista annetun lain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettussa sotilaskäskyasioiden päätöksentekomenettelyssä puolustusministerin esittelystä. Pääministerillä ja puolustusvoimain komentajalla on oikeus olla läsnä ja lausua käsitöksensä asiasta. Tämän päätöksentekomenettelyn noudattaminen puheena olevassa asiassa on perusteltua, kun otetaan huomioon asian yhteiskunnallinen merkitys.

Ylimääräiseen palvelukseen kutsuminen on periaatteellisesti merkittävä ratkaisu myös sen vuoksi, että se koskee yksityisen kansalaisen lisäksi laajalti elinkeinoelämää ja koko yhteiskuntaa. Päätös voisi olla voimassa enintään kuusi kuukautta, ja se olisi kumottava tilanteen niin salliessa.

Päätöstaso nousisi huomattavasti nykyisestä. Voimassa olevan, asetuksen tasoisen säännöksen nojalla asiasta päättää puolustusministeriö.

Pykälän 2 momentin mukaan palvelukseen voitaisiin määrätä välittömästi.

84 §. *Ylimääräisestä palveluksesta vapauttaminen.* Pykälässä säädettäisiin ylimääräisestä palveluksesta vapauttamisesta. Harjoituksesta voisi vapautua, jos vapautuminen olisi asevelvollisen perhe- tai taloudellisten olojen taikka ammatin tai elinkeinon harjoittamisen takia välttämätöntä. Päätöksen tekisi aluetoimisto.

85 §. *Ylimääräisestä palveluksesta kotiuttaminen.* Ylimääräisessä palveluksessa oleva tulisi kotiuttaa heti tilanteen salliessa, kuitenkin viimeistään seitsemän päivän kuluessa siitä, kun ylimääräiseen palvelukseen määrittämisen mahdollistanut tasavallan presidentin päätös on lakannut olemasta voimassa.

86 §. *Liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen määrääminen.* Pykälässä säädettäisiin palvelukseen määräämisestä liikekannallepanon aikana. Kuten edellä todetaan puolustusvoimien liikekannallepanosta päättää tasavallan presidentti valtioneuvoston esityksestä. Asiaa koskeva perustuslain säännös ja sen perustelut ovat varsin suppeat.

Pykälän 1 momentin mukaan liikekannallepano voisi olla yleinen tai osittainen. Palvelukseen voitaisiin kutsua reservi. Yleisen liikekannallepanon aikana palvelukseen voitaisiin kutsua myös varareservi, kuitenkin niin, että 50 vuotta täyttäneiden kutsuminen palvelukseen edellyttäisi eduskunnan suostumusta.

Pykälän 2 momentin mukaan liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen voitaisiin tarvittaessa määrätä puolustusministeriön kuulutuksella. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska henkilökohtaisten määräysten antamiseen ei poikkeustilanteessa olisi mahdollisuutta. Palvelukseen olisi tarvittaessa astuttava välittömästi.

Ehdotettu pykälä vastaa asiasisällöltään pääosin nykyistä, osaksi asetuksen tasoista sääntelyä.

87 §. *Palveluksesta rauhan aikana vapautetun kutsuminen palvelukseen.* Poikkeusoloissa voi olla tarvetta kutsua palvelukseen myös ne asevelvolliset, jotka on aiemmin vapautettu palveluksesta terveydellisestä syystä, mutta joiden palveluskelpoisuus mahdollistaisi palveluksen puolustusvoimissa. Pykälän mukaan asevelvollinen voitaisiin määrätä tarkastukseen, jossa hänen palveluskelpoisuutensa todettaisiin. Palveluskelpoiseksi todettu asevelvollinen voitaisiin määrätä palvelukseen.

88 §. *Omantunnon syiden perusteella kiellettyyn palvelukseen.* Pykälässä säädettäisiin vakaumukseen perustuvasta oikeudesta saada vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen poikkeusoloissa.

Perustuslain 127 §:n 2 momentin mukaan oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla. Rauhan aikaa koskevia säännöksiä on muun muassa siviilipalveluslaissa. Ehdotetun pykälän mukaan asevelvollinen, jota vakaumus estäisi ottamasta osaa sotilaalliseen maanpuolustukseen, voitaisiin määrätä työpalvelukseen valmiuslain mukaisesti.

Perusoikeuksien kansainvälisen tarkastelun yhteydessä huomiota on kiinnitetty siihen, että Suomessa sääntely on puutteellinen poikkeusolojen osalta. Ehdotettu säännös korjaa osaltaan mainittua puutetta. Lisäksi siviilipalveluslakiin on kaavailtu asiaa koskevia säännöksiä.

89 §. *Palvelukseen kutsumatta jättäminen hakemuksesta yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi.* Pykälässä säädettäisiin perusteista, joilla työnantaja voisi hakea työntekijänsä vapauttamista palvelukseen määräämisestä liikekannallepanon varalta. Hakemuksen voisi tehdä normaaliaikana.

Käytännössä vapauttaminen tarkoittaisi, että asianomaista ei kutsuttaisi myöskään kertausharjoitukseen eikä ylimääräiseen harjoitukseen.

Palveluksesta vapauttamisen perusteena tulisi kysymykseen sekä yleinen että sotilaallinen etu. Palveluksesta voitaisiin vapauttaa esimerkiksi julkisessa tehtävässä tai muussa

yhteiskunnan toiminnalle tärkeässä tehtävässä palveleva asevelvollinen. Säännös kattaisi nykyiseen tapaan esimerkiksi valtioon, kuntaan ja seurakuntaan virkasuhteessa olevat. Vapauttaa voitaisiin myös asevelvollinen, joka toimii puolustusvoimien toiminnan kannalta tärkeässä yrityksessä. Vapautus voitaisiin antaa määrääjäksi tai toistaiseksi.

Voimassa olevan asevelvollisuuslain 17 ja 19 §:n mukaan hakemusmenettelyllä toteutettavan vapauttamisen lisäksi tiettyjä henkilöryhmiä voidaan asetuksella säätää jätettäväksi kutsumatta palvelukseen, jos se harkitaan välttämättömäksi tärkeän yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi. Asiasta säädetään asetuksella 635/1968. Asetuksella säätäminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, jos asetus koskee vain rajattuja henkilöryhmiä. Toisaalta virka- tai tehtävänimike ei aina kerro asianomaisen tehtävän tärkeyttä. Sen vuoksi voimassa olevasta sääntelystä ehdotetaan säilytettäväksi ainoastaan vapautus hakemuksen perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan hakemus tehtäisiin aluetoimistolle, joka ratkaisisi asian hallintotoimena. Jos 1 momentissa tarkoitetuissa vapauttamisen edellytyksissä olisi tapahtunut olennainen muutos, aluetoimisto voisi peruuttaa tekemänsä hyväksymispäätöksen. Pääesikunta antaisi tarkempia määräyksiä hakemusmenettelystä.

Pykälän 3 momentin mukaan vapautushakemus ei olisi pätevä syy olla tulematta palvelukseen.

90 §. *Ylimääräiseen palvelukseen ja liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen sovellettavat säännökset.* Ylimääräiseen palvelukseen ja liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen sovellettaisiin yleisiä palvelusta koskevia säännöksiä lukuun ottamatta säännöksiä, jotka koskevat koulutusta sotilaalliseen kriisinhallintaan ja palveluksen järjestämistä ulkomailla.

Poikkeusoloissa kaikkia asevelvollisuuslain säännöksiä ei voitaisi sellaisinaan soveltaa. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin 2 momentin mukaan säätää poikkeuksia kutsuntaa, varusmiespalvelusaikaa, koulutukseen määräämistä sekä loman pituutta ja myöntämisen perusteita koskevista ehdotetun lain säännöksistä. Poikkeusolot voisivat edellyttää muutoksia myös palvelukseen liittyviin

etuuksiin, maksumenettelyihin ja maksupurusteisiin.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin myös omantunnon syistä kieltäytyneen määräämisestä työpalvelukseen ja itse työstä.

10 luku. Asevelvollisrekisteri

Puolustusvoimille kuuluvien tehtävien hoitaminen edellyttää monenlaisten asevelvollista koskevien henkilötietojen käsittelemistä. Kyse on mittavasta rekisteristä, jossa on tiedot valtaosasta miespuolisista väestöstä. Koska rekisteriä pidetään myös poikkeusoloihin varautumista varten, tiedot ovat rekisterissä myös varusmiespalveluksen jälkeen koko sen ajan, jonka asianomainen kuuluu reserviin tai varareserviin. Asevelvollisuuslakiin ehdotetaan nykyiseen tapaan sijoitettavaksi säännökset asevelvollisrekisteristä ja tietojen käsittelemisestä.

Viranomaisen henkilötietoja sisältävät tietojärjestelmät (ml. diaarit) ovat henkilötietolaissa (523/1999) tarkoitettuja henkilörekistereitä ja sen lisäksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) tarkoitettuja asiakirjoja.

Henkilötietolain mukaan henkilötietoja ovat kaikki luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavat merkinnät, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi.

Henkilötietojen käsittelyllä henkilötietolaissa tarkoitetaan kaikkia henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä kuten mm. keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista ja tuhoamista.

Henkilörekisteri on mm. käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuva henkilötietoja sisältävä tietojoukko, jota käsitellään osin tai kokonaan atk:n avulla. Määritelmän mukainen looginen rekisterikäsike merkitsee, että samaan henkilörekisteriin luetaan kuuluviksi kaikki ne tiedot, joita käytetään samassa käyttöyhteydessä riippumatta siitä, miten ja mihin tiedot on talletettu.

Henkilötietojen käsittely on henkilötietolain mukaan sallittu muun muassa rekiste-

röidyn suostumuksella, jos käsittelystä säädetään laissa, jos käsittely johtuu rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tai sen nojalla määrätystä tehtävästä tai velvoitteesta, jos rekisteröidyllä on asiakas- tai palvelussuhteen, jäsenyyden tai muun niihin verrattavan suhteen vuoksi asiallinen yhteys rekisterinpitäjän toimintaan (nk. yhteysvaatimus). Henkilötietojen käsittely on sallittua laissa säädetyn edellytyksin myös tutkimusta, tilastointia ja viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtäviä varten.

Henkilötietolain mukaan arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisten tietojen käsittelykiellosta on kuitenkin eräitä poikkeuksia. Käsittelykielto ei estä tietojen käsittelyä, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Kielto ei myöskään koske tietojen käsittelyä tilastointia varten. Tietosuojalautakunta voi antaa luvan arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyyn tärkeää yleistä etua koskevasta syystä.

91 §. Asevelvollisrekisterin käyttötarkoitus. Pykälässä säädetäisiin asevelvollisrekisterin käyttötarkoituksesta. Asevelvollisrekisteri olisi valtakunnallinen henkilörekisteri, jota pidettäisiin 1 momentissa lueteltuja tehtäviä varten. Rekisteriä pidettäisiin automaattisen tietojenkäsittelyn avulla. Rekisteriin voisi sisältyä myös manuaalisia osia.

Rekisterin käyttötarkoitusta koskeva luettelo vastaa asiasisällöltään pääosin voimassa olevan lain 42 a §:n säännöstä. Ehdotettu säännös on kuitenkin pyritty kirjoittamaan entistä täsmällisemmin ja lisäksi on otettu huomioon käytännössä esiin tulleet puutteet. Asevelvollisrekisteriä voitaisiin pitää seuraavia tarkoituksia varten: palveluskelpoisuuden määrittäminen ja palvelukseen määrääminen, kansallinen ja kansainvälinen koulutus, palveluksen suunnittelu ja järjestäminen, asevelvollisen ylentäminen ja palkitseminen, poikkeusolojen tehtäviin sijoittaminen ja liikekannallepanoon ja poikkeusolojen toimintaan varautuminen.

Selvyyden vuoksi pykälän soveltamisala ehdotetaan ulotettavaksi koskemaan myös naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa tarkoitettua palvelusta ja sanottuun palvelukseen hakeutumista. Pääesikunta voisi käyttää asevelvollisrekisterin tietoja

myös otettaessa henkilöitä sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetussa laissa tarkoitettuun kriisinhallintaan ja sanotussa laissa tarkoitettuun palveluksen suunnittelua ja koulutusta varten.

Pykälän 2 momentin mukaan asevelvollisrekisteriin voitaisiin lisäksi merkitä myös muiden kuin asevelvollisten tietoja, kun kysymys on poikkeusolojen tehtävään sijoittamisesta tai liikekannallepanoon ja poikkeusolojen toimintaan varautumisesta. Kysymyksen tulisivat kolme henkilöryhmää: puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen henkilökuntaan kuuluvat, vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa tarkoitettun sitoumuksen antaneet sekä rauhanturvatehtävissä ja sotilaallisessa kriisinhallintatehtävissä olevat tai olleet. Näiden henkilöiden tietojen käsitteleminen asevelvollisrekisterissä on perusteltua, koska kysymys on pitkälti 1 momentissa tarkoitetuista toiminnoista.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin asiakirjoista, joita käytetään asevelvollisrekisterin yhteydessä ja jotka muodostavat manuaalisen osan rekisteriä. Näitä ovat esimerkiksi lääkärintlausunnot. Sähköiseen asevelvollisrekisteriin talletetaan terveystiedoista säännönmukaisesti vain tieto palveluskelpoisuudesta, siihen mahdollisesti liittyvät ICD-koodit sekä tiedot rokotuksista. Asevelvollisen antamat tiedot terveydentilaa koskevaan kyselyyn, lääkärintlausunnot ja mahdolliset sairaskertomukset säilytetään kanta- ja lääkärintarkastuskortin yhteydessä. Kyseinen kortti ja osa terveystiedoista säilytetään pysyvästi. Manuaalista aineistoa säilytetään varusmiespalveluksen aloittamiseen asti aluetoimistossa, palveluksen aikana palvelupaikassa ja sen jälkeen Sotilaslääketieteen Keskuksen arkistossa asevelvollisuusajan loppuun saakka. Tietojen poistamisesta asevelvollisrekisteristä sekä tietojen arkistoinnista säädetäisiin jäljempänä 98 ja 99 §:ssä.

Pykälän 4 momenttiin sisältyisi viittaus henkilötietolakiin ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin. Niitä noudatettaisiin siltä osin kuin lakiehdotuksesta ei muuta johdu. Henkilötietolaissa on säännökset muun muassa huolellisuusvelvoitteesta, henkilötietojen käsittelyn suunnittelusta, käyttötarkoitussidonnaisuudesta, käsittelyn yleisistä edellytyksistä, tietojen laatua koske-

vista periaatteista ja rekisteriselosteesta. Tietojen salassa pidettävyys määräytyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain nojalla.

Kyseisiä lakeja noudatettaisiin myös tietoineistoa käsiteltäessä syntyvään aineistoon, jota ei merkitä asevelvollisrekisteriin. Tällaiseen aineistoon sovellettaisiin lisäksi asiakirjan arkistointia koskevia säännöksiä.

92 §. Asevelvollisrekisterinpitäjä. Pykälässä säädettäisiin rekisterinpitäjistä, joita olisivat pääesikunta, puolustushaaran esikunta, sotilasläänin esikunta, aluetoimisto ja joukko-osasto. Sotilasläänin esikunta ja aluetoimisto pitäisivät rekisteriä toimialueellaan ja joukko-osasto sen palveluksessa olevista.

93 §. Tietojen käsittely. Pykälässä säädettäisiin sotilasviranomaisen oikeudesta käsitellä asevelvollisrekisterissä olevia tietoja, jotka ovat tarpeen kyseisen viranomaisen 91 §:ssä tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi. Tietojen käsittely olisi sallittua siinä laajuudessa, jota tehtävän suorittaminen edellyttää. Koska tietojärjestelmän laajasta käytettävyydestä seuraa, että yksittäiseen tietoon on pääsy myös henkilöillä, jotka eivät sitä oman virkatehtävänsä hoitamisessa juuri sillä hetkellä tarvitse, on nimenomainen säännös käsittelyoikeudesta tarpeen.

Eräiden arkaluonteisten tietojen käsittelylle olisi tiukemmat vaatimukset. Terveystilaa sekä rikollista tekoa ja seuraamusta koskevaa tietoa saisi käsitellä ainoastaan silloin, kun se on välttämätöntä sotilasviranomaisen yksittäisen tehtävän suorittamiseksi tai palvelusturvallisuuden varmistamiseksi. Palvelusturvallisuudesta säädetään 9 §:ssä.

Tietojärjestelmä on luotu niin, että arkaluonteiset tiedot voidaan eriyttää vain niitä päätöksenteossaan tarvitsevien käyttöön. Käyttöoikeuden laajuus on riippuvainen muun muassa käyttäjän organisaatiosta ja asemasta siinä. Asevelvollisen perustietoihin sitä vastoin pääsy olisi kaikilla järjestelmän käyttäjillä.

94 §. Asevelvollisrekisterin tietosisältö. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisrekisterin tietosisällöstä. Säännös vastaa asiasisällöltään pääosin voimassa olevan lain 42 b §:n sisältöä. Ehdotetussa pykälässä tietosisältö on ilmaistu nykyistä täsmällisemmin.

Pykälän 1 momentin mukaan rekisteriin saisi tallettaa momentissa luetellut asevelvollisen perustiedot 91 §:ssä ehdotettujen tehtävien hoitamista varten. Eräissä laeissa perustiedon rinnakkaiskäsitteenä käytetään käsitettä tunnistetieto. Käsitteiden sisältö vaihtelee jonkin verran. Ehdotetussa pykälässä käsite perustieto näyttäisi kuvaavan paremmin siinä tarkoitettuja tietoja. Voimassa olevan 42 d §:ssä esiintyy käsite tunnistetieto, kuitenkin niin, että sen sisältö on ehdotetun momentin sisältöä suppeampi.

Pykälän 2 momentin mukaan asevelvollisrekisteriin saisi tallettaa myös muita tietoja, jotka ovat tarpeellisia 91 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten. Tietoja voitaisiin tallettaa muun muassa asevelvollisen koulutuksesta, palveluskelpoisuudesta, soveltuvuuskokeen perusteella tehdystä arviosta, palveluksesta, sotilasvalasta ja sotilasvakautuksesta, sijoituksesta, tuntomerkeistä, väestörekisteristä ja kirkkokunnasta, perheoikeudellisesta asemasta ja lähiomaisesta sekä toimivaltaisuudesta.

Nykyiseen tapaan asevelvollisrekisteriin saisi tallettaa myös eräitä arkaluonteisia tietoja. Asevelvollisen terveydentilaa koskevat tiedot on perusteltua tallettaa silloin kun tiedoilla on merkitystä palveluksen ja sen järjestelyn tai yleensä asevelvollisuuden suorittamisen kannalta. Palveluksessa olevan osalta tiedoilla on merkitystä esimerkiksi palvelusturvallisuuden kannalta. Edelleen asevelvollisrekisteriin voitaisiin merkitä kurinpitomenettelyssä määrätyt seuraamukset ja sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellyistä rikoksista tuomitut rangaistukset. Tiedoilla voi olla merkitystä myöhempien kurinpitoasioiden käsittelyyn. Rangaistuksen täytäntöönpanolla voi myös olla vaikutusta palvelusaikaan. Lisäksi tiedoilla voi olla vaikutusta palveluksen järjestämiseen ja sijoitteluun ja mahdollisesti myös sotilasarvoon. Vastaavasti asevelvollisrekisteriin voitaisiin tehdä merkintä muustakin rangaistuksesta, jolla olisi edellä tarkoitettuja vaikutuksia. Asevelvollisrekisteriin voitaisiin tehdä merkintä myös siitä, että henkilö on rangaistuslaitoksessa tai hoidettava sosiaali- tai terveydenhuollon laitoksessa. Tiedolla on merkitystä muun muassa sen vuoksi, että kyseisessä laitoksessa olo on laillinen este palvelukseen saapumatta jäämisel-

le. Kirkkokuntaa tai muuta uskonnollista yhdyskuntaa koskevalla tiedolla on merkitystä esimerkiksi kaatuneiden huollon kannalta.

Asevelvollisrekisterin tietosisällöstä voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

95 §. Asevelvollisen tiedonantovelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisen ilmoitusvelvollisuudesta. Se vastaa asiasisällöltään pääosin voimassa olevan lain 38 d §:n säännöstä.

Asevelvollisen tulisi pykälän 1 momentin mukaan huolehtia siitä, että hänen yhteystietonsa sekä palveluskelpoisuuteen vaikuttavat tiedot ovat sotilasviranomaisen tiedossa. Puolustusvoimilla tulee olla ajan tasalla olevat tiedot kaikista asevelvollisista. Se on tärkeää koulutuksen suunnittelun ja järjestämisen sekä sodanajan kokoonpanoihin sijoittamisen ja valmiuden kannalta. Tärkeitä tietoja ovat yhteystiedot, jotka normaalisti saadaan väestötietojärjestelmästä, edellyttäen, että muuttoilmoitus on tehty asianmukaisesti. Keskeinen merkitys on myös palveluskelpoisuuteen liittyvillä tiedoilla. Myös kansalaisuutta koskeva ajantasainen tieto on käytännön tilanteissa osoittautunut tarpeelliseksi. Näitä tietoja sotilasviranomaisen saa pääsääntöisesti vain asevelvolliselta itseltään.

Puolustusvoimien tiedonsaannin varmistamiseksi 2 momentissa säädettäisiin, että asevelvollisen on annettava tarpeelliset tiedot sotilasviranomaiselle tämän niitä tiedustellessa. Hänen olisi myös vastattava sotilasviranomaisen tekemään kirjalliseen kyselyyn 14 päivän kuluessa siitä päivästä, jona hän on saanut siitä tiedon.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan asetukseenantovaltuutusta, jonka mukaan kirjallisen kyselyn tekemisestä ja tietojen antamisesta voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

96 §. Tietoja saanti viranomaiselta, yhteisöltä ja yksityiseltä henkilöltä. Pykälässä säädettäisiin sotilasviranomaisen oikeudesta tietojen saantiin. Sotilasviranomaiset tarvitsevat tehtäviensä hoitamista varten tietoja useista muiden viranomaisten ylläpitämistä rekistereistä. Tällaisia rekistereitä koskevaan lainsäädäntöön sisältyy usein tietopyynnön kohteena olevan rekisterinpitäjän oikeus, mutta ei velvollisuutta antaa pyydettyjä tieto-

ja. Tietojen saaminen jää siten ainakin muodollisesti riippuvaksi rekisterinpitäjän harkinnasta. Esitetyssä pykälässä säädettäisiin asevelvollisrekisterin pitäjän oikeudesta saada tällaisia tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jolloin harkintakysymystä ei enää syntyisi. Lisäksi sovellettaisiin muussa lainsäädännössä olevia tietojen saamista koskevia säännöksiä. Sotilasviranomaisen oikeudesta saada tietoja muulta viranomaiselta säädetään muun muassa henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005), henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa (761/2003) ja henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (422/2002).

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädettäisiin rekisterinpitäjän oikeudesta saada väestötietojärjestelmästä väestötietolain (507/1993) 4 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa ja 3 momentissa tarkoitettuja tietoja. Sanottuja tietoja ovat henkilön tunnistetiedot, perheoikeudellista asemaa kuvaavat tiedot, kansalaisuutta, toimivaltaisuutta ja kuolinaikaa koskevat tiedot, tiedot äidinkielestä ja asiointikielestä sekä tiedot uskontokuntaan kuulumisesta. Sotilasviranomaisen tarvitsee tiedot kaikista asevelvollisista kutsuntaa varten. Koska asevelvollinen osallistuu kutsuntaan pääsääntöisesti sinä vuonna, jona hän täyttää 18 vuotta, sotilasviranomaisella on tarve saada tiedot edellisenä vuonna kutsunnan valmistelua varten. Sen jälkeen tietoja on tarve päivittää niin kauan kuin asevelvollinen kuuluu reserviin tai varareserviin.

Momentin 2 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä olisi oikeus saada asevelvollisen terveystarkastuksia tekevältä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitettulta julkiselta ja yksityiseltä terveydenhuollon palvelujen antajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä asevelvollisen terveydentilaa koskevia tietoja palveluskelpoisuuden määrittämistä varten. Ajantasaiset tiedot ovat tärkeitä palveluksen asianmukaisen järjestämisen sekä asevelvollisen oman turvallisuuden kannalta.

Momentin 3 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä olisi tietoja myös mielensterveyslaissa (1116/1990) tarkoitettujen mielensterveyspalvelujen antamisesta asevelvolliselle, jos tiedoilla olisi merkitystä asevelvollisen palve-

luskelpoisuuden arvioimisen tai palveluksen järjestämisen kannalta. Tietoja olisi oikeus saada terveyskeskukselta, mielenterveystoimistolta, sairaalalta ja muulta taholta, joka tekee mielenterveystyötä.

Momentin 4 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä olisi oikeus saada sosiaaliviranomaiselta tietoja asevelvollisen sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteesta, jos tiedoilla on merkitystä päätettäessä palveluspaikasta ja palveluksen ajankohdasta sekä palveluksen järjestämisestä. Esimerkiksi sosiaaliviranomaisen kutsuntaa varten antamalla tiedoilla voi olla ratkaiseva merkitys päätettäessä lykkäyksen myöntämisestä, palveluspaikasta ja palveluksen ajankohdasta.

Momentin 5 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä olisi oikeus saada poliisilta tietoja poliisin asevelvolliseen kohdistamista, rikoksesta johtuvista virkatoimista ja asevelvolliseen kohdistamista seuraamuksista, jos tiedoilla on merkitystä asevelvollisen sopivuuden arvioimiseksi 38 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen ja tehtävään sekä sijoitettavuuden arvioimiseksi. Puolustusvoimissa on lukuisia vaativia ja vastuullisia tehtäviä, joihin tulisi määrätä ainoastaan moitteettomasti käyttäytyviä asevelvollisia. Esimerkkinä voidaan mainita sotilaspoliisit ja autonkuljettajat. Poliisilta saatavat tiedot auttavat minimoimaan virhevalinnat, jotka ovat epätoivottavia niin puolustusvoimien kuin asevelvollisenkin kannalta.

Momentin 6 kohdan mukaan rekisterinpitäjä saisi oikeushallinnon tietojärjestelmistä syyttäjän käsiteltävänä olevista rikosasioista, tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista ja tuomioistuinten lainvoimaisista ratkaisuksista. Tiedoilla on merkitystä asevelvollisen sopivuuden arvioimiseksi 38 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen ja tehtävään ja sijoitettavuuden arvioimiseksi samoin kuin edellä mainitun kohdan mukaan saatavilla tiedoilla. Tiedot olisivat tärkeitä myös arvioitaessa ylentämisen ja muun palkitsemisen edellytyksiä.

Momentin 7 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä olisi oikeus saada rajavartiolaitokselta tietoja asevelvollisista, jotka suorittavat asevelvollisuutensa rajavartiolaitoksessa. Oikeus saada tietoja koskisi itse palvelusta ja sen

suorittamiseen liittyviä seikkoja sekä asianomaisen sijoitettavuutta.

Momentin 8 kohdan mukaan rekisterinpitäjä saisi tietoja siviilipalvelusviranomaiselta siviilipalvelusmiehestä ja tämän palveluksesta.

Momentin 9 kohdan mukaan rekisterinpitäjä saisi Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tietoja vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan osallistuvasta ja tämän sijoituksesta.

Momentin 10 kohdan mukaan Ulkomaalaisvirastolta olisi oikeus saada kansalaisuutta koskevia tietoja. Kansalaisuutta koskevalla tiedolla on merkitystä sekä asevelvollisuutta että siitä vapauttamista koskevassa asiassa.

Momentin 11 kohdan mukaan vankeinhoitoviranomaiselta olisi oikeus saada tieto vankeilassa säilytettävästä kutsunanalaisesta tai palvelukseen määrättävästä ja tämän vapautumisajankohdasta. Vankeinhoitoviranomaiselta saatava tieto osoittaa, että asianomaisella on laillinen este olla pois kutsunnasta tai jäädä saapumatta palvelukseen tai tulla jatkamaan keskeytynyttä palvelustaan.

Momentin 12 kohdan mukaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon laitokselta ja muulta laitokselta, josta ei pääse vapaasti poistumaan, olisi oikeus saada tieto siellä säilytettävästä. Koska kutsuntaan ja palvelukseen saapumatta jääminen on rangaistava teko, on tärkeää, että sotilasviranomaisella saa tiedon asianomaisella olevasta laillisesta esteestä.

Momentin 13 kohdan mukaan Kansaneläkelaitokselta olisi oikeus saada tieto asevelvollisesta, jolle on myönnetty työkyvyttömyyseläke tai vammaistuki. Tiedolla olisi merkitystä erityisesti reserviin kuuluvien asevelvollisten sijoittelun ja kertausharjoituksiin määräämisen kannalta.

Ehdotettu momentti on kirjoitettu nykyistä täsmällisempään muotoon niin, että se kattaa kaikki sotilasviranomaisen tiedonsaantitarpeet. Voimassa olevassa laissa ainoastaan osa tietotyypeistä on yksilöity 42 c §:ssä ja sen lisäksi säädetään, että rekisterinpitäjällä on oikeus saada muiltakin valtion ja kunnallisilta viranomaisilta asevelvollisia koskevia tietoja, joilla on merkitystä suunniteltaessa ja järjestettäessä asevelvollisten valvontaa, sijoittelua, koulutusta ja palvelusta. Tiedonsaantia koskevat tarkemmat säännökset ovat asetuksen taseisia.

Tiedot olisi 2 momentin mukaan oikeus saada teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa joko maksutta tai tietojen ns. irrottamiskustannuksiin perustuvaa vastiketta vastaan. Valtiovarainministeriön asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli määrittellä julkisen hallinnon yksiköiden välisissä tietoluovutuksissa noudatettavat kustannusten kohdentamisen periaatteet, on mietinnössään todennut, että irrottamiskustannuksella tarkoitetaan tietojen teknisen irrottamisen ja siirron kustannuksia, mutta ei tietojen keuruusta ja ylläpidosta syntyviä kustannuksia tai viranomaisen yleiskustannuksia.

Teknisellä käyttöyhteydellä tarkoitettaisiin sekä tietojen luovutusta ns. konekielisessä muodossa että tietojen muuta teknisin menetelmin tapahtuvaa luovuttamista, kuten verkko-yhteyden avulla toteutettua selailukäyttöä. Teknistä käyttöyhteyttä käytettäessä olisi kuitenkin huolehdittava riittävästä tietoturvan tasosta niin, että tietojen vastaanottaja esittää selvityksen tietojen asianmukaisesta suojaamisesta. Tiedot olisi suojattava asiattomalta pääsylvältä ja vahingossa tai laittomasti tapahtuvalta tietojen hävittämiseltä, muuttamiselta, luovuttamiselta, siirtämiseltä taikka muulta laittomalta käsittelyltä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asetuk-senantovaltuudesta. Valtioneuvoston asetuk-sella voitaisiin säätää tarkemmin 1 momen-tissa tarkoitettujen tietoluokkien sisällöstä ja myös menettelystä tietoja luovutettaessa ja vastaan otettaessa.

97 §. Tietojen luovuttaminen. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisrekisterin tietojen antamisesta viranomaisille ja eräille muille tahoille.

Saajalle tarpeellisia tietoja voitaisiin antaa salassapitosäännösten estämättä sen lisäksi, mitä tietojen luovuttamisesta säädetään vi-ranomaisten toiminnan julkisuudesta anne-tussa laissa (julkisuuslaki). Asevelvollisrekis-terin tietojen salassapito määräytyisi jul-kisuuslain mukaan. Salassapitoperusteet ja tietojen luovuttamista koskevat säännökset on koottu julkisuuslakiin ja ne vastaavat myös asevelvollisrekisterin tarpeita. Asevel-vollisuuslakiin ei siten ole tarpeen enää ottaa erillisiä salassapitosäännöksiä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tie-toja voitaisiin antaa puolustusministeriön hal-

linnonalan viranomaiselle ja rajavartiolaitosviranomaiselle asevelvollisuuden toimeenpanoa, henkilöstön palvelukseen ottamista ja henki-lösuunnittelua varten. Lisäksi tietoja voitai-siin antaa kunniamerkin myöntämistä varten.

Momentin 2 ja 3 kohta koskevat tietojen antamista työministeriölle ja siviilipalvelus-keskukselle. Tietoja voitaisiin antaa siviili-palveluksen toimeenpanoa varten. Lisäksi työministeriölle voitaisiin luovuttaa tietoja työpalvelun toimeenpanoa varten.

Momentin 4 kohtaan on poliisiin osalta otet-tu sääntely, jonka perusteella poliisille voi-daan antaa tietoja, joiden perusteella poliisi voi puolestaan antaa sillä olevia tietoja, joilla on merkitystä kutsunnan toimittamisen kan-nalta. Oikeudesta saada tietoja poliisilta sää-dettäisiin ehdotetun lain 96 §:n 1 momentin 5 kodassa.

Momentin 5 kohdan mukaan tietoja voitai-siin antaa ulkoasiainministeriölle asevelvolli-suutta koskevan päätöksen tiedoksi antamista varten.

Momentin 6—9 kohtiin ehdotetaan lisäksi viranomaisia ja eräitä muita tahoja, joille tie-toja voitaisiin luovuttaa. Luovutustarpeet ovat tulleet ilmi käytännön toiminnan yhtey-dessä. Varusmiespalveluksen suorittaminen voi vaikuttaa kansalaisuusasian käsittelyyn, minkä vuoksi sitä koskevia tietoja olisi tar-peen voida luovuttaa Ulkomaalaisvirastolle. Varusmiespalveluksen suorittamista koskeva tieto on tarpeen myös väestötietojärjestelmäl-le, koska tieto voi vaikuttaa kansalaisuus-asemaan. Eräissä rikosasioissa seuraamukse-na on sotilasarvon menettäminen, minkä vuoksi sotilasarvoa ja palvelusta koskeva tie-to on voitava luovuttaa tuomioistuimelle ja syyttäjäviranomaiselle. Sotilasarvoa koskeva tieto voi olla tärkeä myös kunniamerkin myöntämistä tai muuta palkitsemista koske-vassa asiassa, minkä vuoksi momenttiin eh-dotetaan otettavaksi kohta, jonka vuoksi ky-seinen tieto voitaisiin luovuttaa viranomaisen ohella yhteisölle ja yksityiselle henkilölle.

Momentin 10 kohdan mukaan asevelvolli-sen perustietoja voitaisiin luovuttaa Maan-puolustuskoulutusyhdistykselle vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen järjestämistä varten.

Momentin 11 kohdan mukaan tietoja voi-taisiin lisäksi luovuttaa rekisteröidyn nimen-

omaisella suostumuksella myös muulle kuin momentissa tarkoitettulle taholle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin maanpuolustuksen ja yksityisen edun suojaamista koskevien määräysten liittämisestä lupapäätökseen, joka koskee tietojen luovuttamista julkisuuslain 28 §:n nojalla. Julkisuuslain 28 §:n mukaan viranomainen voi antaa yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen salassa pidettävästä asiakirjastaan tieteellistä tutkimusta ja tilastointia varten. Ehdotus vastaa voimassa olevan lain 42 e §:n 3 momenttia.

Pykälän 3 momenttiin sisältyy lakiehdotuksen 96 §:n 2 momentissa olevaa säännöstä vastaava säännös mahdollisuudesta luovuttaa tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla ja konekielisessä muodossa sekä riittävästä tietoturvan tasosta huolehtimisesta.

Pykälän 4 momentin mukaan tietoja luovutettaessa ja vastaan otettaessa noudatettavasta menettelystä voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Ottaen huomioon asevelvollisrekisterin käyttötarkoituksen ja sen, että rekisterin pitäjä on sama kuin sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 31 §:ssä tarkoitettu rekisterin pitäjä, ei ole katsottu tarpeelliseksi säätää erikseen tietojen luovuttamisesta kriisinhallintahenkilöstörekisteristä asevelvollisrekisteriin ja kyseisten tietojen käsittelystä.

98 §. Tietojen poistaminen asevelvollisrekisteristä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että henkilöä koskeva tieto poistetaan asevelvollisrekisteristä viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun henkilö ei enää kuulu reserviin eikä varareserviin. Säännös vastaa voimassa olevan lain 42 §:n 1 momenttia.

Asevelvolliset merkitään rekisteriin syntymävuoden mukaan vuosiluokkana. Koska kysymyksessä on suuri tiedosto, jonka käsitteleminen arkistoon siirtämistä varten vie oman aikansa, tiedot poistetaan aktiivikäytössä olevasta rekisteristä vuoden kuluessa siitä, kun asianomainen ei enää kuulu reserviin tai varareserviin.

Pykälän 2 momentin mukaan rikos- ja seuraamustieto poistettaisiin viimeistään vuoden kuluttua asianomaisen henkilön kotiutumisesta. Myöhemmin saatu tieto poistettaisiin viimeistään viiden vuoden kuluttua tiedon merkitsemisestä.

Normaaliin tietojen käsittelyyn kuuluu myös tarpeettomien tietojen poistaminen. Täältä osin noudatetaan henkilötietolakia.

99 §. Tietojen arkistointi. Asevelvollisrekisterin kaltaisella rekisterillä on merkitystä vielä senkin jälkeen kun rekisteri ei enää ole aktiivikäytössä, esimerkiksi tieteellisen tutkimuksen kannalta. Selvyiden vuoksi pykälässä viitattaisiin arkistolakiin (831/1994).

11 luku. Asevelvollisuuteen kuuluvat etuudet

Luvussa säädettäisiin asevelvollisena palvelevan keskeisistä taloudellisista ja sosiaalisista oikeuksista ja etuuksista. Asevelvollisena palvelevalle on kuulunut etuuksia, mutta kaikista ei ole säädetty lain tasolla. Voimassa olevan lain asiaa koskeva 50 a § sisältää luetelon tärkeimmistä etuuksista. Tarkemmat säännökset on kuitenkin annettu alemmanasteisilla normeilla. Nyt etuuksia koskevat säännökset ehdotetaan nostettaviksi lain tasolle ja koottaviksi tähän lukuun. Osa etuuksista määräytyy erityislainsäädännön mukaan. Niissä tapauksissa lakiehdotuksessa viitattaisiin asianomaiseen säädökseen.

100 §. Asevelvollisen ylläpito. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin asevelvollisen ylläpidosta, johon nykyiseen tapaan kuuluisi maksuton majoitus, muonitus ja vaatetus. Selvyiden vuoksi säädettäisiin, ettei oikeutta maksuttomaan majoitukseen ja muonitukseen ole loma-ajalta, jonka asevelvollinen viettää palveluspaikan ulkopuolella

Pykälän 2 momentin mukaan ylläpito voitaisiin korvata rahalla esimerkiksi asevelvollisen ollessa palvelukseen kuuluvalla matkalla. Korvausten määrästä säädettäisiin puolustusministeriön asetuksella.

Tarkemmat määräykset asevelvollisen ylläpidosta antaisi pääesikunta.

101 §. Päiväraha ja maksu palvelustehtävistä. Varusmiespalveluksessa olevalla olisi oikeus päivärahaan, jonka määrä voitaisiin porrastaa palvelusajan mukaan. Erikoistehtävissä palvelevalle voitaisiin maksaa lisäksi korvausta vaativien palvelusolosuhteiden perusteella. Nykyisin maksetaan esimerkiksi lentolisää, sukelluslisää ja erityistä lisää hypystä laskuvarjolla. Päivärahan ja muiden korvausten määrästä ja maksamismenettelys-

tä säädettäisiin nykyiseen tapaan puolustusministeriön asetuksella.

102 §. Reserviläispalkka. Pykälässä säädettäisiin oikeudesta reserviläispalkkaan. Sitä maksettaisiin kertausharjoituksen ja ylimääräisen harjoituksen lisäksi 79 §:ssä tarkoitusta palveluksesta suuronnettomuuden aikana. Palkkaa maksettaisiin myös liikekannalepanon aikaisesta palveluksesta.

Kuten edellä yleisperusteluissa todetaan, reserviläispalkasta säädetään nykyisin erillisellä lailla, jonka mukaan palkka määräytyy kulloinkin voimassa olevan virkamiesten palkkaustaulukon mukaisesta kuukausipalkasta. Keskustasolla ei enää laadita eikä ylläpidetä valtion virkamiesten A-palkkaustaulukoita, joten reserviläispalkan määrittäminen on tehtävä muulla tavoin. Reserviläispalkka määritettäisiin virkaehtosopimuksella sovitun, puolustusministeriön virkamiestä koskevan palkkausjärjestelmän vaatimusten mukaan. Lähtökohtana on viidennen vaatimustaluokan mukainen määrä, josta ehdotettu kolme prosenttia on 49,74 euroa. Nykyinen määrä on 50,90 euroa. Kyseessä olisi vähimmäismäärä. Sen lisäksi reserviläispalkka porrastettaisiin nykyiseen tapaan tehtävän mukaan. Valtion virkamiesten palkkausta koskevat sopimukset vaikuttaisivat myös reserviläispalkan määrään.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin perusteista, joilla reserviläispalkka jätetään maksamatta.

Reserviläispalkan määrästä voitaisiin 4 momentin mukaan säätää tarkemmin puolustusministeriön asetuksella.

Ehdotus vastaa maksuperusteiden ja myös määrien osalta voimassa olevaa sääntelyä.

103 §. Matkustamiskustannusten korvaaminen. Pykälässä säädettäisiin tapauksista, jolloin asevelvollisella olisi oikeus saada vapaa matka tai korvaus matkustamiskustannuksista. Oikeus koskisi palvelukseen tuloa ja kotiutumista, tietyissä tapauksissa aluetoimiston määräämän tarkastuksen aiheuttamia matkoja sekä myös tapausta, jolloin asevelvollinen on vapautettu palvelustehtävistä lyhyehkön toipumisloman takia. Oikeus koskisi matkaa koti- tai asuinpaikkakunnalta palveluspaikkakunnalle tai paikkaan, jossa aluetoimiston määräämä tarkastus toimitetaan.

Aluetoimiston määräämään tarkastukseen tulosta aiheutuneita kustannuksia ei 2 momentin mukaan kuitenkaan korvattaisi, kun kyseessä on asevelvollisen ensimmäinen tarkastus, jos hän olisi ollut ilman laillista syytä pois kutsuntatilaisuudesta.

Matkustamiskustannukset voitaisiin 3 momentin mukaan korvata myös matkasta puolustusvoimien järjestämään 29 §:ssä tarkoitettuun valintakokeeseen. Korvaus koskisi vain Suomessa tehtyjä matkoja.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin matkustamiskustannusten korvaamisesta edullisimman julkisen kulkuneuvon hintatason mukaan. Lisäksi säädettäisiin, että matkustamiskustannukset korvattaisiin ulkomailta ja ulkomaille ainoastaan silloin, kun asevelvollinen asui ulkomailla vakinaisesti. Kustannusten korvaamiseen liittyvistä menettelyistä voitaisiin säätää tarkemmin puolustusministeriön asetuksella.

104 §. Maksuton lomamatka. Pykälässä säädettäisiin varusmiehen oikeudesta maksuttomaan lomamatkaan. Varusmies saisi maksuttoman lomamatkan vähintään kaksi kertaa kuukaudessa koti- tai asuinpaikkakunnalleen. Jos varusmiehellä olisi erityisiä henkilökohtaisia siteitä muulle paikkakunnalle, matkustamiskustannukset voitaisiin korvata myös sinne.

Ulkomailla vakinaisesti asuvalla olisi oikeus vähintään yhteen vapaaseen lomamatkaan palvelusaikanaan.

Nykyisin lomamatkan kustannusten korvaamisesta säädetään asevelvollisuusasetuksessa. Sen mukaan oikeus on vähintään yhteen matkaan palvelusaikana. Eroa ei tehdä asuinpaikan mukaan. Maksuttomien lomamatkojen määrästä säädetään tarkemmin puolustusministeriön asetuksella, kuten yleisperustelujen kohdassa asevelvolliselle kuuluvat etuudet todetaan.

Matkustamiskustannusten korvaamisesta ja maksuttomien lomamatkojen tarkemmasta määrästä säädettäisiin 3 momentin mukaan puolustusministeriön asetuksella.

105 §. Terveystarkastus. Pykälässä säädettäisiin palveluksessa olevan oikeudesta terveydenhoitoon. Lakiehdotuksessa tarkoitettussa palveluksessa olevalla olisi palvelusaikanaan oikeus päästä lääkärin tai muun ter-

veydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen ja saada tarvittavaa hoitoa.

Velvollisuudesta osallistua ennakkoterveystarkastukseen säädettäisiin lakiehdotuksen 14 §:ssä. Lisäksi palveluksen järjestämisestä koskevan 5 luvun yhteisten säännösten 63 §:ään sisältyy säännös velvollisuudesta osallistua tarkastukseen ja siitä, kuinka palveluksessa olevan terveydentila tulee tarkastaa. Selvyyden vuoksi oikeudesta terveydenhuoltoon säädettäisiin myös etuuksia koskevassa luvussa. Puolustusvoimien terveydenhuollosta säädetään lisäksi laissa terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa.

106 §. *Sosiaaliturvaa koskeva neuvonta.* Asevelvollisella olisi oikeus saada palvelukseensa liittyvissä sosiaaliturvaa koskevissa asioissa asiantuntevaa apua. Käytännössä apua antavat lähinnä sosiaalikirjaattorit, joita on useimmissa varuskunnissa.

107 §. *Asevelvollisen työ- ja virkasuhteen jatkuminen.* Pykälässä viitattaisiin palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- ja virkasuhteen jatkumisesta annettuun lakiin (570/1961).

108 §. *Muut asevelvolliselle ja tämän omaiselle kuuluvat etuudet.* Selvyyden vuoksi pykälässä todettaisiin, että asevelvollisen ja hänen omaisensa taloudellisista ja sosiaalisista etuuksista säädetään myös muussa lainsäädännössä. Keskeinen säädös on sotilasavustuslaki, jossa säädetään muun muassa asevelvolliselle sotilasavustuksena maksettavasta asumisavustuksesta ja opintolainan korkojen maksamisesta. Myös palveluksessa olevan asevelvollisen omaiselle voidaan maksaa sotilasavustusta. Asevelvollisen kuoltua suoritettavasta taloudellisesta tuesta annettussa laissa (1309/1994) säädetään ryhmähenkivakuutusta vastaavan taloudellisen tuen maksamisesta asevelvollisuuslaissa tarkoitettua palvelusta suorittaneen henkilön kuoltua hänen edunsaajilleen.

12 luku. Muutoksenhaku

Asevelvollisuutta koskevassa asiassa muutosta haettaisiin erityiseltä muutoksenhakulautakunnalta. Muutoksenhakua edeltäisi useimmissa asioissa oikaisumenettely.

Hallinnollista muutoksenhakua koskevat perussäännökset sisältyvät hallintolainkäyttö-

lakiin (586/1996). Vastauksessaan hallituksen esitykseen hallintolainkäyttölaiksi eduskunta liitti lausuman, jossa se edellytti, että kullakin hallinnonalalla voimassa oleviin eri lakeihin ja asetuksiin sisältyvät valitusmenettelysäännökset tarkistetaan. Ne on tilanteen mukaan joko yhdenmukaistettava hallintolainkäyttölain kanssa, poistettava tarpeettomina tai muutettava tarpeellisilta osin viittauksiksi hallintolainkäyttölain säännöksiin.

Hallintolainkäyttölain esitöissä kutsunta-asiain keskuslautakunta mainitaan yhtenä esimerkkinä hallintolainkäyttölain 1 §:ssä tarkoitettua muutoksenhakuasioita käsittelemään perustetuista lautakuntatyypisistä erityisviranomaisista.

Hallintolainkäyttölaissa on omaksuttu yleisen valitusoikeuden periaate, jonka mukaan hallintoasiassa annettuun päätökseen tulisi olla mahdollisuus hakea muutosta. Perustuslain 21 §:n mukaan turvataan jokaiselle oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Pääesikunnan ja sotilasläänin esikunnan asevelvollisuusasiassa antamaa päätöstä koskeva valitustie ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan. Muutosta haettaisiin siten edelleen nykyisen käytännön mukaisesti kutsunta-asiain keskuslautakunnalta, jonka päätös asiassa olisi lopullinen. Järjestelmä takaa sen, että usein hyvin kiireellistä käsittelyä vaativat valitukset voidaan ratkaista asiantuntevasti, nopeasti ja oikeusturvanäkökohtat asianmukaisesti huomioon ottaen. Kutsuntalautakunnan päätökseen haettaisiin nykyisestä poiketen oikaisua aluetoimistolta.

109 §. *Oikaisuvaatimus.* Pykälässä säädettäisiin oikaisuvaatimuksen tekemisestä asevelvollisuutta koskevassa asiassa.

Hallintolain esitöissä todetaan, että oikaisuvaatimusasian käsittely ei sille ominaisesta muutoksenhakuluonteesta huolimatta ole hallintolainkäyttöä. Oikaisuvaatimuksen tekeminen on useissa säädöksissä säädetty varsinaisen muutoksenhaun pakolliseksi esivaiheeksi. Koska oikaisun tekee yleensä alkuuperäisen päätöksen tehnyt viranomainen, oikaisuvaatimuksen käsittely on luonteeltaan viranomaisen itseoikaisua. Oikaisuvaatimuk-

sen käsittely kuuluu siten hallintolain soveltamisalaan.

Viranomainen, jolta oikaisua haettaisiin, olisi 1 momentin mukaan aluetoimisto. Aluetoimistolta haettaisiin oikaisua aluetoimiston ja kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä ja siitä vapauttamista. Lisäksi oikaisua voisi hakea asevelvollisuuslaissa tarkoitetun etuuden myöntämistä koskevassa asiassa. Näitä asioita käsittelevät sekä joukko-osastot että aluetoimistot.

Pykälän 2 momentin mukaan oikaisuvaatimus olisi tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta. Päätökseen tulisi liittää osoitus oikaisun tekemisestä. Oikaisuvaatimus toimitettaisiin päätöksen antaneelle viranomaiselle, kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva kuitenkin aluetoimistolle.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin lisäksi selvyuden vuoksi, että oikaisuvaatimusta ei saa tehdä sotilaskäskystä.

110 §. *Valitus oikaisuasiassa ja muussa asevelvollisuutta koskevassa asiassa.* Pykälän 1 momentin mukaan päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla, jos siihen saisi hakea oikaisua.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä asevelvollisuusasiaa koskevista päätöksistä, joihin saisi hakea muutosta valittamalla kutsunta-asiaain keskuslautakuntaan. Valituksen voisi tehdä aluetoimiston päätöksestä oikaisuvaatimusasiassa. Sen lisäksi valittaa voisi pääesikunnan, puolustushaaran esikunnan, aluetoimiston, sotilasläänin esikunnan ja kutsuntalautakunnan muusta asevelvollisuusasiassa antamasta päätöksestä.

111 §. *Valituksen ja oikaisuvaatimuksen vaikutus päätöksen täytäntöönpanoon.* Pykälässä säädettäisiin, että palvelukseen määräämistä tai kutsumista koskeva päätös pannaan täytäntöön valituksesta huolimatta.

Hallintolainkäyttölain 31 §:n mukaan valituksella on päätöksen täytäntöönpanoa lykkäävä vaikutus. Pykälän 2 momentin mukaan päätös voidaan kuitenkin panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana, jos päätös on luonteeltaan sellainen, että se on pantava täytäntöön heti, tai jos päätöksen täytäntöönpanoa ei yleisen edun vuoksi voi lykätä.

Palvelukseen määräämistä koskeva päätös annetaan pääsääntöisesti niin hyvissä ajoin

ennen palveluksen aloittamista, että päätös saa lainvoiman ennen palveluksen aloittamispäivää. Jos valitus lykkäisi täytäntöönpanoa, sillä voitaisiin keinotella esimerkiksi hakemalla palvelukseen astumisajan siirtoa vähän ennen palveluksen aloittamista ja valittamalla päätöksestä, jos se olisi kielteinen. Myös poikkeusoloissa päätös on voitava panna täytäntöön valituksesta huolimatta. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan lain 37 §:n 3 momentin säännöstä.

112 §. *Valituskielto.* Pykälässä säädettäisiin valituskiellosta. Valittamalla ei saisi hakea muutosta kutsunta-asiaain keskuslautakunnan päätökseen. Lisäksi pykälässä lueteltaisiin joukko päätöksiä, jotka kuuluvat valituskiellon piiriin sen vuoksi, että ne ratkaistaisiin sotilaskäskynä.

Kutsunta-asiaain keskuslautakunnan päätös on tarkoitettu lopulliseksi, eikä siihen 1 momentin mukaan sen vuoksi saa hakea muutosta valittamalla. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan lain 38 §:n 2 momenttia.

Hallintolainkäyttölain 5 §:n mukaan päätöksellä, josta saa valittaa, tarkoitetaan toimenpidettä, jolla asia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta. Erikseen säädetään, että valitusta ei saa tehdä hallinnon sisäisestä määräyksestä, joka koskee tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista.

Sotilaskäsky voidaan rinnastaa hallintolainkäyttölaiissa tarkoitettuun virkakäskyyn, josta ei saa valittaa. Voimassa olevassa asevelvollisuuslaissa sekä asetuksessa on eräiden asioiden kohdalla todettu, että päätös annetaan sotilaskäskynä. Tällä on ollut tarkoitus samalla ilmoittaa, että kyseessä ei ole valituskelpoinen päätös.

Selvyuden vuoksi momenttiin otettaisiin luettelo lakiehdotuksessa tarkoitetuista asioista, joissa päätös tehdään sotilaskäskynä ja jotka sillä perusteella kuuluvat valituskiellon piiriin. Päätökset koskevat muun muassa koulutukseen ja palvelukseen määräämistä, koulutuksen keskeyttämistä, palvelusajan lyhentämistä, loman ajankohtaa ja loman myöntämistä, palvelustehtävistä vapauttamista ja palveluksen keskeyttämistä. Ehdotettu luettelo ei ole tyhjentävä. Muukin lakiehdotuksen tarkoittama asia voisi olla sotilaskäsky ja kuulua ehdotetun 3 momentin mukaan valituskiellon piiriin.

Sotilaskäskyä koskeva valituskielto vastaa nykyistä käytäntöä. Asiasta ei ole kuitenkaan ollut selkeätä säännöstä asevelvollisuuslaissa.

113 §. Valituskirjelmän toimittaminen viranomaiselle. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta toimittaa valituskirjelmä myös muulle taholle kuin valitusviranomaiselle.

Hallintolainkäyttölain 26 §:ssä olevan pääsäännön mukaan valituskirjelmä on toimitettava valitusajan kuluessa valitusviranomaiselle. Asevelvollisuusasiassa annettua päätöstä koskevan valituskirjelmän voi voimassa olevan lain mukaan toimittaa myös päätöksen tehneelle viranomaiselle. Kutsuntalautakunnan antamaa päätöstä koskevaa valitusta ei voi kuitenkaan toimittaa kutsuntalautakunnalle, vaan se tulee toimittaa kutsuntalautakunnan asettaneelle viranomaiselle, joka lakiehdotuksen mukaan tulisi olemaan alue-toimisto.

Nykyistä järjestelmää esitetään jatkettavaksi. Se on perusteltu muun muassa sen vuoksi, että päätöksen antanut viranomainen voi liittää asiakirjoihin oman lausuntonsa ja toimittaa asiakirjat edelleen valitusviranomaiselle. Näin voidaan nopeuttaa käsittelyä. Se on perusteltu myös varusmiespalveluksessa olevan kohdalla. Valituskirjelmän toimittaminen joukko-osastolle on yksinkertaisempaa, koska varusmies ei voi vapaasti poistua palvelupaikasta. Pykälän 1 momentin mukaan valituskirjelmän voisi siten toimittaa myös päätöksen antaneelle viranomaiselle. Kutsuntalautakunnan päätös olisi toimitettava kuitenkin aluetoimistolle, jos sitä ei lähetetä suoraan kutsunta-asiain keskuslautakunnalle.

Pykälän 2 momentin mukaan pääesikunnan, puolustushaaran esikunnan, sotilasläänin esikunnan ja aluetoimiston tulisi toimittaa valituskirjelmä kahdeksan päivän kuluessa kutsunta-asiain keskuslautakunnalle ja liittää asiakirjoihin oma lausuntonsa asiassa.

114 §. Valituksen käsitteleminen. Erityisen muutoksenhakujärjestelmän käyttämistä puoltavia seikkoja on tarve käsitellä asevelvollisuutta koskevat asiat kiireellisesti. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tästä erityistä säännöstä. Normaaliin menettelyyn kuuluu asianosaisten kuuleminen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallintolainkäyttölain 34 §:ssä säädetään lisäksi, että asian saa ratkaista asianosaista kuulematta, jos vaa-

timus jätetään tutkimatta tai hylätään heti tai jos kuuleminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Asiassa annettu päätös toimitetaan valittajalle ja tiedoksi päätöksen tehneelle viranomaiselle.

115 §. Kutsunta-asiain keskuslautakunta. Pykälässä säädettäisiin kutsunta-asiain keskuslautakunnan asettamisesta, kokoonpanosta ja päätösvaltaisuudesta.

Kutsunta-asiain keskuslautakunta olisi edelleen ylin muutoksenhakuviranomainen asevelvollisuusasioissa. Lautakunnan asettaisi valtioneuvosto neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Säännös vastaa nykyistä sääntelyä (19/1998). Eduskunnan perustuslakivaliokunta käsitteli säännöstä lausunnossaan PeVL 37/1997 vp. Pykälään tehdyin lisäyksiin perustusvaliokunta katsoi, että kutsunta-asiain keskuslautakuntaa voidaan pitää riippumattomana siten kuin hallitusmuodon 16 §:n 1 momentissa tarkoitettiin. Perustuslakivaliokunta toteaa, että perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan (HE 309/1993 vp, s. 74/I) lainkäyttöelimen riippumattomuusvaatimuksella on tarkoitettu paitsi toimielimen riippumattomuutta suhteessa toimenpanovaltaan, myös sen puolueettomuutta suhteessa asian eri osapuoliin.

116 §. Kustannusten korvaaminen. Pykälässä säädettäisiin kutsunta-asiain keskuslautakunnan puheenjohtajan, jäsenen ja sihteerin oikeudesta saada palkkio osallistumisesta lautakunnan työhön. Korvausten määrästä ja maksamisesta säädettäisiin puolustusministeriön asetuksella.

117 §. Tarkemmat säännökset. Kutsunta-asiain keskuslautakunnan kutsumisesta koolle, pöytäkirjoista ja toimituskirjojen allekirjoittamisesta voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

13 luku. Rangaistussäännökset

Asevelvollisuuslakiin sisältyy rangaistussäännöksiä, joihin sisältyy vankeusrangaistusuhka. Säännökset kuuluisivat rikoslakiin. Asia yhteytensä takia säännökset esitetään edelleen sijoitettaviksi asevelvollisuuslakiin.

118 §. Asevelvollisuudesta kieltäytyminen. Pykälässä säädettäisiin rangaistus kaikesta

ehdotetun lain tarkoittamasta palveluksesta kieltäytymisestä. Säännös vastaa voimassa olevan lain 39 §:n säännöstä.

Maanpuolustusvelvollisuudesta säädetään perustuslain 127 §:ssä. Asevelvollisuuslain mukaan isänmaan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustukseksi on jokainen Suomen mies asevelvollinen. Asevelvollinen, joka vakuuttaa uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvien vakavien omantunnonsyiden estävän häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta rauhan aikana ja määrätään siviilipalvelukseen. Asevelvollisuuden suorittamisesta ei voi ilman laissa säädettyä perustetta vapautua. Ainoastaan Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain mukaan voidaan Jehovan todistajat -nimiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat vapauttaa asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana.

Pykälän 1 momentin mukaan teon tunnusmerkistöön kuuluisi, että varusmies kieltäytyi kokonaan asevelvollisuuslaissa tarkoitetusta palveluksesta. Tunnusmerkistöön kuuluisi lisäksi, että asianomainen ei haluaisi hakeutua siviilipalvelukseen. Tunnusmerkistön täyttävä kieltäytyminen olisi mahdollinen aikaisintaan palveluksen aloittamispäivänä.

Kieltäytymisestä rangaistaisiin siten kuin siviilipalveluslain 26 §:ssä säädetään siviilipalvelusrikoksesta. Rangaistuksena olisi vankeutta aika, joka vastaa puolta asianomaisen jäljellä olevasta palvelusajasta. Jäljellä olevaksi palvelusajaksi katsottaisiin se aika, joka olisi määrätty asianomaisen siviilipalvelusajaksi, jos hänet olisi hyväksytty siviilipalvelukseen sinä päivänä, jona hänet on kotiutettu kieltäytymisen takia. Vankeusrangaistuksen enimmäispituus olisi näin ollen sama kuin siviilipalvelusrikoksesta eli 197 päivää.

Rikoksen osalta noudatettaisiin 2 momentin mukaan muutoin siviilipalveluslain 6 luvun siviilipalvelusvelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä, jollei toisin säädetä.

Koska asevelvollisuudesta kieltäytyminen on luonteeltaan sotilasrikos, sitä koskevia syyteasia käsiteltäisiin nykyiseen tapaan sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettussa järjestyksessä. Se on tarkoituksenmukaista myös

siksi, että silloin sama tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään asian siinäkin tapauksessa, että asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan teon tunnusmerkistön ei katsottaisi täyttyvän. Sotilasviranomaisen huolehtisi esitutkinnasta, toimittaisi esitutkinta-aineiston sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaisesti syyttäjälle ja kotiuttaisi varusmiehen. Jos henkilöä ei tuomittaisi asevelvollisuudesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen, sotilasviranomaisen määräisi hänet uudelleen palvelukseen.

Asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittu voitaisiin 3 momentin mukaan päästää ehdonalaiseen vapauteen siinä tapauksessa, että hän hakeutuu siviilipalvelukseen. Ehdonalaista vapautta siviilipalveluksessa voidaan perustella sillä, ettei sellaisia vakavia omantunnonsyitä, jotka estävät palveluksen puolustusvoimissa, perustellusti voida katsoa olevan kysymyksen ollessa siviilipalveluksesta.

Kun asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittu vankeusrangaistus olisi kokonaan suoritettu tai kun vankeusrangaistus olisi rauennut, asianomaista ei enää määrättäisi suorittamaan asevelvollisuutta rauhan aikana.

119 §. Poissaolo kutsunnasta. Pykälässä säädettäisiin rangaistus sille, joka ei täytä laissa säädettyjä kutsuntavelvoitteitaan tai velvoitetta tulla erilliseen tarkastukseen.

Osallistuminen kutsuntaan on asevelvolliselle kuuluva velvollisuus. Velvollisuuden täyttämisen varmistamiseksi on katsottu tarkoituksenmukaiseksi säätää seuraamus velvollisuuden rikkomisesta. Rikosnimike olisi nykyiseen tapaan poissaolo kutsunnasta.

Poissaolona kutsunnasta rangaistaisiin asevelvollinen, joka oikeudettomasti jää määräaikana saapumatta kutsuntaan tai aluetoimiston järjestämään 26 §:ssä tarkoitettuun tarkastukseen tai joka poistuisi tilaisuudesta ilman lupaa ennen kuin hänen asiansa on käsitelty.

Poissaolosta kutsunnasta tuomittaisiin sakkoon.

120 §. Poissaolo kutsunnasta liikekannalleanon aikana. Pykälässä säädettäisiin 119 §:ssä tarkoitettua poissaolosta kutsunnassa liikekannalleanon aikana. Rangaistus olisi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Voimassa olevan lain 40 §:n 1 momentin mukaan poissaolosta kutsunnasta voidaan tuomita sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Säännös ehdotetaan jätettäväksi perustekomuotoon (119 §) ja törkeään tekemuotoon (120 §). Ehdotettu seuraamus vastaa siten voimassa olevaa sääntelyä.

121 §. Tottelemattomuus kutsunnassa. Pykälässä säädettäisiin tottelemattomuudesta kutsunnassa. Velvollisuus tulla kutsuntaan tai aluetoimiston määräämään tarkastukseen perustuu lakiin. Sen lisäksi, että asevelvollisella on velvollisuus tulla kyseiseen tilaisuuteen, hänen tulee myös toimia siellä sotilasviranomaisen antamien määräysten mukaan. Pykälään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan kyseisten velvoitteiden vastainen menettely olisi rangaistavaa. Kutsunnassa asevelvollinen ei ole vielä sotilasrangaistussäännösten alainen.

Rikosnimike olisi tottelemattomuus kutsunnassa. Rangaistavaa olisi kutsuntaviranomaisen kutsunnassa antaman määräyksen tai sotilasviranomaisen aluetoimiston järjestämässä tarkastuksessa antaman määräyksen täyttämättä jättäminen.

Tottelemattomuudesta kutsunnassa tuomittaisiin sakkoon.

Säännös vastaa voimassa olevan lain 40 §:n 2 momentin säännöstä.

122 §. Asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttäminen. Pykälässä säädettäisiin rangaistus teosta, joihin asevelvollinen on ryhtynyt vapautuakseen asevelvollisuuden suorittamisesta tai saadakseen siitä helpotusta. Rikosnimikkeenä olisi asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttäminen.

Asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttämisenä rangaistavaa olisi itsensä vioittaminen tai oman terveyden vahingoittaminen tai sen yritys sekä valheellisen tiedon esittäminen tarkoituksena vapautua tai saada helpotus asevelvollisuuden suorittamisesta.

Asevelvollisuuden välttämisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistusta.

Ehdotettu teonkuvaus vastaa voimassa olevan asevelvollisuuslain 41 §:n säännöstä kuitenkin niin, että rangaistusasteikkoa on lievennetty. Voimassa olevan lain mukaan ran-

gaistus on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.

123 §. Asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttäminen liikekannallepanon aikana. Pykälässä säädettäisiin rangaistus asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttämistä liikekannallepanon aikana.

Asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttämisen tekisi törkeäksi se, että teko tehtäisiin liikekannallepanon aikana tarkoituksena pysyvästi tai pitkän aikaa karttaa asevelvollisuuden suorittamista. Rangaistusasteikoksi ehdotetaan enintään kahden vuoden vankeusrangaistusta.

Säännös eroaa voimassa olevan asevelvollisuuslain 41 §:n rangaistussäännöksestä niin, että käsite sota-aika on korvattu käsitteellä liikekannallepanon aika. Lisäksi rangaistusasteikkoa on lievennetty. Voimassa olevan lain mukaan rangaistus on neljä vuotta vankeutta.

124 §. Tiedonantovelvollisuuden rikkominen. Pykälässä säädettäisiin 95 §:ssä tarkoitettun tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta. Rikosnimike olisi tiedonantovelvollisuuden rikkominen.

Varusmiespalveluksen, kertausharjoituksen ja ylimääräisen harjoituksen tarkoituksena on kouluttaa puolustusvoimien sodanajan joukkoihin sijoitettavaa henkilöstöä sekä ylläpitää koulutuksen tarkoituksenmukaisilla järjestelyillä sotilaallinen perusvalmius ja kyky kohottaa valmiutta tarpeen vaatiessa. Reserviläisen palvelus 79 §:ssä tarkoitetuissa onnettomuustilanteissa sekä liikekannallepanon toteuttaminen edellyttävät, että puolustusvoimien joukkoihin sijoitetulle henkilöstölle voidaan toimittaa palvelukseen astumismääräys viivytyksettä. Näiden seikkojen vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että puolustusvoimilla on ajantasaiset tiedot kaikista asevelvollisista, heidän olinpaikoistaan sekä asioista, joilla on vaikutusta heidän sodanajan joukkoihin sijoittelunsa kannalta.

Ehdotettun 95 §:n mukaan asevelvollisen tulee huolehtia siitä, että hänen asuinpaikkansa, osoitteensa ja muut yhteystietonsa sekä palveluskelpoisuuteensa vaikuttavat asiat ovat sotilasviranomaisen tiedossa. Edellä tarkoitettun tiedonantovelvollisuuden lisäksi asevelvollisen on annettava viranomaiselle tietoja myös tämän niitä tiedustellessa ja vastattava määräajassa tämän kyselyyn.

Jotta voitaisiin varmistaa, että sotilasviranomainen saa asevelvollisuuden kannalta merkityksellisiä tietoja myös asevelvolliselta itseltään, mikä useassa tapauksessa on paras tiedonhankintakeino, velvollisuudesta on edelleen katsottu tarpeelliseksi säätää erikseen. Velvollisuuden tehostamiseksi pykälään esitetään säännöstä, jonka mukaan velvollisuuden rikkomisesta voidaan rangaista. Rangaistus olisi sakkoa.

Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan asevelvollisuuslain 41 a §:n säännöstä.

14 luku. Erinäiset säännökset

125 §. Tarkastukseen ja palvelukseen noutaminen. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisen tuomisesta kutsuntaan, aluetoimiston määräämään tarkastukseen tai palvelukseen.

Kutsuntatilaisuuteen on perinteisesti osallistunut poliisimiehiä, jotka ovat valvoneet järjestystä ja antaneet tarvittavaa virka-apua. Poliisit ovat muun muassa noutaneet kutsuntaan sieltä ilman laillista syytä pois jääneitä asevelvollisia. Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan säännöstä mahdollisuudesta noutaa asevelvollinen kutsuntaan, aluetoimiston määräämään tarkastukseen tai palvelukseen. Poliisi noutaisi asevelvollisen aluetoimiston virkamiehen pyynnöstä.

126 §. Tiedoksianto ulkomailla asuvalle ja muu tiedonkulku. Pykälässä säädettäisiin asevelvollisuusasioiden tiedoksiannosta ulkomailla asuville sekä ulkomailla asuvan ja sotilasviranomaisen välisestä tiedonkulusta.

Asevelvollisuutta koskevien hallintoasioiden käsittelyyn sovelletaan hallintolakia, jonka mukaisesti määräytyy muun muassa päätöksen antaminen tiedoksi. Asevelvollisuusasioissa erityisenä piirteenä on ollut, että ulkomailla asuva asevelvollinen voi hoitaa asevelvollisuuteen liittyviä asioita Suomen edustuston kautta. Tämä koskee myös asevelvolliselle annettavia tiedoksiantoja. Käytäntö on tarkoituksenmukaista edelleen säilyttää.

127 §. Kutsunnat Ahvenanmaan maakunnassa. Myös Ahvenanmaalla asuu henkilöitä, jotka ovat velvollisia osallistumaan kutsuntaan. Koska lukumäärät ovat pieniä, maakunnassa on noudatettu menettelyä, jossa kutsunnat järjestetään Maarianhaminassa ja

kaupunginhallituksen valitsema henkilö edustaa kutsuntalautakunnassa maakunnan kaikkia kuntia. Sama henkilö on siten toimivaltainen käsittelemään maakunnan kaikkia asevelvollisia koskevia asioita. Nykyisin asiasta säädetään asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen 105 §:ssä.

Maakunnan osalta omaksuttu käytäntö on osoittautunut toimivaksi. Pykälässä säädettäisiin sanotusta menettelystä, joka merkitsee poikkeusta ehdotetun lain 19 ja 22 §:n säännöksistä.

128 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen.

Ehdotetulla lailla kumottaisiin asevelvollisuuslaki (452/1950) ja asevelvolliselle muulta kuin vakinaisen väen palvelusajalta suoritettavasta palkkauksesta annettu laki (294/1953).

129 §. Siirtymäsäännös. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olevan lain aseettoman palvelusaikaa koskevien säännösten soveltamisesta edelleen niihin aseettomina palveleviin, jotka ovat palveluksessa uuden lain tullessa voimaan.

Ehdotetun lain mukaan asevelvollista ei enää vapautettaisi kokonaan asevelvollisuuden suorittamisesta esimerkiksi terveydellisillä syillä, vaan vapauttaminen koskisi vain rauhan aikaa. Pykälän 2 momentin mukaan asevelvollisuuden suorittamisesta voimassa olevan lain nojalla kokonaan vapautettuun sovellettaisiin ehdotetun lain 87 §:ää. Pykälä koskee palveluksesta rauhan aikana vapautettua kutsumista palvelukseen.

Pykälän 3 momentin mukaan ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olevan lain nojalla annetut päätökset palveluksen aloittamisesta tai sen lykkäämisestä jäisivät edelleen voimaan.

Ohjesäännöt ja muut määräykset jäisivät 4 momentin mukaan voimaan kunnes ne on uusittu, enintään kuitenkin kahden vuoden ajaksi lain voimaantulosta. Edellytyksenä olisi kuitenkin, etteivät ohjesäännöt ole ristiriidassa ehdotetun lain kanssa.

Muuhun lainsäädäntöön sisältyy lukuisia viittauksia asevelvollisuuslakiin (452/1950). Pykälän 5 momentin mukaan viittaukset tarkoittavat ehdotettua lakia.

1.2 Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta

8 §. *Sitoumus koulutukseen tai palvelukseen saapumisesta.* Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 8 §:n 3 momentissa oleva viittaus nykyiseen asevelvollisuuslakiin tarkistettaisiin viittaukseksi ehdotettuun lakiin.

32 §. *Rekisterin tietosisältö ja tietolähteet.* Pykälä koskee pääesikunnan pitämän kriisinhallintahenkilöstörekisterin tietosisältöä ja tietolähteitä. Pykälän 3 momentissa oleva viittaus nykyisen asevelvollisuuslain 42 c §:n 1 momenttiin tarkistettaisiin viittaukseksi ehdotetun lain 96 §:n 1 momenttiin. Nykyisiä tietolähteitä tarkoittava ilmaus poliisi-, väestökirja- ja vankilaviranomaiset sekä virallinen syyttäjä muutettaisiin tarkoittamaan väestökirja-, poliisi- ja vankeinhoitoviranomaisia sekä oikeushallinnon tietojärjestelmiä ehdotetussa laissa käytetyn käsitteistön mukaisesti.

33 §. *Tietojen luovuttaminen, säilytysaika ja muu käsittely.* Pykälä koskee kriisinhallintahenkilöstörekisterissä olevien tietojen luovuttamista, säilytysaikaa ja muuta käsittelyä. Siltä osin kuin pykälässä ei asiasta säädetä, siinä viitataan nykyisen asevelvollisuuslain 42 d §:ään ja henkilötietolakiin.

Asevelvollisuuslain 42 d §:ssä viitataan tietojen salassapidon osalta julkisuuslakiin. Lisäksi rekisteröityä koskevat tunnistetiedot säädetään salassa pidettäviksi. Ehdotettuun asevelvollisuuslakiin ei enää sisältyisi sääntelyä tunnistetietojen salassapidosta, vaan asevelvollisrekisterin tietojen julkisuus määräytyisi yleisten asiaa koskevien säännösten mukaan. Tämän vuoksi pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että tietojen käsittelyyn sovelletaan muilta osin henkilötietolakia ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia.

1.3 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta

18 §. *Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen järjestämät vapaaehtoiset harjoitukset.* Vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 §:ssä oleva viittaus asevelvollisuuslakiin (452/1950) ehdotetaan tarkistettavaksi

viittaukseksi ehdotettuun asevelvollisuuslakiin.

39 §. *Rekisteröiminen asevelvollisrekisteriin.* Lain 39 §:ssä oleva rekisteröimistä asevelvollisrekisteriin tarkoittava viittaus nykyisen asevelvollisuuslain 9 a lukuun ehdotetaan tarkistettavaksi viittaukseksi ehdotetun asevelvollisuuslain 10 lukuun.

1.4 Rikoslaki

45 luku. Sotilasrikoksista

Soveltamisala

27 §. *Sotilaat.* Pykälään sisältyy rikoslain 45 luvussa tarkoitettujen sotilaan määritelmä. Pykälän 1 momentin 2 kohtaan ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan luvussa tarkoitetuksi sotilaaksi katsottaisiin myös ehdotetun asevelvollisuuslain 79 §:ssä tarkoitettu palveluksessa oleva. Lisäys on tarpeen, koska kyseinen reserviläisen palvelus suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa ei olisi maanpuolustusvelvollisuuteen kuuluvaa palvelusta. Palvelukseen sovellettaisiin kuitenkin asevelvollisuuslaisia tarkoitettuja palvelusta koskevia säännöksiä.

1.5 Sotilasoikeudenkäyntilaki

2 §. Sotilasoikeudenkäyntilain 2 § koskee sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltäviä asioita. Pykälän 2 momentin luettelossa oleva viittaus nykyisen asevelvollisuuslain 39 §:ään ehdotetaan tarkistettavaksi viittaukseksi ehdotetun lain 118 §:ään. Kyseinen rangaistussäännös koskee asevelvollisuudesta kieltäytymistä.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotus asevelvollisuuslaiksi sisältää useita asetuksenantovaltuuksia. Useimmiten asetuksella säädettäisiin tarkemmin noudatettava menettelystä tai teknisluonteisista yksityiskohdista. Asetuksella saatettaisiin myös rajoittaa lain tiettyjen säännösten soveltamista poikkeuksellisissa oloissa. Tämä johtuu siitä, että mahdollisten poikkeusolojen vaiku-

tuksia ei pystytä ennakolta arvioimaan täsmällisesti.

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan asetuksen antaa valtioneuvosto, jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty. Perustuslakiuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan lähtökohtana tulee olla, että valtioneuvoston yleisistunto antaa asetukset laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeistä asioista sekä niistä muista asioista, joiden merkitys sitä vaatii. Ministeriölle voitaisiin osoittaa asetuksenantovaltaa teknisluonteisemmissa sekä yhteiskunnalliselta ja poliittiselta merkitykseltään vähäisemmissä asioissa (HE 1/1998 vp).

Esityksen sisältyvässä lakiehdotuksessa asetuksen antaja olisi yleensä valtioneuvosto. Kuitenkin lakiehdotuksen 24 §:n 2 momentissa, 28 §:n 3 momentissa, 100 §:n 2 momentissa, 101 §:n 3 momentissa, 102 §:n 4 momentissa, 103 §:n 4 momentissa, 104 §:n 3 momentissa ja 116 §:n 2 momentissa asetuksen antajaksi ehdotettaisiin puolustusministeriötä. Nämä asetuksenantovaltuudet koskevat verraten teknisluonteisia asioita.

Perustuslain 80 §:n 2 momentin mukaan myös muu viranomainen kuin ministeriö voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määräytyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Valtuuden tulee lisäksi olla soveltamisaltaan täsmällisesti rajattu.

Pääesikunta voisi lakiehdotuksen 11 §:n mukaan antaa tarkempia määräyksiä palveluskelpoisuuden määrittämisen lääketieteellisistä perusteista sekä ominaisuuksista, joita edellytetään yksittäisessä palvelustehtävässä. Pääesikunta voisi 25 §:n mukaan antaa valtioneuvoston asetusta tarkentavia määräyksiä kutsuntojen ja 14 §:ssä tarkoitetun terveydentilaa koskevan kyselyn ja ennakkoterveystarastuksen toimittamisesta. Lakiehdotuksen 29 §:n 2 momentin mukaan pääesikunta ja puolustushaaraesikunta voisivat antaa määräyksiä, jotka koskevat erikoiskoulutukseen hakeutuvan annettavia tietoja, tältä vaadittavia ominaisuuksia sekä erikoiskoulutukseen hyväksymisen perusteita. Pääesikunta voisi antaa vastaavia määräyksiä myös 61 §:n 2 momentin mukaan. Lakiehdotuksen 42 §:n 4

momentin mukaan pääesikunta voisi antaa tarkempia määräyksiä varusmiestoimikunnan toiminnan järjestelyistä, 45 §:n 2 momentin mukaan kuntoisuusloman myöntämisen perusteista, 47 §:n 2 momentin mukaan säännöksessä mainittujen sotilasviranomaisten toimivallan jakautumisesta loma-asiaa käsiteltäessä, 59 §:n 2 momentin mukaan toimivallan määräytymisestä annettaessa asevelvolliselle lupa poistua palveluspaikasta, 89 §:n 2 momentin mukaan hakemusmenettelystä, joka koskee palvelukseen kutsumatta jättämistä yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi sekä 100 §:n 3 momentin mukaan asevelvollisen ylläpidosta.

3 Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Uudistuksen keskeisenä tarkoituksena on saattaa asevelvollisuutta koskeva keskeinen lainsäädäntö vastaamaan perustuslaissa asetettuja vaatimuksia.

Maanpuolustusvelvollisuus perustuu Suomen perustuslain 127 §:n säännökseen. Sen 1 momentin mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Ehdotettu asevelvollisuuslaki on maanpuolustusvelvollisuuden käytännön toteuttamista koskeva keskeinen säädös.

Perustuslain 127 §:n 2 momentin mukaan oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla. Ehdotettu asevelvollisuuslaki koskee säännöstä siltä osin kuin kysymys on aseetonta palvelusta koskevista säännöksistä. Keskeinen säädös, joka koskee sotilaallisesta maanpuolustuksesta vakaumuksen perusteella vapautetun palvelusta, on siviilipalveluslaki.

Perustuslain 127 § on maanpuolustusvelvollisuutta koskeva perussäännös, joka konkretisoidaan muun muassa ehdotetulla asevelvollisuuslailla, kuten edellä todetaan. Perustuslain 127 §:ssä ei ole valtuutusta säätää eri-

tyisiä sotilaita koskevia rajoituksia. Asevelvollisuuteen liittyvät rajoitukset on siten tarkasteltava kunkin asian osalta erikseen ottaen huomioon perustuslaissa säädetyt yleiset edellytykset perusoikeuksien rajoittamiselle sekä yksittäistä perusoikeutta koskevat erityiset edellytykset.

Esityksessä ehdotetaan, että säädöstasoa nostetaan ja asevelvollisten oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään kattavasti lain tasolla. Verrattuna nykyiseen sääntelyyn esityksessä ei ehdoteta uusia rajoituksia asevelvollisten oikeuksiin vaan pääsääntöisesti asetettaisiin nykyistä sääntelyä tiukempia vaatimuksia asevelvollisten perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään (PeVM 25/1994 vp s. 4—5) katsonut, että perusoikeuksien rajoituksille tulee muun muassa olla hyväksyttävä peruste, niiden tulee olla välttämättömiä hyväksytyin tarkoituksin saavuttamiseksi sekä riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Lakiehdotuksessa on säännöksiä, joilla rajoitetaan asevelvollisten perusoikeuksia. Rajoitukset koskevat pääosin yhdenvertaisuutta, liikkumisvapautta, yksityiselämän suojaa, henkilökohtaista koskemattomuutta, elinkeinonvapautta ja oikeusturvaa. Ehdotetussa laissa ei ole kuitenkaan säännöksiä, joilla puututaisiin perusoikeuksien ytimeen.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 10/1998 vp s. 7) katsonut, että perusoikeuksia koskevan sääntelyn tulee olla sillä tavoin tarkkarajaisia, että lain säännöksestä selviää muun muassa, kuka voi käyttää perusoikeuksien kannalta merkityksellistä toimivaltaa. Ehdotetussa laissa on yleinen säännös toimi- ja päätösvallasta asevelvollisuutta koskevista asioista päätettäessä. Lisäksi laissa on toimivaltaa koskevia yksittäisiä säännöksiä siltä osin kuin toimivalta ei määrydy yleissäännöksen mukaan.

Seuraavassa esityksen suhdetta perustuslain säännöksiin tarkastellaan yksityiskohtaisemmin.

Yhdenvertaisuus

Perustuslain 127 §:ssä maanpuolustus vahvistetaan jokaisen Suomen kansalaisen velvollisuudeksi. Maanpuolustus perustuu Suomessa yleiseen asevelvollisuuteen. Maanpuo-

lustusvelvollisuuden sisältöä ei kuitenkaan määritellä säännöksessä tarkemmin. Hallituksen esityksen esitöiden (HE 1/1998 vp.) mukaan se kattaa sotilaallisen maanpuolustuksen lisäksi muutkin isänmaan puolustamisen ja siinä avustamisen tavat.

Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella. Ehdotettu asevelvollisuuslaki koskee ainoastaan miespuolisia kansalaisia. Naisille vastaavaa velvollisuutta ei ehdoteta säädettäväksi. Nainen voi kuitenkin vapaaehtoisesti hakeutua asepalvelukseen, jolloin hän laissa säädetyin ajan palveltuun tulee asevelvollisen asemaan (naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain 1, 4 ja 5 §).

Ehdotettu laki mahdollistaa poikkeuksia myös miesten asepalveluksen osalta. Puuttuvan palveluskelpoisuuden vuoksi asevelvollinen voitaisiin terveydellisillä perusteilla vapauttaa palveluksesta rauhan aikana (10 §). Vapautusperusteena sodan ajan palveluksesta voi lisäksi olla asevelvollisen tehtävä siviilissä (89§). Asevelvollisuuden konkretisoitumisen palvelusvelvollisuudeksi on lisäksi rajattu iän perusteella siten, että tiettyä ikää nuoremmat ja vanhemmat miehet eivät ole palvelusvelvollisia (2 §). Maanpuolustusvelvollisuus ei siten kohdistu kaikkiin kansalaisiin samanlaisena. Poikkeuksiin on kuitenkin hyväksyttävä peruste.

Vapautus varusmiespalveluksesta voitaisiin myöntää myös sillä perusteella, että asianomaisella on Suomen kansalaisuuden lisäksi myös toisen valtion kansalaisuus. Perusteena olisi asianomaisen pitkään jatkunut asuminen Suomen ulkopuolella ja se, että hänen pääasialliset henkilökohtaiset siteensä olisivat muualle kuin Suomeen.

Asevelvollisuuslaissa ehdotetut 180, 270 ja 362 päivän palvelusajat merkitsevät myös erilaista räsitusta asevelvollisille. Palvelusaikojen pituus määritetään puolustusvoimien koulutuksellisten ja toiminnallisten tavoitteiden perusteella mahdollisimman tehokkaan maanpuolustusvalmiuden aikaansaamiseksi käytettävissä olevilla voimavoimilla. Tehtäviin valitaan asevelvollisen soveltavuuden ja taitojen perusteella. Tämän vuoksi eripituisten palvelusaikojenkaan ei

voida katsoa saattavan kansalaisia eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta.

Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Asevelvollisuuslaissa tarkoitettu palvelus tapahtuu puolustusvoimissa, joka on sotilaallisesti järjestetty. Sotilaalliseen koulutukseen kuuluu sotilasesimiehen antamien käskyjen noudattaminen (57 §).

Asevelvollisuuslaissa tarkoitettua palvelusta suorittava on velvollinen palvelemaan hänelle osoitetussa palveluspaikassa. Palvelus on ympärivuorokautista, joten asevelvollinen viettää palveluspaikassa myös lepo- ja vapaa-aikaa. Palvelus rajoittaa siten asevelvollisen liikkumisvapautta. Jos palvelusta ei ole viikonlopun aikana, varusmies voi pääsääntöisesti poistua palveluspaikasta loma-suunnitelman mukaan. Käytännössä viikonloppuvapaita on kuukaudessa kaksi tai kolme. Lisäksi varusmiehellä on oikeus saada tietty määrä vapaita arkipäiviä henkilökohtaisten asioiden hoitamista varten. Liikkumisvapautteen kohdistuvat rajoitukset ovat palveluksen järjestämisen kannalta välttämättömiä ja perusteltuja.

Ehdotetun lain 66 §:n mukaan voidaan antaa määräyksiä varusmiespalveluksessa olevan asevelvollisen ulkoasusta. Varusmiehenä palvelevan ulkoasua koskevat määräykset perustuvat sotilaspalveluksen luonteeseen, johon liittyy välttämättömiä vapaudenrajoituksia. Ehdotetun säännöksen mukaan ulkoasua koskevia määräyksiä voidaan antaa vain siltä osin kuin sotilaallinen yhdenmukaisuus taikka palvelusturvallisuus niitä edellyttävät. Määräysten tulee olla objektiivisesti perusteltavissa. Perusteet, joilla asevelvollisen ulkoasusta voitaisiin määrätä, ovat perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja suhteellisuusvaatimuksen mukaisia.

Ehdotettuun lakiin sisältyy säännös asevelvollisen velvollisuudesta osallistua palveluskelpoisuuden tarkastukseen, johon kuuluu myös lääkärintarkastus (14, 63 §). Lisäksi voitaisiin tehdä soveltuvuuskokeita (17, 29, 64 §). Ehdotetut säännökset ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Tarkastuksen ja soveltu-

vuuskokeen arvion tekisi lääkintähuollon ammattihenkilö. Ehdotetut säännökset ovat välttämättömiä palvelusturvallisuuden kannalta.

Palveluksessa olevan tulisi alistua myös huumausaineen käyttämisestä selvittävään kokeeseen (65 §). Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on vähentää huumausaineiden käytöstä aiheutuvia riskejä puolustusvoimien toiminnoissa. Huumausaineen käyttö on rikoslain mukaan rangaistavaa. Sääntelyn tavoitteet liittyvät perustuslain 7 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä omaisuuden suojaan. Sääntelyä voidaan pitää hyväksyttävän tarpeen vaatimana.

Ehdotetun lain 79 §:n mukaan asevelvollinen voitaisiin määrätä myös sellaiseen puolustusvoimille laissa säädettyyn tehtävään, jossa kysymys ei ole maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä. Kyseiset tehtävät liittyvät virka-apuun ja pelastustehtäviin. Suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa avustustehtäviin voitaisiin määrätä myös reservissä olevia, jos se katsottaisiin ehdottoman välttämättömäksi. Palvelukseen määrääminen rajoittaisi henkilökohtaista vapautta.

Perustuslaissa ei ole erityistä pakkotyön kieltoa. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp, s. 46) mukaan orjuuden ja pakkotyön sinänsä yksiselitteisesti voimassa olevat kiellot seuraavat riidattomasti jo oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen koskevasta yleissäännöksestä. Samalla todetaan, ettei pakkotyön kiello merkitse kaikenlaisten työ- tai palvelusvelvollisuuksien kieltämistä.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukaan kiellettyinä pakkotyönä tai pakollisena työnä ei tarkoiteta esimerkiksi sellaista palvelusta, jota vaaditaan, kun vaara tai onnettomuus uhkaa yhteiskunnan olemassaoloa tai hyvinvointia eikä yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin kuuluvaa työtä tai palvelusta. Myös KP-sopimuksen orjuuden ja pakkotyön kieltoa koskevassa 8 artiklassa suljetaan pakkotyön käsitteen ulkopuolelle lähes samansisältöiset työn tai palveluksen muodot.

Lakiehdotuksen 79 §:ssä tarkoitettua, valmiuslain työ- ja väestönsuojeluvollisuuden rinnastettavissa olevan palveluksen voi katsoa kuuluvan ihmisoikeussopimuksissa hyväksytyihin palvelusvollisuuksiin. Vapauden rajoittaminen on perusteltua, jos muiden kansalaisten ja yhteiskunnan avun tarpeen katsottaisiin sitä vaativan.

Yksityisyyden suoja, julkisuusperiaate

Asevelvollisrekisteriin ehdotetut henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset liittyvät toisaalta yksityisyyden suojaan toisaalta julkisuusperiaatteeseen. Lisäksi asiaan vaikuttaa yhteiskunnan tiedontarve.

Henkilötietojen suojasta säädetään perustuslain 10 §:n mukaan tarkemmin lailla. Asiaa koskeva keskeinen laki on henkilötietolaki. Henkilötietolain säännökset soveltuvat myös asevelvollisrekisteriin. Lisäksi lakiehdotuksessa säädettäisiin tarkemmin asevelvollisrekisterin käyttötarkoituksesta, tietosivallisuudesta, tietojen keräämisestä, luovuttamisesta ja tietojen poistamisesta. Asevelvollisrekisteriin sisältyy myös arkaluontoista tietoa, joka on välttämätöntä erityisesti palveluksen järjestämisen ja palvelusturvallisuuden kannalta.

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, jollei tietojen saantia niistä ole välttämättömistä syistä lailla erikseen rajoitettu. Asevelvollisrekisterin tietojen julkisuus määräytyisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan. Keskeiset perusteet, jotka rajoittaisivat tiedonsaantia asevelvollisrekisteristä, ovat yksilön suojaaminen ja maanpuolustuksen etu.

Elinkeinovapaus

Jokaisella on perustuslain 18 §:n mukaan oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Asevelvollisuuslaissa tarkoitettu palvelus rajoittaa ammatin ja elinkeinon harjoittamista. Ehdotettua lain 43 §:n mukaan varusmiespalveluksessa oleva ei saisi harjoittaa elinkeinoa tai ammattia tai ottaa toimittamiseen kunnallista tai muuta julkista tehtävää ilman joukko-osaston komentajan antamaa lupaa, jos

toiminta edellyttää muun kuin vapaa-ajan käyttämistä tai muutoin voisi haitata palvelustehtävien asianmukaista hoitamista. Lähtökohtana on, että maanpuolustusvöllisyyden täyttäminen voi rajoittaa elinkeinovapautta perusoikeutena.

Rajoitusten haitallisen vaikutuksen lieventämiseksi lakiin ehdotetaan säännöksiä, joiden mukaan asevelvollinen voisi hakea varusmiespalveluksen aloittamisen siirtämistä myöhemmäksi muun muassa ammattiin valmistumisen, taloudellisten asioiden järjestämisen tai muun henkilökohtaisen syyn perusteella (31 §). Kertausharjoituksesta voisi hakea vapautusta muun muassa ammatin tai elinkeinon harjoittamiseen liittyvien syiden vuoksi (34 §). Varusmiespalveluksen aikana voidaan myöntää lomaa pakottavasta henkilökohtaisesta syystä enintään 180 päivää (46 §). Lisäksi joukko-osaston komentajan luvalla olisi mahdollista käyttää omaan ammattiin tai elinkeinon harjoittamiseen liittyvään asiaan palvelusajaa, joskin mahdollisuus on tarkoitettu poikkeukselliseksi järjestelyksi (43 §).

Palvelus ulkomailla

Maanpuolustusvöllisyyden on katsottu tarkoittavan lähtökohtaisesti Suomen alueella tapahtuvaan toimintaan osallistumista. Ehdotettuun asevelvollisuuslain 62 §:ään sisältyy säännös palveluksesta ulkomailla. Asevelvollisen kouluttaminen ulkomailla perustuisi pääasiassa vapaaehtoisuuteen. Palvelusvöllisyyden perusteella asevelvollinen voitaisiin määrätä koulutukseen ulkomaille vain silloin, kun kyseessä on lyhytaikainen koulutus. Perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 18/1995 vp. ja 37/1997 vp. katsonut, että lyhytaikainen ja asevelvollisen vapaaehtoisuuteen perustuva ulkomailla tapahtuva palvelus ei ollut ristiriidassa silloisen hallitusmuodon 75 §:ssä säädetyn maanpuolustusvöllisyyden kanssa.

Perustuslakivaliokunta on käsitellyt asiaa myös launnonssaan PeVL 54/2005 vp. Valiokunta viittasi kahteen edellä mainittuun aiempaan launnonsa ja esitti kantanaan asevelvollisen ulkomaanpalvelusta koskevista säännöksistä, joka vastaa sisällöltään ehdotettua 62 §:n säännöstä. Valiokunta totesi, että ehdotus ei valiokunnan aiemman käytän-

nön valossa muodostu ongelmalliseksi perustuslain 127 §:n 1 momentin asevelvollisuus-sääntelyn tai perustuslain 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden näkökulmasta.

Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsitteilyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Puolustusvoimissa käsitellään tavallisten hallintoasioiden lisäksi niin sanottuja sotilaskäskyasioita. Sotilaskäskyasiat liittyvät muun muassa sotilaalliseen järjestykseen, koulutukseen ja palkitsemiseen.

Hallintolakia ei sen 4 §:n mukaan sovelleta lainkäyttöön, esitutkintaan, poliisitutkintaan eikä ulosottoon. Lakia ei sovelleta myöskään sotilaskäskyihin eikä muihin tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista koskeviin hallinnon sisäisiin määräyksiin. Hallintoasiassa tehdyn päätöksen valituskelpoisuudesta säädetään hallintolainkäyttölaissa. Lain 5 §:n 2 momentin mukaan valitusta ei saa tehdä hallinnon sisäisestä määräyksestä, joka koskee tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista.

Sotilaskäskyt rinnastuvat virkakäskyyn ja siten niihin ei voi hakea muutosta valittamalla. Lakiin sisältyisi luettelo keskeisistä sotilaskäskynä ratkaistavista asioista.

Lakiehdotuksen 30 §:n mukaan palvelukseen astumista koskeva määräys voitaisiin peruuttaa ja antaa uusi määräys asianomaista kuulematta, jos uuden määräyksen antamisen syynä olisi se, että palvelusta ei voitaisi järjestää alkuperäisen suunnitelman mukaan esimerkiksi puolustusvoimien joukko-osaston lakkauttamisen tai muun vastaavan syyn takia. Kuulemisvaatimuksesta olisi tarkoituksenmukaista luopua, koska kuulemisella ei olisi vaikutusta asiaan ja se olisi siten tarpeetonta.

Perusoikeudet poikkeusoloissa

Perustuslain 23 §:ssä mahdollistetaan tilapäisten poikkeusten säätäminen perusoikeuksista lailla. Poikkeusten tulee olla välttämättömiä Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen tai vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana ja lisäksi Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia.

Perustuslain 23 §:ssä mahdollistetun poikkeamisen yhtenä edellytyksenä on poikkeuksien tilapäisyys. Perustuslakivaliokunta on arvioinut valmiuslain toimivaltuussäännöksiä perusoikeuspoikkeuksien tilapäisyyden kannalta lausunnossaan (PeVL 1/2000). Perustuslakivaliokunta katsoi, että valmiuslain perustuslakuosioita voidaan pitää perustuslain 23 §:n edellyttämien tavoitilapäisinä, kun poikkeukset tulevat käyttöön vain poikkeusoloissa ja ne otetaan käyttöön erikseen asetuksella, joka on määräaikainen. Lisäksi asetus tai asetuksen kohta on kumottava, kun poikkeusolo ei enää ole käsillä tai toimivaltuuden käyttämiselle ei ole enää edellytyksiä.

Lakiehdotuksen 90 §:n mukaan poikkeuksia voitaisiin säätää valmiuslain 3 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana muun muassa varusmiespalvelusajasta, päätöksen tiedoksi antamista koskevista määräajoista koulutukseen määrättäessä, loman ja vapaan pituudesta ja myöntämisen perusteista ja eräiden taloudellisten etuisuuksien maksamisen perusteista. Poikkeukset saattavat olla välttämättömiä ja perusteltuja poikkeuksellisissa tilanteissa kuten ylimääräisen harjoituksen aikana ja liikekannallepanon aikana.

Tehtävät kunnalle

Perustuslain 121 §:n 2 momentin mukaan kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla. Lakiehdotuksen 22 §:ssä kunnalle säädettäisiin eräitä kutsuntaan liittyviä tehtäviä. Ehdotettu sääntely vastaa nykyisiä säännöksiä ja käytäntöä.

Yhteenveto

Ehdotettu laki tarkoittaa voimassa olevan, asevelvollisten oikeuksien ja velvollisuuksiin nykyisen sääntelyn täsmentämistä ja ase-
tuksen tasoisen sääntelyn nostamista täsmäl-
lisesti säädeltyinä lain tasolle. Lakiehdotusta
valmisteltaessa on pyritty huolehtimaan sään-
telyn vastaavuudesta ihmisoikeussopimuk-
siin. Lain ei voida katsoa rajoittavan perus-
tuslain 2 luvussa säädettyjä perusoikeuksia
laajemmin kuin sääntelyn perusteena olevien

yhteiskunnallisesti tärkeiden tavoitteiden
saavuttamiseksi on välttämätöntä.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiesitys
voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjär-
jestyksessä. Koska asia voi kuitenkin olla tul-
kinnanvarainen, olisi suotavaa, että säätämis-
järjestyksestä hankittaisiin perustuslakivalio-
kunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Edus-
kunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Asevelvollisuuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä asevelvollisena puolustusvoimissa.

Tässä laissa säädetään lisäksi:

1) asevelvollisen määräämisestä virka-apu- ja pelastustehtäviin sekä muihin puolustusvoimille laissa säädettyihin tehtäviin;

2) poikkeusolojen tehtäviin sijoitettavan sellaisen henkilön henkilötietojen käsittelystä ja rekisteröinnistä, joka ei ole asevelvollinen.

2 §

Asevelvollisuus

Jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta, jollei jäljempänä toisin säädetä.

Asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen.

Asevelvollinen on palveluksessa taikka kuuluu reserviin tai varareserviin.

3 §

Muu lainsäädäntö ja kansainväliset velvoitteet

Asevelvollisuuden suorittamisesta rajavartiolaitoksessa säädetään rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa (577/2005) ja rajavartiolaitaissa (578/2005).

Vapautuksesta sotilaalliseen maanpuolustukseen osallistumisesta vakaumuksen perusteella säädetään siviilipalveluslaissa (1723/1991) ja Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa laissa (645/1985).

Asevelvollisuuden suorittamisen sijasta suoritettavasta palveluksesta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 12 §:ssä

Asevelvollisuuden suorittamisesta on lisäksi voimassa, mitä siitä Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään.

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta säädetään naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) ja vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (556/2007).

2 luku

Viranomaiset

4 §

Puolustusministeriö, pääesikunta, puolustushaarojen ja sotilaslääänien esikunnat

Puolustusministeriö ohjaa asevelvollisuuden toteuttamista.

Pääesikunta johtaa ministeriön linjausten mukaisesti asevelvollisuuden toimeenpanoa ja kehittää asevelvollisuusjärjestelmää.

Puolustushaaran esikunta suunnittelee, kehittää ja ohjaa asevelvollisuusasioita toimialallaan ja sotilaslääänin esikunta alueellaan.

5 §

Aluetoimisto ja kutsuntalautakunta

Aluetoimisto suunnittelee ja johtaa sotilaalista maanpuolustusta alueellaan, järjestää kutsunnat ja käsittelee asevelvollisuutta koskevia asioita.

Kutsuntalautakunta käsittelee asevelvollisuutta koskevia asioita kutsunnassa.

6 §

Joukko-osasto ja kertausharjoituksen johtaja

Joukko-osasto sekä sodan ajan perusyhtymä ja yhtymä (*joukko-osasto*) käsittelevät palveluksessa olevan asevelvollisuusasioita. Kertausharjoituksessa asioita käsittelee kertausharjoituksen johtaja.

7 §

Muutoksenhakuviranomainen

Muutoksenhakuviranomainen asevelvollisuutta koskevista asioista on kutsunta-asiain keskuslautakunta.

8 §

Yleinen toimi- ja päätösvalta

Yleinen toimi- ja päätösvalta asevelvollista koskevassa asiassa on aluetoimistolla sekä tässä laissa tarkoitettussa palveluksessa olevan osalta joukko-osaston komentajalla tai kertausharjoituksen johtajalla, jollei toimi- ja päätösvaltaa ole säädetty pääesikunnalle, puolustushaaran esikunnalle, sotilaslääänin esikunnalle, perusyksikön päällikölle, joukkoyksikön komentajalle tai kutsuntalautakunnalle.

Päätöksenteosta sotilaskäskyasioissa säädetään puolustusvoimista annetussa laissa (551/2007) sen ohella, mitä tässä laissa säädetään.

3 luku

Kutsunta ja palveluskelpoisuuden tarkastaminen

Palveluskelpoisuus

9 §

Palveluskelpoisuus

Asevelvollisen palveluskelpoisuudella tarkoitetaan sitä, että asevelvollinen suoriutuu tässä laissa tarkoitettua palveluksesta eikä vaaranna omaa tai muiden palvelusturvallisuutta.

Palveluskelpoisuudesta päätetään tietojen perusteella, jotka asevelvollisesta, hänen terveydentilastaan sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyvystään saadaan:

- 1) asevelvolliselta itseltään;
- 2) terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastuksessa;
- 3) soveltuvuuskokeessa;
- 4) 96 §:ssä tarkoitettulta viranomaiselta.

Palvelukseen voidaan määrätä vain palveluskelpoinen asevelvollinen.

10 §

Palveluksesta vapauttaminen palveluskelpoisuuden puuttumisen takia

Asevelvollinen vapautetaan palveluksesta rauhan aikana, jos hänellä on vaikea vamma tai sairaus, joka estää palveluksen asevelvollisena tai jos hänen todetaan terveydentilansa vuoksi olevan kykenemätön palvelukseen niin pitkän ajan, ettei hänen kouluttamisensa myöhemminkään olisi tarkoituksenmukaista.

Palveluskelpoisuuden tilapäisen puuttumisen takia asevelvollinen jätetään määräämättä palvelukseen tai vapautetaan palveluksesta toistaiseksi sekä määrätään myöhemmin toimitettavaan tarkastukseen. Määräys voidaan antaa yhden tai useamman kerran enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Lisäksi palveluksesta rauhan aikana vapautetaan asevelvollinen, joka on 2 momentin nojalla määrätty kutsuntaan tarkastettavaksi ja jota ei ole todettu palveluskelpoiseksi tai vapautettu palveluksesta rauhan aikana viimeistään sinä vuonna, jona hän täyttää 25 vuotta. Tällöin vapauttamisen edellytyksenä on, ettei asianomainen ole laiminlyönyt velvollisuuttaan osallistua kutsuntaan tai momentissa tarkoitettuun tarkastukseen.

11 §

Palveluskelpoisuutta koskeva määräyksenantovaltuutus

Päaesikunta antaa tarkemmat määräykset palveluskelpoisuuden määrittämisen lääketieteellisistä perusteista. Lisäksi pääesikunta antaa määräykset ominaisuuksista, joita edellytetään yksittäisessä palvelustehtävässä.

Kutsunta

12 §

Kutsunnan tarkoitus

Kutsunnassa määritetään asevelvollisen palveluskelpoisuus, ja sen perusteella päätehtään palveluksesta. Lisäksi annetaan tietoa maanpuolustusvelvollisuudesta ja edistetään kansanterveystyötä.

13 §

Kutsunanalainen

Kutsunanalainen on miespuolinen Suomen kansalainen, joka:

- 1) kutsuntavuonna täyttää 18 vuotta;
- 2) on jäänyt edellisiin kutsuntoihin saapumatta, jollei hänen palveluskelpoisuudestaan ole vielä erikseen tehty päätöstä eikä hän ole täyttänyt tai sinä vuonna täytä 30 vuotta; tai
- 3) on määrätty 10 §:n 2 momentin nojalla uudelleen tarkastettavaksi kutsunnassa.

Kutsunanalainen ei ole henkilö, joka on saanut Suomen kansalaisuuden tai päätöksen kansalaisuudesta sinä vuonna, jona hän täyttää 18 vuotta tai sen vuoden jälkeen. Hänet voidaan kuitenkin määrätä tarkastettavaksi 26 §:n mukaan.

14 §

Terveydentilaa koskeva kysely ja ennakkoterveystarkastus

Kutsunanalaiselle lähetetään ennen kutsuntaa kysely terveydentilan selvittämiseksi. Kutsunanalaisen tulee vastata kyselyyn sekä esittää oma arvionsa terveydestään ja toimittaa mahdolliset terveydentilaansa koskevat lääkärintlausunnot.

Kutsunanalainen velvoitetaan palveluskelpoisuuden selvittämiseksi osallistumaan kutsuntaa edeltävään terveystarkastukseen terveyskeskuksessa tai muussa tarkastukseen soveltuvassa paikassa kutsuntavuonna, jollei tarkastus ole tarpeeton aluetoimiston 1 momentin mukaan kutsunanalaiselta tai 96 §:n mukaan muulta taholta kutsunanalaisen palveluskelpoisuudesta saaman selvityksen tai asevelvollisen ulkomailla asumisen takia taikka muusta erityisestä syystä.

15 §

Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus

Kutsunat pidetään vuosittain, ja ne aloitetaan aikaisintaan elokuun 15 päivänä ja päätetään viimeistään joulukuun 15 päivänä.

Kutsunanalainen merkitään kutsuntaluetteloon sen kunnan mukaan, jossa hänellä 1 päivänä tammikuuta on ollut kotikuntalaisa (201/1994) tarkoitettu kotikunta tai väestökirjanpitokunta.

Kutsunnan ajasta ja paikasta ilmoitetaan kutsuntakuulutuksella, joka on nähtävillä puolustusvoimien verkkosivuilla ja kunnan ilmoitustaululla vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Tarpeen mukaan kuulutus voidaan pitää nähtävänä myös muulla tavoin.

16 §

Läsnäolovelvollisuus kutsunnassa

Kutsunanalaisen tulee osallistua kutsuntakuulutuksessa tarkoitettuun kutsuntatilaisuuteen henkilökohtaisesti, jollei häntä ole vapautettu läsnäolovelvollisuudesta.

Aluetoimisto voi vapauttaa henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta kutsunnassa asevelvollisen:

- 1) jolla on vaikea vamma tai sairaus;
- 2) joka on osallistunut 29 §:ssä tarkoitettuun valintakokeeseen ja joka on määrätty palvelukseen; tai
- 3) joka asuu ulkomailla ja on toimittanut lääkärinlausunnon tai muun luotettavan selvityksen, jonka perusteella hänen palveluskelpoisuutensa voidaan määrittää.

Pidätetty, tutkintavanki tai vapausrangaistusta suorittava kutsunanalainen tarkastetaan hänen vapauduttuaan. Hänen tulee ilmoittaa vapautumisestaan välittömästi aluetoimistolle.

Kutsunanalainen, joka ei ole osallistunut kutsuntatilaisuuteen laillisen esteen vuoksi, on velvollinen välittömästi laillisen esteen lakattua näyttämään aluetoimistolle toteen esteensä. Jos kutsunanalainen opiskelee kaukana kutsuntapaikkakunnalta tai hänellä on muu perusteltu syy, hän voi aluetoimiston suostumuksella osallistua muuhun saman vuoden kutsuntatilaisuuteen kuin siihen, johon hänen kutsuntakuulutuksen mukaan on osallistuttava.

17 §

Soveltuvuuskoe ja kysely kutsunnassa

Kutsunanalainen voidaan määrätä soveltuvuuskokeeseen palveluskelpoisuuden ja palvelukseen määräämisen edellytysten arvioimista varten. Kokeeseen perustuvan arvion tekee terveydenhuollon ammattihenkilö. Soveltuvuuskokeeseen osallistuneella on oikeus saada tieto kokeen tuloksesta.

Kutsunanalaisen vastattavaksi voidaan lisäksi antaa terveydentilaa ja palveluskelpoisuutta koskeva kysely.

18 §

Muut kutsuntaan liittyvät velvollisuudet

Kutsunanalaisen tulee noudattaa sotilasviranomaisen ja kutsuntalautakunnan kutsuntatilaisuudessa antamia määräyksiä.

Rangaistus 1 momentissa tarkoitettua määrärajan noudattamatta jättämisestä ja luvattomasta poissaolosta kutsunnasta säädetään 13 luvussa.

19 §

Kutsuntalautakunta

Aluetoimisto asettaa kutsuntojen toimittamista varten toimialueelleen vuodeksi kerrallaan vähintään yhden kutsuntalautakunnan, jossa on puheenjohtaja ja kaksi muuta jäsentä.

Kutsuntalautakunnan puheenjohtajan tulee olla asevelvollisuusasioihin perehtynyt virassa oleva upseeri, jolla on kokemusta asevelvollisuusasioiden käsittelemisestä. Muista jäsenistä toisen tulee olla asevelvollisuusasioihin perehtynyt sotilasvirassa palveleva henkilö ja toisen jäsenen sen kunnan edustaja, jonka kutsunanalaisia kutsuntatoimitus koskee. Lisäksi jäsenistä ainakin yhden tulee olla aluetoimiston virkamies.

Kutsuntalautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä ovat puheenjohtaja ja molemmat muut jäsenet.

20 §

Kutsuntalautakunnan tehtävät

Kutsuntalautakunta päättää asevelvollisen palveluskelpoisuudesta ja sen perusteella asevelvollisen:

- 1) palvelukseen määräämisestä;
- 2) palveluksesta vapauttamisesta; tai
- 3) määräämisestä kutsunnassa toimitettavaan uuteen tarkastukseen.

Kutsuntalautakunta hyväksyy lisäksi asevelvollisen siviilipalvelukseen.

21 §

Asian käsitteleminen kutsuntalautakunnassa

Kutsuntalautakunta käsittelee asiat kutsuntalautakunnan erikseen kunkin kutsuntalautakunnan osalta. Asia voidaan 16 §:n 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden osalta käsitellä ja ratkaista ilman, että kutsuntalautakunnan on läsnä.

Kutsuntalautakunnan palveluskelpoisuuden määrittämisessä kutsuntalautakuntaa avustaa lääkäri, joka tekee ehdotuksen tarkastamien asevelvollisten palveluskelpoisuudesta. Ehdotus ei sido kutsuntalautakuntaa.

22 §

Kutsuntaan liittyvät kunnan tehtävät

Kunnan tulee aluetoimiston esityksestä järjestää:

- 1) asevelvollisten ennakkoterveystarkastus terveyskeskuksessa tai muussa tarkastukseen soveltuvassa paikassa; sekä
- 2) tarpeellinen määrä lääkäreitä kutsuntaan; ja
- 3) soveltuvat tilat kutsuntojen toimittamista varten.

Kunnan tulee lisäksi nimetä kutsuntalautakuntaan kunnan edustaja ja tälle tarpeellinen määrä varahenkilöitä.

23 §

Poliisin kutsunnassa antama virka-apu

Kutsuntatilaisuudessa tulee olla tarpeellinen määrä poliisimiehiä valvomassa järjestystä ja antamassa toimivaltaansa kuuluvaa virka-apua.

24 §

Kustannusten korvaaminen

Kunnan järjestämän terveystarkastuksen ja kunnan kutsuntaan järjestämien lääkärien kustannusten korvaamisesta säädetään kansanterveyslaissa (66/1972). Kustannukset tilojen järjestämisestä kutsuntaa varten korvataan siten kuin aluetoimisto ja kunta erikseen sopivat.

Kutsuntalautakunnan jäsenenä olevalla kunnan edustajalla on oikeus saada valtion varoista palkkio osallistumisesta kutsuntalautakunnan työhön sekä korvaus matkustamiskustannuksista. Palkkion ja korvausten maksamisen perusteista säädetään puolustusministeriön asetuksella.

Sotilasviranomaisella on oikeus saada 23 §:ssä tarkoitettut palvelut maksutta.

25 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin kutsuntojen sekä 14 §:ssä tarkoitettujen terveydentilaa koskevan kyselyn ja ennakkoterveystarkastuksen toimittamisesta. Asetusta tarkentavat yksityiskohtaiset määräykset antaa pääesikunta.

Palveluskelpoisuuden tarkastus ja palveluksesta päättäminen muulloin kuin kutsunnassa

26 §

Aluetoimiston järjestämä tarkastus sekä palveluksesta päättäminen

Aluetoimisto voi tehdä päätöksen asevelvollisen palveluskelpoisuudesta, jos:

1) asevelvollinen on jäänyt saapumatta kutsuntaan;

2) asevelvollinen on määrätty tarkastukseen 10 §:n 2 momentin mukaisesti;

3) asevelvollisen palveluskelpoisuus on muuttunut kutsunnan ja varusmiespalvelukseen astumisen välisenä aikana tai varusmies- tai kertausharjoituspalveluksen jälkeen; tai

4) asevelvollinen on 13 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilö.

Aluetoimisto voi määrätä asevelvollisen osallistumaan tarkastukseen henkilökohtaisesti 1 momentissa tarkoitettua päätöksen tekemistä varten. Asevelvollisen läsnäolo ei ole kuitenkaan välttämätön, jos asevelvolliselle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi ja asevelvollisen terveydentilasta on asevelvollisen toimittama tai muu selvitys, jonka perusteella päätös palveluskelpoisuudesta voidaan tehdä.

Asevelvollinen voi pyytää palveluskelpoisuutensa tarkastamista tai jo määrätyn tarkastuksen aikaistamista. Tällöin sovelletaan, mitä 2 momentissa säädetään.

Aluetoimisto voi tehdä päätöksen asevelvollisen palveluksesta.

Edellä 1 ja 4 momentissa tarkoitettu päätös tehdään ilman esittelymenettelyä siten kuin aluetoimiston työjärjestyksessä tarkemmin määrätään.

27 §

Tarkastuksen toimittaminen

Palveluskelpoisuuden määrittämisessä avustaa lääkäri, joka tekee ehdotuksen asevelvollisen palveluskelpoisuudesta. Ehdotus ei sido aluetoimistoa.

Asevelvollisen tulee noudattaa sotilasviranomaisen tarkastustilaisuudessa antamia määräyksiä. Rangaistus poissaolosta tarkastuksesta ja tottelemattomuudesta tarkastuksessa säädetään 13 luvussa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin aluetoimiston järjestämisestä tarkastuksesta ja tarkastukseen määräämisestä.

4 luku

Palvelukseen määrääminen

28 §

Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohdista

Asevelvollinen määrätään aloittamaan varusmiespalvelus yleisenä tai erityisenä palveluksen aloittamispäivänä viimeistään kolmantena kalenterivuonna kutsunnan jälkeen.

Kun varusmiespalvelusta koskeva päätös tehdään muulloin kuin kutsunnassa, asevelvollinen voidaan määrätä aloittamaan palvelus samana vuonna kuin päätös tehdään tai viimeistään toisena kalenterivuonna sen jälkeen.

Asevelvollinen voidaan erityisestä syystä määrätä palvelukseen muuna kuin 1 momentissa tarkoitettuna päivänä. Laillisen esteen takia määräaika varusmiespalvelukseen saapumatta jääneen asevelvollisen on aloitettava palvelus heti esteen lakattua, jollei hänelle ole määrätty muuta aikaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuista varusmiespalveluksen aloittamispäivistä säädetään puolustusministeriön asetuksella.

29 §

Palvelukseen määrääminen valintakokeen perusteella

Asevelvollisia voidaan valita koulutettavaksi laskuvarjojääkäriksi, sukeltajaksi, sotilassoittajaksi, ilmavoimien tehtäviin, kansainvälisen valmiusjoukon tehtäviin tai muihin erikoistehtäviin valintakokeiden perusteella. Valintakokeeseen kutsutaan koulutukseen vapaaehtoisesti hakeutunut asevelvollinen, joka täyttää koulutukseen hakeutuvalla asetetut vaatimukset.

Päeesikunta ja puolustushaaraesikunta voivat antaa määräyksiä, jotka koskevat erikoiskoulutukseen hakeutuvan annettavia tietoja, tältä vaadittavia fyysisiä ja muita ominaisuuksia sekä erikoiskoulutukseen hyväksymisen perusteita.

30 §

Määräyksen peruuttaminen

Aluetoimisto voi peruuttaa varusmiespalveluksen aloittamista koskevan määräyksen ja määrätä asevelvollisen myöhemmin toimitettavaan tarkastukseen, jos asevelvollinen on ennen palveluksen alkamista vammautunut tai sairastunut niin, että hän ei ole palveluskelpoinen.

Palveluksen aloittamista koskeva määräys voidaan lisäksi peruuttaa ja antaa uusi määräys, jos:

1) asevelvollinen on kutsunnan jälkeen hyväksytty 29 §:ssä tarkoitettuun erikoiskoulutukseen; tai

2) palvelusta ei voida järjestää alkuperäisen määräyksen mukaisesti sen antamisen jälkeen tapahtuneen joukkojen järjestelyn tai muun vastaavan syyn takia.

Edellä 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettu uusi määräys palveluksen aloittamisesta voidaan antaa asianosaista kuulematta.

31 §

Palvelusajan ja palveluspaikan muutos

Palveluksen aloittamisajankohtaa voidaan asevelvollisen hakemuksesta muuttaa, jos se on asevelvolliselle erittäin tarpeellista:

- 1) ammattiin valmistumisen vuoksi;
- 2) opiskelun vuoksi;
- 3) taloudellisten asioiden järjestämisen vuoksi; tai
- 4) muun erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Palveluspaikkaa voidaan asevelvollisen hakemuksesta muuttaa, jos se on asevelvolliselle erittäin tarpeellista erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös palveluksessa olevan asevelvollisen palvelukseen.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua palvelusajan ja palveluspaikan muutosta haetaan kirjallisesti aluetoimistolta. Hakemukseen on liitettävä selvitys 1 ja 2 momentissa tarkoitusta perusteesta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettu hakemus ei ole pätevä syy jäädä pois palveluksesta.

32 §

Kertausharjoitukseen määrääminen

Kertausharjoitukseen voidaan määrätä reserviin kuuluva asevelvollinen.

Määräys osallistua kertausharjoitukseen lähetetään asevelvolliselle vähintään kolme kuukautta ennen harjoituksen alkamista. Määrääjasta voidaan asevelvollisen suostumuksella poiketa.

33 §

Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen

Aluetoimisto voi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, jos asevelvollinen on ennen palveluksen alkamista vammautunut tai sairastunut niin, ettei hän kykene suoriutumaan hänelle suunnitelluista palvelustehtävistä kertausharjoituksessa. Määräys voidaan lisäksi peruuttaa, jos harjoitukseen määrätty asuu pysyvästi ulkomailla eikä määräyksen antajalla ole ollut tästä tietoa määräystä annettaessa.

34 §

Kertausharjoituksesta vapauttaminen

Kertausharjoituksesta voidaan asevelvollisen hakemuksesta vapauttaa asevelvollinen:

- 1) jolle vapautus on tämän perhe- tai taloudellisten olojen taikka ammatin tai elinkeinon harjoittamiseen liittyvien syiden vuoksi erittäin tarpeellinen;
- 2) jonka opintojen aloittaminen tai eteneminen tuntuvasti kärsisi ilman vapauttamista;
- 3) jonka osallistuminen kertausharjoitukseen erityisen vakavasti häittäisi tai vahingoittaisi hänen työnantajansa toimintaa; tai
- 4) asevelvollisen muun erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Vapautusta haetaan kirjallisesti määräyksen antaneelta aluetoimistolta. Hakemukseen on

liitettävä tarpeellinen selvitys 1 momentissa tarkoitettusta perusteesta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu hakemus ei ole pätevä syy jäädä pois palveluksesta.

35 §

Kansanedustajan, valtioneuvoston jäsenen ja Euroopan parlamentin jäsenen palveluksen aloittamisajan siirto ja vapautus kertausharjoituksesta

Asevelvollisen tekemän ilmoituksen perusteella hänelle määrättyä varusmiespalveluksen aloittamisaikaa siirretään tai hänet vapautetaan kertausharjoituksesta, jos siirtäminen tai vapauttaminen on tarpeen kansanedustajan tehtävän, valtioneuvoston jäsenyyden tai Euroopan parlamentin jäsenyyden hoitamista varten. Varusmiespalvelus on kuitenkin aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tehtävä kirjallisesti aluetoimistolle ja ilmoitukseen on liitettävä selvitys tehtävästä.

5 luku

Palvelus asevelvollisena ja palveluksen järjestäminen

Varusmiespalvelus

36 §

Varusmiespalveluksen tarkoitus

Varusmiespalveluksen aikana asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin, ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle.

Varusmiespalveluksen peruskoulutuskauden aikana opetetaan sotilaan perustaidot, tehdään tarvittavat soveltuvuus- ja kuntotestit sekä arvioidaan soveltuvuus erikois- tai johtajakoulutukseen.

Erikoiskoulutuskaudella annetaan koulutus miehistön tehtäviin, erityistaitoa vaativiin miehistön tehtäviin sekä vaativimpiin miehistön erityistehtäviin. Johtajakoulutuskaudella

annetaan koulutus aliupseerin ja upseerin tehtäviin.

Joukkokoulutuskaudella 3 momentissa tarkoitettun koulutuksen saaneet varusmiehet koulutetaan toimimaan sodanajan joukon tehtävässä.

37 §

Palvelusajan määräytyminen

Varusmiespalvelusaika on:

1) miehistön tehtäviin koulutettavalla 180 päivää;

2) miehistön erityistaitoa vaativiin tehtäviin koulutettavalla 270 päivää;

3) upseereiksi, aliupseereiksi ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutettavalla 362 päivää.

Velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta rauhan aikana päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta.

38 §

Koulutukseen määrääminen

Varusmies, joka soveltuvuuskokeissa ja palvelustehtävissä on osoittanut johtamistaitoa ja soveltuvuutta aliupseerin tai upseerin tehtävään ja jolla on tarpeelliset tiedot ja taidot, voidaan määrätä koulutettavaksi aliupseeriksi tai upseeriksi reserviin.

Varusmies, joka soveltuvuuskokeissa ja palvelustehtävissä osoittamiensa taitojen ja ominaisuuksien sekä ennen varusmiespalvelusta saamansa koulutuksen tai hoitamiensa tehtävien perusteella soveltuu 37 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun miehistön erityistaitoa vaativaan tehtävään, joita ovat puolustushaara-, koulutushaara- ja erikoiskoulustehtävät, tai 37 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun miehistön vaativimpaan erityistehtävään, joita ovat osa sotilasarvoneuvon kuljettajan ja panssarijoukkojen tehtävistä sekä merivoimien ja ilmavoimien erikoistehtävät, voidaan määrätä koulutettavaksi sellaiseen tehtävään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin koulutukseen määräämisestä ja koulutuksen antamisesta sekä miehistön eri-

tyistaitoa vaativista ja miehistön vaativimmista erityistehtävistä.

39 §

Määräyksen tiedoksi

Edellä 38 §:ssä tarkoitettu koulutusta koskeva määräys on annettava varusmiehelle viimeistään kolme kuukautta ennen kuin hänen palvelusaikansa 37 §:n nojalla muuten päättyisi. Ilmoittamista koskevasta määräajasta voidaan kuitenkin varusmiehen suostumuksella poiketa.

40 §

Koulutuksen keskeyttäminen

Edellä 38 §:ssä tarkoitettu koulutus voidaan keskeyttää, jos varusmies:

1) on estynyt osallistumasta koulutukseen niin pitkän ajan, että koulutustavoitteet eivät toteudu;

2) ei kykene suoriutumaan suunnitellusta koulutuksesta;

3) on koulutuksen aikana syyllistynyt rikokseen tai muutoin käyttäytynyt tavalla, joka osoittaa sopimattomuutta 38 §:ssä tarkoitettuun tehtävään tai kyseinen sopimattomuutta koskeva tieto on tullut sotilasviranomaisen tietoon koulutukseen määräämisen jälkeen.

41 §

Palvelusajan lyhentäminen

Jos 38 §:ssä tarkoitettu koulutus on 40 §:n mukaisesti keskeytetty terveydellisen tai muun varusmiehestä riippumattoman syyn takia, hänelle määrättyä 270 tai 362 päivän palvelusaikaa lyhennetään. Jollei 2 momentista muuta johdu, palveluaika lyhennetään 180 päiväksi, jos varusmies on palvellut alle 180 päivää ja 270 päiväksi, jos hän on palvellut yli 180 päivää. Palvelusaikaa ei voida lyhentää ilman varusmiehen suostumusta.

Jos varusmies on palvellut yli 270 päivää tai jos hän on suorittanut 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuun johtajakoulutukseen kuulu-

van ensimmäisen vaiheen, hänen palvelusaikansa voidaan lyhentää vain:

1) erityisen painavasta henkilökohtaisesta syystä; tai

2) jos asianomaiselle ei voida järjestää taroituksenmukaista palvelusta eikä häntä voida sijoittaa pitempää palvelusaikaa edellyttävään tehtävään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin palvelusaikaa lyhennettäessä noudatettavasta menettelystä.

42 §

Osallistuminen palvelusolosuhteita kehittävään toimintaan

Joukko-osastossa on joukko-osaston komentajan alainen varusmiestoimikunta, joka osallistuu varusmiesten aseman ja palvelusolosuhteiden kehittämiseen. Toimikunnalla on puheenjohtaja ja tarvittava määrä muita jäseniä ja toimihenkilöitä. Puheenjohtaja, jäsenet ja toimihenkilöt valitaan varusmiesten joukosta.

Joukko-osaston komentaja vahvistaa toimikunnan kokoonpanon ja määrää toimikunnan työtä ohjaamaan yhden tai useamman palkattuun henkilöstöön kuuluvan.

Varusmiestä saa kieltää osallistumasta 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan vain, jos osallistuminen haittaa hänen koulutustavoitteidensa toteutumista. Kiellosta on kielion antajan välittömästi ilmoitettava joukko-osaston komentajalle.

Pääesikunta antaa tarkemmat määräykset varusmiestoimikunnan toiminnan järjestelyistä.

43 §

Toiminta palveluksen ulkopuolella

Varusmiespalveluksessa oleva henkilö ei saa harjoittaa elinkeinoa tai ammattia tai ottaa toimittaakseen kunnallista taikka muuta julkista tehtävää ilman joukko-osaston komentajan antamaa lupaa, jos toiminta edellyttää muun kuin vapaa-ajan käyttämistä tai muutoin voi haitata palvelustehtävien asianmukaista hoitamista.

44 §

Loma ja isyysvapaa

Varusmiespalveluksessa olevalla on oikeus:

- 1) varusmiespalvelusajan pituuden mukaisesti määräytyvään 6, 12 tai 18 päivän henkilökohtaiseen lomaan, joka myönnetään ilman erikseen esitettävää syytä;
- 2) oman lapsen syntymän yhteydessä pidettävään 12 päivän isyysvapaaseen.

45 §

Kuntoisuusloma

Varusmiehelle, joka on palveluksessa erityisesti kunnostautunut, voidaan myöntää yhteensä enintään 20 päivää kuntoisuuslomaa koulutustavoitteiden sen salliessa.

Pääesikunta antaa tarkempia määräyksiä kuntoisuusloman myöntämisestä.

46 §

Loma pakottavasta henkilökohtaisesta syystä

Varusmiehelle voidaan edellä tarkoitettujen lomien lisäksi myöntää pakottavasta henkilökohtaisesta syystä lomaa enintään 180 päivää.

47 §

Päätösvalta

Edellä 44 ja 45 §:ssä tarkoitettujen lomien ja vapaan myöntämistä koskevan asian käsittelee ja ratkaisee perusyksikön päällikkö.

Edellä 46 §:ssä tarkoitettua pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävää lomaa koskevan asian käsittelee ja ratkaisee perusyksikön päällikkö, joukkoyksikön komentaja tai joukko-osaston komentaja. Pääesikunta antaa tarkempia määräyksiä toimivallan määräytymisestä lomien pituuden perusteella

Kertausharjoitus

48 §

Kertausharjoituksen tarkoitus

Reservin kertausharjoituksilla:

- 1) pidetään yllä varusmiespalveluksen aikana saatuja sotilaallisia tietoja ja taitoja sekä koulutetaan vaativampiin tehtäviin;
- 2) perehdytetään asevelvolliset sotilaallisessa maanpuolustuksessa tapahtuneen kehityksen mukanaan tuomiin muutoksiin;
- 3) harjoitetaan joukkokokonaisuuksia niille suunnitelluissa kokoonpanoissa;
- 4) mahdollistetaan sotilaallisen valmiuden joustava kohottaminen.

49 §

Kuuluminen reserviin ja varareserviin

Asevelvollinen kuuluu varusmiespalveluksen jälkeen reserviin:

- 1) miehistöön kuuluva sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 50 vuotta;
- 2) upseeri, opistoupseeri ja aliupseeri sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta;
- 3) upseeri, jolla on everstin tai kommodorin tai niitä ylempi sotilasarvo, niin kauan kun hän on palveluskelpoinen.

Varareserviin kuuluu asevelvollinen, joka:

- 1) ei ole vielä suorittanut varusmiespalvelusta;
- 2) ei enää kuulu reserviin; tai
- 3) on vapautettu palveluksesta rauhan aikana.

50 §

Velvollisuus osallistua kertausharjoitukseen

Reservissä oleva asevelvollinen on velvollinen osallistumaan kertausharjoitukseen. Harjoitusten yhteenlaskettu enimmäisaika on:

- 1) miehistöllä 40 päivää;
- 2) miehistön erityistaitoa vaativiin ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutulla 75 päivää;
- 3) aliupseerilla, opistoupseerilla ja upseerilla 100 päivää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen aikojen lisäksi asevelvollinen voidaan suostumuksensa mukaisesti määrätä hänen sodan ajan sijoituksensa mukaisen joukon kertausharjoitukseen enintään 10 päiväksi kalenterivuodessa, jos asevelvollinen on puolustusvoimille välttämätön joukon johtamisessa tai koulutuksessa. Palvelukseen määrääminen edellyttää lisäksi asevelvollisen työnantajan kirjallista suostumusta, jos harjoitus tapahtuu työaikana.

Laillisen esteen takia määräaikana harjoitukseen saapumatta jääneen asevelvollisen on saavuttava harjoitukseen välittömästi esteen lakattua, jollei sotilasviranomainen ole antanut hänelle muuta määräystä.

51 §

Loma ja isyysvapaa

Kertausharjoituksessa olevaan sovelletaan, mitä 44 §:n 2 kohdassa säädetään isyysvapaasta ja 46 §:ssä pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävästä lomasta.

Palvelusajan laskeminen

52 §

Palvelusajan alkaminen ja päättyminen

Palvelusaika lasketaan siitä päivästä, jolloin asevelvollinen saapuu palvelukseen. Palvelusaikaan lasketaan palveluksen aloituspäivä ja kotiuttamispäivä.

Asevelvollinen, joka tämän lain mukaan laskettavan palvelusaikansa päättyessä palvelee Suomen alueen ulkopuolella, kotiutetaan hänen palattuaan takaisin Suomen alueelle. Ylimääräisesti palvelut päivät luetaan hyväksi kertausharjoituksena. Etuudet määräytyvät sen palveluksen mukaan, johon asevelvollinen oli määrätty.

Jos asevelvollinen tämän lain mukaan laskettavan palvelusaikansa päättyessä suorittaa arestirangaistusta, hänen palveluksensa jatkuu rangaistuksen suorittamisen ajan.

53 §

Palvelusaikaan kuulumaton aika

Varusmiespalveluksessa tai kertausharjoituksessa olevan palvelusaikaa ei ole:

1) aika, jonka hän on 46 §:ssä tarkoitetulla lomalla;

2) aika, jonka hän on ollut luvottomasti poissa palveluksesta;

3) arestiaika siltä osin kuin hän on suorittanut arestirangaistusta yhteensä yli kymmenen vuorokautta;

4) aika, jonka hän on ollut vapautensa menettäneenä rikoksen johdosta;

5) yleisessä rangaistuslaitoksessa suoritetun vankeusrangaistuksen taikka samalla kertaa täytäntöön pantavan arestirangaistuksen aika.

Palvelusaikaa laskettaessa palvelusajasta vähennetään 1 momentin perusteella täydet kalenterivuorokaudet.

Yhteiset säännökset

54 §

Sotilasvala ja sotilasvakuutus

Tässä laissa tarkoitettussa palveluksessa olevan asevelvollisen on valintansa mukaan joko vannottava sotilasvala tai annettava sotilasvakuutus.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin sotilasvalan ja vakuutuksen kaavasta sekä sotilasvalaa vannottaessa ja vakuutusta annettaessa noudatettavasta menettelystä.

55 §

Opetuskieli ja komentokieli

Asevelvollisten opetuskieli on suomi tai ruotsi. Suomen- tai ruotsinkielisellä asevelvollisella on oikeus tulla määrättyksi joukko-osastoon, jonka opetuskieli on hänen äidinkieltensä.

Opetuskielenä voidaan käyttää muuta kuin 1 momentissa tarkoitettua kieltä, kun opetus liittyy kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan taikka kun siihen on muu erityinen syy.

Puolustusvoimien komentokielestä säädetään kielilaissa (423/2003).

56 §

Syrjintäkielto

Tähän lakiin perustuvaa asevelvollisuutta täytäntöön pantaessa ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolen, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

57 §

Palvelusvelvollisuus ja paikallaolovelvollisuus

Asevelvollisen tulee palvella hänelle määrättyssä joukossa sekä noudattaa sotilaallista järjestystä ja palvelusta koskevia määräyksiä, esimiehen antamia käskyjä ja muita palvelukseen kuuluvia velvollisuuksiaan.

Palveluksessa olevan asevelvollisen tulee olla hänelle määrättyssä palveluspaikassa silloin, kun hänelle ei ole annettu lupaa poistua sieltä.

Palvelusvelvollisuuden ja paikallaolovelvollisuuden tarkemmasta sisällöstä määrätään sotilaskäskynä annettavalla ohjesäännöllä.

58 §

Lepo ja vapaa-aika

Palveluksessa olevalla on oikeus riittävään lepoon sekä virkistystä varten tarpeelliseen vapaa-aikaan, jota sotilasviranomaisen luvalla voidaan viettää myös palveluspaikan ulkopuolella.

Levosta ja vapaa-ajasta määrätään tarkemmin sotilaskäskynä.

59 §

Lupa poistua palveluspaikasta

Asevelvolliselle voidaan myöntää lupa lyhytaikaisesti poistua 57 §:ssä tarkoitetusta palveluspaikasta:

- 1) lääkärinlausunnon perusteella sairaudesta tai vammautumisesta toipumisen takia;
- 2) lähimaisen kuolemantapauksen tai tämän äkillisen vakavan sairauden takia;
- 3) muun henkilökohtaisen pakottavan syyn takia.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun asian käsittelee ja ratkaisee perusyksikön päällikkö, joukkoyksikön komentaja, joukko-osaston komentaja tai kertausharjoituksen johtaja. Pääesikunta antaa tarkempia määräyksiä toimivallan määräytymisestä.

60 §

Palveluksen keskeyttäminen

Joukko-osaston komentaja voi keskeyttää asevelvollisen tässä laissa tarkoitetun palveluksen ja kotiuttaa asevelvollisen, jos:

- 1) asevelvollisen koulutus on keskeytetty 40 §:n 1 kohdan nojalla ja asevelvollinen on kykenemätön myös muuhun palvelukseen pitkäkhön ajan;
- 2) asevelvollinen on syyllistynyt sellaiseen rikokseen tai käyttäytyy sellaisella tavalla, että on perusteltua aihetta epäillä, että asevelvollinen voi vakavasti vaarantaa muiden palvelusturvallisuuden;
- 3) asevelvollisen palveluskelpoisuus puuttuu 10 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla pitkäkhön ajan.

Lisäksi asevelvollisen palvelus voidaan puolustusministeriön päätöksen mukaisesti keskeyttää, jos se on välttämätöntä vakavan kulkutaudin leviämisen estämiseksi tai muusta pakottavasta syystä.

Jos asevelvollinen on tehnyt hakemuksen siviilipalvelukseen tai täydennyspalvelukseen, hänen palveluksensa keskeytetään ja hänet kotiutetaan.

Asevelvollista on kuultava henkilökohtaisesti, jos palvelus keskeytetään 1 momentissa tarkoitetulla perusteella.

61 §

Koulutus sotilaalliseen kriisinhallintaan

Varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen aikana voidaan antaa koulutusta kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan edellyttämien valmiuksien luomiseksi niille asevelvollisille, jotka vapaaehtoisesti hakeutuvat sellaiseen koulutukseen.

Pääesikunta antaa määräyksiä tiedoista, jotka koulutukseen hakeutuvan tulee antaa, koulutukseen hakeutuvalta vaadittavista fyysisistä ja muista ominaisuuksista sekä koulutukseen hyväksymisestä.

62 §

Palveluksen järjestäminen ulkomailla

Varusmiespalvelusta suorittava tai kertausharjoitukseen osallistuva asevelvollinen voidaan määrätä lyhytaikaisesti palvelukseen ulkomaille, jos hän:

- 1) osallistuu 61 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen;
- 2) suorittaa 1 kohdassa tarkoitettuun koulutukseen liittyviä tukitehtäviä;
- 3) kuuluu virka-apuosastoon, jonka tehtävänä on antaa virka-apua Suomen rajojen ulkopuolella;
- 4) osallistuu tavanomaiseen laivapalvelukseen Suomen aluevesien ulkopuolella;
- 5) osallistuu nimenomaisen suostumuksensa nojalla kansallista puolustusta edistävään kansainväliseen sotilaalliseen harjoitukseen; tai
- 6) osallistuu vierailuun, esiintymismatkaan, urheilukilpailuun tai muuhun vastaavaan palvelukseensa liittyvään sellaiseen tehtävään, johon ei sisälly sotilaallisia harjoituksia.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun virka-apuun sovelletaan lisäksi, mitä 78 §:n 1 momentissa säädetään.

63 §

Terveystarkastus

Asevelvollinen voidaan määrätä hänen terveydentilansa toteamiseksi lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkas-

tukseen ja tutkimukseen, jos se on tarpeen palvelustehtävien hoitamisen edellytysten selvittämiseksi tai palveluskelpoisuuden määrittämiseksi.

Varusmiespalveluksessa olevan terveydentila ja palveluskelpoisuus on selvitettävä kahden viikon kuluessa palveluksen alkamisesta. Terveydentila on tarkastettava lisäksi ennen palvelusajan päättymistä sekä muulloinkin tarvittaessa. Muun tässä laissa tarkoitetun palveluksen aikana asevelvollisen terveydentila selvitetään asianomaiselle palveluksen alussa ja sen päättyessä tehtävällä kyselyllä sekä tarvittavilla tutkimuksilla.

64 §

Soveltuvuuskoe

Palveluksessa oleva asevelvollinen voidaan määrätä soveltuvuuskokeeseen tässä laissa tarkoitettuun tehtävään sijoitettavuuden ja palvelustehtävien hoitamisen edellytysten arvioimista varten. Kokeeseen perustuvan arvion tekee terveydenhuollon ammattihenkilö. Arvio ilmoitetaan varusmiehelle henkilökohtaisesti.

65 §

Huumausaineen käyttöä selvittävä tutkimus

Edellä 63 §:ssä tarkoitettussa tutkimuksessa voidaan tässä laissa tarkoitettussa palveluksessa olevan osalta selvittää myös huumausainelain (1289/1993) 2 §:ssä tarkoitettua huumausaineen käyttöä. Huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen voidaan asevelvollisen antaman suostumuksen nojalla määrätä asevelvollinen, jonka on tarkoitus toimia sellaisessa tehtävässä, joka edellyttää tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä, ja jossa tehtävän suorittaminen huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena voi:

- 1) vaarantaa asevelvollisen itsensä tai toisen henkeä, terveyttä tai palvelusturvallisuutta;
- 2) vaarantaa liikenneturvallisuutta; tai
- 3) vaarantaa palvelustehtävissä saatujen tietojen suojaa ja siten aiheuttaa haittaa tai

vahinkoa salassapitosäännösten suojaamille yleisille eduille.

Palveluksessa oleva asevelvollinen voidaan määrätä tutkimukseen 1 momentissa tarkoitetuista edellytyksistä riippumatta, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hän on huumeusaineen vaikutuksen alaisena palveluksessa tai että hän on riippuvainen huumeista. Tutkimuksesta kieltäytynyt on velvollinen alistumaan pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 9 §:ssä tarkoitettuun henkilökatsastukseen.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tarkastuksen ja tutkimuksen toimittamisesta sekä 1 momentissa tarkoitettuja tehtävistä.

66 §

Asevelvollisen ulkoasu

Palveluksessa olevan asevelvollisen tulee käyttää sotilaspukua, jollei palvelustehtävän laadun tai muun syyn takia yksittäistapauksessa toisin määrätä. Asevelvollisen ulkoasun on täytettävä sotilaallisesta yhdenmukaisuudesta ja palvelusturvallisuudesta johdettavat vaatimukset.

Tarkempia määräyksiä tässä laissa tarkoitettussa palveluksessa olevan ulkoasusta annetaan sotilaskäskynä.

Sotilaspuvuista säädetään puolustusvoimista annetussa laissa.

6 luku

Aseeton palvelus

67 §

Aseeton palvelus

Asevelvollinen, joka vakuuttaa vakaumukseseen perustuvien omantunnonsyiden estävän suorittamasta asevelvollisuutta aseellisessa palveluksessa ja joka hakee aseettomaan palvelukseen, vapautetaan aseellisesta palveluksesta rauhan aikana ja määrätään aseettomaan palvelukseen.

Aseettomaan palvelukseen määrättyä sanotaan tässä laissa aseettomaksi.

68 §

Aseettoman palveluksen järjestäminen

Aseettoman palvelus järjestetään siten, ettei aseettoman vakaumus joudu ristiriitaan palvelustehtävien täyttämisen kanssa.

Aseeton ei ole velvollinen palveluksessa käyttämään asetta tai ampumatarvikkeita, harjoittelemaan niiden käyttämistä eikä osallistumaan niiden huoltoon. Sama koskee muita välineitä ja tarvikkeita, jotka on tarkoitettu välittömästi vihollisen tuhoamiseen tai vahingoittamiseen.

Muutoin aseettoman on suoritettava tämän lain mukaista palvelusta ja häneen sovelletaan, mitä sotilaasta säädetään.

69 §

Aseettoman palvelusaika

Aseettoman varusmiespalvelusaika on 270 päivää, jollei häntä määrätä koulutukseen, joka edellyttää 362 päivän palvelusaikaa.

70 §

Aseettomaan palvelukseen hakeminen

Hakemus aseettomaan palvelukseen annetaan kutsunnassa kutsuntalautakunnalle taikka toimitetaan aluetoimistolle tai sen joukko-osaston komentajalle, jossa asianomainen palvelee.

Ulkomailla asuva asevelvollinen voi jättää hakemuksen myös 126 §:ssä tarkoitettulle vieranomaiselle.

Hakemukseen tulee sisältyä vakuutus 67 §:ssä tarkoitettujen omantunnonsyiden olemassaolosta. Hakemus tehdään lomakkeella, jonka kaavan pääesikunta vahvistaa.

71 §

Siirtyminen aseettomasta aseelliseen palvelukseen

Aseettomana palveleva voi siirtyä aseelliseen palvelukseen, jos hänelle voidaan antaa aseita ja ampumatarvikkeita koskeva koulu-

tus jäljellä olevana palvelusaikana tarkoituk-
senmukaisella tavalla.

Aseettoman tulee hakea siirtoa aseelliseen palvelukseen kirjallisesti aluetoimistolta. Jos aseeton on palveluksessa, hakemus tulee toimittaa joukko-osaston komentajalle.

Siirtyminen aseettomasta palveluksesta aseelliseen palvelukseen ei vaikuta asevelvolliselle jo määrätyn palvelusajan pituuteen.

72 §

Siirtyminen aseellisesta aseettomaan palvelukseen

Aseellisessa palveluksessa olevan asevelvollisen, joka 67 §:ssä mainituilla perusteilla hakee aseettomaan palvelukseen, on palveltava aseettomana palveluspaikassaan, kunnes hänen hakemuksensa on käsitelty ja päätös hänen palvelusmuodostaan tehty.

Aseettomaan palvelukseen määrätyn aseellisen jäljellä oleva varusmiespalvelusaika lasketaan siten, että jo palvellut päivät vähennetään sellaisenaan uuden palvelusmuodon mukaan määräytyvästä palvelusajasta. Edellä 1 momentissa tarkoitettujen hakemuksen käsittelyyn tarvittava aika luetaan asevelvolliselle palvelusajaksi siinä palveluksessa, johon hänet asian tultua käsiteltyksi määrätään.

Aseettomaan palvelukseen siirtyminen ei lyhennä asevelvolliselle jo määrättyä 180 päivää pitempää palvelusaikaa.

73 §

Päätösvalta

Edellä 67 §:ssä tarkoitettua aseellisesta palveluksesta vapauttaa ja aseettomaan palvelukseen määrää kutsuntojen yhteydessä kutsuntalautakunta ja muutoin aluetoimisto.

Päätöksen 71 §:ssä tarkoitettua aseettomassa palveluksessa olevan palveluksen jatkamisesta aseellisessa palveluksessa tekee aluetoimisto.

7 luku

Toisen valtion kansalaisuus ja asevelvollisuuden suorittaminen

74 §

Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisessa valtiossa suoritettujen palveluksen perusteella

Suomen kansalaiseksi otettu toisen valtion kansalainen sekä Suomen kansalainen, jolla on tai on ollut myös toisen valtion kansalaisuus, vapautetaan hakemuksesta varusmiespalveluksen suorittamisesta rauhan aikana, jos asianomainen on sanotussa valtiossa suorittanut asevelvollisen rauhanaikaiseen palvelusvelvollisuuteen kuuluvaa palvelusta vähintään neljä kuukautta.

Päätöksen 1 momentissa tarkoitettussa asiassa tekee aluetoimisto.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettujen hakemuksen tekemisestä ja käsittelemisestä.

75 §

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen

Asevelvollisella ei ole velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettuun palvelukseen määräämisessä noudatettavasta menettelystä.

76 §

Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella

Varusmiespalveluksesta vapautetaan rauhan aikana hakemuksesta Suomen kansalainen, jolla on myös toisen valtion kansalaisuus, jos asianomaisen asuinpaikka ei ole Suomessa ja hän osoittaa, että hänen tosiasialliset siteensä perheen, opiskelun, toimeentulon taikka muiden henkilökohtaisten asioiden osalta ovat muualle kuin Suomeen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös voidaan peruuttaa ja asianomainen määrätä varusmiespalvelukseen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta, muuttanut asumaan Suomeen.

Päätöksen 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa asiassa tekee aluetoimisto.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tässä pykälässä tarkoitettun hake- muksen tekemisestä ja käsittelemisestä.

77 §

Kansainvälisen sopimuksen soveltaminen

Asevelvollisen, joka vetoaa toisen valtion kansalaisuuteen ja 3 §:n 4 momentissa tarkoi- tettuun sopimukseen, tulee toimittaa sotilas- viranomaiselle tarvittaessa selvitys kansalai- suuksistaan ja asevelvollisuuden suorittami- sesta muussa valtiossa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettun selvi- tyksen tekemisestä ja asian käsittelemisestä.

8 luku

Maanpuolustusvelvollisuuteen perustuma- ton palvelus

78 §

Palveluksessa olevan asevelvollisen mää- rääminen puolustusvoimien ulkopuoliseen tehtävään

Tässä laissa tarkoitettussa palveluksessa oleva asevelvollinen voidaan palvelustehtä- vänään määrätä puolustusvoimista annetun lain 2 §:n 1 momentin 2 a kohdassa tarkoi- tetuun virka-aputehtävään ja 2 b kohdassa tar- koitettuun pelastustehtävään. Pelastustehtä- vässä tai virka-apua annettaessa asevelvolli- set eivät saa osallistua:

1) vaarallisten henkilöiden kiinniottami- seen;

2) räjähteiden raivaamiseen;

3) aseellista voimankäyttöä edellyttäviin tehtäviin; eikä

4) muihin vastaaviin vaarallisiin tehtäviin.

Palveluksessa oleva asevelvollinen voidaan lisäksi tarvittaessa määrätä puolustusvoimien ulkopuoliseen maanpuolustusta tai sotilaallis- ta koulutusta edistävään tehtävään, joita ovat:

1) yleishyödylliset keräykset;

2) suurten yleisö- ja muiden tapahtumien turvallisuusjärjestelyt;

3) sotaveteraanien ja veteraanijärjestöjen tukeminen;

4) harjoituksiin käytettävien kiinteistöjen kunnostaminen;

5) muut vastaavat maanpuolustusta tai soti- laallista koulutusta edistävät tehtävät.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa teh- tävässä osastoa johtaa sen päälliköksi mää- rätyy puolustusvoimien sotilasvirassa palve- leva henkilö.

79 §

Reserviläisen palvelus suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa

Tasavallan presidentti voi valtioneuvoston esityksestä päättää, että pääesikunta voi mää- rätä reservissä olevia asevelvollisia puolus- tusvoimissa saamansa koulutuksen mukaisiin

tehtäviin, jos se on välttämätöntä valmiuslain (1080/1991) 2 §:n 5 kohdassa tarkoitetussa suuronnettomuustilanteessa silloin, kun tilanne on erityisen vakava sekä tilanteessa, jossa laajalle levinnyt vaarallinen kulkutauti vastaa vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetussa tehtävässä osastoa johtaa sen päälliköksi määrätty sotilas.

80 §

Määräys astua palvelukseen

Reservissä oleva asevelvollinen voidaan 79 §:ssä tarkoitetun päätöksen nojalla määrätä astumaan palvelukseen välittömästi.

Asevelvollinen voidaan hakemuksesta vapauttaa 79 §:ssä tarkoitetusta palveluksesta, jos vapautus on erittäin tarpeellinen asevelvollisen perhe- tai taloudellisten olojen taikka ammatin tai elinkeinon harjoittamisen takia. Hakemus ei ole pätevä syy jäädä pois palveluksesta.

Päätöksen 1 ja 2 momentissa tarkoitetussa asiassa tekee aluetoimisto.

81 §

Sovellettavat säännökset ja asetuksenantovaltuus

Edellä 78 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen sovelletaan asianomaista palvelusta ja siihen kuuluvia etuuksia koskevia säännöksiä.

Edellä 79 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen sovelletaan 54—60 ja 63—66 §:n säännöksiä palveluksen järjestämisestä. Lisäksi sovelletaan, mitä 44 §:n 2 kohdassa säädetään isyysvapaasta ja 46 §:ssä pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävästä lomasta. Palvelukseen kuuluvien etuuksien osalta noudatetaan lisäksi, mitä valmiuslain 24 §:ssä säädetään työvelvollisuussuhteessa olleille suoritettavista etuuksista.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 78 ja 79 §:ssä tarkoitetuista tehtävistä ja menettelystä tehtäviin määrättäessä.

9 luku

Ylimääräinen palvelus ja palvelus liikekannallepanon aikana

82 §

Ylimääräisen palveluksen tarkoitus

Ylimääräisen palveluksen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää puolustusvalmiutta ja harjoittaa joukkokokonaisuuksia niille suunnitellussa kokoonpanossa niin, että joukko voidaan tarvittaessa määrätä liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen.

83 §

Päätös ylimääräisestä palveluksesta

Tasavallan presidentti voi normaaliolojen vakavassa häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa päättää puolustusvoimista annetun lain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetussa sotilaskäskyasioiden päätöksentekojärjestyksessä, että puolustusvoimat voi määrätä reserviin kuuluvia asevelvollisia ylimääräiseen palvelukseen. Päätös annetaan määräajaksi, enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan ja se on peruutettava, kun puolustusvalmiuden kohottamiseen ja ylläpitämiseen johtanut tilanne sen sallii.

Palvelukseen voidaan määrätä astumaan välittömästi.

84 §

Ylimääräisestä palveluksesta vapauttaminen

Asevelvollinen voidaan hakemuksesta vapauttaa ylimääräisestä palveluksesta, jos vapautus on välttämätön asevelvollisen perhe- tai taloudellisten olojen taikka ammatin tai elinkeinon harjoittamisen takia.

Päätöksen 1 momentissa tarkoitetussa asiassa tekee aluetoimisto.

85 §

Ylimääräisestä palveluksesta kotiuttaminen

Ylimääräisessä palveluksessa oleva asevelvollinen kotiutetaan, kun puolustusvalmiuden kohottaminen ja ylläpitäminen sen sallii, kuitenkin viimeistään seitsemän päivän kuluessa siitä, kun 83 §:ssä tarkoitettu tasavallan presidentin päätös on lakannut olemasta voimassa.

86 §

Liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen määrääminen

Puolustusvoimien liikekannallepano voi olla osittainen tai yleinen. Osittaisen liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen voidaan määrätä reserviin kuuluva asevelvollinen. Yleisen liikekannallepanon aikana myös varareservi tai osa siitä voidaan määrätä palvelukseen, 50 vuotta täyttäneet ainoastaan eduskunnan suostumuksella.

Liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen voidaan tarvittaessa määrätä puolustusministeriön kuulutuksella. Palvelukseen voidaan määrätä astumaan välittömästi.

87 §

Palveluksesta rauhan aikana vapautetun määrääminen palvelukseen

Asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana terveydellisestä syystä vapautettu asevelvollinen voidaan yleisen liikekannallepanon aikana määrätä kutsuntaan tai 26 §:ssä tarkoitettuun tarkastukseen sekä määrätä palvelukseen, jos hänet todetaan palveluskelpoiseksi.

88 §

Omantunnon syiden perusteella kieltäytyvän palvelus

Asevelvollinen, joka on vapautettu tämän lain mukaisesta palveluksesta rauhan aikana vakaumukseen perustuvien omantunnon syi-

den takia, voidaan liikekannallepanon aikana määrätä valmiuslaissa tarkoitettuun työhön.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös 118 §:n 4 momentissa tarkoitettuun asevelvolliseen.

89 §

Palvelukseen kutsumatta jättäminen hakemuksesta yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi

Asianomaisen viraston, laitoksen, yhteisön tai muun työnantajan hakemuksesta liikekannallepanon varalta palvelukseen voidaan jättää määrääjäksi tai toistaiseksi kutsumatta julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tai siihen rinnastettavassa tehtävässä olevia, erityisen ammatin harjoittajia sekä muita, joiden palvelukseen kutsuminen saattaisi vaarantaa puolustusvoimien varustamista tai ylläpitoa, yleistä taloutta tai muita yleisiä etuja.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu hakemus tehdään aluetoimistolle, joka päättää hakemuksen hyväksymisestä. Aluetoimisto voi peruuttaa tekemänsä hyväksymispäätöksen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos. Pääesikunta antaa tarkempia määräyksiä hakemusmenettelystä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu hakemus ei ole pätevä syy jäädä pois palveluksesta.

90 §

Ylimääräiseen palvelukseen ja liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen sovellettavat säännökset

Ylimääräiseen palvelukseen ja liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen sovelletaan 54—60 ja 63—66 §:n säännöksiä palveluksen järjestämisestä.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan ylimääräisen palveluksen ja liikekannallepanon aikana säätää poikkeuksia:

- 1) 15 §:ssä tarkoitettu kutsunnan ajasta, kutsuntakuulutuksesta ja kutsuntaluettelosta;
- 2) 37 §:ssä tarkoitettu varusmiespalvelusajasta;
- 3) 39 §:ssä tarkoitettu määräajan noudattamisesta koulutukseen määrättäessä;
- 4) 44—46 §:ssä tarkoitettu loman ja vapaan pituudesta ja myöntämisen perusteista;

5) 11 luvussa tarkoitetun päivärahan, reserviläispalkan ja matkustamiskorvausten maksamisen perusteesta sekä 104 §:ssä tarkoitettua maksutonta lomamatkaa koskevista säännöksistä.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan sääntää 88 §:ssä tarkoitettua työstä ja menettelytavoista työhön määrättäessä.

10 luku

Asevelvollisrekisteri

91 §

Asevelvollisrekisterin käyttötarkoitus

Asevelvollisrekisteri on valtakunnallinen, automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettävä henkilörekisteri, jota pidetään asevelvollisten ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa tarkoitettuun palvelukseen hakeutuneen, palveluksessa olevan ja palveluksen suorittaneen palveluskelpoisuuden määrittämistä ja palvelukseen määräämistä, kansallisen ja kansainvälisen koulutuksen ja palveluksen suunnittelua ja järjestämistä, ylentämistä ja palkitsemista, poikkeusolojen tehtäviin sijoittamista ja varautumista varten.

Asevelvollisrekisterissä voidaan lisäksi käsitellä muun kuin asevelvollisen henkilötietoja poikkeusolojen tehtäviin sijoittamista ja varautumista varten, kun tieto koskee:

- 1) puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen palveluksessa olevaa;
- 2) vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa tarkoitettua sitoumuksen antanutta;
- 3) sotilaallisessa kriisinhallintatehtävässä tai rauhanturvatehtävässä palvelevaa tai palvelutta.

Asevelvollisrekisteriin voi kuulua myös manuaalisesti pidettäviä, asevelvollisen palveluskelpoisuuteen ja asevelvollisuuden suorittamiseen liittyviä asiakirjoja.

Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakiä (523/1999) ja viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä.

92 §

Asevelvollisrekisterin pitäjä

Asevelvollisrekisterin pitäjiä ovat pääesikunta, puolustushaaran esikunta, sotilaslääkin esikunta ja aluetoimisto toimialueellaan sekä joukko-osasto sen palveluksessa olevien osalta.

93 §

Tietojen käsittely

Sotilasviranomaisen saa käsitellä asevelvollisrekisterissä olevia tietoja siinä laajuudessa kuin tiedot ovat tarpeen viranomaisen 91 §:ssä tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi. Tietoja, jotka koskevat asevelvollisen terveydentilaa, sairautta, vammaisuutta tai häneen kohdistettua hoitotoimenpidettä sekä tietoja rikollisesta teosta tai rangaistuksesta saa käsitellä ainoastaan silloin, kun tietojen käsittely on välttämätöntä sotilasviranomaisen yksittäisen tehtävän suorittamiseksi tai 9 §:ssä tarkoitetun palvelusturvallisuuden varmistamiseksi.

94 §

Asevelvollisrekisterin tietosisältö

Asevelvollisrekisteriin saadaan 91 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten tallettaa henkilön perustietoina täydellinen nimi, henkilötunnus, sukupuoli, äidinkieli, kansalaisuus, siviilisääty, ammatti, syntymäkotikunta, kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka, väestökirjanpitokunta, osoite ja puhelinnumero tai muu yhteystieto sekä sotilasarvo.

Asevelvollisrekisteriin saadaan lisäksi tallettaa 91 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi tarpeellisia asevelvollista koskevia seuraavia tietoja:

- 1) koulutus ja suoritettut tutkinnot;
- 2) ajokortti;
- 3) palveluskelpoisuus ja soveltuvuuskokeen perusteella tehty arvio;
- 4) palvelus, palveluspaikka ja -aika;
- 5) sotilasvala ja sotilasvakuutus;

6) koulutuksen ja osaamisen mukainen sopivuus ja sijoitus;

7) tiedot terveydentilasta, jos tiedoilla on merkitystä asevelvollisen palveluksen, sijoittelun tai asevelvollisuuden kannalta;

8) tuntomerkit;

9) kurinpitomenettelyssä määrätyt seuraamukset ja sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellyistä rikoksista tuomitut rangaistukset sekä muut rangaistukset ja seuraamukset, jos tiedoilla on merkitystä asevelvollisen palveluksen, sijoittelun tai sotilasarvon kannalta;

10) väestökirjanpidon paikallisviranomaisena oleva maistraatti sekä kirkkokunta tai muu uskonnollinen yhdyskunta ja sen seurakunta;

11) perheoikeudellinen asema sekä lähiomaisen nimi ja osoite;

12) vajaavaltaisuus, toimintakelpoisuuden rajoitus ja edunvalvoja;

13) onko säilytettävänä rangaistuslaitoksessa taikka hoidettavana sairaalassa tai muussa sosiaali- tai terveydenhuollon laitoksessa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin asevelvollisrekisterin tietosisällöstä.

95 §

Asevelvollisen tiedonantovelvollisuus

Asevelvollisen tulee huolehtia siitä, että hänen asuinpaikkansa, osoitteensa ja muut yhteystietonsa, palveluskelpoisuuteensa vaikuttavat seikat sekä tiedot kansalaisuuksista ovat sotilasviranomaisen tiedossa.

Asevelvollisen on annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot 92 §:ssä tarkoitettulle sotilasviranomaiselle tämän niitä tiedustellessa sekä vastattava viranomaisen tekemään kirjalliseen kyselyyn 14 päivän kuluessa päivästä, jona hän on saanut kyselystä tiedon.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 2 momentissa tarkoitettujen kirjallisen kyselyn tekemisestä ja tietojen antamisesta.

96 §

Tietojen saanti viranomaiselta, yhteisöltä ja yksittäiseltä henkilöltä

Rekisterinpitäjällä on sille 91 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi oikeus sen lisäksi, mitä muussa laissa säädetään, salassapitosäännösten estämättä saada asevelvollisrekisteriä varten tarpeellisia tietoja seuraavasti:

1) väestötietojärjestelmästä väestötietolain (507/1993) 4 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa ja 3 momentissa tarkoitettuja tietoja kutsuntaa varten seuraavana vuonna 18 vuotta täyttävistä asevelvollisista sekä kaikista asevelvollisista palvelukseen määräämistä ja sijoittelua varten;

2) potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitettuja julkiselta ja yksityiseltä terveydenhuollon palvelujen antajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä tietoja asevelvollisen terveydentilasta hänen palveluskelpoisuutensa määrittämistä varten;

3) terveyskeskukselta, mielenterveystoimistolta, sairaalalta tai muulta mielenterveys-työtä tekevältä taholta tietoja mielenterveyslaissa (1116/1990) tarkoitettujen mielenterveyspalvelujen antamisesta asevelvolliselle, jos tiedoilla on merkitystä asevelvollisen palveluskelpoisuuden tai palveluksen järjestämisen kannalta;

4) sosiaaliviranomaiselta tietoja asevelvollisen sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteesta, jos tiedoilla on merkitystä päätettäessä palveluspaikasta ja palveluksen ajankohdasta sekä palveluksen järjestämisestä;

5) poliisiviranomaiselta tietoja poliisin asevelvolliseen kohdistamista, rikoksesta johtuvista virkatoimista ja asevelvolliseen kohdistetuista seuraamuksista, jos tiedoilla on merkitystä asevelvollisen sopivuuden arvioimiseksi 38 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen ja tehtävään sekä asevelvollisen sijoitettavuuden arvioimiseksi ja hänen palveluksensa järjestämiseksi;

6) oikeushallinnon tietojärjestelmistä syyttäjän käsiteltävänä olevista rikosasioista, syyttäjän päätöksistä, tuomioistuimessa viireillä olevista tai olleista rikosasioista, tuomioistuinten lainvoimaisista ratkaisuista ase-

velvollisen sopivuuden arvioimiseksi 38 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen ja tehtävään sekä hänen sijoitettavuutensa arvioimiseksi taikka asevelvollisen palkitsemisen ja ylentämisen edellytysten arvioimiseksi; tietojen saamisesta rikosrekisteristä säädetään kuitenkin rikosrekisterilaissa (770/1993);

7) rajavartiolaitokselta tietoja rajavartiolaitoksessa varusmiespalveluksen suorittaneesta, tämän palveluksesta, palveluskelpoisuudesta ja palveluskelpoisuuden määräytymisen perusteesta ja sijoitettavuudesta tässä laissa tarkoitettuun tehtävään sijoitettavuuden arvioimiseksi;

8) siviilipalvelusviranomaiselta tietoja siviilipalvelusmiehen palveluksesta, tämän palveluskelpoisuudesta ja palveluskelpoisuuden määräytymisen perusteesta poikkeusolojen aikaiseen tehtävään sijoitettavuuden arvioimiseksi;

9) Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä vapaaehtoiseen maanpuolustukseen osallistuvan 94 §:n 1 momentissa tarkoitettuja perustietoja sekä tietoja henkilön sijoituksesta tässä laissa tarkoitettuun tehtävään hänen sijoitettavuutensa arvioimiseksi;

10) Ulkomaalaisvirastolta henkilön kansalaisuutta koskevia tietoja sen selvittämiseksi, onko henkilö velvollinen suorittamaan palvelusta tämän lain nojalla;

11) vankeinhoitoviranomaiselta tieto rangaistuslaitoksessa säilytettävästä kutsunnanalaisesta tai palvelukseen määrättävästä ja tämän vapautumisajankohdasta kutsunnan ja palveluksen järjestämistä varten;

12) sosiaali- tai terveydenhuollon laitokselta ja muulta vastaavalta laitokselta tieto laitoksessa olevan kutsunnanalaisen ja palvelukseen määrätyn vapautumisajankohdasta, jos asianomainen ei pääse laitoksesta vapaasti poistumaan, palvelukseen määräämistä ja hänen palveluksensa järjestämistä varten;

13) Kansaneläkelaitokselta tieto asevelvollisesta, jolle on myönnetty kansaneläkelain (347/1956) mukainen työkyvyttömyyseläke tai vammaistukilain (124/1988) mukainen vammaistuki tässä laissa tarkoitettuun tehtävään sijoitettavuuden ja palveluskelpoisuuden arvioimiseksi;

Rekisterinpitäjällä on oikeus saada 1 momentissa tarkoitettut tiedot teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa

maksutta tai tietojen irrottamiskustannuksiin perustuvaa vastiketta vastaan siten kuin siitä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa soviin. Ennen tietojen luovuttamista asevelvollisrekisteriin teknisen käyttöyhteyden avulla rekisterinpitäjän on esitettävä selvitys tietojen suojauksesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettujen tietoluokkien sisällöstä sekä tietoja luovutettaessa ja vastaan otettaessa noudatettavasta menettelystä.

97 §

Tietojen luovuttaminen

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, asevelvollisrekisteristä voidaan salassapitovelvollisuuden estämättä antaa tarpeellisia tietoja seuraavasti:

1) puolustusministeriölle, sotilasviranomaiselle ja rajavartioviranomaiselle asevelvollisuuden toimeenpanoa sekä henkilöstön palvelukseen ottamista ja henkilöstösuunnittelua ja kunniamerkin myöntämistä varten;

2) työministeriölle ja siviilipalveluskeskuskelle siviilipalveluksen toimeenpanoa varten;

3) työministeriölle työpalvelun toimeenpanoa varten;

4) poliisille kutsunnan toimittamiseen liittyviä tehtäviä sekä palvelukseen noutamista varten;

5) ulkoasiainministeriölle asevelvollisuutta koskevan asian hoitamista varten;

6) Ulkomaalaisvirastolle kansalaisuusaseman määrittämistä varten;

7) väestötietojärjestelmään varusmiespalveluksen suorittamisesta kansalaisuutta koskevan rekisterimerkinnän tekemistä varten;

8) tuomioistuimille ja syyttäviviranomaisille sotilasarvosta ja palveluksesta sekä kurinpitomenettelyssä määrätystä seuraamuksista virkatehtävän suorittamista varten;

9) viranomaiselle, yhteisölle tai yksityiselle henkilölle sotilasarvosta kunniamerkin myöntämistä tai muuta palkitsemista koskevassa asiassa;

10) Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle asevelvollisten 94 §:n 1 momentissa tarkoi-

tettuja perustietoja vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen järjestämistä varten;

11) rekisteröidyn nimenomaisella suostumuksella myös muulle kuin 1—10 kohdassa tarkoitettulle.

Myönnettäessä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä tarkoitettu lupa salassa pidettävien tietojen saamiseen lupaan on liitettävä maanpuolustuksen ja yksityisen edun suojaamiseksi tarpeelliset määräykset.

Rekisterinpitäjä saa luovuttaa tässä pykälässä mainitut tiedot viranomaiselle salassäilytysäännösten estämättä teknisen käyttöi-keuden avulla tai konekielisessä muodossa. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyt-tyyhteyden avulla tietoja pyytävän on esitet-tävä selvitys tietojen suojauksesta henkilö-tietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tietoja luovutettaessa ja vastaan otettaessa noudatettavasta menettelystä.

98 §

Tietojen poistaminen asevelvollisrekisteristä

Henkilöä koskeva tieto poistetaan asevelvollisrekisteristä viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun henkilö ei enää kuulu reserviin eikä varareserviin.

Rikos- ja seuraamustiedot poistetaan asevelvollisrekisteristä viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun saapumiserä, johon kuuluvaa varten tieto on saatu, on kotiutettu tai siitä kun asevelvollinen, jota tieto koskee, on kotiutettu. Myöhemmin saatu tieto poistetaan viimeistään viiden vuoden kuluttua tiedon merkitsemisestä asevelvollisrekisteriin.

99 §

Tietojen arkistointi

Arkistotoimen tehtävistä ja arkistoon siirrettävistä asiakirjoista säädetään arkistolaisissa (831/1994).

11 luku

Asevelvollisuuden kuuluvat etuudet

100 §

Asevelvollisen ylläpito

Tämän lain nojalla palvelustaan suorittavalla on oikeus maksuttomaan majoitukseen, muonitukseen ja vaatetukseen. Oikeutta maksuttomaan majoitukseen ja muonitukseen ei kuitenkaan ole loma-ajalta, jonka asevelvollinen viettää palveluspaikan ulkopuolella.

Jos 1 momentissa tarkoitettua ylläpitoa ei voida järjestää matkan tai erityisten palvelusolosuhteiden takia, ylläpito korvataan rahana. Korvausten määrästä säädetään puolustusministeriön asetuksella.

Pääesikunta antaa tarkempia määräyksiä 1 momentissa tarkoitettua ylläpidosta.

101 §

Päiväraha ja maksu palvelustehtävästä

Varusmiespalveluksessa ja reservin kertausharjoituksessa olevalla on oikeus saada päiväraha kultakin palvelusajaksi laskettavalta päivältä. Päivärahan määrä voidaan porrastaa palvelusajan mukaan.

Erikoistehtävää suorittavalle voidaan päivärahan lisäksi maksaa korvaus vaativien palvelusolosuhteiden perusteella.

Puolustusministeriön asetuksella säädetään tarkemmin päivärahan ja muiden korvausten määrästä ja maksamisenmenettelystä.

102 §

Reserviläispalkka

Reservin kertausharjoituksessa, ylimääräisessä harjoituksessa, 79 §:ssä tarkoitettussa palveluksessa ja liikekannallepanon aikaisessa palveluksessa olevalla on oikeus reserviläispalkkaan palvelusajaksi laskettavilta päiviltä.

Reserviläispalkka suoritetaan päiväpalkkana, jonka määrä on vähintään kolme prosenttia tarkentavalla virkaehtosopimuksella

sovituksen, puolustusministeriön virkamiehiä koskevan palkkausjärjestelmän vaatavuusluokan 5 mukaisesta tehtäväkohtaisesta palkanosasta. Reserviläispalkan määrä voidaan porrastaa tehtävän mukaan.

Reserviläispalkkaa ei makseta ajalta, jonka palvelukseen määrätty on ollut tahallisesti aiheuttamansa vamman vuoksi palvelukseen kykenemätön.

Puolustusministeriön asetuksella säädetään tarkemmin reserviläispalkan määrästä ja maksamismenettelystä.

103 §

Matkustamiskustannusten korvaaminen

Asevelvollisella on oikeus saada valtion kustantama matka tai korvaus kustannuksista, jotka aiheutuvat koti- tai asuinpaikan ja palvelus- tai tarkastuspaikan välisestä matkasta, jonka aiheena on:

- 1) varusmiespalvelukseen, kertausharjoitukseen, ylimääräiseen harjoitukseen tai liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen saapuminen tai palveluksesta kotiuttaminen;
- 2) 59 §:n 1 kohdassa tarkoitettu palveluspaikasta poistuminen;
- 3) määräys 26 §:ssä tarkoitettuun tarkastukseen.

Mitä 1 momentin 3 kohdassa säädetään, ei sovelleta asevelvolliseen, joka tarkastetaan aluetoimistossa ensimmäistä kertaa, jos hän on ollut luvatta poissa kutsunnasta tai aluetoimiston järjestämästä tarkastuksesta.

Kustannukset Suomessa tehdystä matkasta korvataan myös, kun kyseessä on matka 29 §:ssä tarkoitettuun puolustusvoimien järjestämään valintakokeeseen.

Matkustamiskustannukset korvataan edullisimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisesti. Matkustamiskustannukset ulkomailta ja ulkomaille korvataan vain, jos asevelvollinen asuu ulkomailla vakinaisesti. Matkustamiskustannusten korvaamisesta ja siihen liittyvistä menettelyistä voidaan säätää tarkemmin puolustusministeriön asetuksella.

104 §

Maksuton lomamatka

Varusmies saa palvelusaikanaan vähintään kaksi edestakaista lomamatkaa palveluskuukautta kohden tai korvauksen matkakustannuksista koti- tai asuinpaikkakunnalleen taikka erityisestä syystä myös muulle sellaiselle paikkakunnalle Suomessa, jonne hänellä on erityisiä henkilökohtaisia siteitä. Ulkomailla vakinaisesti asuvalla on palvelusaikanaan oikeus vähintään yhteen lomamatkaan koti- tai asuinpaikkakunnalleen ulkomailla.

Matka on tehtävä olosuhteet huomioon ottaen valtiolle edullisimmalla tavalla.

Puolustusministeriön asetuksella säädetään tarkemmin matkakustannusten korvaamisesta ja maksuttomien lomamatkojen lukumäärästä.

105 §

Terveystarkastus

Tässä laissa tarkoitettussa palveluksessa olevalla on oikeus päästä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen ja saada asianmukaista hoitoa.

Terveystarkastuksesta säädetään tarkemmin terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa.

106 §

Sosiaaliturvaa koskeva neuvonta

Palvelukseensa liittyvissä sosiaaliturvaa koskevissa asioissa asevelvollisella on oikeus tarvittaessa saada asiantuntevaa apua.

107 §

Asevelvollisen työ- ja virkasuhteen jatkuminen

Palvelukseen määrätyn asevelvollisen työ- ja virkasuhteen jatkumisesta säädetään palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetussa laissa (570/1961).

108 §

*Muut asevelvolliselle ja tämän omaiselle
kuuluvat etuudet*

Asevelvollisen ja tämän omaisen muista taloudellisista ja sosiaalisista etuuksista säädetään lisäksi sotilasavustuslaissa (781/1993) ja asevelvollisen kuoltua suoritettavasta taloudellisesta tuesta annetussa laissa (1309/1994).

12 luku

Muutoksenhaku

109 §

Oikaisuvaatimus

Asevelvollinen saa kirjallisesti vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee tässä laissa tarkoitettua etuutta.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun päätös oikaisuosoituksineen on annettu asevelvolliselle tiedoksi. Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle. Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva oikaisuvaatimus toimitetaan kuitenkin aluetoimistolle.

Oikaisuvaatimusta ei saa tehdä sotilaskäskystä.

110 §

Valitus oikaisuasiassa ja muussa asevelvollisuutta koskevassa asiassa

Päätökseen, johon saa hakea 109 §:ssä tarkoitettua oikaisua, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Aluetoimiston oikaisuasiassa antamaan päätökseen sekä muuhun pääesikunnan, puolustushaaran esikunnan, sotilasläänin esikunnan, aluetoimiston ja kutsuntalautakunnan tämän lain nojalla antamaan päätökseen saa

hakea muutosta valittamalla kutsunta-asiain keskuslautakuntaan.

111 §

Valituksen ja oikaisuvaatimuksen vaikutus päätöksen täytäntöönpanoon

Palvelukseen määräämistä koskeva päätös pannaan täytäntöön oikaisuvaatimuksesta ja valituksesta huolimatta.

112 §

Valituskielto

Kutsunta-asiain keskuslautakunnan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Valittaa ei saa muunkaan sotilasviranomaisen päätöksestä, joka koskee:

- 1) 38 §:ssä tarkoitettua koulutukseen määräämistä;
- 2) 40 §:ssä tarkoitettua koulutuksen keskeyttämistä;
- 3) 41 §:ssä tarkoitettua palvelusajan lyhentämistä;
- 4) 44 §:ssä tarkoitetun loman ja vapaan ajankohtaa;
- 5) 45 ja 46 §:ssä tarkoitetun loman myöntämistä;
- 6) 59 §:ssä tarkoitettua lupaa poistua palvelupaikasta;
- 7) 60 §:ssä tarkoitettua palveluksen keskeyttämistä;
- 8) 62 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen määräämistä.

Lisäksi on kiellettyä valittaa joukko-osaston komentajan ja harjoituksen johtajan päätöksestä palveluksen ja koulutuksen järjestämistä, kertausharjoitusta tai ylimääräistä palvelusta koskevassa asiassa sekä muussa sotilaskäskynä ratkaistavassa asiassa.

113 §

Valituskirjelmän toimittaminen viranomaiselle

Kutsunta-asiain keskuslautakunnalle osoitetun valituskirjelmän saa toimittaa myös päätöksen antaneelle viranomaiselle. Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva valitus-

kirjelmä toimitetaan kuitenkin kutsuntalautakunnan asettaneelle aluetoimistolle tai kutsunta-asiain keskuslautakunnalle.

Pääesikunnan, puolustushaaran esikunnan, sotilasläänin esikunnan tai aluetoimiston on kahdeksan päivän kuluessa sen jälkeen, kun valituskirjelmä on sille tullut, lähetettävä se ja siihen kuuluvat asiakirjat sekä oma lausuntonsa kutsunta-asiain keskuslautakunnalle.

114 §

Valituksen käsitteleminen

Kutsunta-asiain keskuslautakunnalle tehty valitus on käsiteltävä ja ratkaistava kiireellisesti.

Asiassa annettu päätös toimitetaan viipymättä valittajalle ja tiedoksi päätöksen tehneelle viranomaiselle.

115 §

Kutsunta-asiain keskuslautakunta

Valtioneuvosto asettaa kutsunta-asiain keskuslautakunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Kutsunta-asiain keskuslautakunnassa on lainoppinut puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja, joilla on kokemusta tuomarin toimessa, sekä viisi muuta jäsentä, joista kolmen tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita ja kahden asevelvollisuusasioihin perehtyneitä, vähintään everstiluutnantin arvoisia upseereita. Jäsenistä enintään kolme saa olla puolustusministeriön hallinnonalan palveluksessa olevia.

Keskuslautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, yksi upseerijäsen sekä muita jäseniä siten, että puolustusministeriön hallinnonalan edustajat eivät muodosta läsnä olevien enemmistöä.

Keskuslautakunta voi ottaa itselleen lainoppineen sihteerin.

116 §

Kustannusten korvaaminen

Kutsunta-asiain keskuslautakunnan puheenjohtajalla, varapuheenjohtajalla, jäsenellä ja sihteerillä on oikeus saada valtion va-

roista palkkio osallistumisesta kutsunta-asiain keskuslautakunnan työhön.

Palkkion määrästä ja maksamisesta säädetään puolustusministeriön asetuksella.

117 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin kutsunta-asiain keskuslautakunnan kutumisesta koolle sekä lautakunnan pöytäkirjoista ja sen toimituskirjojen allekirjoittamisesta.

13 luku

Rangaistussäännökset

118 §

Asevelvollisuudesta kieltäytyminen

Varusmies, joka kieltäytyy kokonaan tässä laissa säädetystä palveluksesta, on, jollei hän hae siviilipalvelukseen, rikoslain (39/1889) 45 luvun säännösten soveltamisen sijasta tuomittava *asevelvollisuudesta kieltäytymisestä* rangaistukseen siten kuin siviilipalvelusrikkoksesta säädetään siviilipalveluslaissa. Rangaistusta tuomittaessa asianomaisen jäljellä olevaksi palvelusajaksi katsotaan se aika, joka olisi siviilipalveluslain 61 §:n nojalla määrätty hänen siviilipalvelusajakseen, jos hänet olisi hakemuksestaan hyväksytty siviilipalvelukseen kotiuttamispäivänään.

Jollei tässä pykälässä toisin säädetä, 1 momentissa tarkoitetun rikoksen osalta noudetaan siviilipalveluslain 6 luvun säännöksiä. Varusmies, jonka asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan rikoksen esitutkinta-aineiston joukko-osaston komentaja on päättänyt sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n mukaisesti toimittaa syyttäjälle, on heti kotiutettava. Jos asianomaista ei tuomita asevelvollisuudesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen, sotilasviranomaisen määrää hänet uudelleen palvelukseen.

Jos asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittua vankeusrangaistusta suorittava hakee siviilipalvelukseen, hänet voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen siten kuin siviil-

lipalveluslaissa siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta suorittavasta säädetään.

Kun asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittu on suorittanut kokonaan vankeusrangaistuksen tai kun vankeusrangaistus on rauennut, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.

119 §

Poissaolo kutsunnasta

Asevelvollinen, joka oikeudettomasti jää määräaikaan saapumatta 16 §:ssä tarkoitettuun kutsuntaan tai 26 §:ssä tarkoitettuun tarkastukseen tai poistuu tilaisuudesta ilman sotilasviranomaisen antamaa lupaa ennen kuin hänen asiansa on käsitelty, on tuomittava *poissaolosta kutsunnasta* sakkoon.

120 §

Poissaolo kutsunnasta liikekannallepanon aikana

Jos 119 §:ssä tarkoitettu teko tehdään liikekannallepanon aikana, rikoksenteijä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

121 §

Tottelemattomuus kutsunnassa

Asevelvollinen, joka jättää täyttämättä tai rikkoo:

1) kutsuntaviranomaisen kutsunnassa antaman määräyksen tai

2) sotilasviranomaisen 26 §:ssä tarkoitettua tarkastuksessa antaman määräyksen, on tuomittava *tottelemattomuudesta kutsunnassa* sakkoon.

122 §

Asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttäminen

Joka vapautuakseen asevelvollisuuden suorittamisesta tai saadakseen siitä helpotusta

1) vahingoittaa itseään tai terveystään taikka sitä yrittää tai

2) esittää sotilasviranomaiselle valheellisen tiedon,

on tuomittava *asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttämistä* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

123 §

Asevelvollisuuslaissa tarkoitettun palveluksen välttäminen liikekannallepanon aikana

Jos 122 §:ssä tarkoitettu rikos tehdään liikekannallepanon aikana tarkoituksena pysyvästi tai pitkän aikaa karttaa asevelvollisuuden suorittamista, rikoksenteijä on tuomittava vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

124 §

Tiedonantovelvollisuuden rikkominen

Asevelvollinen, joka toistuvasti jättää vastaamatta 95 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tiedusteluun, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon.

14 luku

Erinäiset säännökset

125 §

Tarkastukseen ja palvelukseen tuominen

Poliisi noutaa aluetoimiston virkamiehen pyynnöstä ilman laillista estettä pois jääneen asevelvollisen kutsuntaan, aluetoimiston määräämään tarkastukseen tai palvelukseen.

126 §

Tiedoksianto ulkomailla asuvalle ja muu tiedonkulku

Tässä laissa tarkoitettu päätös voidaan antaa tiedoksi ulkomailla asuvalle asevelvolliselle hallintolaisissa (434/2003) tarkoitettun menettelyn lisäksi myös lähettämälle päätös

asevelvollisen asuinpaikkaa lähinnä olevalle Suomen suurlähetystölle, lähetystölle tai lähetetyn pääkonsulin, konsulin tai varakonsulin virastolle edelleen asevelvolliselle toimitettavaksi.

Asevelvollinen voi toimittaa tässä laissa tarkoitettua asiaa koskevan, sotilasviranomaiselle osoitetun ilmoituksen ja kirjeen 1 momentissa tarkoitetun ulkoasiainhallinnon viranomaisen välityksellä. Ulkoasiainhallinnon viranomaisen tulee toimittaa asiakirja tai ilmoitus viipymättä pääesikunnalle.

127 §

Kutsunnat Ahvenanmaan maakunnassa

Kutsunnat Ahvenanmaan maakunnassa toimitetaan Maarianhaminan kaupungissa. Kutsuntalautakunnassa maakunnan kuntia edustaa Maarianhaminan kaupunginhallituksen valitsema edustaja tai tämän varahenkilö.

128 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan:

1) 15 päivänä syyskuuta 1950 annettu asevelvollisuuslaki (452/1950) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen;

2) asevelvolliselle muulta kuin vakinaisen väen palvelusajalta suoritettavasta palkkauksesta 29 päivänä kesäkuuta 1953 annettu laki (294/1953) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

129 §

Siirtymäsäännös

Aseettomaan, joka on palveluksessa tämän lain tullessa voimaan, sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa ollutta asevelvollisuuslakia palvelusajan osalta.

Asevelvolliseen, joka on tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla vapautettu kokonaan asevelvollisuuden suorittamisesta, sovelletaan, mitä 87 §:ssä säädetään.

Tämän lain voimaantulo ei vaikuta lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla annettuihin palveluksen aloittamista tai lykkäyksen myöntämistä koskeviin päätöksiin.

Määräykset ja ohjesäännöt, jotka on annettu tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla, jäävät edelleen voimaan. Ne on kuitenkin uusittava kahden vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

Jos muussa lainsäädännössä viitataan tällä lailla kumottavaan asevelvollisuuslakiin, viittauksen on katsottava tarkoittavan tätä lakia.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31 päivänä maaliskuuta 2006 annetun lain (211/2006) 8 §:n 3 momentti, 32 §:n 2 momentti ja 33 §:n 3 momentti seuraavasti:

8 §

Sitoumus koulutukseen tai palvelukseen saapumisesta

§:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja väestötietojärjestelmästä, poliisi- ja vankeinhoitoviranomaisilta sekä oikeushallinnon tietojärjestelmistä.

Puolustusvoimien virkasuhteista henkilöstöä voidaan 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden lisäksi määrätä virkatehtävänä osallistumaan koulutukseen liittyviin tehtäviin. Asevelvollisuuslain (/) nojalla palveluksessa olevien osallistumisesta tässä laissa tarkoitettuun koulutukseen ja koulutukseen liittyviin harjoituksiin sekä koulutuksen tukitehtäviin säädetään asevelvollisuuslaissa.

33 §

Tietojen luovuttaminen, säilytysaika ja muu käsittely

32 §

Rekisterin tietosisältö ja tietolähteet

Muilta osin tietojen käsittelyyn sovelletaan, mitä henkilötietolaissa (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Rekisterinpitäjällä on kriisinhallintahenkilöstörekisteriä varten oikeus salassapitosäännösten estämättä saada asevelvollisrekisterissä olevia tietoja sekä asevelvollisuuslain 96

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 20 .

3.

Laki**vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 ja 39 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 11 päivänä toukokuuta 2007 annetun lain (556/2007) 18 §:n 1 momentti ja 39 §:n 1 momentti seuraavasti:

18 §

Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen järjestämät vapaaehtoiset harjoitukset

Asevelvollisuuslaissa (/) tarkoitettujen kertausharjoitusten ja ylimääräisen palveluksen lisäksi reserviin kuuluvat asevelvolliset ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (194/1995) mukaisesti asepalveluksen suorittaneet naiset voivat osallistua puolustusvoimien järjestämiin vapaaehtoiisiin harjoituksiin. Heihin sovelletaan palveluksessa ollessa muualla laissa annettuja sotilasta koskevia säännöksiä.

39 §

Rekisteröiminen asevelvollisrekisteriin

Tiedot henkilöistä, jotka 28 §:n 2 momentissa tarkoitettu tavoin ilmoittautuvat puolustusvoimille ja antavat 28 §:n 1 momentissa tarkoitettua sitoumuksen osallistumisesta puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin ja puolustusvoimien Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tilaamaan koulutukseen sekä 23 ja 27 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin, merkitään asevelvollisuuslain 10 luvussa tarkoitettuun asevelvollisrekisteriin. Jollei tässä laissa toisin säädetä, rekisteröintiin sovelletaan asevelvollisuuslain 10 luvun säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 20 _____ .

4.

Laki**rikoslain 45 luvun 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 45 luvun 27 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 563/2007 seuraavasti:

45 luku	2) asevelvollisuuttaan aseellisena tai aseetomana suorittavaa tai asevelvollisuuslain 79 §:ssä tarkoitettussa palveluksessa olevaa sekä naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) tarkoitettua palvelusta suorittavaa;
Sotilasrikoksista	-----
<i>Soveltamisala</i>	
27 §	
<i>Sotilaat</i>	

Sotilaalla tarkoitetaan tässä luvussa:	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .
-----	-----

5.

Laki**sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1012/1995, seuraavasti:

2 §	miin tai toiseen sotilaaseen. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään niin ikään syyte teosta, josta säädetään rangaistus asevelvollisuuslain 118 §:ssä.
Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta säädetään rangaistus rikoslain 21 luvun 1–3 tai 5–14 §:ssä, 25 luvun 7 tai 8 §:ssä, 28, 31–33 tai 35 luvussa, 36 luvun 1–3 §:ssä, 37 luvun 8–10 §:ssä, 38 luvun 1–8 §:ssä taikka 40 luvun 1–3, 5 tai 6 §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvo-	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu- ta 20 .

Helsingissä 15 päivänä kesäkuuta 2007

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Anne Holmlund*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31 päivänä maaliskuuta 2006 annetun lain (211/2006) 8 §:n 3 momentti, 32 §:n 2 momentti ja 33 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

8 §

Sitoumus koulutukseen tai palvelukseen saapumisesta

Sitoumus koulutukseen tai palvelukseen saapumisesta

Puolustusvoimien virkasuhteista henkilöstöä voidaan 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden lisäksi määrätä virkatehtävänä osallistumaan koulutukseen liittyviin tehtäviin. Asevelvollisuuslain (452/1950) nojalla palveluksessa olevien osallistumisesta tässä laissa tarkoitettuun koulutukseen ja koulutukseen liittyviin harjoituksiin sekä koulutuksen tukitehtäviin säädetään asevelvollisuuslaissa.

Puolustusvoimien virkasuhteista henkilöstöä voidaan 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden lisäksi määrätä virkatehtävänä osallistumaan koulutukseen liittyviin tehtäviin. Asevelvollisuuslain (/) nojalla palveluksessa olevien osallistumisesta tässä laissa tarkoitettuun koulutukseen ja koulutukseen liittyviin harjoituksiin sekä koulutuksen tukitehtäviin säädetään asevelvollisuuslaissa.

32 §

32 §

Rekisterin tietosisältö ja tietolähteet

Rekisterin tietosisältö ja tietolähteet

Rekisterinpitäjällä on kriisinhallintahenkilöstörekisteriä varten oikeus salassapitosäännösten estämättä saada asevelvollisrekisterissä olevia tietoja sekä asevelvollisuuslain 42 c §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja poliisi-, väestökirja- ja vankilaviranomaisilta sekä viralliselta syyttäjältä.

Rekisterinpitäjällä on kriisinhallintahenkilöstörekisteriä varten oikeus salassapitosäännösten estämättä saada asevelvollisrekisterissä olevia tietoja sekä asevelvollisuuslain 96 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja väestötietojärjestelmästä, poliisi- ja vankeinhoitoviranomaisilta sekä oikeushallinnon tietojärjestelmistä.

33 §

Tietojen luovuttaminen, säilytysaika ja muu käsittely

Muilta osin tietojen salassapitoon ja luovuttamiseen sovelletaan, mitä asevelvollisuuslain 42 d §:ssä säädetään, ja henkilötietojen käsittelyyn, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään.

33 §

Tietojen luovuttaminen, säilytysaika ja muu käsittely

Muilta osin tietojen käsittelyyn sovelletaan, mitä henkilötietolaissa (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.

3.

Laki**vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 ja 39 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 11 päivänä toukokuuta 2007 annetun lain (556/2007) 18 §:n 1 momentti ja 39 §:n 1 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

18 §

18 §

*Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen järjestämät vapaaehtoiset harjoitukset**Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen järjestämät vapaaehtoiset harjoitukset*

Asevelvollisuuslaissa (452/1950) tarkoitettujen kertausharjoitusten ja ylimääräisen palveluksen lisäksi reserviin kuuluvat asevelvolliset ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (194/1995) mukaisesti asepalveluksen suorittaneet naiset voivat osallistua puolustusvoimien järjestämiin vapaaehtoiisiin harjoituksiin. Heihin sovelletaan palveluksessa ollessa muualla laissa annettuja sotilasta koskevia säännöksiä.

Asevelvollisuuslaissa (/) tarkoitettujen kertausharjoitusten ja ylimääräisen palveluksen lisäksi reserviin kuuluvat asevelvolliset ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (194/1995) mukaisesti asepalveluksen suorittaneet naiset voivat osallistua puolustusvoimien järjestämiin vapaaehtoiisiin harjoituksiin. Heihin sovelletaan palveluksessa ollessa muualla laissa annettuja sotilasta koskevia säännöksiä.

39 §

39 §

*Rekisteröiminen asevelvollisrekisteriin**Rekisteröiminen asevelvollisrekisteriin*

Tiedot henkilöistä, jotka 28 §:n 2 momentissa tarkoitettu tavoin ilmoittautuvat puolustusvoimille ja antavat 28 §:n 1 momentissa tarkoitettun sitoumuksen osallistumisesta puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin ja puolustusvoimien Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tilaamaan koulutukseen sekä 23 ja 27 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin, merkitään

Tiedot henkilöistä, jotka 28 §:n 2 momentissa tarkoitettu tavoin ilmoittautuvat puolustusvoimille ja antavat 28 §:n 1 momentissa tarkoitettun sitoumuksen osallistumisesta puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin ja puolustusvoimien Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tilaamaan koulutukseen sekä 23 ja 27 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin,

asevelvollisuuslain 9 a luvussa tarkoitettuun asevelvollisrekisteriin. Jollei tässä laissa toisin säädetä, rekisteröintiin sovelletaan asevelvollisuuslain 9 a luvun säännöksiä.

merkitään asevelvollisuuslain 10 luvussa tarkoitettuun asevelvollisrekisteriin. Jollei tässä laissa toisin säädetä, rekisteröintiin sovelletaan asevelvollisuuslain 10 luvun säännöksiä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .*

4.

Laki**rikoslain 45 luvun 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 45 luvun 27 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 563/2007 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

45 luku

45 luku

Sotilasrikoksista

Sotilasrikoksista

Soveltamisala

Soveltamisala

27 §

27 §

Sotilaat

Sotilaat

Sotilaalla tarkoitetaan tässä luvussa:

Sotilaalla tarkoitetaan tässä luvussa:

2) aseellisena tai aseettomana asevelvollisuuttaan suorittavaa ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) tarkoitettua palvelusta suorittavaa;

2) asevelvollisuuttaan aseellisena tai aseettomana suorittavaa *tai asevelvollisuuslain 79 §:ssä tarkoitettussa palveluksessa olevaa sekä* naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) tarkoitettua palvelusta suorittavaa;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
 20 .

5.

Laki**sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:n
2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1012/1995 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta säädetään rangaistus rikoslain 21 luvun 1–3 tai 5–14 §:ssä, 25 luvun 7 tai 8 §:ssä, 28, 31–33 tai 35 luvussa, 36 luvun 1–3 §:ssä, 37 luvun 8–10 §:ssä, 38 luvun 1–8 §:ssä taikka 40 luvun 1–3, 5 tai 6 §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään niin ikään syyte teosta, josta säädetään rangaistus asevelvollisuuslain 39 §:ssä.

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta säädetään rangaistus rikoslain 21 luvun 1–3 tai 5–14 §:ssä, 25 luvun 7 tai 8 §:ssä, 28, 31–33 tai 35 luvussa, 36 luvun 1–3 §:ssä, 37 luvun 8–10 §:ssä, 38 luvun 1–8 §:ssä taikka 40 luvun 1–3, 5 tai 6 §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään niin ikään syyte teosta, josta säädetään rangaistus asevelvollisuuslain (/) 118 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .